

VOJENSKÁ REGRUTÁCIA

V SÚČASNOM SVETE

Branná povinnosť a jej uplatnenie

v malých a stredných štátoch

©Mgr. Erik Görner, PhD., 2018

Erik Görner

VOJENSKÁ REGRUTÁCIA V SÚČASNOM SVETE

Branná povinnosť a jej uplatnenie v malých a stredných štátoch

Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

2018

© Mgr. Erik Görner, PhD., 2018

Recenzenti: Prof. Ing. Vojtech JURČÁK, CSc.
Dr.h.c. prof. nadzw. dr hab. Antoni Olak

Vedecký editor: Doc. Mgr. Jaroslav Ušiak, PhD.

Vydavateľ: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2018

Táto publikácia bola schválená na zasadaní Edičnej rady Fakulty politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici dňa 30. januára 2018 ako vedecká monografia a bola odporučená k vydaniu.

ISBN 978-80-557-1489-9

Obsah

Úvod	4
1 Klasifikácia štátov podľa sily: malé a stredné štáty	19
1.1 Stredné štáty	21
1.2 Metodika klasifikácie štátov na základe sily	23
1.3 Silové rozdelenie štátov na základe príslušnosti k regiónu	25
1.4 Kvantitatívne hodnotenie údajov	35
2 Faktory ovplyvňujúce vojenskú regrutáciu.....	41
2.1 Bezpečnostné prostredie	41
2.2 Vplyv demografie	49
2.3 Vplyv sociálnych a ekonomických faktorov	53
2.4 Vplyv ekonomických faktorov	61
2.5 Vplyv kultúrnych faktorov	76
2.6 Závery z kapitoly	84
3.6.1 Redefinícia brannej povinnosti	85
3 Profesionalizácia ozbrojených síl – dlhodobý trend	88
3.1 Počiatky profesionalizácie ozbrojených síl	88
3.2 Prístupy k typológii profesionálnych ozbrojených síl	101
3.3 Determinanty profesionalizácie ozbrojených síl	106
3.4 Riziká vyplývajúce z úplnej profesionalizácie ozbrojených síl	113
3.5 Závery z kapitoly	116
4 Vojenská regrutácia v podmienkach Slovenskej republiky: možnosť využitia brannej povinnosti.....	118
4.1 Genéza evolúcie ozbrojených síl Slovenskej republiky	118
4.1.1 Prvé reformy v rámci Armády Slovenskej republiky	119
4.1.2 Druhá fáza reforiem a profesionalizácia ozbrojených síl.....	124
4.2 Rozbor súčasných bezpečnostných dokumentov Slovenskej republiky	132
4.3 Dobrovoľná vojenská participácia v podmienkach Slovenskej republiky a jej hodnotenie	140
4.3.1 Dobrovoľná vojenská príprava.....	141
4.3.2 Aktívne zálohy	143
4.4 Branné vzdelanie	149
4.5 Závery z kapitoly	158
Záver	163
Zoznam tabuliek a obrázkov.....	168
Zoznam použitej literatúry	169
Vecný a menný register	190
Prílohy	194

Úvod

V predkladanej vedeckej monografii sa venujeme problematike brannej povinnosti, konkrétne potenciálu možnosti využitia brannej povinnosti malými a strednými štátmi v súčasnom bezpečnostnom prostredí. Impulzom pre spracovanie zvolenej problematiky sa stali zmeny v bezpečnostnom prostredí, ktoré sa začali prejavovať od konca druhej svetovej vojny, ale naplno sa prejavili až začiatkom deväťdesiatych rokov, teda koncom Studenej vojny. Od druhej svetovej vojny sa konvenčná vojna, v ktorej stojí štát proti štátu alebo blok proti bloku, dostávala stále viac do úzadia. Do popredia sa dostali iné spôsoby vedenia konfliktov, ako napríklad proxy vojna, partizánske a občianske vojny. Dá sa konštatovať, že ohrozenia zmenili svoj charakter zo symetrických na asymetrické. Začali sa strácať hranice medzi obranou a útokom. Neprehľadnosť prerástla až do hybridnej vojny, v ktorej sú skĺbené všetky možné spôsoby vzájomného škodenia. Veľmi ťažko sa dá predpokladať odkiaľ príde útok. Zvýraznila sa dominancia útoku nad obranou. S koncom Studenej vojny sa za spolupôsobenia globalizácie a v dejinách predtým nebývalého technologického pokroku tieto charakteristiky bezpečnostného prostredia ešte prehĺbili.

Konflikty sa od konca 2. svetovej vojny presúvali mimo územia ekonomicky silných, technologicky a sociálne vyspelých krajín. Vo väčšine krajín sveta sa presadil model plne dobrovoľných armád¹. Takéto armády sú charakteristické hlavne vysokou profesionalitou výkonu, schopnosťou narábať s modernými vojenskými technológiami, nižšou početnosťou vojakov ako je tomu u konskripčných armád². Hlavnou výsadou týchto armád je interoperabilita, teda schopnosť spolupráce ozbrojených zložiek jednej krajiny s ozbrojenými zložkami ostatných spojeneckých krajín. Takto charakterizovaná armáda má svoju hlavnú silu v schopnosti efektívneho vedenia zahraničných operácií. Bezpečnostné prostredie po Studenej vojne však nadobudlo nový charakter. Nevedú sa už len konflikty v zahraničí. Európa sa taktiež stáva oblasťou, v ktorej prebieha konflikt. Ako sme už naznačili, konflikt prebieha na rôznych úrovniach s rôznou intenzitou a je náročné predvídať, kedy nastane zhoršenie. Štátna armáda je pre bezpečnosť štátu nesmierne dôležitá. Bezpečnostné prostredie sa mení rýchlo a je absolútne nevyhnutné, aby armáda na tieto zmeny promptne reagovala. Z tohto dôvodu je dôležité jednotlivé spôsobilosti armády udržiavať aspoň

¹ Profesionálna armáda a dobrovoľná armáda sa v bežnom ponímaní chápu ako synonymá. Hlavne ak berieme do úvahy charakter regrutácie, ktorá je dobrovoľná. Vo svojej podstate však to, že je armáda založená na dobrovoľnej regrutácii ešte nemusí znamenať, že profesionalita vojakov je vyššia ako v prípade armád založených prevažne na nútenej službe.

² Zvyčajne hovoríme o niekoľkonásobne menšej aktívnej armáde aj výrazne okresaných zálohách.

v minimálnej miere. Obnovovanie spôsobilostí môže byť totižto omnoho finančne náročnejšie a zložitejšie. Naštartovanie procesov v armáde trvá isté časové obdobie. Bezpečnostné prostredie je dynamické. Armáda musí byť pripravená nielen na súčasné bezpečnostné hrozby, ale do istej miery aj na hrozby, ktoré sa môžu aktivizovať v krátkom časovom horizonte. Pre všetky malé a stredné štáty je preto nevyhnutné disponovať adekvátnymi ozbrojenými silami v kombinácii so zahraničnými aliančnými zárukami.

Európy sa priamo dotýka migračná kríza, konflikty na hraniciach, terorizmus, ale aj konflikt na Ukrajine, ktorý poukazuje na to, aká je bezpečnosť v Európe krehká. Takto charakterizované bezpečnostné prostredie predznamenáva možnosť vzniku konvenčnej vojny, prípadne vážne vnútorné ohrozenie krajín, ktoré sú pripravené predovšetkým na ochranu mieru cez účasť na medzinárodných misiách krízového manažmentu, nie na obranu svojho vlastného územia. Do mozaiky problémov sa pridáva aj politická nechť mnohých krajín, ktoré nechcú zvyšovať obranný rozpočet na úkor hospodárskeho rozvoja. Malé a stredné štáty sa nemôžu spoľahnúť výlučne na garancie poskytované alianciami alebo inými organizáciami garantujúcimi bezpečnosť. K tomuto tvrdeniu nás privádzajú viaceré historické udalosti, kedy malé a stredné štáty nedostali podporu, ktorá im vyplývala zo spojeneckých zmlúv³. Práve z tohto dôvodu považujeme za potrebné skúmať možnosti využitia brannej povinnosti malými a strednými štátmi v súčasnom bezpečnostnom prostredí.

Možnosť prínosu brannej povinnosti do istej miery potvrdzuje aj zavádzanie dobrovoľnej vojenskej služby európskymi krajinami. Je to spôsob, ako na základe dobrovoľne odslúženého výcviku rozšíriť zálohy ozbrojených síl. Poukazuje tiež na ďalší problém, ktorým je podľa nášho názoru odlúčenie verejnosti od armády a takisto nezáujem verejnosti o otázky bezpečnosti. Zároveň poukazuje na demografické problémy viacerých krajín, ktoré nedokážu do vojenského povolania prilákať dostatok záujemcov. Na základných a stredných školách vzdelávanie v oblasti obrany a základných vedomostí ohľadne vojenstva takmer úplne absentuje. Armáda stratila svoju socializačnú funkciu, ktorá spájala ľudí z rôznych regiónov a sociálnych skupín na základe spoločného zážitku, služby v ozbrojených silách. Armáda sa pre mnohých ľudí z rôznych dôvodov stáva nedostupná⁴. Mnohí sa do armády nedostanú aj keď by chceli prispieť k bezpečnosti svojho štátu. Absencia povinnej vojenskej služby môže a v mnohých prípadoch aj vedie k vytvoreniu rôznych militantných

³ Ako príklad sa dá uviesť situácia pred druhou svetovou vojnou, keď Veľká Británia a Francúzsko neprišli na pomoc Československu a Poľsku.

⁴ Ako príklad môžeme uviesť zdravotné a psychologické dôvody.

organizácií zabezpečujúcich základný vojenský tréning. Takéto organizácie mimo kontroly štátu predstavujú značné bezpečnostné riziko.

Opodstatnenosť skúmania témy zvyrazňuje aj historický kontext. Branná povinnosť existuje takmer od počiatku ľudskej civilizácie. Prvé zmienky sa zachovali už z obdobia starovekých štátnych útvarov – Mezopotámie a starovekej Číny. Branná povinnosť fungovala taktiež v starovekej Sparte a naprieč celým stredovekom sa v rôznych formách využívala v európskych monarchiách. V každom období mala branná povinnosť rôzne charakteristiky. Pre túto monografiu je však dôležitá „renesancia“ brannej povinnosti v revolučnom Francúzsku. Branná povinnosť bola zavedená ako odpoveď na potrebu obrany územia Francúzska proti snahe európskych monarchií obnoviť v krajine ancien régime a tak znížiť šancu vypuknutia revolúcií na celom kontinente. Občianska armáda založená na koncepte *levée en masse*⁵ sa ukázala byť neobyčajne efektívnou. Keďže išlo o občiansku armádu je zároveň jasné, že sprievodným javom zavedenia všeobecnej brannej povinnosti pre vybudovanie masovej armády bolo zavedenie občianstva a koniec nevoľníctva. Ostatné krajiny v Európe museli systém zaviesť tiež, lebo v období masových bitiek boli ich staré armády, či už profesionálne, alebo žoldnierske, voči občianskej armáde neefektívne. Systém prijal aj Rýnsky spolok pod nadvládou Napoleona, ale aj Prusko či Habsburská monarchia. Práve v Prusku došlo k najväčšiemu rozvoju všeobecnej brannej povinnosti. Vyvinuli armádu s profesionálmi na kádrových pozíciách. Armáda dokázala generovať početné zálohy. Odvody sa dotýkali (s rôznymi výnimkami) všetkých sociálnych vrstiev. Prusko zároveň vytvorilo aj ministerstvo obrany. Dá sa povedať, že pruské vojenské reformy položili základ modernej vojenskej organizácie. Predovšetkým však boli predlohou pre masové armády prvej a druhej svetovej vojny. Pri veľkých konfliktoch možno rátať s profesionálnou armádou založenou na dobrovoľnosti len v obmedzenej miere. Dôkazom je politika Spojených štátov amerických, ale aj Veľkej Británie v oboch svetových konfliktoch.

Výskumné ciele a hypotézy

Súčasná situácia, ktorá sa vyvinula v oblasti bezpečnosti, je charakteristická vysokou mierou neistoty, čo podľa nášho názoru vyžaduje pripravenosť nielen bezpečnostných zložiek krajiny, ale do istej miery celého obyvateľstva krajín ako takého. V súvislosti s brannou povinnosťou občanov si preto kladieme dve kľúčové otázky: Je uplatňovanie

⁵ *Levée en masse* znamená po francúzsky masové odvody.

brannej povinnosti ako spôsobu personálneho dopĺňania ozbrojených síl v čase najvyššieho ohrozenia krajiny finálne odsunuté na vedľajšiu koľaj? Akú úlohu môže plniť branná povinnosť v bezpečnostnej štruktúre malých a stredných štátov v dnešnom bezpečnostnom prostredí?

Na základe týchto otázok sme stanovili hlavný cieľ predkladanej monografie. **Hlavným cieľom** je vymedziť potenciál možnosti využitia brannej povinnosti malými a strednými štátmi v súčasnom bezpečnostnom prostredí. Pre správne zrealizovanie hlavného cieľa si predovšetkým treba uvedomiť komplexnosť skúmanej problematiky. Aj napriek tomu, že branná povinnosť je len malou súčasťou problematiky armád štátov, existuje mnoho rovín, na základe ktorých je možné brannú povinnosť skúmať. Medzi ne napríklad patrí bezpečnostná, demografická, ekonomická, sociálna a kultúrna rovina. Všetky tieto roviny sa zároveň vzájomne prelínajú a nedajú sa v úplnej miere skúmať samostatne. Táto monografia si nekladie za cieľ nájsť spôsob, ako by sa jednotlivé štáty mohli vrátiť k praxi uplatňovania mierovej brannej povinnosti. Naša snaha je zameraná len na vytvorenie rámca pre objektívne zhodnotenie podmienok v rámci jednotlivých malých a stredných štátov, na základe ktorého je možné povedať, či je uplatňovanie povinnej vojenskej služby pre daný štát výhodné alebo nevýhodné.

Na základe komplexnosti problematiky považujeme za najsprávnejší postup pre zrealizovanie hlavného cieľa stanovenie a naplnenie parciálnych cieľov. Tieto ciele sú stanovené tak, aby sme postupnými krokmi s pomocou čiastkových výsledkov z jednotlivých parciálnych cieľov boli schopní dospieť k uspokojivým výsledkom týkajúcich sa hlavného cieľa monografie. **Prvým parciálnym cieľom** je analyzovať dostupnú literatúru v oblasti teórie štátu s cieľom vytvorenia vhodnej metódy na vymedzenie malých a stredných štátov. Následne je nevyhnutné klasifikovať všetky štáty sveta pomocou zvolenej metódy. **Druhým parciálnym cieľom** je analýza a zhrnutie širokej škály teórií vojenskej regrutácie z viacerých hľadísk, a to z hľadiska bezpečnostného, demografického, sociálneho, ekonomického a kultúrneho. Tieto roviny skúmania sme vybrali na základe nášho presvedčenia, že spomedzi mnohých ďalších rovín najzásadnejšie ovplyvňujú voľbu systému vojenskej regrutácie jednotlivými štátmi. Iné roviny v monografii zohľadňujeme len okrajovo. **Tretím parciálnym cieľom** je objasnenie príčin a dôsledkov tranzície ozbrojených síl z konskripčných na profesionálne. Primárnym centrom záujmu pri analýze tohto parciálneho cieľa je objasnenie štruktúry bezpečnostného prostredia a technologického pokroku v 90tych rokoch 20. storočia a prvej dekády 21. storočia. **Štvrtým parciálnym cieľom** je uplatnenie získaných poznatkov z teórie brannej povinnosti a poznatkov z oblasti

profesionalizácie ozbrojených síl na voľbu ideálnej politiky dopĺňania ozbrojených síl v rámci Slovenskej republiky. Slovenskú republiku sme si zvolili, nakoľko je malým štátom. Na základe znalosti jazyka a pomerov v Slovenskej republike ju považujeme za najlepšiu voľbu.

Na základe znalosti problematiky sme boli schopní formulovať isté hypotézy týkajúce sa výsledkov skúmanej problematiky. Až výsledky výskumu nám poskytnú dostatočné množstvo relevantných informácií, aby sme mohli jednotlivé hypotézy potvrdiť alebo vyvrátiť. **Hypotéza č.1:** Medzi zmenou bezpečnostného prostredia a rozhodnutím, aký spôsob personálneho dopĺňania ozbrojených síl bude použitý, je priamy kauzálny vzťah, lebo obidva spôsoby personálneho dopĺňania ozbrojených síl zodpovedajú iným špecifikáciám bezpečnostného prostredia. **Hypotéza č.2:** Čím menej vojakov ozbrojené sily štátu potrebujú, tým menšia je pravdepodobnosť zavedenia brannej povinnosti, lebo udržiavanie a výcvik veľkého množstva vojakov je zo sociálneho aj ekonomického hľadiska nevýhodný.

Kauzálny vzťah

Táto monografia sa zaoberá problematikou, ktorá jednoznačne spadá pod širokú oblasť spoločenských vied. V rámci spoločenských vied skúmaná problematika spadá presnejšie pod odbor medzinárodných vzťahov, do oblasti bezpečnostných štúdií. Výskum v spoločenských vedách je do vysokej miery špecifický, čo je spôsobené značnou komplexnosťou skúmaných javov. Zvyčajne, a aj v našom prípade, ide o skúmanie javu vo svojom prirodzenom prostredí, kde nemožno v plnej miere odizolovať od kauzálneho vzťahu medzi závislou a nezávislou premennou vplyvy ostatných determinantov. Za správny prístup k naplneniu cieľa monografie považujeme kombináciu kvantitatívnych a kvalitatívnych prístupov s dominanciou kvalitatívnych.

Definovanie premenných je jedným z prvých krokov pri výskume hneď po zvolení skúmanej oblasti. Pri voľbe problematiky sme predpokladali, že existuje vzťah medzi súčasným, meniacim sa bezpečnostným prostredím vo svete a možnosťou zavedenia mierovej brannej povinnosti. Ako závislú premennú sme identifikovali zavedenie povinnej vojenskej služby. Zo súčasného, meniaceho sa bezpečnostného prostredia sme extrahovali jeho charakteristiky, ktoré podľa nášho názoru môžu najviac vplyvať na zavedenie mierovej brannej povinnosti a dostali sme nezávislé premenné: možnosť vzniku/ existencia ozbrojeného konfliktu vyžadujúceho teritoriálnu obranu; rastúci pocit nebezpečia spojený s asymetrickými hrozbami; dlhotrvajúce obdobie mieru. Pri prvých dvoch nezávislých premenných očakávame pozitívny kauzálny vzťah so závislou premennou, pri tretej

negatívny. Ako sprostredkujúce premenné sme identifikovali štáty, aliancie, spoločnosť v krajinách a armádu. Toto rozhodnutie zdôvodňujeme tým, že sú to jednotlivé prvky, ktoré pociťujú vplyv istých charakteristík bezpečnostného prostredia, reagujú na ich pôsobenie a v konečnom dôsledku, vždy v rôznej miere spolurozhodujú o zavedení povinnej vojenskej služby. Tu predovšetkým zdôrazňujeme fakt, že ich rozhodnutie je podmienené nezávislými premennými. Stanovené kauzálne vzťahy sú spracované v tabuľke 1.

Tabuľka 1 Kauzálny vzťah medzi vybranými prvkami súčasného bezpečnostného prostredia a zavedením povinnej vojenskej služby.

Nezávislé premenné	Sprostredkujúce premenné	Závislá premenná
možnosť vzniku/ existencia ozbrojeného konfliktu vyžadujúceho teritoriálnu obranu rastúci pocit nebezpečia spojený s asymetrickými hrozbami dlhotrvajúce obdobie mieru	štáty; aliancie; spoločnosť v krajinách; armáda	Zavedenie alebo nezavedenie povinnej vojenskej služby

Zdroj: Vlastné spracovanie

Metodológia

V rôznych kapitolách uplatňujeme rôzne teoreticko-metodologické prístupy. Zvolený prístup závisí od dostupnej literatúry a od dostupných informácií. Čo sa týka zberu informácií a údajov, využívali sme predovšetkým monografie, články z časopisov, internetové zdroje a údaje dostupné na internete. Pre druhú kapitolu sú najpodstatnejšie údaje získané zo svetovej banky, Global Firepower Indexu, Democracy Indexu, Global Peace Indexu a Human Development Indexu. Z teoreticko-metodologického hľadiska publikácie od Holbraada, Chapnicka a Bezglasneho. Pre tretiu kapitolu neexistuje kľúčová publikácia. Kapitola je založená na zohľadnení veľkého počtu dostupnej literatúry predovšetkým z akademických časopisov. Pre štvrtú kapitolu taktiež neexistuje kľúčová publikácia. Svojim rozsahom a adekvátnosťou pre skúmanú problematiku však dávame do popredia publikáciu Sociologické pohľady na úplnú profesionalizáciu ozbrojených síl od kolektívu autorov Čukan, Polonský a Škvrnda. Veľmi prínosnou bola taktiež publikácia *The Challenge of Military Reform in Postcommunist Europe: Building Professional Armed Forces* od kolektívu autorov Forster, Edmunds a Cottey. Poslednú kapitolu tvorí mozaika knižných a internetových zdrojov. Internetové zdroje reflektujú najmä nedávne udalosti a aktuálne

dianie v skúmanej problematike. Podstatnú časť informácií tvoria zdroje sprostredkované Ministerstvom obrany Slovenskej republiky. Metódy, ktorými sme vyhodnocovali dáta a údaje približujeme v nasledujúcich odsekoch.

V prvej kapitole využívame dve metódy. Prvá metóda je zameraná na klasifikáciu štátov podľa mocenského potenciálu. Táto metóda je založená na metodologických postupoch využitých v prácach Chapnicka (1999), Bezglasneho (2010) a Holbraada (1984). Spomínaní autori písali o stredných štátoch. Naša metóda je založená na eklektizme. Z jednotlivých metód identifikácie stredných štátov sme si vybrali jednotlivé prvky identifikácie tak, aby najlepšie zodpovedali hlavnému cieľu predkladanej monografie. Hierarchiu štátov podľa moci určujeme na základe nasledovných ukazovateľov: hrubý domáci produkt v prerátaní na paritu kúpnej sily; veľkosť populácie; ukazovateľ vojenskej sily na základe Global Firepower Indexu. Na základe metodického postupu Holbraada rozdeľujeme pri hierarchizácii štátov na základe moci svet na niekoľko regiónov: Európu, Afriku, Áziu, Oceániu a Indonéziu, Severnú a Strednú Ameriku a Latinskú Ameriku. Používame delenie štátov na: veľmoci, hlavné mocnosti, stredné štáty, malé štáty a príliš malé štáty na to, aby im bol pridelený akýkoľvek mocenský status. Pre presnejšie určenie deliacej línie medzi hlavnými mocnosťami a strednými štátmi skúmame súčasné politické a ekonomické dianie vo vybraných štátoch. Vzhľadom na kontinuitu textu túto metódu do detailov opisujeme v prvej kapitole monografie, konkrétne v podkapitole 1.1 a 1.2. V podkapitole 1.3 následne túto metódu aplikujeme.

V závere prvej kapitoly sa vraciame k údajom, ktoré sme využili pre identifikáciu malých a stredných štátov. Používame však už len kvantitatívne ukazovatele. K hrubému domácomu produktu v prerátaní na paritu kúpnej sily, veľkosti populácie a ukazovateľa vojenskej sily na základe Global Firepower Indexu pridávame ešte Democracy Index, Global Peace Index a Human Development Index. Skúmame vzťah medzi jednotlivými indikátormi moci a využívaním brannej povinnosti jednotlivými štátmi sveta. Pre štatistické hodnotenie je najprimeranejšia čo najširšia vzorka údajov a preto neuplatňujeme delenie sveta na regióny a ani hierarchické delenie štátov podľa sily. Na vyhodnotenie údajov používame prediktívnu analytiku. Na zhotovenie modelu využívame tri algoritmy: C5; C & R Tree a CHAID. Pre spracovanie a vyhodnotenie údajov používame program SPSS modeler. Úspešnosť je vyhodnocovaná na tréningovej sade dát. Úspešnosť jednotlivých algoritmov je po poradí: 81,356; 77,401; 71,751%. Bližšie objasňujeme výsledky, ktoré nám

sprostredkoval algoritmus C5. Výsledky rozhodovacieho stromu následne vysvetľujeme na základe znalosti problematiky a záverov, ktoré nám sprostredkovala druhá a tretia kapitola⁶.

Algoritmus C5 pracuje prostredníctvom rozdelenia vzorky na základe poľa, ktoré poskytuje maximálny zisk informácií. Každá podvzorka definovaná prvým rozdelením je následne znovu rozdelená zvyčajne na základe iného poľa. Proces pokračuje až do bodu, kedy podvzorky nemôžu byť už ďalej rozdelené. Záverom sú posledné podvzorky znovu preverené. Tie, ktoré výrazne nenapomáhajú hodnote modelu, sú vymazané. V našom prípade je výsledkom algoritmu rozhodovací strom. Rozhodovací strom je priamym popisom rozdelenia, ktoré vykonal algoritmus. Každá úroveň rozhodovacieho stromu popisuje podmnožinu tréningových dát a každý prípad v rámci tréningových dát pripadá práve na jednu úroveň rozhodovacieho stromu. Inými slovami, pre každú jednotlivú informáciu z analyzovaných údajov je možná len jedna predpoveď v rámci rozhodovacieho stromu (C5.0 Node, 2018). Bližšie vysvetlenie algoritmu je možné nájsť v IBM SPSS Modeler 18.0 Algorithms Guide (IBM, 2016).

V druhej kapitole sa zameriavame na teóriu brannej povinnosti. Do dnešnej doby sa mnoho autorov venovalo problematike brannej povinnosti z rôznych uhlov pohľadu za použitia rôznych metód vedeckého skúmania. Výskum v oblasti brannej povinnosti, ktorý realizujeme, by nebol možný bez analýzy a sumarizácie poznatkov ohľadne brannej povinnosti, ktoré sú úzko previazané s našim výskumným cieľom. Ďalším uplatneným metodologickým postupom v rámci tejto kapitoly je komparácia, pomocou ktorej môžeme výskumné výsledky rozličných autorov na základe podobnosti výskumu porovnávať, dávať do súvislostí a hodnotiť. Spracovanie tejto kapitoly monografie by nám malo umožniť lepšiu orientáciu v súvislostiach týkajúcich sa skúmanej problematiky. Predpokladáme, že vytvorený teoretický základ nám dopomôže k správnej interpretácii historických ale i súčasných zmien, ktoré sú previazané s vojenskou regrutáciou. V tretej kapitole dochádza aj k prepojeniu prezentovaných teórií a výskumov vojenskej regrutácie s poznatkami získanými ohľadne malých a stredných štátov. Kľúčovú úlohu pritom zohráva znalosť limitácií malých a stredných štátov v medzinárodnom priestore.

V tretej kapitole sa zaoberáme procesom profesionalizácie ozbrojených síl. V prvom rade stručne analyzujeme historické udalosti, ktoré viedli k profesionalizácii ozbrojených síl.

⁶ Poradie kapitol je do istej miery voľné. Snažíme sa dodržať logické poradie. Avšak niektoré informácie z neskorších kapitol ovplyvňujú vyhodnotenie údajov z predošlých kapitol. Monografia tvorí komplexný celok, ktorý celý smeruje k naplneniu hlavného cieľa monografie.

Na základe spomínanej analýzy historických udalostí sa snažíme odizolovať tie najpodstatnejšie trendy, ktoré sprevádzajú vývoj ľudstva a majú za následok rozvoj v oblasti vojenstva. Zmeny vo vojenstve vyžadujú rôznu mieru výcviku a pripravenosti vojakov a vojenského personálu. Keď sa menia požiadavky na vojenský personál, zároveň by sa mala meniť aj vojenská regrutačná prax krajín. Prostredníctvom analýzy vybraných zdrojov sa následne snažíme teoreticky vymedziť pojem profesionálne ozbrojené sily. Pomocou tejto metódy dokážeme zhodnotiť mieru profesionalizácie ozbrojených síl v rôznych krajinách. Z poznatkov získaných v rámci druhej, ale hlavne tretej kapitoly, sa ďalej snažíme odizolovať tie najpodstatnejšie determinanty, ktoré v súčasnosti vplyvajú na profesionalizáciu ozbrojených síl. Tieto zistenia sú komplementárne so zisteniami v rámci analýzy historických udalostí. Záverom kapitoly uvádzame syntézu rizík, ktoré so sebou prináša dobrovoľná profesionálna armáda. Identifikácia rizík nám otvára priestor na navrhnutie spôsobu ich eliminácie. Tak, ako druhá kapitola, aj tretia kapitola využíva poznatky získané v prvej kapitole a sprostredkováva prepojenie medzi zisteniami ohľadne profesionalizácie ozbrojených síl a poznatkami ohľadne malých a stredných štátov.

V štvrtej kapitole sa venujeme analýze regrutačnej praxe v rámci Slovenskej republiky. Štvrtá kapitola je aplikačnou kapitolou, kde využívame poznatky získané v rámci predošlých kapitol. Cieľom kapitoly je navrhnúť čo možno najvhodnejšiu regrutačnú prax pre Slovenskú republiku ako malý štát v rámci európskeho regiónu. Aby sme mohli správne aplikovať zistenia z predošlých kapitol, podrobujeme regrutačnú prax na Slovensku pomerne širokej analýze. Analyzujeme vývoj Ozbrojených síl Slovenskej republiky s ohľadom na transformačné procesy a verejnú mienku. Postupne sprostredkovávame pohľad, akým Slovenská republika vníma bezpečnostné prostredie. Bezpečnostné prostredie ako také nedokáže zmeniť regrutačnú prax štátu. Z tohto pohľadu je nevyhnutné pochopiť, ako vnímajú bezpečnostné prostredie politické elity. Toto vnímanie porovnávame s analýzou bezpečnostného prostredia, ktorú vykonal Goda a Ušiaka v článku: *What is the threat perception of the Slovak Republic?* Na základe komparácie sa snažíme odhadnúť, či je regrutačná prax v Slovenskej republike nastavená správne, respektíve či reflektuje reálne hrozby vyplývajúce z vnútorného aj vonkajšieho bezpečnostného prostredia. V poslednej časti kapitoly analyzujeme súčasnú regrutačnú prax v podmienkach Slovenskej republiky.

Súčasný stav výskumu

Keď chceme určiť potenciál možnosti využitia brannej povinnosti malými a strednými štátmi v súčasnom bezpečnostnom prostredí musíme poznať základy teórie štátu. Jednotlivé funkcie štátu popisuje vo svojej knihe *Politológia* (2007) **Peter Kulašik**. Štát chápe a popisuje predovšetkým ako tradičný subjekt politiky. V kapitole 3.1, Štát ako najdôležitejší subjekt politiky, píše o genéze štátu, formách štátu a systémoch politického zriadenia, ale aj o politických režimoch. **Johann Kaspar Bluntschli** sa v publikácii *The Theory of the State* (2000) venuje koncepcii štátu. Z hľadiska teórie štátu je táto publikácia veľmi podrobná a vyčerpávajúca. Prepojením bezpečnosti na štát sa venuje kolektív autorov **Pavel Nečas a Jaroslav Ušiak** v monografii *Nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia* (2010). Najzaujímavejšou kapitolou je z nášho pohľadu druhá kapitola, ktorá tvorí samotné prepojenie medzi teóriou štátu a prístupmi k bezpečnosti.

Nevyhnutné pre túto monografiu je poznať aj súčasný stav výskumu v oblasti teórie stredných štátov. **Carsten Holbraad** sa v knihe *Middle powers in International Politics* (1984) v prvom rade popisuje historické súvislosti ohľadne myšlienky existencie stupňa stredných štátov v rámci silovej hierarchie. Najpozoruhodnejšia je tretia kapitola, v ktorej priamo uvádza charakteristiku stredných mocností a tvorbu silového rebríčka štátov. **Adam Chapnick** v článku pod názvom *The Middle Power* (1999) rozdeľuje teóriu stredných štátov na tri prístupy. Píše o funkcionálnom, behaviorálnom a hierarchickom modeli. **Anton Bezglasnyy** sa venuje stredným štátom v diplomovej práci pod názvom *Middle Power Theory, Change and Continuity in the Asia-Pacific* (2010). Podáva veľmi podobné vymedzenie jednotlivých prístupov k určovaniu stredných štátov ako Chapnick. Táto práca je zaujímavá hlavne z pohľadu metódy, pomocou ktorej autor klasifikoval stredné štáty.

Skúmanou problematikou v rámci predkladanej monografie sa zaoberá mnoho autorov. Branná povinnosť je nevšedná predovšetkým preto, lebo sa týka rôznych sfér sociálneho bytia. Každý autor sa venoval v rámci problematiky všeobecnej brannej povinnosti rôznym aspektom jej fungovania.

Významnou súčasťou teoretického rozpracovania fungovania brannej povinnosti je jej ekonomická sféra. Vplyvom vojenskej regrutácie na hospodárstvo štátu sa zaoberajú nižšie uvedení autori. Zaujímavosť ich teórií pre náš výskum dopĺňa fakt, že mnohí prostredníctvom ekonomických faktorov priamo alebo nepriamo poukazujú na silné a slabé stránky jednotlivých systémov dopĺňania ozbrojených síl. Najkompletnejšiu ekonomickú teóriu brannej povinnosti poskytuje vo svojej knihe *Military Conscription: An Economic Analysis of the Labour Component in the Armed Forces* (1999) **Dr. Simon Duindam**. Jeho

ucelená ekonomická teória brannej povinnosti má jeho slovami slúžiť ako hospodárska politika minimalizácie nákladov na pracovnú silu v armáde. Jeho teória je založená na nákladoch obetovanej príležitosti u brancov. **Michelle R. Garfinkel** sa v článku *The Role of the Military Draft in Optimal Fiscal Policy* (1990) zaoberá súvislosťami medzi všeobecnou brannou povinnosťou a optimálnou fiškálnou politikou. Autor záverom konštatuje, že branná povinnosť môže byť prostriedkom optimálnej fiškálnej politiky za predpokladu, že je strata produktivity spojená s odvodmi nulová. **Dwight R. Lee a Richard B. McKenzie** prezentujú prácu *Reexamination of the Relative Efficiency of the Draft and the All-Volunteer army* (1992). V práci sa snažia dokázať, že pri istom percente populácie, ktoré je nevyhnutné pre správny chod armády, sa branná povinnosť stáva výhodnejšia ako dobrovoľná armáda. **John T. Warner a Sebastian Negrusa** v roku 2005 publikovali článok *Evasion costs and the theory of conscription*. Dospeli k záveru, že čím väčší má byť podiel odvedených, tým viac peňazí treba investovať do prevencie dezercie. **Walter Y. Oi** dospel k podobným výsledkom ohľadne výhod a nevýhod jednotlivých modelov už v roku 1967 v článku *The Economic Cost of the Draft*. Profesionálna armáda sa vyznačuje dobrovoľnou voľbou vstupu a nižšou fluktuáciou. Výhody modelu dobrovoľnej armády podporil aj **Milton Friedman** v článku *Why not a voluntary Army* (1967)? Reálna cena armády je podľa neho pri konskripčnej armáde zvýšená o náklady obetovanej príležitosti. **Panu Poutvaara a Andreas Wagener** publikovali článok *To draft or not to draft? Inefficiency, generational incidence, and political economy of military conscription* (2007). Povinná vojenská služba deformuje formovanie ľudského kapitálu, mladí ľudia vstupujú na trh práce oneskorene a zároveň negatívne vplyva na ich rozhodnutie investovať do vzdelania. **Michael Schleicher** v knihe *Die Ökonomie der Wehrpflicht: Eine Analyse unter besonderer Berücksichtigung der Grundsätze der Besteuerung* (1996) chápe povinnú vojenskú službu ako povinný poplatok, ekvivalent zdanenia a na základe toho ju skúma podľa miery zlúčiteľnosti so zásadami spravodlivého zdanenia. Zaujímavým z hľadiska našej monografie je aj článok od **Henry E. Siu** - *The fiscal role of conscription in the U.S. World War II effort* (2008), kde sa venuje brannej povinnosti ako spôsobu minimalizácie štátnych výdavkov počas vojnového obdobia. Prichádza so záverom, že povinná vojenská služba počas vojny ušetrí oproti dobrovoľnej armáde 1,2- 2,0 % ročných výdavkov.

Nemenej zaujímavou súčasťou ekonomických teórií pre náš výskum je vplyv brannej povinnosti na zárobky alebo uplatnenie jednotlivcov na trhu práce. **David Card a Ana Rute Cardoso** v článku *Can Compulsory Military Service Raise Civilian Wages? Evidence from the Peacetime Draft in Portuga* (2012) využívajú dlhodobé údaje o portugalských mužoch

narodených v roku 1967. Okolo 40% týchto mužov bolo odvedených do armády. Porovnávajú platy odvedených pred a po návrate do civilného zamestnania s tými, ktorí zostali pracovať v civile. Výskum u bývalých brancov v strede kariéry odhalil štatisticky nevýznamný pozitívny efekt povinnej vojenskej služby. K podobným výsledkom sa dopracovali **Julien Grenet, Robert A. Hart, J. Elizabeth Roberts** v práci *Above and beyond the call. Long-term real earnings effects of British male military conscription in the post-war years* (2010), ktorí sa zamerali na vzorku brancov vo Veľkej Británii v rokoch 1949-1960; **Thomas K. Bauer, Stefan Benderb, Alfredo R. Paloyoa, Christoph M. Schmidt** v článku *Evaluating the labor-market effects of compulsory military service* (2012), ktorí sa zamerali na brancov v Západnom Nemecku v 50tych rokoch; **Joshua D. Angrist, Stacey H. Chen, Jae Song** v článku *Long-term Consequences of Vietnam-Era Conscription: New Estimates Using Social Security Data*, ktorí sa sústredili na brancov z éry vojny vo Vietname. Štatisticky malý efekt pozitívneho vplyvu je však výrazne lepší u menej vzdelaných (pravdepodobne nadobudli isté vzdelanie v armáde, portugalský zákon prikazoval znovu zamestnať brancov po návrate z povinnej vojenskej služby) a nulový u bývalých brancov s lepším vzdelaním. Pozitívny vplyv brannej povinnosti na menej vzdelanú časť populácie, ktorá je podriadená núteným odvodom potvrdzujú aj staršie práce amerických autorov **Mark C. Berger, Barry T. Hirsch** - *The civilian earnings experience of vietnam-era veterans* (1983); **Barry T. Hirsch, Stephen L. Mehay** - *Evaluating the Labor Market Performance of Veterans Using a Matched Comparison Group Design* (2003); **Dennis De Tray** - *Veteran Status as a Screening Device* (1982).

Spoločenské a kultúrne aspekty všeobecnej brannej povinnosti sú natoľko rôznorodé, že len veľmi ťažko ich možno navzájom porovnávať. V každom štáte pôsobí branná povinnosť na spoločnosť odlišne. O šikanovaní v konskripčných armádach píše aj **Jarmila Barátová** v článku *V službe vlasti* (2011). Zameriava sa na šikanovanie v podmienkach armády Československej a neskôr Slovenskej republiky. Zaujímavý pohľad do života branca v tureckej armáde prezentuje v článku *The Conscripting System in Armed Forces: Turkey's Example* (2014) **Sinan Caya**. Tento článok v sebe kombinuje kultúrne aspekty života v armáde ale zároveň, tak ako článok od Barátovej, poukazuje na deviácie, ktoré panujú v armáde medzi brancami. O vplyve verejnej mienky a o citlivosti vnímania vojny za fungovania konskripčnej a dobrovoľnej armády píše **Alex A. Vardamis** v článku *An obedient Army vs. a conscripted one* (2004). Poukazuje na fakt, že verejnosť vníma otázky zapojenia sa do konfliktov štátom oveľa citlivejšie v prípade existencie brannej povinnosti. **Ellen Jones a Fred W. Grupp** v článku *Political Socialization in the Soviet Military* (1982)

opisujú využitie všeobecnej brannej povinnosti v ruskej armáde na politickú socializáciu. Predstavujú možnosť využitia všeobecnej brannej povinnosti na iné ako vojenské ciele. Pozitíva brannej povinnosti pre fínsku spoločnosť, ktorá si dlhodobo uchováva model konskripčných ozbrojených síl sumarizuje **Working Group on the Conscript System** v Záverečnej správe, ktorú zverejnilo Ministerstvo obrany Fínska v roku 2010. Medzi pozitíva patrí spájanie rôznych aktérov v rámci spoločnosti; propagácia spoločenských hodnôt, národná bezpečnosť a spoločenský mier. **Eugene S. Uyeki** v článku *Draftee Behavior in the Cold-War Army* (1960) tvrdí, že konskripčná armáda sa v mierovom období značne odlišuje od dobrovoľnej armády v období mieru a od masovej armády počas vojnového stavu.

V posledných rokoch sa ukázala alternatíva povinnej vojenskej služby vo forme dobrovoľnej vojenskej služby. Dobrovoľnou vojenskou službou sa zaoberá aj **Libor Stejskal** v práci *Dobrovoľná občanská participace při zajišťování obrany: Koncept, zkušenosti a perspektivy* (2014). Píše, že v súčasnosti je vo väčšine krajín NATO úloha dobrovoľnej vojenskej služby marginalizovaná. Udržiavanie dobrovoľného občianskeho prvku v armádach závisí od rozhodnutia štátu. **Bohuslav Pernica** v článku *Dobrovoľná milice - doplněk zajištění bezpečnosti územně samosprávných celků* (2007) poukazuje na demografický vývoj Českej republiky. Tvrdí, že štátom zabezpečované verejné statky v oblasti bezpečnosti sa stanú čoraz menej dostupné a občania budú čím ďalej tým viac odkázaní na svojpomoc. **Charles Moskos** v článku *A New Concept of the Citizen-Soldier* (2005) píše o problémoch s regrutáciou v podmienkach armády Spojených štátov amerických. Čitateľa oboznamuje s podobným konceptom ako dobrovoľná vojenská služba – s novým poňatím občianskeho vojaka.

Kultúrnymi aspektmi brannej povinnosti sa zaoberá **Pertti Joenniemi** vo výskumnej práci pod názvom *Farewell to conscription? - The case of Denmark* (2005). Autor dospel k záveru, že branná povinnosť je len časovo ohraničenou odpoveďou na bezpečnostné záujmy Dánska. Článok **Kerry Longhurstovej** - *Bezpečnostná kultúra a branná povinnosť v Nemecku* (1998) zachovanie povinnej vojenskej služby predstavuje cez prizmu bezpečnostnej kultúry Nemecka. Hlavným dôvodom zachovania sa zdá byť to, že bola zmierňujúcim prostriedkom voči kultúrnemu šoku a poskytovala pocit kontinuity. **Insook Kwon** v článku *A Feminist Exploration of Military Conscription: The Gendering of the Connections Between Nationalism, Militarism and Citizenship in South Korea* (2000) popisuje, ako branná povinnosť týkajúca sa mladých mužov vplýva na predstavy o tom, kto je autentickým Juhokórejčanom.

Historickými súvislosťami v rámci výskumu brannej povinnosti, ktorý realizujeme, nás zaujali hlavne nasledovní autori. Veľké prehľadné dielo o brannej povinnosti v Napoleonskej ére ponúka tím editorov **Donald Stoker, Frederick C. Schneid a Harold D. Blanton** v knihe pod názvom *Conscription in the Napoleonic Era A revolution in military affairs?* (2009). V knihe je zhrnuté fungovanie všeobecnej brannej povinnosti vo Francúzsku, Rusku, Prusku, Habsburskej monarchii, Španielsku, Taliansku, Westfálskom kráľovstve, Dánsku, Nórsku, Švédsku, Egypte. **Alan Forrest** v knihe *Conscripts and Deserters: The Army and French Society During the Revolution and Empire* (1989) poukazuje hlavne na postoj spoločnosti voči odvodom a príklady vyhýbania sa brannej povinnosti. Podobnou problematikou sa zaoberá v práci *Napoleonic Conscription: State Power and Civil Society* (1986) **Isser Woloch**. Popisuje, ako sa historicky zavádzala branná povinnosť vo Francúzsku v období tesne pred revolúciou až po pád Napoleona. Brannou povinnosťou v období prvej svetovej vojny sa zaoberá kniha *State, Society and Mobilization in Europe During the First World War* (2002) autora **John Horne**. Pomocou porovnania mobilizácie vo Veľkej Británii, Francúzsku, Nemecku, Taliansku a Rakúsko-Uhorsku získava poznatky so širšou relevanciou. Mobilizáciu popisuje prostredníctvom psychologických pojmov ako: národné idey, vnútorná mobilizácia. **George Q. Flynn** v knihe *Conscription and Democracy: The Draft in France, Great Britain, and the United States* (2002) zachytáva obdobie prvej svetovej vojny a medzivojnové obdobie. Sústredil sa hlavne na problém zavedenia všeobecnej brannej povinnosti v demokratických krajinách.

Profesionalizácia ozbrojených síl si vyslúžila veľkú pozornosť aj na území Česka a Slovenska. V spomínanej oblasti je na Slovensku najobsiahlejším dielom Sociologické pohľady na úplnú profesionalizáciu ozbrojených síl (2005) od trojice autorov **Karol Čukan, Dušan Polonský a František Škvrnda**. Ako najsumárnejšie dielo ohľadne profesionalizácie ozbrojených síl sa javí kniha *Profesionalizace ozbrojených sil: trendy, teorie a zkušenosti* (2007) od autora **Bohuslava Pernicu**. Slovenská publikácia Sociologické pohľady na úplnú profesionalizáciu ozbrojených síl sa od spomenutého diela Bohuslava Pernicu odlišuje v tom, že predstavuje predovšetkým sociologický pohľad a teoretické základy. Pernica vo svojom diele ponúka veľmi široký prehľad od základnej teórie, typológie nielen ozbrojených síl, ale aj odvetvia obrany cez socioekonomické aspekty brannej povinnosti, aj profesionálnych ozbrojených síl až po ekonomickú dimenziu verejného projektu profesionalizácie ozbrojených síl. **Tibor Szvircsev Tresch** v článku *Europe's Armed Forces in Transition: From Conscription to all volunteer forces 1975-2014* (2014) určuje štyri základné – kľúčové faktory profesionalizácie ozbrojených síl v ním stanovenom časovom období: societálny;

technologický; ekonomický a geostrategický. **Karl W. Haltiner** v článku *The Definite End of the Mass Army in Western Europe?* (1998) analyzuje vývoj ozbrojených síl v západnej Európe so zreteľom na profesionalizáciu a určuje faktory, ktoré v podstate predznamovali dnešný vývoj v oblasti personálneho dopĺňania ozbrojených síl. **Anthony Forster, Timothy Edmunds a Andrew Cottey** v knihe *The Challenge of Military Reform in Postcommunist Europe: Building Professional Armed Forces* (2002) ponúkajú ucelený obraz profesionalizácie ozbrojených síl vo východnej Európe. Ich výskum zahŕňa Poľsko, Česko, Maďarsko, Slovensko, Litvu, Lotyšsko, Rumunsko, Bulharsko, Slovinsko, Chorvátsko, bývalú Juhosláviu, Rusko a Ukrajinu. Uvádzajú vlastnú typológiu profesionálnych ozbrojených síl. V závere popisujú problémy profesionalizácie vo vymedzenom priestore. Zároveň odhaľujú objavujúce sa vzorce profesionalizácie vo východnej Európe.

1 Klasifikácia štátov podľa sily: malé a stredné štáty

V súčasnej medzinárodnej politike sú národné štáty stále hlavnými aktérmi popri medzinárodných organizáciách a iných aktéroch, ktorých možnosť konať v globalizovanom svete sa stále zvyšuje. Každý štát je odlišný a len ťažko možno nájsť dva štáty, ktoré by vykonávali svoju vnútornú a zahraničnú politiku identicky. Všetky štáty sú však v dnešnej dobe vzájomne prepojené a preto možno medzi nimi a ich konaním nájsť mnoho podobností. Pre každý zo štátov je nevyhnutné vykonávať základné funkcie. Bez týchto funkcií by štáty prestali existovať, poprípade by sa stali veľmi neefektívne. Podľa Kulašika (2007) existuje viacero kritérií, podľa ktorých možno definovať funkcie štátov. Tradičné rozdelenie funkcií štátov na vonkajšie a vnútorné je založené na územných charakteristikách štátu a na rozsahu aktivít, ktoré vykonávajú jeho orgány. Medzi vnútorné funkcie zaraďuje ochrannú, ktorá je založená na ochrane politického zriadenia, bezpečnosti občanov a práv občanov; regulačnú, tá predstavuje aplikáciu nariadení a reštrikcií štátom; kultúrno-edukačnú, ktorá je založená na vytváraní a šírení politickej, filozofickej a morálnej mienky medzi občanmi; adaptačnú, založenú na snahe štátu udržať krok s medzinárodným rozvojom a socio-ekonomickú, ktorej centrom záujmu sú verejné financie. Vonkajšie funkcie štátu sú nevyhnutné, lebo štáty existujú jeden vedľa druhého a vytvárajú medzi sebou a inými aktérmi v medzinárodných vzťahoch špecifické vzťahy. Každý suverénny štát sa snaží chrániť svoje záujmy. Najhlavnejším záujmom je ochrana teritória štátu pred vonkajšou agresiou. Tri základné funkcie štátu navonok sú: defenzívna, ofenzívna a funkcia založená na princípe ochrany statusu quo.

Štáty sú rôznej veľkosti, čo značne ovplyvňuje ich pozíciu a schopnosť vynútiť svoje záujmy na poli medzinárodných vzťahov. V tomto duchu Bluntschli (2000) píše, že nie je možné určiť normálnu veľkosť populácie. Napríklad, v stredoveku mohli malé štáty existovať a bez väčších problémov garantovať bezpečnosť svojim občanom. Ako však pokračovala evolúcia štátnych funkcií, štáty museli rásť, aby dokázali vykonávať svoje funkcie. Ďalším podstatným determinantom rastu štátov je existencia veľkých štátov. Veľké štáty sú v dnešnom svete zvyčajne tak rozsiahle, disponujú takým množstvom surovín a majú také veľké populácie, že sa stávajú hrozbou pre samotnú existenciu malých štátov.

Ako už bolo povedané, štát musí vykonávať súbor funkcií, z ktorých sa najdôležitejšou zdá byť zachovanie suverenity. Diplomacia a medzinárodné právo ako také nedokážu v dnešnej dobe garantovať bezpečnosť štátu. Najaktuálnejšími príkladmi porušovania medzinárodného práva v oblasti suverenity štátu sú nedávne aktivity Ruskej

federácie spojené s anexiou Krymu. Na základe tohto faktu je neodškriepiteľné, že ozbrojené sily sú inherentnou súčasťou každého štátu, ktorý je naozaj nezávislý. Veľké štáty nemajú zásadný problém naplniť rady svojich ozbrojených síl predovšetkým z dvoch dôvodov. Po prvé, veľké štáty disponujú omnoho väčším rozpočtom ako malé. Druhým dôvodom je oveľa väčšia populácia veľkých štátov. Či sa rozhodnú uplatniť systém regrutácie založený na dobrovoľnosti alebo systém založený na povinnej vojenskej službe, je pre veľké štáty z pohľadu prezentovaných dôvodov len otázkou voľby a preferencie. Determinanty, na základe ktorých sa štáty môžu rozhodovať, priblížime v nasledujúcej kapitole.

V tejto kapitole priblížime vlastný model kategorizácie malých a stredných štátov, ktorý je zložený z viacerých metodologických prístupov k problematike. Hlavným výskumným cieľom tejto monografie je vymedziť potenciál možnosti využitia brannej povinnosti malými a strednými štátmi v súčasnom bezpečnostnom prostredí. Aby sme tak mohli urobiť, musíme v prvom rade vymedziť malé a stredné štáty. Dôvod, prečo sa v monografii nezaobráame vymedzením potenciálu možnosti využitia brannej povinnosti vo všetkých štátoch, sme spomenuli v predošlom odseku. Malé a stredné štáty sú špecifické. Ich silový potenciál je ich najväčším determinantom v medzinárodných vzťahoch. Spôsob prijímania ľudských zdrojov pre ozbrojené sily má preto oveľa vyššiu prioritu. Ak sa krajina so stredným alebo slabým silovým statusom snaží zachovať si čo možno najlepšie postavenie v rámci medzinárodných vzťahov, musí sa doslova pripraviť na najhoršie a dúfať v najlepšie. Takýto pohľad na svet sa môže zdať príliš realistický. Keď však berieme do úvahy históriu ľudstva a osudy malých a stredných štátov, aj keď ani veľmoci neboli absolútnou výnimkou, zistíme, že medzinárodné dohody sú vždy len dočasné a v konečnom dôsledku často zlyhávajú. Nechceme tým povedať, že sa štáty musia pripravovať na totálnu vojnu. Vyhodnocovanie bezpečnostného prostredia a bezpečnostných hrozieb, ktoré z neho pre štát vyplývajú, by malo byť bežnou praxou štátov. Zmenám bezpečnostného prostredia by mali zodpovedať reformy ozbrojených síl ako aj celého rezortu obrany. Súčasťou reformy ozbrojených síl je aj regrutačná politika, ktorá je ťažiskovým bodom tejto monografie.

1.1 Stredné štáty

Všetky svetové štáty majú rôzny mocenský potenciál. Vystáva otázka: Čo definuje mocenský potenciál štátu? Existuje toľko atribútov štátov, podľa ktorých je možné definovať ich silu, že je pomerne zložité vybrať tie kľúčové. Po dôkladnom zvážení otázky, ktoré atribúty sú najvhodnejšie ak chceme určovať silu štátu, sa zdá byť racionálne vybrať ekonomickú výkonnosť, veľkosť populácie, vojenské spôsobilosti a dostupné prírodné zdroje. Zvyčajne nie je zložité odlišiť svetové mocnosti od ostatných štátov. Supervelmoci totižto vykazujú oveľa vyššiu hodnotu v každom zo spomínaných ukazovateľov. Keď však chceme hodnotiť silový status ostatných štátov, otázka sa stáva oveľa komplexnejšou a zložitejšou.

Pre potreby tejto monografie je nevyhnutné oddeliť malé a stredné štáty⁷ od ostatných štátov z hľadiska mocenského potenciálu. Hlavnou otázkou je: Akú metódu treba použiť, aby sme vytvorili hornú a spodnú hranicu, pri ktorej ešte môžeme štát považovať za strednú mocnosť? Ďalšia veľmi podstatná otázka je: Koľko úrovní pre rozdelenie štátov na základe sily je vhodné vytvoriť? V tejto kapitole sa nebudeme snažiť vytvoriť univerzálny model na klasifikáciu stredných štátov. Budeme sa snažiť vytvoriť najvhodnejšiu metódu na identifikáciu stredných mocností v zhode s hlavným cieľom monografie. Tento model je snahou prispieť k debate ohľadom teórie stredných štátov so zameraním na vojenskú regrutáciu v štátoch.

Literatúra zaoberajúca sa teóriou stredných štátov nie je jednotná. Každý prístup vymenúva iné atribúty potrebné na to, aby sme mohli štát pokladať za strednú mocnosť. Chapnick (1999) predstavuje rozdelenie literatúry ohľadne teórie stredných štátov na tri modely, menovite: funkcionálny, behaviorálny a hierarchický model. Každý z týchto prístupov vníma stredné mocnosti ako niečo odlišné. Je možné, že stredné mocnosti podľa jedného z prístupov by sme pomocou iného prístupu vyhodnotili ako malé a naopak. Funkcionálny model dáva dôraz na schopnosť štátu prispievať v niektorých oblastiach medzinárodných vzťahov. Úroveň vplyvu týchto štátov v špecifických oblastiach musí byť vyššia ako vplyv ostatných štátov, s výnimkou veľmoci. Veľmoci sú štáty, ktoré majú neustály vplyv na smerovanie medzinárodných vzťahov a stredné štáty majú len dočasný vplyv vo vybraných oblastiach. Hlavnou chybou tohto modelu je, že nedokáže nájsť hranicu

⁷ V monografii používa pre stredné štáty aj iné názvy, ako napríklad: stredné a mierové mocnosti. Neskôr stanovujeme presnú terminológiu pre hierarchiu štátov, ktorej sa pridriavame od podkapitoly 1.3 v celom zvyšku monografie.

medzi malými a strednými štátmi. Je takmer nemožné predpovedať, ktorý malý štát dosiahne vplyv v špecifických oblastiach medzinárodných vzťahov a ktorý ho nikdy nedosiahne. Podľa behaviorálneho modelu všetky štáty, ktoré sa správajú istým spôsobom, by mali byť klasifikované ako stredné štáty. Chapnick označil toto správanie ako internacionalizmus stredných štátov. Toto správanie je odlišné od malých štátov aj od veľmocí. Podľa Chapnicka tento model nesprostredkováva metódu na identifikovanie stredných štátov, pretože charakteristiky požadovaného správania sú naprieč literatúrou odlišné. Ďalším dôvodom je, že väčšina autorov si najprv vyberie štát, ktorý považujú za strednú mocnosť a následne využívajú jeho charakteristiky ako tie, podľa ktorých by sa mali odlišovať stredné mocnosti. Hierarchický model rozlišuje len dva druhy štátov na základe sily – veľmoci a malé štáty. Prvú kategóriu konštituuju štáty, ktorých spôsobilosti značne prekračujú limitované možnosti malých štátov. Stredné štáty vznikajú ako kategória medzi malými a veľkými štátmi. Majú slabšie spôsobilosti ako veľmoci, ale vytrčajú nad malými štátmi. Autor píše, že tento model je spomedzi spomínaných najobjektívnejší. Dokáže vyselektovať malé štáty a veľmoci a definovať stredné štáty s ohľadom na predošlé spomenuté kategórie.

Bezglasnyy (2010) prezentuje rozdelenie teórií stredných štátov na dve školy: klasickú a revizionistickú. Prvá škola myslenia vznikla v čase studenej vojny. Zdôrazňuje materiálny status štátov. Pri tvorení rebríčku štátov majú najväčšiu váhu štrukturálne faktory. Medzi štrukturálne faktory patrí: veľkosť populácie a teritória, ekonomická výkonnosť a spôsobilosti sily. Ako môžeme vidieť, klasická škola myslenia, ktorú prezentuje Bezglasnyy je takmer totožná s Chapnickovým hierarchickým modelom. Revizionistická škola je podľa nášho názoru iným pomenovaním pre Chapnickov behaviorálny model. Nakoniec Bezglasnyy predstavuje vlastný model na určovanie stredných mocností. Používa zistenia z konštruktivistického školy, aby vytvoril koncept stredných mocností, ktorý eliminuje nedostatky z predošlých modelov. Jeho koncept je založený na kombinácii materiálnych faktorov, behaviorálnych faktorov a faktorov založených na ideách. Stredný štát je štát, ktorý materializuje tri podmienky: má strednú veľkosť teritória a disponuje spôsobilosťami stredného rozsahu; v zahraničnej politike využíva multilateralizmus a uplatňuje mäkkú silu, aby maximalizoval výsledky svojho úsilia; sám seba považuje za strednú mocnosť vo vnútornej aj zahraničnej politike.

Pre potreby tejto monografie považujeme za najvhodnejší hierarchický model⁸. Keďže sa snažíme zistiť potenciál využitia brannej povinnosti malými a strednými štátmi, majú štrukturálne faktory využívané hierarchickým modelom najväčšiu relevanciu.

Jeden z takýchto modelov je prezentovaný v Holbraadovej publikácii *Middle powers in international politics*. Po prvé, autor prezentuje najväčšie rozdiely medzi veľmocami a strednými mocnosťami. Ponúka súbor nadradených kvalít, ktorými disponujú iba veľmoci. Veľmoci majú nielen veľkú vojenskú a ekonomickú silu, ale taktiež zaujímajú špeciálne miesto v systéme medzinárodných vzťahov. Ich sila je garantovaná medzinárodným právom. Snažia sa zachovať svoju pozíciu v medzinárodných vzťahoch a preto musia v istých oblastiach navzájom kooperovať (Holbraad, 1984).

1.2 Metodika klasifikácie štátov na základe sily

Pre potreby tejto monografie súhlasíme s Holbraadom v tvrdení, že sila štátov nemôže byť meraná precízne. Každé usporiadanie štátov podľa sily je teda v istom zmysle odhadom. Autor tvrdí, že najlepší indikátor na zadefinovanie stredných štátov je hrubý národný produkt (ďalej aj HNP). HNP je podľa neho najlepší možný indikátor sily štátov. Viaceré faktory, ktoré dokopy tvoria silu štátu, ako napríklad populácia, územie, strategické umiestnenie, inštitucionálna organizácia, vodcovstvo, participácia v medzinárodných organizáciách, alianciách, spoločnostiach a zónach obchodu sú viac alebo menej reflektované v indikátore HNP. Pre každý odhad sily je však nevyhnutné, aby sa HNP zobral do úvahy v súvislosti s veľkosťou populácie. Pri snahe o vymedzenie horného a spodného limitu môže vzniknúť viacero ťažkostí. Najlepšou metódou sa zdá byť hodnotiť štáty sveta podľa sily na základe toho, v akom regióne sveta sa nachádzajú. V rámci každého regiónu existujú špeciálne väzby. Autor rozdelil svet na šesť regiónov: Afriku, Áziu, Európu, Severnú a Centrálnu Ameriku, Južnú Ameriku a Oceániu a Indonéziu (Holbraad, 1984).

Pre potreby tejto monografie sme sa rozhodli uplatniť Holbraadov model rozdelenia sveta na jednotlivé regióny. Namiesto hrubého národného produktu sme sa rozhodli použiť presnejší indikátor, ktorý navrhuje vo svojej práci Bezglasnyy – hrubý domáci produkt prerátaný na medzinárodné doláre, používajúc hodnoty parity kúpnej sily (ďalej aj HDP

⁸ Hierarchický model však v tejto kapitole ďalej modifikujeme, aby čo možno najlepšie zodpovedal stanovenému cieľu monografie.

PKS)⁹. Tento indikátor ukazuje reálne bohatstvo štátu, keď berieme do úvahy personálne potreby ozbrojených síl.

Aby sme finalizovali metodiku ohľadne rozdelenia štátov podľa sily, musíme sa rozhodnúť, koľko úrovní uplatniť. Bluntschli (2000) používa štvorstupňové rozdelenie. Svetové mocnosti sú tie, ktoré preukazujú najväčšiu silu. Zvyčajne sú to námorné mocnosti, ktorých sila je uplatniteľná na viacerých kontinentoch alebo dokonca vo svetovom meradle. Zvyčajne sa podieľajú na udržiavaní svetového mieru a poriadku. Druhý stupeň je reprezentovaný veľmocami, ktoré sú schopné uplatňovať svoju silu len regionálne. Stredné a mierové mocnosti sú tie, ktoré nie sú schopné presadzovať svoje zahraničné záujmy a preto sa musia zameriavať na vnútornú politiku. Zmierňujú napätie v medzinárodnej politike. Malé štáty sú tie, ktoré sú príliš slabé na to, aby existovali samostatne. Pre svoju kontinuálnu existenciu je pre ne nevyhnutné hľadať podporu väčších štátov. Krejčí (2010) prezentuje pyramídu svetového politického systému. Na vrchole pyramídy sa nachádza hegemon. Nižšie stupne pyramídy obsadzujú supervel'moci, veľmoci, stredné a malé štáty. Podstavec pyramídy tvoria kolónie. Tiež spomína mikroštáty. Klasifikuje ich ako štáty, ktoré majú menej ako milión obyvateľov. Píše, že nižšie veľmoci sú tie, ktoré nemajú možnosť odvetného úderu, ale samotný počet ich nukleárných zbraní odstrašuje všetkých potenciálnych rivalov. Takéto veľmoci druhého rádu sa niekedy nazývajú strednými mocnosťami. Bezglasnyy (2010) používa rozdelenie štátov na supervel'moci/veľmoci, hlavné mocnosti, stredné mocnosti a malé štáty. Ostatní autori, ako napríklad Holbraad (1984) a Lee (2012b), aplikujú trojstupňové rozdelenie štátov podľa sily – veľmoci, stredné mocnosti a malé štáty.

Pre potreby predkladanej monografie sme sa rozhodli uplatniť štvorstupňové rozdelenie štátov podľa sily na základe veľkosti populácie a HDP, PKS. Aby bol náš odhad sily štátov čo najpresnejší, rozhodli sme sa, vzhľadom na cieľ monografie, pridať ešte jeden indikátor a to hodnotenie štátu na základe Global Firepower Index¹⁰ (ďalej aj GFI). Kde bude

⁹ „HDP, PKS je hrubý domáci produkt konvertovaný na medzinárodné doláre za použitia hodnôt parity kúpnej sily. Medzinárodný dolár má rovnakú kúpnu silu vzhľadom k hrubému domácomu produktu ako americký dolár v Spojených štátoch amerických. HDP je súčet hrubej pridanej hodnoty všetkých rezidenčných výrobcov v hospodárstve plus akékoľvek dane z výrobkov, mínus subvencie nezahrnuté do hodnoty výrobkov. Vypočítava sa bez odpočítania odpisov vyrobených aktív alebo vyčerpania a znehodnotenia prírodných zdrojov“ (The World Bank, 2017). Všetky údaje ohľadne HDP, PKS pochádzajú z databázy svetovej banky. Uvideli sme najnovšie údaje, ktoré boli dostupné 1.12.2017.

¹⁰ Global Firepower Index hodnotí už od roku 2006 vyše 130 moderných ozbrojených síl svetových krajín. Na stránke sa uvádza, že údaje sú len natoľko presné ako zdroje, z ktorých pochádzajú. Napriek tomuto faktu považujeme zdroj za vhodný indikátor sily štátu, nakoľko používame aj iné presnejšie indikátory. Rebríček je zostavený na základe konvenčného vojenského potenciálu jednotlivých krajín. Výsledok hodnotenia je založený na rôznych hodnotách, ktoré sú v istom vzťahu k zdrojom, financiám a geografii. Pri hodnotení je

zložité nájsť deliacu líniu medzi jednotlivými stupňami, môže byť index sily štátov na základe hodnotenia obranných a útočných kapacít nápomocný. Rozdelenie štátov len na základe spomínaných indikátorov by však stále bolo pomerne nepresné. Indikátory nám poskytnú porovnanie, na základe ktorého dostaneme rozdelenie štátov podľa sily len v hrubých rysoch. Pri finálnom rozdelení štátov sveta podľa sily musíme následne v sporných alebo nejasných prípadoch dohľadať bližšie informácie, ktoré nás posunú k presnejšiemu odhadu sily štátu.

Ako veľmoci však klasifikujeme len štáty, ktoré preukazujú najvyššie hodnoty vybraných indikátorov. Zároveň musia mať silnú pozíciu v systéme medzinárodných vzťahov. Medzi hlavné mocnosti patria tie štáty, ktoré sú silnejšie ako stredné štáty ale veľmoci pred nimi majú jasný náskok. Ich miesto v medzinárodných vzťahoch je často dané ich úspechmi v minulosti. Niektoré z nich môžu byť bývalé veľmoci na ústupe. Stredné štáty sú tie štáty, ktoré sú na špičke malých štátov. Nie sú dosť silné na to, aby sme ich mohli klasifikovať ako hlavné mocnosti, ale zároveň sú značne silnejšie ako väčšina malých štátov. Všetky ostatné štáty chápeme ako malé štáty alebo príliš malé na to, aby im bol priradený akýkoľvek mocenský status.

1.3 Silové rozdelenie štátov na základe príslušnosti k regiónu

V tejto podkapitole analyzujeme jednotlivé svetové regióny na základe nami vytvorenej metodiky rozdelenia štátov podľa sily. V každom regióne sa najskôr snažíme nájsť najmocnejšie štáty, teda veľmoci a hlavné mocnosti. Nespoliehame sa na čisto číselné údaje. Reálnu situáciu v každej krajine overujeme aj prostredníctvom štúdia aktuálneho politického a ekonomického diania v krajine. Do úvahy berieme aj bezpečnostnú situáciu v skúmanej krajine. Na základe zvolených indikátorov stanovujeme deliacu líniu medzi takto označenými štátmi a strednými mocnosťami.

Európa

Ako prvý región budeme hodnotiť Európu. Po preskúmaní údajov sa ukazuje, že v Európe existuje jediná veľmoc, a to Ruská federácia. Napriek tomu, že status veľmoci sa po skončení studenej vojny Rusku už nezvykne prisudzovať, stále je najsilnejšou krajinou v Európe. Nad ostatné štáty vyčnieva hlavne veľkosťou obyvateľstva a silou svojich

použitých vyše 50 faktorov. Kompletnú metodológiu možno nájsť na internetovej stránke Global Firepower. Hodnotenie je vyjadrené číselne, čím viac sa číslo blíži nule, tým sú ozbrojené sily štátu silnejšie (Global Firepower, 2017).

ozbrojených síl podľa GFI. Podľa GFI je Ruská federácia dokonca vojensky druhým najsilnejším štátom sveta, hneď po Spojených štátoch amerických (ďalej aj USA). Silový status veľmoci Ruskej federácie potvrdzuje aj obrovský arzenál zbraní hromadného ničenia. Ruská federácia je zároveň jedna z mála krajín disponujúcich schopnosťou druhého úderu. Ekonomicky je stále druhou najsilnejšou krajinou v regióne po Nemecku. Ďalším argumentom, ktorý hovorí v prospech klasifikácie Ruskej federácie ako veľmoci, je vplyv krajiny v regióne Ázie. Aj keď je hlavné ťažisko moci Ruskej federácie uložené v regióne Európy, treba vnímať aj jej záujmy na Blízkom východe, v oblasti Kaukazu a v bývalých krajinách Sovietskeho zväzu v Ázii. Významný je aj obchod s ropou medzi Čínou a Ruskom. Z hľadiska sily v medzinárodnej politike je veľmi významným ukazovateľom stále členstvo v Bezpečnostnej rade (ďalej aj BR) Organizácie spojených národov (ďalej aj OSN).

Podľa jednotlivých vybraných ukazovateľov sme identifikovali tri hlavné mocnosti a to Nemecko, Francúzsko a Veľkú Britániu. Všetky tri krajiny sa nachádzajú na špičke rebríčka vo všetkých vybraných ukazovateľoch. Francúzsko aj Veľká Británia sú zároveň stálymi členmi BR OSN a disponujú nukleárnym arzenálom. Všetky tri krajiny stále patria medzi 10 najlepších ekonomík sveta podľa HDP, PKS. Silová pozícia Francúzska a Nemecka je posilnená aj faktom, že sú zakladajúcimi krajinami Európskej únie (ďalej aj EÚ) a zároveň patria medzi lídrov tejto organizácie.

Najväčším metodickým problémom v rámci regiónu Európy bolo vymedzenie hornej deliacej línie pre stredné štáty. Taliansko je momentálne 11 najsilnejšou ekonomikou sveta berúc do úvahy HDP, PKS. Taliansko má iba o trochu menšiu populáciu ako Francúzsko a hodnotu GFI iba o málo vyššiu ako Nemecko. Rozhodnutie o zaradení Talianska medzi stredné mocnosti sme vykonali na základe dvoch determinantov. Taliansko je už dlhšiu dobu v ekonomickej kríze. Problémy sú v bankovom sektore, krajina má vysoký dlh a zároveň je v krajine vysoká miera korupcie (Das, 2016). Krajina je kontinuálne zasahovaná dôsledkami migračnej krízy. Taliansko a Grécko sú dve z krajín Európskej únie, ktoré čelia najväčšiemu počtu imigrantov (Baczynska, 2016). Na základe spomenutého považujeme Taliansko za prvý zo stredných štátov v regióne Európy. Na základe údajov sme určili ďalšie dva stredné štáty – Poľsko a Španielsko. Obidva štáty majú pomerne veľkú populáciu aj silu ozbrojených síl. Čo sa týka ekonomiky, Španielsko malo počas ekonomickej krízy veľké ekonomické problémy, ktoré sa odzrkadlili v nezamestnanosti až vo výške 26%. Dnes však už krízu prekonalo a jeho ekonomika stále rastie (Goodman, 2017). Poľsko sa vyznačuje dlhodobým stabilným rastom ekonomiky a štát má dokonca šancu v budúcnosti sa zaradiť medzi ekonomicky najsilnejšie krajiny sveta (Sharma, 2017). Holandsko má pomerne vysoký

ukazovateľ HDP, PKS, ale príliš nízku populáciu. Ukrajina je opačný prípad. Má pomerne veľkú populáciu ale ekonomika je momentálne príliš slabá. Ukrajina má politické problémy. Najväčšou prekážkou pre rozvoj krajiny je vojenský konflikt s Ruskom. Presné údaje ohľadne ukazovateľov prezentujeme v tabuľke 2.

Tabuľka 2 Hodnotenie mocenského potenciálu štátov – región Európa

Krajina	HDP, PKS	Populácia	GFI
Nemecká spolková republika 	4028362431410,76	82667685	0,2609
Ruská federácia 	3397368441151,77	144342396	0,0929
Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska 	2796731825410,90	65637239	0,2131
Francúzska republika 	2773931830825,35	66896109	0,1914
Talianska republika 	2312559334096,61	60600590	0,2694
Španielske kráľovstvo 	1686372919950,16	46443959	0,4806
Poľská republika 	1055353929932,34	37948016	0,3831
Holandské kráľovstvo	866204439715,55	17018408	0,7119
Švajčiarska konfederácia	526449749807,87	8372098	0,7098
Belgické kráľovstvo	526364347985,67	11348159	1,0281
Švédské kráľovstvo	486984675459,20	9903122	0,5641
Rumunsko	465564786365,62	19705301	0,7473
Rakúska republika	438048729719,46	8747358	0,8641
Česká republika	366607831341,74	10561633	0,6161
Ukrajina	352977531138,09	45004645	0,5664
Portugalská republika	316182690910,33	10324611	0,9437
Nórske kráľovstvo	310321429960,05	5232929	0,6974
Grécka republika	287830201511,42	10746740	0,4981
Dánske kráľovstvo	284813453895,96	5731118	0,8494
Maďarsko	261948952240,90	9817958	0,9536
Fínska republika	236578866805,99	5495096	0,8836
Bieloruská republika	171702513121,80	9507120	0,8109

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe (Global Firepower,2017; The World Bank, 2017); kvôli prehľadnosti sú z tabuľky vynechané niektoré štáty bez mocenského potenciálu a malé štáty. Veľmoci sú v tabuľke označené červeným kruhom, hlavné mocnosti žltým a stredné štáty modrým. Malé štáty nemajú farebné rozlíšenie.

Afrika

V Afrike je situácia úplne odlišná, neidentifikovali sme žiadnu veľmoc a ani žiadnu hlavnú mocnosť. V regióne existuje päť krajín, nad ktorými možno uvažovať v intenciách pridelenia štatútu stredného štátu. Medzi tieto štáty patrí: Alžírsko, Egypt, Etiópia, Nigéria a Juhoafrická republika. Keď však preskúmame hlbšie súvislosti, musíme nevyhnutne vynechať Alžírsko a Etiópiu. Alžírsko má na africký región pomerne silnú ekonomiku a jeho GFI je v regióne druhý najlepší, ale jeho populácia je v pomere k ostatným krajinám pomerne malá. Na druhej strane Etiópia je populačne silnou krajinou. Etiópia však značne zaostáva v ukazovateli HDP, PKS.

Nigéria je jedinou krajinou, ktorá má potenciál do roku 2040 stať sa hlavnou mocnosťou. Predpokladá sa to na základe využitia predpovede „Base Case“¹¹. HDP Nigérie by malo rásť z \$525 miliárd v roku 2014 na \$4,2 biliónov do roku 2040, čo by predstavovalo 2% globálnej ekonomiky. Sila Juhoafrickej republiky je postavená hlavne na jej medzinárodnej pozícii. Je členom medzinárodných organizácií ako G20 alebo BRICS. Je tiež jedinou krajinou Afriky, ktorá patrí medzi desať strategických partnerov Európskej únie. Ekonomika Juhoafrickej republiky patrí medzi najlepšie v regióne (Cilliers, et al., 2015). Keď sme sa rozhodli do skupiny stredných štátov zaradiť Juhoafrickú republiku, nemôžeme vynechať ani Egypt. Egypt je od Juhoafrickej republiky lepší vo všetkých troch vybraných ukazovateľoch. Egypt sa ale napriek dobrým ukazovateľom nachádza vo vážnej ekonomickej kríze a politická situácia sa tiež nejaví ako optimálna (Eurasian Group, 2016). Detaily hodnotenia štátov sú v tabuľke 3.

Tabuľka 3 Hodnotenie mocenského potenciálu štátov – región Afrika

Krajina	HDP, PKS	Populácia	GFI
Nigérijská federatívna republika	1091227625574,26	185989640	0,7511
Egyptská arabská republika	1065179267160,67	95688681	0,2676
Juhoafrická republika	739419184416,48	55908865	0,7864
Alžíriska demokratická ľudová republika	612133180844,83	40606052	0,4366
Marocké kráľovstvo	280718787737,34	35276786	0,8702
Angolská republika	187260629534,95	28813463	0,8428
Sudánska republika	187219415769,23	39578828	1,1777
Etiópska federatívna demokratická republika	177661171828,44	102403196	0,7443
Kenská republika	152941817636,90	48461567	1,739
Tanzánijská zjednotená republika	150336018558,71	55572201	1,9429
Ghanská republika	121107641524,98	28206728	2,0612
Republika Pobrežia Slonoviny	88139922333,65	23695919	2,4635
Kamerunská republika	77014883945,88	23439189	2,3447
Ugandská republika	76702400285,91	41487965	1,8697
Konžská demokratická republika	63048097764,85	78736153	1,3442

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe (Global Firepower, 2017; The World Bank, 2017); kvôli prehľadnosti sú z tabuľky vynechané niektoré štáty bez mocenského potenciálu a malé štáty. Stredné štáty sú označené modrým kruhom. Malé štáty nemajú farebné rozlíšenie.

¹¹ Predpoveď „Base Case“ je súčasťou International Futures (IFs) integrovaného systému modelovania. „Base Case“ predstavuje pokračovanie súčasného chodu krajiny za predpokladu, že svet sa bude vyvíjať tým smerom ako je teraz najviac pravdepodobné a nič závažné drasticky nespomalí rozvoj krajiny (ako napríklad prírodné/ekologické katastrofy; nepredvídateľné politické zmeny). Opisuje, ako by sa mal vyvinúť svet, ak všeobecné trendy a politické rozhodnutia pozorované od konca studenej vojny zostanú nezmenené (What is the "Base Case", 2014)

Ázia

V Ázii sa nachádza jedna zo svetových veľmocí – Čína. Ekonomický rozvoj Číny stále rastie a taktiež je najľudnatejšou krajinou sveta. Podľa GFI má Čína tretie najsilnejšie vojenstvo vo svetovom meradle, len pár tisícín za Ruskou federáciou. Tak ako Rusko, má obrovskú rozhodovaciu schopnosť v medzinárodných vzťahoch postavenú na stálom členstve v BR OSN. Krajina taktiež disponuje arzenálom nukleárných zbraní.

V regióne sa nachádzajú aj hlavné mocnosti. Medzi hlavné mocnosti sme na základe ukazovateľov zaradili Indiu a Japonsko. India je najľudnatejšou demokratickou krajinou na svete. Navyše, je druhou najľudnatejšou krajinou Ázie a má druhú najsilnejšiu ekonomiku v regióne. India sa taktiež zaraďuje medzi krajiny vlastniace nukleárne zbrane. Krajina má potenciál stať sa v budúcnosti veľmocou. V súčasnosti však stále zápasí s chudobou a jej infraštruktúra potrebuje značný rozvoj. Má však všetko, čo je potrebné pre budúci úspech: dobrú alokáciu v rámci regiónu, mladú populáciu aj zahraničné investície (Sanghoo, 2015).

Japonsko si dlho držalo pozíciu vedúcej krajiny v regióne. Má štvrtú najlepšiu ekonomiku sveta. V roku 1990 bolo Japonsko po Spojených štátoch amerických ekonomicky najsilnejšou krajinou. Podľa GFI disponuje siedmou najlepšou armádou sveta.

Ktoré štáty v regióne môžeme teda pokladať za stredné štáty? Podľa zhromaždených údajov sme vybrali päť štátov: Irán, Pakistan, Kórejskú republiku, Thajsko a Turecko. Jediná ďalšia krajina v rámci regiónu, ktorá má dosť silnú ekonomiku, aby sme ju mohli zaradiť do tejto skupiny, je Saudská Arábia. Saudská Arábia má však značne menšiu populáciu ako ostatné krajiny v regióne, ktoré ešte možno považovať za stredné štáty. Veľkým problémom krajiny je, že jej ekonomika je zväčša založená na predaji ropy a zemného plynu. Tento sektor spolu tvorí až 55% HDP celej krajiny a 85% ziskov z exportu (OPEC, 2016). Presné údaje ohľadne ukazovateľov prezentujeme v tabuľke 4.

Tabuľka 4 Hodnotenie mocenského potenciálu štátov – región Ázia

Krajina	HDP, PKS	Populácia	GFI
Čínska ľudová republika	21417149856080,40	1378665000	0,0945
Indická republika	8702900012352,05	1324171354	0,1593
Japonsko	5266443919741,52	126994511	0,2137
Turecká republika	1927693211930,26	79512426	0,2491
Kórejská republika	1832073483290,03	51245707	0,2741
Saudskoarabské kráľovstvo	1756793436985,52	32275687	0,4302
Iránska islamská republika	1352813692104,21	80277428	0,3933
Thajské kráľovstvo	1164928290123,16	68863514	0,3892
Pakistanská islamská republika	1014180695172,93	193203476	0,3287
Malajzia	863287467785,15	31187265	0,6423
Filipínska republika	806539481634,68	103320222	0,8367
United Arab Emirates	671292424230,75	9269612	0,9087
Iracká republika	645594060844,17	37202572	0,8961
Vietnamská socialistická republika	595524266874,74	92701100	0,3587
Bangladéšska ľudová republika	583479693959,30	162951560	0,8855
Kazašská republika	449620839325,58	17797032	0,8811
Izraelský štát	323946602676,54	8547100	0,3476
Mjanmarská zväzová republika	305300860281,54	52885223	0,5991
Uzbecká republika	207469559570,25	31848200	0,8044
Azerbajdžanská republika	168431012757,63	9762274	0,8875

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe (Global Firepower, 2017; The World Bank, 2017); kvôli prehľadnosti sú z tabuľky vynechané niektoré štáty bez mocenského potenciálu a malé štáty. Veľmoci sú v tabuľke označené červeným kruhom, hlavné mocnosti žltým a stredné štáty modrým. Malé štáty nemajú farebné rozlíšenie.

Oceánia a Indonézia

Región Oceánie a Indonézie je z hľadiska hodnotenia mocenského potenciálu pomerne problematický. Vzniká otázka, či môžeme Indonéziu považovať za hlavnú mocnosť. Indonézia má obrovský ekonomický potenciál. Disponuje niekoľkými charakteristikami, ktoré ju posúvajú do výbornej pozície v rámci novo-rozvíjajúcich sa ekonomík sveta. Krajina disponuje hojným počtom prírodných zdrojov. Indonézia má mladú rozkvitajúcu populáciu a rýchlo rastúcu strednú triedu, politická situácia v krajine je stabilná. Ekonomika prosperuje aj vďaka obozretnej fiškálnej politike, ktorá bola uplatňovaná od 90-tych rokov. Indonézia má výhodné geografické postavenie pri veľkých svetových ekonomikách akými sú Čína a India. Ekonomickému rozvoju napomáha aj nízka cena práce (Economy of Indonesia, 2017). Zdá sa, že Indonézia má do budúcnosti veľký predpoklad stať sa jednou z hlavných mocností a dokonca predbehnúť mnoho krajín, ktoré v dnešnej

dobe stále disponujú väčším mocenským potenciálom. Momentálne, na základe všetkých ukazovateľov, považujeme Indonéziu za vedúci stredný štát v oblasti Oceánie a Indonézie.

Druhým stredným štátom v spomínanom regióne je Austrália. Má druhý najväčší vojenský potenciál hneď po Indonézii. Veľkosť populácie Austrálie je pomerne malá, ale v rámci regiónu je druhou najľudnatejšou krajinou. V regióne nie je žiadna ďalšia krajina, ktorú by sme mohli považovať za stredný štát. Všetky ostatné krajiny majú príliš nízke skóre vo vybraných ukazovateľoch mocenského potenciálu. Pre lepšie pochopenie údajov pozri tabuľku 5.

Tabuľka 5 Hodnotenie mocenského potenciálu štátov – región Oceánie a Indonézia

Krajina	HDP, PKS	Populácia	GFI
Indonézska republika	3032090005362,73	261115456	0,3347
Austrálsky zväz	438048729719,46	24127159	0,4072
Nový Zéland	183290725812,85	4692700	2,0991
Nezávislý štát Papua-Nová Guinea	21412378017,70	8084991	
Fidžijská republika	8592617448,92	898760	
Šalamúnove ostrovy	1340240938,02	599419	
Samojský nezávislý štát	1238119661,16	195125	

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe (Global Firepower,2017; The World Bank, 2017); kvôli prehľadnosti sú z tabuľky vynechané niektoré štáty bez mocenského potenciálu a malé štáty. Stredné štáty sú označené modrým kruhom. Malé štáty nemajú farebné rozlíšenie.

Severná a Stredná Amerika

Severná a Stredná Amerika je z pohľadu mocenského potenciálu štátov veľmi špecifický región. Na špičke hierarchie sú Spojené štáty americké. Je to jediná krajina na západnej pologuli, ktorú môžeme označiť za veľmoc a zároveň jediná krajina, ktorá sa približuje statusu hegemóna. Ozbromené sily Spojených štátov amerických sú na špičke hierarchie podľa hodnotenia GFI. Je to pravdepodobne jediná krajina sveta schopná presúvať svoju vojenskú silu a vplyv do všetkých regiónov sveta. Jej sila spočíva predovšetkým vo vojenskom námorníctve. Ekonomika Spojených štátov je druhá najsilnejšia na svete. Má silné postavenie vo viacerých medzinárodných organizáciách, ale najpodstatnejší potenciál má permanentné miesto v BR OSN. Silový potenciál krajiny je zdôraznený jej centrálnym postavením v Severoatlantickej aliancii (ďalej aj NATO). Spojené štáty disponujú veľkým arzenálom jadrových zbraní, spolu s Ruskou federáciou sú jadrovými veľmocami. Spojené štáty sú a majú perspektívu dlhodobo zostať svetovou veľmocou s najvyšším mocenským potenciálom.

So Spojenými štátmi v regióne zostáva miesto pre dva stredné štáty: Mexiko a Kanadu. Miesto Kanady medzi strednými štátmi je však pomerne otázne. Keď Kanadu mimo regiónu Severnej a Strednej Ameriky porovnáme so Saudskou Arábiou, ktorej sme nepriradili mocenský potenciál stredného štátu, zistíme, že ekonomika Kanady je o málo slabšia a jej populácia je len o trochu väčšia. Na druhej strane je Kanada jednou z najrozvinutejších krajín sveta. Často sa umiestňuje na vysokých pozíciách v rebríčkoch typu „krajiny, v ktorých by ste chceli žiť“ (Loudenback, 2016; Russell, 2016). Keď sa pozrieme na ukazovateľ politickej stability, Kanada je na špičke medzi krajinami sveta (Canada Political stability, 2017; Saudi Arabia Political, 2017).

Mexiko je druhou najsilnejšou krajinou v regióne na základe indikátorov ekonomiky a veľkosti populácie. Za Kanadou je pozadu len v ukazovateli GFI. Mexiko sa v súčasnosti stáva stále silnejšie z ekonomického hľadiska. Keď použijeme HDP ako ekonomický ukazovateľ, tak už v roku 2015 Mexiko ekonomicky predbehlo Kanadu. Geografická veľkosť Mexika je síce pomerne malá, ale živí obrovské množstvo obyvateľov. Jeho závislosť na exporte ropy je napríklad štyrikrát menšia ako závislosť Saudskej Arábie, ktorá má porovnateľnú rozlohu. HDP má rastúcu tendenciu (Amadeo, 2017). Detaily hodnotenia štátov sú v tabuľke 6.

Tabuľka 6 Hodnotenie mocenského potenciálu štátov – región Severná a Stredná Amerika

Krajina	HDP, PKS	Populácia	GFI
Spojené štáty americké	18569100000000,00	323127513	0,0857
Spojené štáty mexické	2278072027968,93	127540423	0,6601
Kanada	1597516516504,69	36286425	0,4381
Kubánska republika	234589239456,78	11475982	1,3209
Dominikánska republika	161956544154,59	10648791	3,0511
Guatemalská republika	131777094024,98	16582469	2,0312

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe (Global Firepower, 2017; The World Bank, 2017); kvôli prehľadnosti sú z tabuľky vynechané niektoré štáty bez mocenského potenciálu a malé štáty. Veľmoci sú v tabuľke označené červeným kruhom a stredné štáty modrým. Malé štáty nemajú farebné rozlíšenie.

Latinská Amerika

Posledným svetovým regiónom, ktorý nám zostal na zhodnotenie je Latinská Amerika. Situácia ohľadne rozdelenia moci pripomína situáciu v regióne Oceánie a Indonézie. Nachádza sa tu Brazília, ktorej mocenský potenciál značne prevyšuje ostatné okolité krajiny. Brazília aspiruje na mocenský status hlavnej mocnosti. Ekonomika

a populácia sú silné devízy tejto krajiny. Keď si však rozmeníme situáciu v krajine na drobné zistíme, že existujú prekážky, ktoré krajina ešte musí prekonať na to, aby sa dala považovať za hlavnú mocnosť. Ekonomická situácia v krajine stále nedosiahla optimálnu úroveň, dôsledky ekonomickej krízy, ktorá začala v roku 2015, stále pretrvávajú. Najalarmujúcejším dôsledkom tejto krízy je vysoká nezamestnanosť (Rapoza, 2017). Politická situácia v krajine je zlá. Dochádza k politickej nestabilite spôsobenej pokračujúcimi korupčnými kauzami, ktoré sa preukázali u dvoch po sebe nasledujúcich prezidentov (Taub, 2017). Na základe spomenutého považujeme Brazíliu za vedúci stredný štát v regióne Latinskej Ameriky.

Druhou strednou mocnosťou je Argentína, ktorej ukazovatele už nie sú také presvedčivé, ale jej ekonomický náskok pred ostatnými krajinami v regióne je viditeľný. Ekonomika Argentíny je podľa nami zvoleného ukazovateľa v regióne druhá najsilnejšia. Populácia Argentíny je o čosi menšia ako populácia Kolumbie. Avšak ukazovateľ GFI znovu hovorí v prospech Argentíny. Krajina je momentálne v podmienkach ekonomickej rekonštrukcie a zdá sa, že po nej bude nasledovať plnohodnotné začlenenie krajiny do globálnej ekonomiky, sociálna inklúzia a ekonomický rozvoj. V súčasnosti je krajina v dobrých ekonomických podmienkach. Zvolená vláda je stabilná a pokračuje v reformách (Overview, 2017).

Zvláštnu pozornosť v regióne si vyžaduje Kolumbia. Podľa ukazovateľov je len tesne pozadu za Argentínou, avšak krajina má pomerne veľké vnútorné problémy. V krajine prebiehal dlhodobý konflikt s revolučnými ozbrojenými silami Kolumbie (FARC). Tento konflikt skončil až začiatkom roku 2017. Po opustení územia zo strany FARC však zostalo vákuum, ktoré začali zaplňovať rôzne kriminálne skupiny. Situáciu využili dlhodobo existujúce aj novovzniknuté ilegálne organizácie. Niektoré regióny krajiny sú závislé na ilegálnej ekonomike a preto sa nezdá, že problémy krajiny sa blížia k vyriešeniu (Brodzinsky, 2017). Presné údaje ohľadne ukazovateľov prezentujeme v tabuľke 7.

Tabuľka 7 Hodnotenie mocenského potenciálu štátov – región južná Amerika

Krajina	HDP, PKS	Populácia	GFI
Brazílska federatívna republika ●	3141333107724,84	207652865	0,3654
Argentínska republika ●	874071002223,37	43847430	0,6847
Kolumbijská republika	688817300978,93	48653419	0,7281
Venezuelská bolívarovská republika	554246429722,12	31568179	0,7641
Čilská republika	429122544147,48	17909754	0,7985
Peruánska republika	413759485937,18	31773839	0,7163
Ekvádorská republika	184924730509,14	16385068	1,1141
Bolívijský mnohonárodný štát	78785688296,94	10887882	0,9397

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe (Global Firepower, 2017; The World Bank, 2017); kvôli prehľadnosti sú z tabuľky vynechané niektoré štáty bez mocenského potenciálu a malé štáty. Stredné štáty sú označené modrým kruhom. Malé štáty nemajú farebné rozlíšenie.

Stručné závery z kapitoly

Na základe analýzy vykonanej v tejto kapitole sme boli schopní rozdeliť všetky štáty sveta podľa ich mocenského potenciálu. Prostredníctvom nami zvolenej metodiky sme vo svete identifikovali tri veľmoci. Jedna veľmoc sú Spojené štáty americké, ktoré dominujú v oblasti Severnej a Strednej Ameriky. Sú svetovým hegemonom a ako jediný štát sveta sú reálne vojensky prítomné vo všetkých regiónoch. Využívali dobrovoľnú regrutáciu do ozbrojených síl, ale počas najväčších vojen a dlhého obdobia v rámci studenej vojny využívali aj povinnú vojenskú službu založenú na náhodnom výbere brancov. Spojené štáty neukončili povinnú vojenskú službu len na základe toho, že by bola ekonomicky nevýhodná. Veľkú úlohu zohrávala aj nespokojnosť občanov s takýmto systémom regrutácie. Sme toho názoru, že krajina ako Spojené štáty, ktorá má najväčší vojenský rozpočet, si môže zvoliť akýkoľvek systém regrutácie.

Európskou veľmocou je Ruská federácia, ktorá uplatňuje systém povinnej vojenskej služby. Disponuje však aj profesionálnou armádou. Profesionálni vojaci vykonávajú všetky bojové úlohy. Povinná vojenská služba je tým pádom nadbytočná, okrem dotvárania záložného potenciálu krajiny (Shamiev, 2017). V nasledujúcej kapitole vysvetlíme, že takáto prax je navyše ekonomicky nevýhodná. Napriek tomu je Rusko ako veľmoc schopné udržať si vojenskú prax v takej podobe, ako si ju stanovilo.

Čína je poslednou z troch veľmocí, ktoré sme identifikovali a zároveň jedinou veľmocou v regióne Ázie. Napriek starnúcej populácii je obrovskou krajinou s obrovským ľudským potenciálom. V súčasnosti sa stále uplatňuje systém povinnej vojenskej služby. Vzhľadom na veľkosť svojej populácie však Čína reálne odvedie len malé percento tých,

ktorí dosiahli v danom roku odvodový vek. Čína, tak isto ako Rusko, disponuje veľkou profesionálnou armádou (China - Military Personnel, 2018).

Medzi hlavné mocnosti sveta patrí: Veľká Británia, Francúzsko, Nemecko, India a Japonsko. Bez toho, aby sme pokračovali v približovaní spôsobu regrutácie štátov, môžeme konštatovať, že každý jeden si môže z ekonomického hľadiska vybrať ľubovoľný spôsob regrutácie. To, aký spôsob si jednotlivé krajiny zvolia, v podstate záleží od mnohých determinantov, ktoré priblížime v nasledovnej kapitole. Na základe tejto kapitoly chceme predovšetkým ilustrovať fakt, že predovšetkým veľmoci, ale aj hlavné mocnosti, sú natoľko ekonomicky výkonné a disponujú takým ľudským potenciálom, že voľba systému regrutácie do ozbrojených síl nie je až taká naliehavá ako v prípade menších a stredných štátov.

1.4 Kvantitatívne hodnotenie údajov

Po klasifikácii štátov na základe mocenského potenciálu sme sa rozhodli preskúmať vzťah medzi jednotlivými indikátormi moci a využívaním brannej povinnosti jednotlivými štátmi sveta. Pod využívaním brannej povinnosti máme na mysli mierový výkon povinnej vojenskej služby. To, či krajina skutočne uplatňuje povinnú vojenskú službu alebo si dokáže vystačiť s dobrovoľníkmi, nezohľadňujeme. Každá krajina, v ktorej platí povinná vojenská služba na základe zákona, bola pri štatistickom hodnotení označená číslom 1. Všetky krajiny disponujúce plne dobrovoľnou armádou, číslom 0. Do porovnania sme okrem HDP, PKS; veľkosti populácie a hodnôt GFI doplnili ešte tri ukazovatele, ktoré podľa nášho názoru súvisia s problematikou a zároveň sú verejne dostupné.

Prvým je index demokracie, ktorý bol vyvinutý portálom the Economist. Tento index sprostredkováva pohľad na mieru demokracie v dvoch teritóriách a 165 štátoch sveta. Stav demokracie skúma na základe nasledovných kritérií: politická kultúra, politická participácia, funkčnosť vlády, občianske slobody, volebný proces a pluralizmus. Čím vyššie číslo je krajine pridelené, tým viac dostala bodov v jednotlivých indikátoroch a v konečnom hodnotení (Democracy Index 2016, 2016).

Ďalším ukazovateľom je index mieru, ktorý sprostredkováva webová stránka Vision of Humanity. Týmto indexom sme sa snažili do istej miery simulovať bezpečnostné prostredie, respektíve aké veľké hrozby z neho pre štát vyplývajú. Index predstavuje kvantifikáciu negatívneho mieru. Negatívny mier musíme chápať ako harmóniu dosiahnutú absenciou násilia alebo strachu z násilia. Meranie takto definovaného mieru index vykonáva prostredníctvom troch charakteristík pokoja. Prvá charakteristika sa zameriava na existenciu vnútorného alebo medzinárodného konfliktu, do ktorého je krajina zapojená. V rámci druhej

charakteristiky sa index zameriava na stabilitu v rámci národa. Tu skúma oblasti ako miera kriminality alebo vzťahy krajiny s okolitými štátmi. V poslednom bode sa index zameriava na militarizáciu krajiny. Čím nižšie je skóre krajiny, tým vyšší je predpoklad mieru (Global Peace Index 2017, 2017).

Ako posledný sme sa rozhodli pridať ukazovateľ vzdelania, education index, ktorý sprostredkovaná Rozvojový program Spojených národov v rámci Human Development Indexu. Tento index sa vypočítava na základe viacerých ukazovateľov, medzi ktoré patrí napríklad očakávaný počet rokov školskej dochádzky a priemerný počet rokov školskej dochádzky. Čím vyšší je ukazovateľ, tým má krajina lepší index vzdelania (Human Development Index, 2018).

Na vyhodnotenie údajov sme použili prediktívnu analytiku. Na zhotovenie modelu boli využité tri algoritmy: C5; C & R Tree a CHAID. Pre spracovanie a vyhodnotenie údajov sme použili program SPSS modeler. Úspešnosť bola vyhodnocovaná na tréningovej sade dát. Úspešnosť jednotlivých algoritmov bola v poradí: 81,356; 77,401; 71,751%.

Bližšie priblížime výsledky, ktoré nám sprostredkoval algoritmus C5. Zvolený algoritmus má najvyššiu presnosť. Výstupom tejto analýzy je prehľadný rozhodovací strom (pozri Obrázok 1). Podľa tohto modelu je najpodstatnejším faktorom, podľa ktorého možno predpovedať, či v štáte bude uplatňovaná povinná vojenská služba alebo dobrovoľná armáda, miera demokracie. Ak má štát nižšiu mieru demokracie alebo rovnú 2,37 je až 87% pravdepodobnosť, že bude uplatňovať systém povinnej vojenskej služby. Naopak, pri miere demokracie vyššej ako 2,37 je až 60% pravdepodobnosť využívania dobrovoľnej armády. Na povinnú vojenskú službu teda zostáva 40%.

Keď sa zamyslíme nad týmto výsledkom, vôbec nie je prekvapujúci. Nedemokratické režimy sa vyznačujú tým, že svojmu obyvateľstvu neposkytujú veľkú mieru práv a slobôd. Ako priblížime v nasledujúcej kapitole, občania väčšiny demokratických štátov nesúhlasia s nútenou prácou v armáde. Majú lepšie príležitosti na zamestnanie v civilnom sektore. Preto demokratické spoločnosti uprednostňujú dobrovoľnú armádu. Na druhej strane povinná vojenská služba môže mať aj demokratický charakter. Môže byť zdrojom priznania istých práv a slobôd a spôsob, ako uplatniť koncept národa v zbrani. Po väčšinu histórie však bola len klasickým zdrojom donútenia, ktorý sa zakladal na podriadení jednotlivca centrálnej vláde, čo zodpovedá nedemokratickým režimom.

V prípade, keď je miera demokracie vyššia ako 2,370, ďalej pomáha zistiť spôsob regrutácie veľkosť populácie. Ak je populácia nižšia alebo totožná s 5 125 820 je až 78%

šanca využívania dobrovoľnej armády. Ak je populácia vyššia, pravdepodobnosť využívania systému dobrovoľných vstupov do armádneho povolania klesne na 52%.

Vidíme, že v obidvoch prípadoch je väčšia pravdepodobnosť uplatňovania dobrovoľnej armády. To, že majú menšie štáty vyššiu pravdepodobnosť uplatňovania systému dobrovoľnej armády môže byť spôsobené ekonomickou situáciou štátov a dlhodobým obdobím mieru. Keď nehrozí vojenský konflikt, majú malé štáty tendenciu nezasahovať do medzinárodných vzťahov. To vyplýva z ich postavenia. Nielenže nezasahujú, ale im to ich potenciál ani neumožňuje. Vzhľadom na tento fakt je pre ne výhodnejšie uplatňovanie dobrovoľnej armády. Menej zasahuje do verejnosti a zároveň je ekonomicky výhodnejším modelom pre menej početné mierové armády. Bližšie vysvetlenie poskytujeme v nasledujúcej kapitole.

V prípade, že je populácia vyššia ako 5 125 820 napomáha situáciu pochopiť index mieru. Ak je menší alebo rovný 1,888 existuje až 74% šanca využívania dobrovoľnej armády. Ak je index mieru väčší ako 1,888, situácia sa otočí. V takomto prípade je 60% šanca využitia povinnej vojenskej služby.

Tento predpoklad znovu korešponduje so zisteniami teórie vojenskej regrutácie, ktoré uvádzame v najbližšej kapitole. Čím je index mieru nižší, tým väčšia je bezpečnosť v štáte. Dobrovoľná armáda je v takomto prípade logickou voľbou. Ak je mier v krajine viac ohrozený internými alebo externými faktormi, je vyššia potreba vojakov v rámci ozbrojených síl. Keď táto potreba prekročí istú hranicu, povinná vojenská služba sa stáva lacnejším variantom.

V prípade, kde je mierový index menší alebo rovný 1,888, situáciu znovu približuje veľkosť populácie. Ak je nižšia alebo rovná 6 334 720, existuje 80% pravdepodobnosť uplatňovania povinnej vojenskej služby. V opačnom prípade, pri populácii vyššej ako 6 334 720, sa pravdepodobnosť obráti v prospech dobrovoľnej armády- 81,8%.

Tento fakt by sa dal vysvetliť na základe počtu potenciálnych regrútov. V prípade nižšej populácie je menšia skupina ľudí približne zodpovedajúcej vojenskému veku, a preto je nižšia pravdepodobnosť, že sa nájde dostatočný počet dobrovoľných regrútov. V rámci celého sveta však tejto charakteristike zodpovedajú len 4 štáty. Pri vyššej populácii je zároveň väčšia možnosť nájdenia dostatočného počtu regrútov, a tým pádom väčšia pravdepodobnosť udržiavania dobrovoľnej armády.

V prípade mierového indexu väčšieho ako 1,888, bližšie určuje výsledok index vzdelania. Ak je index vzdelania nižší alebo rovný 0,551, v krajine existuje 64%

pravdepodobnosť uplatňovania dobrovoľnej armády. Pri indexe nad 0,551 je až 77,8% pravdepodobnosť využívania všeobecnej brannej povinnosti.

Na základe teórie vojenskej regrutácie tento fakt nevieme dobre vysvetliť, nakoľko sme sa v nej nevenovali vplyvu vzdelania na vojenský regrutačný systém. Na základe faktov, ktoré o povinnej vojenskej službe vieme, je však zrejmé, že svojím spôsobom je pokračovaním vzdelania v rámci branným zákonom vybraného segmentu populácie. Branná povinnosť tak môže mať pozitívny vplyv na vzdelanie hlavne u nižších vzdelanostných tried. Často sa píše o tom, ako branná povinnosť pomáhala vyrovnávať sociálne rozdiely. Dochádzalo k premiešaniu obyvateľstva naprieč regiónmi aj sociálnymi a vzdelanostnými vrstvami. To sa v konečnom dôsledku odrazilo v pozdvihnutí najslabších. Vyššie sociálne ani vzdelanostné triedy z povinnej vojenskej služby nikdy neťažia. Je pre nich skôr záťažou a ekonomickým bremenom. Vyššia pravdepodobnosť povinnej vojenskej služby v krajinách s vyšším vzdelaním sa dá vysvetliť aj iným spôsobom. V niektorých krajinách bývajú poskytované výnimky z brannej povinnosti na základe pokračujúceho vzdelania. Mnoho jednotlivcov sa na základe takto stanovenej praxe rozhodne pokračovať vo vzdelaní, aj keď by radšej išli pracovať.

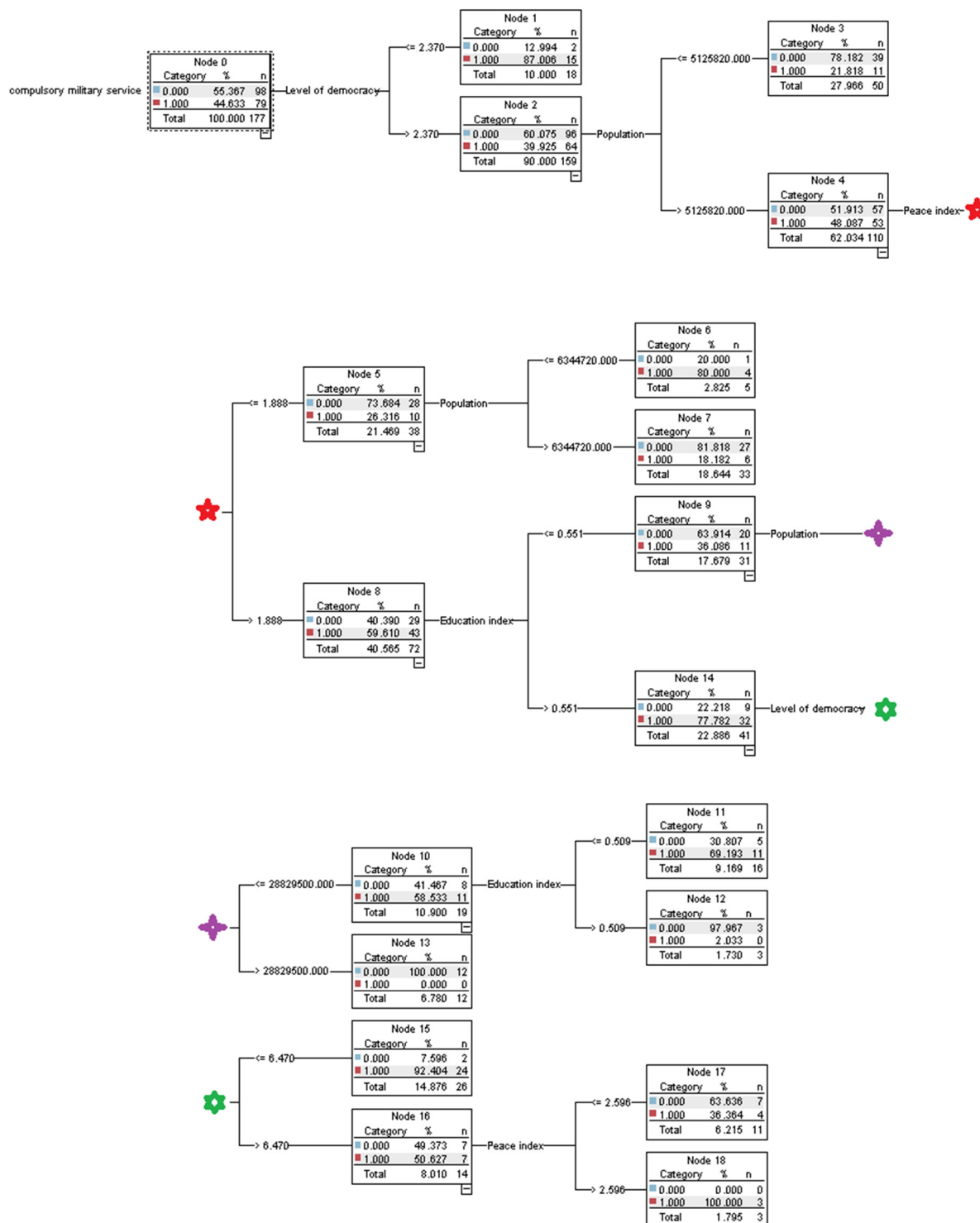
V tom prípade, že je index vzdelania menší alebo rovný 0,551, rozhodovací strom ďalej konkretizuje veľkosť populácie. Ak táto presahuje 28 829 500, existuje 100% pravdepodobnosť využitia dobrovoľnej armády. V opačnom prípade je 58,5% pravdepodobnosť uplatňovania povinnej vojenskej služby. Tento prípad následne upresňuje index vzdelania. Pri vyššom indexe vzdelania ako 0,509, je takmer 98% pravdepodobnosť využitia dobrovoľnej armády. Pri menšom a rovnom indexe vzdelania je 69% pravdepodobnosť uplatňovania povinnej vojenskej služby.

V prvom rade treba mať na pamäti, že hovoríme už o piatom a následne šiestom rozvetvení rozhodovacieho stromu. Rozvetvenie sa týka dokopy 31 prípadov. Vysvetlenie vplyvu veľkosti populácie zostáva stále rovnaké. Čím väčšia populácia, tým jednoduchšie je získať dostatočný počet regrútov pre dobrovoľné ozbrojené sily. V opačnom prípade hrá úlohu ešte index vzdelania. Ten v tomto prípade pôsobí opačne ako naposledy. Pri indexe vzdelania menšom alebo rovnom 0,509, je vyššia pravdepodobnosť povinnej vojenskej služby. V opačnom prípade má navrch dobrovoľná armáda. Tento prípad nedokážeme argumentačne vysvetliť. Týka sa však len troch krajín.

Vráťme sa späť k príkladu, keď bol index vzdelania vyšší ako 0,551. Rozhodovací strom tu znovu bližšie konkretizuje miera demokracie. Ak je miera demokracie nižšia alebo rovná 6,47, je pravdepodobnosť uplatnenia povinnej vojenskej služby vo výške 92,4%.

V prípade, že miera demokracie prekračuje 6,47, je situácia veľmi vyrovnaná. Pravdepodobnosť dobrovoľnej armády je približne 49,4% a povinnej vojenskej služby 50,6%. Prípad, v ktorom miera demokracie prekračuje 6,47, je bližšie konkretizovaný mierovým indexom. Ak je mierový index nižší alebo rovný 2,596, je pravdepodobnosť využitia dobrovoľnej armády 63,636%. Pri vyššom mierovom indexe je 100% pravdepodobnosť povinnej vojenskej služby.

Vplyv miery demokracie, sme vysvetlili pomerne presne. Pri nízkej miere demokracie v štáte je podľa nášho názoru štát náchylnejší využívať povinnú vojenskú službu. Je prostriedkom ako ovládať jednotlivcov. Donútenie zo strany štátu je v nedemokratických systémoch oveľa bežnejšie ako v prípade demokratických štátov. Na druhej strane, pri indexe demokracie vyššom ako 6,470 je situácia rozdielna. Neprevažuje dobrovoľná armáda, ale pravdepodobnosť je takmer totožná. Pri spresnení sa v tomto prípade použije index mieru, ktorý pôsobí tak, ako sme ho opísali pri predošlom uplatnení. Čím je nižší, tým je väčšia pravdepodobnosť mieru. Výhodnejšie je uplatniť systém dobrovoľnej regrutácie. Čím je mier viac ohrozený, tým viac sa krajina potrebuje brániť a preto sa použije systém povinnej vojenskej služby. Pre dôkladné pochopenie popisovaných súvislostí pozri obrázok 1.

Obrázok 1 C5 rozhodovací strom- pravdepodobnosť používania povinnej vojenskej služby alebo dobrovoľnej služby

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe (Democracy Index 2016, 2016; Global Firepower, 2017; Global Peace Index 2017, 2017; Human Development Index, 2018; The World Bank, 2017)

2 Faktory ovplyvňujúce vojenskú regrutáciu

V tejto kapitole sa zameriavame na parciálny cieľ – zhrnutie rozličných teórií vojenskej regrutácie. Vykonávame ho prostredníctvom rozboru viacerých determinantov dopĺňania ozbrojených síl. Parciálny cieľ je komplementárny s primárnym cieľom monografie. Prostredníctvom zhrnutia teórií vojenskej regrutácie sa snažíme získať čo najviac poznatkov ohľadne ideálneho spôsobu vojenskej regrutácie. Na základe týchto výsledkov neskôr môžeme priradiť význam brannej povinnosti v rámci malých a stredných štátov, ktoré sme stanovili v predchádzajúcej kapitole.

Vytipovali sme päť kľúčových determinantov, ktoré vplyvajú na voľbu vojenskej regrutácie. Prvým je bezpečnostné prostredie. Bezpečnostné prostredie sa neustále mení a jeho charakteristika priamo alebo nepriamo ovplyvňuje bezpečnostnú situáciu v rámci štátu. Predpokladáme, že rôzne typy bezpečnostného prostredia na škále mier-konflikt-vojna si budú vyžadovať odlišný spôsob dopĺňania ozbrojených síl. Ako druhú rozoberáme demografiu, ktorá sa priamo dotýka počtu pracovných síl a taktiež štruktúry celej populácie štátu. Predpokladáme, že krajiny s pravidelným prírastkom obyvateľstva budú mať jednoduchšiu pozíciu. Naopak, krajiny so starnúcou populáciou môžu mať z hľadiska vojenskej regrutácie značné problémy. Nasledujúce dve podkapitoly sa zaoberajú prevažne ekonomickou dimenziou vojenskej regrutácie. V podkapitole pod názvom Sociálne a ekonomické determinanty sa zaoberáme predovšetkým otázkou ako vytvoriť dostatočne veľké a zároveň finančne udržateľné ozbrojené sily. V nasledujúcej kapitole sa venujeme priamo výhodnosti a nevýhodnosti povinnej vojenskej služby a dobrovoľnej armády z ekonomického hľadiska. Spomíname tiež vplyv služby v ozbrojených silách na neskoršie zárobky bývalých vojakov. Prostredníctvom tohto prístupu sa snažíme priblížiť vplyv povinnej vojenskej služby na neskorší ekonomický život brancov. V poslednej podkapitole sa venujeme kultúrnym determinantom. Priblížujeme aký je vzťah medzi národnou históriou, kultúrou národa a systémom vojenskej regrutácie v súčasnosti na príklade niekoľkých vybraných krajín.

2.1 Bezpečnostné prostredie

Úvodom tejto podkapitoly považujeme za dôležité definovať bezpečnostné prostredie. Je to pojem, ktorý je v odbornej literatúre ale aj bežnej odbornej praxi často

používaný ale len zriedka definovaný. Takýto stav môže viesť k rôznym nejasnostiam a odlišnostiam v chápaní a používaní pojmu.

To, že bezpečnostné prostredie je len zriedka definované potvrdzuje aj fakt, že bežné slovníky, dokonca aj bezpečnostné alebo vojenské, spomínajú definíciu obsahujú len zriedka. Definícia, ktorú uvádzame, pochádza z portálu Security Revue. Podľa spomenutého zdroja je bezpečnostné prostredie *„časť spoločenského prostredia, v ktorom sú podmienky existencie a vývoja sociálnych subjektov, ich činnosti, vzťahy a záujmy determinované v prvom rade bezpečnosťou. Bezpečnostné prostredie sa charakterizuje prostredníctvom vyčlenenia určitého územia, geopoliticky relatívne uceleného, ktoré je spravidla podmienené aj ďalšími sociálno-ekonomickými, vojensko-strategickými a kultúrnohistorickými činiteľmi. Z hľadiska geografického a geopolitického rozsahu je definované: globálne (celosvetové), európske, stredoeurópske a vnútroštátne bezpečnostné prostredie. Z hľadiska bezpečnostného manažmentu sa definuje: vonkajšie bezpečnostné prostredie, zahrňujúce konkrétnu lokalitu, mesto a jeho štvrte, obec a pod; vnútorné bezpečnostné prostredie, vymedzené sociálnymi a fyzikálnymi činiteľmi vzťahujúcimi sa k objektu, ktorý má byť chránený“* (Všeobecné pojmy, 2016).

Súčasnú globálne bezpečnostné prostredie charakterizujeme nasledovne: Otvorené vojenské konflikty sa vyskytujú len v niekoľkých regiónoch, avšak majú vplyv na bezpečnosť celého sveta, napríklad prostredníctvom migračných vln, terorizmu, informačnej vojny. Najväčší vplyv majú však tieto konflikty na okolité štáty. Hlavným ohniskom konfliktu je momentálne Blízky východ, konkrétne Sýria a Irak, kde prebiehajú boje s Islamským štátom. Existuje však veľké množstvo iných národných a medzinárodných konfliktov, ako napríklad konflikt na Ukrajine, občianska vojna v Líbyi, boj Nigérie proti Boko Haram, boj Mexika proti kriminalite, islamskí militanti v Afganistane a Pakistane, vojenské hrozby Kórejskej ľudovodemokratickej republiky či napätie vo Východočínskom mori. Klasická teritoriálna vojna ide do úzadia a do popredia sa dostávajú hybridné spôsoby boja (pozri obrázok 4, kapitola 2, podkapitola 2.3). Stierajú sa hranice medzi vojnou a mierom. Reálnu bezpečnosť štátu je čím ďalej tým ťažšie odhadnúť.

Vplyv bezpečnostného prostredia na štát je nesporný. Neodškriepiteľné je tiež, že ozbrojené sily sú jednou z prvých inštitúcií, ktoré musia na zmenené bezpečnostné podmienky či už všeobecne vo svete alebo na nižších úrovniach vymedzenia bezpečnostného prostredia reagovať.

Ako spomína Janowitz (1998) obmedzená vojna nevyžaduje všeobecnú brannú povinnosť, ale len obmedzené odvody. Štát sa snaží vyhnúť nadmerným odvodom, aby

zabezpečil prílív vzdelanej pracovnej sily do vedy a práce. V takomto prípade sa pracovná pozícia alebo pokračovanie jednotlivca vo vzdelaní môže stať dôvodom pre odklad služby. Spoločnosť následne vníma povinnú vojenskú službu ako nespravodlivú, lebo má ďaleko od univerzálnej. Tento faktor má priame prepojenie na demografický vývoj v štáte. Nespravodlivosť sa zvyšuje priamo úmerne k veľkosti populácie počas obmedzenej vojny alebo mieru. Čím väčší je pomer populácie na ktorú sa vzťahuje branná povinnosť, tým menší podiel jednotlivcov z daného segmentu populácie reálne nastúpi na výkon povinnej vojenskej služby. Selektívne odvody zvyčajne nadmerne zaťažujú iba určité spoločenské vrstvy. Nespravodlivosť nemusia spôsobovať len odvody ako také, ale aj neskoršia distribúcia brancov v rámci ozbrojených síl. Autor uvádza príklad vojenského angažovania USA v Kórei. Nižšie sociálne vrstvy boli zvyčajne na rizikových postoch, čo sa odrazilo vo väčšom počte obetí z tejto sociálnej skupiny. Neskôr, vo Vietname, boli nízke vrstvy vylúčené, lebo nevyhoveli požiadavkám odvodov. Autor píše, že to, ako bude nastavená selekcia v rámci povinnej vojenskej služby, záleží hlavne na morálnych predpokladoch, nákladoch pre hospodárstvo, efektívnosti armády a národnom záujme tak vo vonkajšej, ako aj vnútornej politike. Ako najvhodnejšiu alternatívu autor odporúča národnú službu. V rámci národnej služby by časť populácie, na ktorú sa vzťahuje branná povinnosť, mala na výber buď nastúpiť na výkon povinnej vojenskej služby dobrovoľne alebo sa podriaďiť náhodnému výberu. Zároveň by si všetci vybrali alternatívnu službu pre prípad, ak by neboli náhodne vybraní na výkon povinnej vojenskej služby. Nástup na výkon povinnej vojenskej služby by prebiehal len raz, v osemnástich rokoch. Vyriešilo by to nespravodlivosť selekcie z pohľadu príliš veľkej populácie aj príliš vysokých požiadaviek na vstup do armády prostredníctvom uplatnenia nápravných snáh armády alebo pracovného tréningu. Platy v ozbrojených silách nemožno dvíhať rovnako ako v privátnom sektore. Sú tu obmedzenejšie financie. Práve preto je národná služba z jeho pohľadu potrebná. Tiež zdôrazňuje potrebu prepojenia armády a verejnosti, nestačí civilná kontrola zhora.

Na príklade článku od Janowitza možno dobre demonštrovať, že faktory vplývajúce na rozhodnutie o spôsobe dopĺňania ozbrojených síl od seba nemožno jasne oddeliť. Ako determinant v článku spomína charakteristiku bezpečnostného prostredia – obmedzená vojna. Zároveň je táto charakteristika doplnená o demografický vývoj spoločnosti, ktorý zodpovedá tomu istému časovému obdobiu. Janowitz pri popise svojho ideálneho modelu dopĺňania ozbrojených síl nepominul ani sociologicko-kultúrne hľadisko, kde dával dôraz na prepojenie armády a spoločnosti. Za ideálnych podmienok branec nastúpi na výkon brannej povinnosti v tom istom roku, ako je odvedený. V mierovom období to však spravidla nebyva

pravda. Niektorí môžu čakať na výkon brannej povinnosti aj niekoľko rokov, čo ich necháva dlhé časové obdobie v neistote. Neistota sa spája napríklad s nemožnosťou nájdenia stáleho zamestnania. Ďalším problémom mierovej brannej povinnosti je skracovanie služby brancov. Je bežnou praxou, že povinná vojenská služba sa v mierových podmienkach skraca, niekedy až na takú dĺžku, pri ktorej zostáva jej zmysluplnosť otázná.

Čo sa týka potreby prepojenia armády a verejnosti panuje medzi autormi vzácna zhoda. Nie všetci však považujú povinnú vojenskú službu za prostriedok tohto prepojenia. Treba však počúvať verejnosť, musí existovať dôvod, prečo je mnohokrát odporcom povinnej vojenskej služby. Foster, Marshall, Summers a Elshtain (1998) tvrdia, že okrem totálnej vojny neexistuje dôvod zaviesť brannú povinnosť. Forma armády musí zodpovedať aktuálnym požiadavkám na jej fungovanie. Viac v kultúrnom duchu píš, že armáda by si mala konkrétne stanoviť, čo je jej cieľom. Ak je to hlavne vedenie vojny, len ťažko priláka dostatočné množstvo dobrovoľníkov. Píš, že v sociologicko-kultúrnej rovine existuje vyšší predpoklad, že prítomnosť brancov vo vojne napomáha k rýchlejšiemu ukončeniu konfliktu. Toto tvrdenie čiastočne vyvracajú operácie USA v Libanone a Somálsku, ktoré boli ukončené na základe verejného tlaku po úmrtí profesionálnych vojakov. Tiež nastolujú otázky rodovej rovnosti ako sociálneho inžinierstva v armáde. Tvrdia, že predovšetkým by sa mala udržiavať pripravenosť armády. Tiež je nevyhnutné, aby bola v prípade potreby nasadená. Odpoveď na to, kto má slúžiť, je teda plne podmienená tým, čo si vyžaduje konkrétna situácia. Pokým neexistuje veľká hrozba v podobe totálnej vojny, o ochranu štátu by sa mala starať plne dobrovoľná armáda. Vojenskú nevyhnutnosť ako jediný správny dôvod povinnej vojenskej služby uvádza aj Fitzpatrick (1951). Každé iné zdôvodnenie povinnej vojenskej služby, ako sú napríklad zdravotné, sociálne a vzdelanostné dôvody, je podľa jeho názoru vedľajšie.

Carter (1910) píše, že v čase mieru možno len ťažko nájsť zástancov povinnej vojenskej služby ako spôsobu dopĺňania ozbrojených síl. V čase vojny však tento koncept prináša niečo, čo dobrovoľné ozbrojené sily nemôžu nikdy dokázať. Je to jediný spôsob ako splatiť dlh svojmu štátu za ochranu života a slobody. Naopak, počas vojny vykazuje známky nespravodlivosti dobrovoľný systém. Najväčšou nespravodlivosťou, ktorá existovala v minulosti aj v demokratických štátoch, bolo právo bohatých kúpiť si za seba náhradu.

Ako môžeme vidieť, väčšina amerických autorov považuje povinnú vojenskú službu za nadbytočnú a využitelnú len v prípade núdze. Tento názor je na jednej strane kultúrne ovplyvnený, ale zároveň ponúka dobré argumenty, prečo v mierovom období povinnú vojenskú službu neuplatňovať.

Na tomto prípade môžeme dokonale prezentovať kontrast medzi ekonomickou výhodnosťou a spravodlivosťou regrutácie. Carter píše, že ak v prípade povinnej vojenskej služby možno uplatniť zaplatenie náhradného branca, prípadne vykúpenie sa za finančnú protihodnotu, povinná vojenská služba sa stáva nespravodlivou. Z ekonomického hľadiska však práve takéto praktiky predstavujú spôsob, ako spraviť povinnú vojenskú službu výhodnejšou, ba dokonca ekonomicky rovnou dobrovoľnej službe v armáde. Táto teória je založená na nákladoch obetovanej príležitosti. Do armády by vstupovali iba jednotlivci, ktorí by na trhu práce neprodukovali väčší zisk ako v armáde (Mulligan – Shleifer, 2005).

Flynn (2002) píše o povinnej vojenskej službe v USA, Veľkej Británii a Francúzsku v 20. storočí. Napriek rôznym nedôslednostiam, protestom, kritike a stratám, povinná vojenská služba priniesla pozitívne výsledky pre tri spomínané krajiny. Svoj účel najvýraznejšie splnila počas prvej a druhej svetovej vojny, kde zabezpečila enormnú ľudskú silu pre masové armády. USA pomohli aj pri limitovaných konfliktoch, ako Vietnam a Kórea. Ani protesty, ani vyhýbanie sa odvodom neboli väčším problémom. K udržaniu systému povinnej vojenskej služby napomohla jeho adaptácia na aktuálne podmienky, ako napríklad ochrana študentov a kľúčových pracovníkov. Najväčšou podporou pre systém bola zhoda a entuziazmus v podmienkach boja o prežitie počas totálnej vojny. Tlak verejnosti mal väčší vplyv na úspech povinnej vojenskej služby, ako policajné donútenie. Podpora počas vojny však zároveň napovedá, že v mierovom období sa povinná vojenská služba stretáva s väčšími problémami. Hlavný dôvod ukončenia povinnej vojenskej služby vo všetkých troch štátoch mal podobný priebeh. Limitované vojny, ktoré štáty viedli, si už nevyžadovali masové nasadenie, ktoré je devízou povinnej vojenskej služby. Autor tiež poukazuje na demografický problém v tom istom duchu ako Janowitz. Pri veľkom počte obyvateľov a obmedzených odvodoch stráca povinná vojenská služba zmysel a stáva sa čím ďalej tým viac nespravodlivou.

Vzácná zhoda ohľadne väčšej výhodnosti povinnej vojenskej služby pri zvýšenom počte vojakov panuje aj medzi autormi, ktorí sa zaoberajú ekonomickou stránkou brannej povinnosti. Friedman (1967) píše, že za predpokladu existencie veľkej potreby vojenskej služby populácie v istom veku dobrovoľná armáda stráca svoje výhody. V tomto prípade sa regrutácia do ozbrojených síl založená na dobrovoľnosti stáva veľmi predražená a tí, ktorí sa rozhodnú nevstúpiť do radov ozbrojených síl, nesú obrovské finančné bremeno. Udržiavanie dobrovoľných ozbrojených síl v čase vojny by s veľkou pravdepodobnosťou spôsobilo značné politické aj administratívne problémy. Povinná vojenská služba je najjednoduchším spôsobom, ako zabezpečiť armádu ľudskou silou v prípade potreby. Siu (2008) opisuje

povinnú vojenskú službu ako spôsob absorbovania fiškálneho šoku. Tým pádom predstavuje súčasť optimálneho hospodárstva v čase veľkého vojenského konfliktu. Zavedenie povinnej vojenskej služby v USA počas druhej svetovej vojny, podľa výpočtov autora, ušetrilo 1,2 – 2% ročnej spotreby štátu. Ross (1994) tvrdí, že národ si vyberie systém odvodov, ktorý je najlacnejší. V zhode s ostatnými autormi tvrdí, že pri zvýšenej potrebe počtu vojakov bude zavedená povinná vojenská služba. Vypočítal, že pri každom zvýšení potreby vojakov nad 25 na 1000 obyvateľov vzrastie podiel brancov o 6,5%. Hranica výhodnosti dobrovoľnej armády je podľa jeho výpočtov 29 vojakov na 1000 obyvateľov. Lee a McKenzie (1992) vypočítali, že stačí, aby bola miera regrutácie vo výške 55-61% zákonne spôsobilých slúžiť a povinná vojenská služba sa stáva výhodnejšou. S uvedenými argumentmi súhlasia aj Warner a Negrusa (2006).

Zavedenie brannej povinnosti po zhoršení bezpečnostného prostredia môžeme demonštrovať na niekoľkých pomerne aktuálnych príkladoch z Európy. Faktorom, ktorý ovplyvnil bezpečnostné prostredie najviac, je jednoznačne konanie Ruskej federácie, ktoré sa prejavilo anexiou Krymu a taktiež vojnou s Ukrajinou. Na túto zmenu bezpečnostného prostredia reagovali predovšetkým malé štáty v okolí Ruskej federácie, ktoré sa cítia byť priamo ohrozené. Verejná mienka v Litve ukázala, že 57% obyvateľov by dobrovoľne vstúpilo do armády pri potrebe teritoriálnej obrany. Číslo ochotných slúžiť sa skoro zdvojnásobilo v porovnaní s rokom 2005, keď krajina vstúpila do NATO a mala relatívne stabilné vzťahy s Ruskom. Takéto zistenia odhaľujú koreláciu medzi vnímaným nebezpečenstvom a ochotou brániť krajinu. Spomínané jasne dokazuje, že Litovčania sú ochotnejší vstúpiť do ozbrojených síl v čase ťažkostí (Cepinskyte, 2016).

Tento jav má podľa nášho názoru širokú, ale zďaleka nie univerzálnu platnosť. Keď sa štát nachádza v stave priameho ohrozenia, je logické, že občania budú mať väčšiu ochotu podieľať sa na jeho obrane ako v čase mieru, alebo v prípade zahraničných operácií. Je neodškriepiteľné, že pre verejnosť je oveľa zložitejšie pochopiť opodstatnenosť zahraničných vojenských misií pre bezpečnosť štátu v porovnaní s teritoriálnou obranou.

Z druhej strany však musíme konštatovať, že ochota ľudí slúžiť počas ohrozenia krajiny nie je univerzálna. Závislosť medzi ochotou slúžiť a vojenským ohrozením je ovplyvnená mnohými faktormi, pričom predpokladáme, že sa bude líšiť od krajiny ku krajine a od konfliktu ku konfliktu. Neochota slúžiť a dezercia môžu byť spojené s vnímaním konfliktu verejnosťou. Ako príklad krajiny, v ktorej sa mnohí snažia vyhnúť službe počas konfliktu uvádzame Ukrajinu.

Dezercia sa na Ukrajine rozšírila hneď od počiatku mobilizácie v roku 2014. Do roku 2015 bolo zachytených viac ako 10 000 prípadov dezercie. Skoro 30 % povolaných v rámci prvej vlny mobilizácie nenastúpilo do výkonu svojej povinnosti (10,000 Ukrainian Soldiers, 2016). V mnohých zdrojoch sa píše o strachu ľudí a neochote slúžiť v armáde pri obrane krajiny. Veľa ľudí nechápe konflikt s rebelmi ako obranu svojej krajiny, ale skôr ako vojnu proti vlastným občanom (Potential conscripts evade, 2015).

Problémy s dezerciou na Ukrajine sú také vážne, že došlo k zmene zákona- charty regulujúcej službu v Ozbrojených silách Ukrajiny (Zákon č. 548-XIV, 1999). Zmenený bol konkrétne článok 22(1) týkajúci sa posilnenia zodpovednosti vojakov, ktorý veliteľom poskytuje ďalšie práva a ukladá povinnosti v čase krízy. Zmena článku bola schválená parlamentom 4. februára 2015. Veliteľom poskytuje právo samostatne použiť fyzickú silu, mimoriadne prostriedky a zbrane počas bojov voči vojakom, ktorí spáchali trestné činy. Zmena regulácie poskytuje aj výpočet trestných činov spomenutých v predošlej vete: neposlušnosť; vzdor alebo hrozba silou veliteľom; dobrovoľné opustenie vojenskej pozície a určitých stanovišť vojenských jednotiek v oblasti vojenských misií. Vojenskou službou je ovplyvnené aj civilné obyvateľstvo. Prezident podpísal špeciálny predpis, ktorý všetkým, na ktorých sa vzťahuje branný zákon zakazuje opúšťať Ukrajinu (Ukrainian parliament, 2015).

V roku 2015 Litovská vláda znovu zaviedla povinnú vojenskú službu. Obnova povinnej vojenskej služby však nebola priamou reakciou na už vzniknutý konflikt ako na Ukrajine. Bola vysvetlená na základe náhlej potreby zvýšenia regrutácie do ozbrojených síl. Táto potreba jednoznačne odpovedá na zmenu bezpečnostného prostredia v podobe ruskej agresie na Ukrajine, ale aj viacerých provokácií zo strany Ruska voči pobaltským štátom. Litva je príkladom krajiny, kde jednotlivci nevstupujú do armády z pragmatických dôvodov, ako je napríklad plat. Vojenská služba je prejavom vlastenectva. Počas histórie plnila povinná vojenská služba pomerne významnú úlohu pri formovaní štátu. Je neoddeliteľnou súčasťou národnej identity (Cepinskyte, 2016).

Inú iniciatívu za rovnakým účelom uplatňuje Lotyšsko. Nemá v úmysle znovu zaviesť mierovú povinnú vojenskú službu. Namiesto toho uprednostňuje koncept totálnej obrany¹², ktorý v minulosti zavrhol na základe vstupu do NATO. Zmeny v oblasti obrany štátu prebehnú na dvoch úrovniach. Po prvé, každý študent základnej a strednej školy dostane „povinnú voľbu“ účasti na hodinách a cvičeniach štátnej obrany. Na zvýšenie bezpečnosti krajiny je potrebné, aby každý občan vedel, čo má v prípade krízy robiť.

¹² Synonymum k pojmu celkové sily, ktoré tiež používame v texte.

Súčasťou plánu na výchovu mládeže majú byť aj letné vojenské kempy, ktoré majú mladé generácie pripraviť na prípadnú neskoršiu službu v zálohách. Druhá úroveň predstavuje premenu Národnej gardy¹³. Každý batalión má prebrať zodpovednosť za istú časť územia. Takto budú velitelia dokonale poznať svoj región, čo zvýši kvalitu obrany. Dôležitou súčasťou totálnej obrany je ekonomická mobilizácia, teda podpora ozbrojených síl súkromnými podnikmi. Napriek všetkému, debaty o zavedení povinnej vojenskej služby v Lotyšsku v blízkej budúcnosti nestratia relevantnosť (Nikers, 2017).

Lotyšsko je v rámci pobaltských krajín výnimkou. Estónsko sa podobne ako Litva spolieha na povinnú vojenskú službu. V oboch krajinách má totižto pomerne veľkú podporu verejnosti a tiež historickú tradíciu. Dá sa povedať, že je súčasťou kultúry malého štátu, ktorý musí nasadiť plný ľudský potenciál na ochranu svojho územia. V Estónsku je povinná vojenská služba sprístupnená aj pre ženy, nie však na základe povinnosti, ale dobrovoľnosti (Tambur, 2015).

Na základe uvedeného príkladu je možné pozorovať, že rôzne krajiny reagujú na zhoršenie bezpečnostného prostredia odlišne. Všeobecne však možno povedať, že pre malé štáty je jedinou možnosťou ochrany svojho územia totálna obrana alebo, inak povedané, koncept celkových síl. Vidíme, že v mieri nie je povinná vojenská služba jediným riešením, avšak malé štáty potrebujú do svojej obrany zapojiť čo najväčší percentuálny podiel svojho obyvateľstva. Pri veľkom podiele obyvateľstva, ktorý je zapojený do armády, však musí byť armáda finančne čo najvýhodnejšia. Preto je potrebné aby na profesionálne ozbrojené sily nadväzovali aktívne zálohy, zálohy a v ideálnom prípade aj iné občianske organizácie pôsobiace v sfére obrany krajiny, prípadne bezpečnosti. Treba spomenúť, že podobne ako Litva a Estónsko reagovalo aj Švédsko znovuzavedením brannej povinnosti. Na druhej strane Poľsko, značne väčší štát čo sa týka moci, rozlohy aj obyvateľstva, reagovalo podobným spôsobom ako Lotyšsko – obnovením teritoriálnej obrany, teda časti ozbrojených síl s podobným vymedzením úloh ako je to u lotyšskej Národnej gardy.

Vplyv vonkajšieho bezpečnostného prostredia na rozhodnutie o spôsobe dopĺňania ozbrojených síl je podľa nášho názoru pomerne jednoznačný. Nie každá zmena bezpečnostného prostredia bude mať automaticky vplyv na rozhodnutie medzi systémom povinnej vojenskej služby a systémom dobrovoľného vstupu do ozbrojených síl, avšak každý veľký vojenský konflikt bude s veľkou pravdepodobnosťou znamenať zavedenie povinnej vojenskej služby. Takisto sa zdá, že po skončení konfliktu nedôjde hneď k zrušeniu povinnej

¹³ Národná garda je súčasťou ozbrojených síl Lotyšska. Jej hlavnou úlohou je obrana národného teritória počas vojenského ohrozenia. Tiež plní úlohy logistickej podpory profesionálnej armády.

vojenskej služby. Doba jej následného trvania bude záležať od iných faktorov. S najväčšou pravdepodobnosťou bude oneskorenie spôsobené verejnou mienkou, politickou podporou, ale aj kultúrou národa, v ktorého podmienkach je vykonávaná. Najdôležitejším faktorom podľa nášho názoru však bude percepčia hrozieb vyplývajúcich z postkonfliktného bezpečnostného prostredia. Takisto zavedenie povinnej vojenskej služby, eventuálne jej rozsah v prípade vzniku rozsiahleho konfliktu zaberie isté časové rozmedzie, na čo budú mať vplyv spomenuté faktory. Ekonomické teórie v nadväznosti na bezpečnostné prostredie hovoria úplne jednoznačne – veľký vojenský konflikt vyžaduje pre hospodársku efektivitu zavedenie povinnej vojenskej služby; mierové obdobie na druhej strane lepšie zodpovedá systému dobrovoľnej regrutácie. Mierové vykonávanie brannej povinnosti so sebou prináša nespravodlivosť v podobe povinnej služby malej časti populácie. Skracovanie dĺžky povinnej vojenskej služby môže mať nepriaznivý dôsledok na pripravenosť národa. Janowitz vo svojom článku uprednostňuje systém povinnej vojenskej služby doplnený o alternatívnu službu. Uvádza však pomerne veľký počet vojakov, ktorý má podľa neho každý rok nastúpiť na výkon povinnej vojenskej služby. Vzhľadom na to, že ani USA sa momentálne nenachádzajú v žiadnom konflikte veľkých rozmerov, sa toto číslo zdá byť neúmerne veľké. Aj z pohľadu ekonomickej teórie by bolo udržiavanie takejto praktiky nadmernou finančnou záťažou pre krajinu.

Malé a stredné štáty nie sú žiadnou výnimkou. V prípade vojenského konfliktu bude potreba zavedenia brannej povinnosti ešte oveľa väčšia ako pri veľkých štátoch, ktoré s dobrovoľnou armádou dokážu obrániť svoje územie dlhšie časové obdobie. Malé a stredné štáty musia podľa nášho názoru flexibilnejšie reagovať na zmenené bezpečnostné prostredie. Možnosť ohrozenia krajiny, ktorú vnímajú pobaltské krajiny, sa rýchlo odrazila v zavedení povinnej vojenskej služby v prípade Litvy a Estónska a posilnením konceptu celkovej obrany v prípade Lotyšska. Podobne ako Lotyšsko zareagovalo Poľsko. K praxi povinnej vojenskej služby sa vrátilo aj Švédsko. Dá sa povedať, že všetky tieto opatrenia vyvolala snaha Ruskej federácie o obnovu sféry vplyvu.

2.2 Vplyv demografie

Demografia a jej vplyv na povinnú vojenskú službu bola čiastočne popísaná už v prvej kapitole. Čím väčšia časť populácie je v odvodovom veku, tým menej spravodlivá sa stáva mierová branná povinnosť a patrí to aj k jedným z čiastkových dôvodov, prečo od takejto praxe ustupovať.

Obrovský populačný prírastok a silné generácie mladých ľudí sú však charakteristické len pre niektoré štáty sveta. Často v takomto prípade hovoríme o rozvojových štátoch, ktoré mnohokrát trpia obrovskými ekonomickými, bezpečnostnými a politickými ťažkosťami. V prípade takýchto štátov bude na mieste skôr otázka, či ich armáda aspoň do istej miery plní svoju funkciu. Spôsob dopĺňania ozbrojených síl v takýchto štátoch spravidla nebude zásadnou otázkou. Na druhej strane stoja vyspelé štáty, zvyčajne demokratického zriadenia. Problémom týchto štátov je starnutie obyvateľstva. V prípade rozsiahleho vojnového konfliktu by to pre mnohé z týchto štátov pravdepodobne znamenalo totálnu mobilizáciu. Do vojenskej služby by s veľkou pravdepodobnosťou nastúpila celá mladá generácia. V mierovom období však starnutie obyvateľstva tiež prináša nemalé ťažkosti.

To, aký efekt na armádu môže mať starnutie populácie, prezentuje vo svojom článku Quester (2005). Hovorí, že so znižujúcim sa počtom jednotlivcov v mladej generácii pravdepodobne bude musieť prísť predĺženie služby v armáde. V dnešnej dobe zvyčajne vojenskému veku zodpovedajú mladí muži vo vekovom rozmedzí 20-30 rokov. Do budúcnosti sa toto rozmedzie môže predĺžiť na 40 rokov a dôchodkový vek vojakov až na 65 rokov. Tiež píše, že súčasná vojenská technika si vyžaduje skúsenejší a lepšie vzdelaný personál. Kvôli demografii bude pravdepodobne potrebný vyšší počet žien v aktívnej službe. Jedným z možných riešení je prijímanie imigrantov do armády výmenou za prísľub urýchleného získania občianstva. Alternatívou je aj vytváranie regrutačných stredísk v zahraničí. Takáto praktika nie je ničím novým. Ako príklad podobného spôsobu regrutácie vojakov sa dajú uviesť francúzske cudzinecké légie. Problémom takéhoto spôsobu regrutácie je, že po skončení služby sa imigranti môžu vrátiť do štátu pôvodu a stať sa zdrojom informácií o ozbrojených silách štátu, v ktorom slúžili. Autor poukazuje aj na fakt, že sa o prestarnuté obyvateľstvo nebude mať kto starať. Mnohokrát takúto prácu vykonávajú imigranti. Ak by sa chcel štát o svoju starú populáciu postarať sám, mohlo by dôjsť k zavedeniu národnej služby, ktorú navrhoval aj Janowitz. Časť odvedených by nastúpila na výkon mierovej brannej povinnosti, ostatní by boli zaradení do domovov dôchodcov. Demografia pôsobí na armádu aj v inom smere. Bude potrebné zameranie regrútov na nové hrozby, ako sú migračné vlny alebo mierové misie. Dôraz je kladený na znalosť cudzích jazykov a schopnosť komunikácie s ľuďmi. Na príklade USA hovorí, že armáda si nemôže dovoliť veľkú redukciu čo do veľkosti. Zdroje sú obmedzené a svetová populácia rastie, čo môže ľahko vyústiť do konfliktov. Potreba vojska nevyhnutného na udržanie mieru rastie.

O'Hanlon (2009) hovorí, že súčasná armáda USA je v pomerne dobrom stave. Ak by však bol potrebný nárast vojakov, môže vzniknúť problém. Hovorí, že veľa ľudí nemá záujem slúžiť a zároveň veľa nevyhovuje náročným podmienkam, ktoré si ozbrojené sily stanovili. Tí, ktorí slúžia, sú zároveň dôvodom na pochybnosti ohľadne demokratickosti súčasnej armády. Niekoľkí ľudia robia príliš veľa pre svoj národ. Reakciou na demografické problémy by malo byť prijímanie ľudí na rôzne posty. Pre istý počet ľudí by mohlo byť zaujímavejšie vstúpiť do armády, ak priamo vedia, na akú pozíciu sa hlásia. Ako príklad uvedieme misie na ochranu mieru. V praxi by mohli dobrovoľníci uzatvárať kontrakty na dva roky. Najskôr by prešli 24-týždenným tréningom a následne by boli nasadení. Autor kritizuje aj relatívne nízke platy pre ľudí, ktorí nasadzujú svoj život oproti tým, ktorí v armáde plnia len administratívne úlohy. Tak ako Quester nevylučuje ani možnosť zapojiť cudzincov do národnej armády výmenou za neskoršie občianstvo. Cudzcinci by sa regrutovali v mieste konfliktu, čo by armáde zároveň značne pomohlo – poznajú jazyk, zvyky, tradície, prostredie. Štát by sa podľa autora nemal spoliehať na nájomníkov. Povinná vojenská služba prichádza do úvahy len ak sa nepodariť armádu naplniť spomínanými spôsobmi. Autor spochybňuje spravodlivosť konškripcie, pokiaľ sa neuplatňuje vo všeobecnej rovine.

Na základe spomenutých faktov vyplýva, že starnutie obyvateľstva so sebou prináša aj zvýšený problém regrutácie do ozbrojených síl krajiny. V tomto prípade musíme konštatovať, že nemôžeme brať do úvahy len demografický faktor. Vplyv má aj vnímanie ohrozenia krajiny obyvateľstvom a tiež kultúra národa. Zaujímavé je však, že tak, ako silné generačné ročníky zvyšujú potrebu ukončenia mierovej brannej povinnosti, tak naopak zas tie slabé môžu potrebu jej zavedenia zvýšiť. Ak štát vyčerpá všetky spôsoby dobrovoľnej regrutácie a stále nedokáže zabezpečiť pripravenosť a akcieschopnosť ozbrojených síl, povinná vojenská služba sa zdá byť jediným riešením. Povinná vojenská služba by sa za takýchto podmienok s veľkou pravdepodobnosťou stala nadmernou ekonomickou záťažou. Ako píše Poutvaara a Wagener (2007), mladé generácie sú zodpovedné aj za medzigeneračnú výmenu, do ktorej spadá napríklad zdravotná starostlivosť alebo dôchodky. Na správne fungovanie systému zdravotnej starostlivosti a tiež dôchodkového systému je treba, aby mladí boli súčasťou trhu práce.

Demografický problém starnutia populácie je ústredným motívom článku od Pernicu (2007a). V štáte sú dva konkurenčné rezorty – ministerstvo obrany a ministerstvo vnútra. Každé z nich disponuje svojimi vlastnými ozbrojenými zložkami. Pri zníženom počte mladých existuje vysoká pravdepodobnosť, že nedokážu naplniť svoje rady. Zaujímavým faktom je, že krízové riadenie funguje od centrálnej úrovne až po úroveň najnižších

administratívnych jednotiek. Ale napríklad obce sa aj tak musia pri vykonávaní jednotlivých úloh krízového riadenia spoliehať na centrálnu úroveň. Pri klesajúcom počte mladých sa nevytrácajú ich zdravotné, prípadne psychické problémy. Nie každý, aj ak chce, môže slúžiť v armáde. Autor ponúka riešenie v podobe renesancie tvorenia dobrovoľných milícií. Tieto milície by boli podporované štátom, ale organizované na území samosprávnych celkov.

V inom článku autor píše, že v Českej republike je bežnou praxou vytváranie dobrovoľnej nevojenskej milície v podobe dobrovoľných hasičov. Takto sa v podstate buduje záloha pre hasičský zbor do budúcnosti. V minulosti, ešte počas existencie Československej republiky, fungoval Zväz pre spoluprácu s armádou. Zaoberal sa rôznymi aktivitami prípravy jednotlivcov v oblasti vojenstva a civilnej ochrany. Branné aktivity boli tiež súčasťou školského učiva a spolu vytvárali potenciál záloh pre budúce potreby bezpečnostných inštitúcií. Umožnením masovej participácie pri obrane štátu sa naplňuje koncept takzvaných celkových síl. V prípade využitia konceptu dochádza k rozloženiu bremena obrany bezpečnosti štátu na širokú spoločnosť (Pernica, 2012).

Problém starnutia populácie má podľa nášho názoru značne odlišné implikácie v populačne veľkých štátoch ako v štátoch so stredne veľkou a malou populáciou. Problém sa dotýka predovšetkým druhej skupiny. Kombinácia malej populácie a udržiavania systému dobrovoľnej armády môže vyústiť do veľkých ťažkostí¹⁴. Pokiaľ je vojenské povolanie vlastnou voľbou jednotlivca, vždy sa nájde len časť populácie ochotná slúžiť. Čím sa znižuje počet mladých, tým sa analogicky aj znižuje počet ochotných slúžiť¹⁵. Takto sa profesionálna armáda môže v krajnom prípade stať akcieneschopnou. Nasledovným príkladom chceme ilustrovať narastanie problémov s regrutáciou v populačne malom štáte, so starnúcou populáciou. Nemôžeme však tvrdiť, že starnutie populácie je jediným z faktorov, ktoré vplývajú na nedostatočnú regrutáciu. Výrazný podiel má socioekonomický a kultúrny faktor.

Aktuálnym príkladom tohto problému je Slovenská republika. Z pôvodných 16 077 plánovaných funkcií profesionálnych vojakov do 6. júla 2017 sa reálne podarilo naplniť len 12 180. Veľa vojakov odchádza do zálohy. Zároveň klesá záujem o vstup do armády a taktiež klesá fyzická a psychická zdatnosť uchádzačov. V roku 2012 bol záujem o vstup do armády vyčíslený na 2417 záujemcov, kritériá splnilo 49%. V roku 2016 len 1637

¹⁴ Ani veľké krajiny, ktoré uplatňujú dobrovoľnosť pri vstupe do ozbrojených síl, nedokážu naplniť stanovené kvóty. Často sa stáva, že jedna súčasť armády prijme viac regrútov, ako bolo želané a iná zostane poddimenzovaná.

¹⁵ Toto tvrdíme za predpokladu, že sa ostatné faktory vplývajúce na ochotu jednotlivca slúžiť nijak radikálne nezmenia.

záujemcov, požiadavky splnilo len 31%, pričom kritériá pre vstup boli znížené¹⁶. Percento záujemcov sa stále znižuje. Za takýchto podmienok nie je možné pokryť ani počet odchádzajúcich profesionálnych vojakov do civilu. Ministerstvo obrany Slovenskej republiky chce tento problém riešiť cez zatraktívnenie vojenského povolania a zvýšenie svojej konkurencieschopnosti na trhu práce. Príčinu poklesu záujemcov ministerstvo vidí v rastúcich rizikách ohrozenia života a zdravia profesionálnych vojakov pri plnení služobných úloh, zvyšujúcich sa požiadavkách na výkon vojenského povolania a taktiež v postupne sa zväčšujúcom rozdiel medzi výškou finančného ohodnotenia profesionálnych vojakov a rastom miezd v civilnom sektore (Slovensko má málo vojakov, 2017).

V súčasnom svete demografický vývoj vplýva na rozhodnutie o spôsobe dopĺňania ozbrojených síl pomerne široko. Na jednej strane sa časť sveta preľudňuje, čo má za následok migráciu a taktiež zvýšený nátlak na využívanie zdrojov. Tento fakt sa podpisuje na potrebe existencie dobre vycvičených ozbrojených síl, ktoré sú schopné plniť široké spektrum misií od ochrany teritória cez misie na udržanie mieru až po vedenie vojny. Na druhej strane zvyčajne vyspelé demokratické štáty trpia starnutím populácie. Keďže v období mieru nie je povinná vojenská služba optimálnym riešením, štáty musia zabezpečovať regrutáciu rôznymi doplnkovými spôsobmi. Starnutie populácie je závažný problém, pričom v prípade malých a stredných štátov môže ísť o existenčné riziko. Ako píše Pernica, počet záujemcov o vojenské povolanie sa bude znižovať s klesajúcim počtom mladých v krajine. Situácia bude o to zložitejšia, že o podobnú cieľovú skupinu bude súperiť ministerstvo obrany pre potreby ozbrojených síl a ministerstvo vnútra pre políciu a iné inštitúcie. V tomto prípade je obzvlášť pre malé a stredné štáty nevyhnutné disponovať zálohami. Potenciál krajiny je možné vhodne doplniť rôznymi štátom regulovanými milíciami.

2.3 Vplyv sociálnych a ekonomických faktorov

Posledné storočie je spojené s dvoma najničivejšími konfliktami aké ľudstvo kedy zažilo. Od konca druhej svetovej vojny však nastalo obdobie, ktoré so sebou postupne prinieslo do väčšiny vyspelého sveta zlepšenie ekonomickej situácie jednotlivých štátov a taktiež sociálnej situácie jednotlivca. Ak predpokladáme, že sa v mierovom období štáty budú spoliehať na dobrovoľnú armádu, musíme zároveň rátať s tým, že zabezpečenie dostatočnej pracovnej sily pre armádu bude závisieť od jej atraktivity na trhu práce. Pod

¹⁶ Bez zníženia kritérií by percento tých, čo vyhoveľi, kleslo pod 30.

atraktivitou myslíme predovšetkým výhody, ktoré ponúka, ako napríklad plat či sociálne výhody. Obdobie od 90. rokov až po súčasnosť bolo zároveň vo väčšine štátov sveta charakteristické znižovaním výdavkov na ozbrojené sily, ale aj výdavkov na obranu ako takú.

V tejto podkapitole nadviažeme priamo na zistenia z predošlej podkapitoly. V predošlých podkapitolách sme poukázali na koncept celkových síl, ktorý sa snaží pomocou dobrovoľnej regrutácie a účasti obyvateľstva štátu na obrane naplniť podobné ciele ako povinná vojenská služba, teda vytvoriť početné zálohy. Konkrétne sa budeme zaoberať dodatočnými spôsobmi dopĺňania ozbrojených síl v mieri, hlavne problematikou záloh ozbrojených síl a tiež vytvárania polovojenských organizácií pod kontrolou štátu. Táto problematika je úzko prepojená s demografiou ako aj s bezpečnostným prostredím. Len ťažko možno odhadnúť, či za zvýšenou potrebou tvorenia záloh a milícií stojí predovšetkým charakteristika bezpečnostného prostredia, demografia alebo socioekonomické faktory. Jednotlivé faktory sa pravdepodobne navzájom dopĺňajú a v rôznych štátoch existujú rôzne pomery vplyvu jednotlivých faktorov.

Holborn (1945) v svojom článku píše o rozdielnom chápaní povinnej vojenskej služby vo Francúzsku, Prusku, neskôr Nemecku a Spojených štátoch amerických. Krajiny len zriedka uplatňovali systém univerzálnej brannej povinnosti, lebo mohla ohroziť monarchické režimy. Šľachta si vždy uplatňovala výnimky alebo mala v armáde protekciu, aby sa udržala podpora monarchie. V Prusku bola univerzálna branná povinnosť súčasťou liberálnych ideí. Tieto boli neskôr zmarené a občania Pruska sa znovu stali poddanými. Povinná vojenská služba bola uplatňovaná ako spôsob lacnej regrutácie. To znamená, že povinná vojenská služba môže mať demokratický charakter, keď je založená na občianskej povinnosti občanov. Môže však tiež byť prostým systémom donútenia, ktorý poddaným nezaručuje žiadne občianske práva. Na druhej strane je profesionálna armáda vyčlenená mimo spoločnosť a môže sa stať ideologickým a politickým oponentom právoplatne zvolenej vlády. Ako dobrý príklad autor uvádza Weimarskú republiku, kde sa profesionálna armáda stala zdrojom protirepublikánskych myšlienok. V USA sa však profesionálne ozbrojené sily dlhodobo chápu ako najvhodnejší model pre bezpečnostné potreby krajiny. Američania sa boja veľkého množstva vojakov v mierovom období. Považujú to za risk pre režim. Podľa Holborna je pre USA prinajmenšom najvhodnejší ten model ozbrojených síl, ktorý je založený na rezervnom komponente dopĺňanom na základe povinnej vojenskej služby a jadre, ktoré pozostáva z vojakov – profesionálov. Vyslovuje aj potrebu záloh v stave vysokej pripravenosti. Tieto by mali byť dopĺňané dobrovoľníkmi.

Čisto profesionálna armáda sa viackrát v histórii, dokonca aj modernej, stala oponentom zvolenej vlády. Vo väčšine krajín sveta preto existuje občiansko-vojenské prepojenie. To môže byť sprostredkované pomocou povinnej vojenskej služby, ale aj prostredníctvom občianskych záloh. Zálohy sú nevyhnutné z hľadiska obrany krajiny. Menšie profesionálne armády, najmä v malých a stredných štátoch, si nemôžu dovoliť udržiavať veľké početné stavy ľudskej sily. Zostáva im teda spoľahnúť sa na systém záloh. Zálohy môžu byť kreované na základe dobrovoľnosti, ale aj donútenia.

Ako píše Korb (2004) na príklade ozbrojených síl USA, od zavedenia plne dobrovoľných vstupov sa značne zvýšila cena na jedného profesionála. Odpoveďou bolo zníženie počtu vojakov a zavedenie systému celkových síl, ako spomína Pernica. Zálohy ozbrojených síl dostali zvýšené financovanie a stali sa právoplatnou súčasťou ozbrojených síl. Toto vyriešilo problém na dlhý čas až do operácií v Iraku a Afganistane. Podiel vojakov v aktívnej službe sa oproti vojakom v zálohách značne znížil, čo spôsobilo zníženie akcieschopnosť armády. Vysielanie záložníkov do zahraničných misií spôsobilo problém aj doma. Mnohí z nich boli policajti a požiarnici, ktorí doma chýbali na výkon ich civilného povolania. Autor upozorňuje na potrebu správneho rozloženia vojakov medzi zálohami a vojakmi z povolania.

Napriek tomu, že sú Spojené štáty svetovou veľmocou s obrovským mocenským potenciálom, majú problém s dopĺňaním ozbrojených síl. Písali sme, že rovnaké problémy majú aj malé a stredné štáty. Medzi USA a väčšinou štátov s malým a stredným mocenským potenciálom je obrovský rozdiel. Spojené štáty sa postavili do role svetového policajta a ich životným záujmom je udržiavanie svojho mocenského postavenia. Toto postavenie sa však nedá udržať len na základe mäkkej moci a preto Spojené štáty musia vyčleňovať obrovské množstvo finančných zdrojov na armádu. Obrovské množstvo zahraničných misií a zahraničných základní vytvára obrovský tlak na vojenskú regrutáciu. Z toho jasne vyplýva, že na regrutáciu majú priamy vplyv zahraničnopolitické ciele krajiny. Na druhej strane malé a stredné štáty majú oveľa menšie populácie, čo prináša aj zvýšené riziko nedostatku vojenských regrútov.

Tak ako Korb aj Moskos (2005) dáva dôraz na dobrý pomer medzi zálohami a profesionálnou zložkou armády. Píše, že operácie USA v Iraku a Afganistane vytvorili veľký tlak na zálohy. Aby neboli zálohy nadmerne zaťažené, je podľa autora potrebné vytvoriť pozície pre občianskych vojakov, krátkodobých regrútov. Aktívne zálohy sú na rozdiel od profesionálov podľa autora motivované vstúpiť do armády na základe vnútorných pohnútok, nie na základe motivácie platom. Záložníci zároveň v prípade vojny zabezpečujú

podporu verejnosti. Nábor by sa mohol uskutočňovať na vysokých školách. Prieskum verejnej mienky ukázal, že 23% absolventov by bolo ochotných slúžiť na 15 mesiacov za odmenu 15 000 dolárov. Zároveň 11% by s vysokou pravdepodobnosťou išlo slúžiť a ďalších 18% by seriózne uvažovalo o takejto službe, ak by im bol odpustený vysokoškolský dlh a získali by isté sociálne výhody, ako napríklad výhodnejšie pôžičky. Krátkodobí regrúti by podľa autora znížili nátlak na výcvikové strediská. Veľa tých, čo sa prihlásia do profesionálnej armády, tréning aj tak nezvládne alebo sú neskôr prepustení za neuspokojivé výkony. Krátkodobá služba dokáže do armády prilákať tých, ktorí by inak o službe v armáde ani neuvažovali. Otvorila by sa nová skúsenosť v podobe bakalár – služba – trh práce; magister – služba – trh práce. Krátkodobí regrúti by slúžili za účelom odľahčenia záloh. Okrem úloh, ktoré inak plnia zálohy, by krátkodobí regrúti mohli plniť funkcie ako monitorovanie hraníc alebo ochrana nukleárnych reaktorov. Neskôr by prilákali ďalších absolventov do armády v podobe alumni.

Dandeker (2001) píše o vzťahoch medzi armádou a spoločnosťou v priemyselných demokraciách. Píše, že spoločenské zmeny so sebou zároveň prinášajú aj zmeny v občiansko-vojenských vzťahoch. Vo vnútornej rovine sa zmeny manifestujú napríklad v podobe rodovej rovnosti. Na medzinárodnej úrovni má veľký vplyv napríklad globalizácia. Všetky tieto zmeny sa zároveň musia odraziť aj v zmenách v rámci ozbrojených síl. Hovorí o zmene organizačnej štruktúry, vybavenia, doktríny, kultúry. Existujú dve dimenzie vzťahov medzi armádou a spoločnosťou, a to: široká spoločnosť a armáda; civilné vedenie krajiny a armáda. Aby armáda mohla plniť svoje ciele, musí byť zo spoločnosti vylúčená svojou organizačnou štruktúrou. Na druhej strane je v dnešnej dobe nevyhnutné, aby odrážala normy a hodnoty spoločnosti. Autor si kladie otázku, akým spôsobom majú do budúcnosti fungovať profesionálne armády. Následne opisuje bezpečnostné prostredie, pričom základné črty jeho opisu sú: prechod od jasného bipolárneho sveta k nejasnému, šírenie globalizácie, suverenita štátu podliehajúca výzve zvnútra (napr. etnické skupiny) aj zvonku (napríklad supranacionálne organizácie), suverenita štátu je spochybňovaná (Ako môže štát chrániť obyvateľov pred fenoménmi, ako napríklad migrácia, ktoré majú globálne korene?), svet je multicentrický, verejná mienka môže dosiahnuť politický vplyv. V súčasnom bezpečnostnom prostredí existuje veľký predpoklad potreby vysoko mobilného vojska pre zahraničné misie, udržiavanie mieru a protiteroristické misie. V dnešnej dobe existujú štyri modely využívané industriálnymi demokraciami. Miličný systém, ktorého príkladom je Švajčiarska konfederácia. Profesionálna armáda podporená zálohami, ako napríklad armáda USA. Veľká profesionálna armáda dopĺňaná brancami, systém, ktorý využívalo Nemecko aj Francúzsko. Najvhodnejším modelom podľa autora je profesionálna armáda, ktorej

základom sú zálohy. Takáto armáda je oveľa menšia, ako boli armády počas studenej vojny. Je podporená vojenským priemyslom, ktorý v prípade potreby dokáže vyprodukovať potrebné kapacity ako reakciu na hrozbu veľkého konfliktu. Zálohy majú oveľa vyššiu pravdepodobnosť zúčastniť sa na vojenských akciách. Časť záloh je v stave vysokej pripravenosti, časť sa pripraví postupne. Takto armáda dokáže lepšie využívať financie.

Vidíme, že v súčasnosti je veľmi dôležité nájsť správny pomer medzi funkčnosťou armády a zároveň finančnou udržateľnosťou. Autori tiež zdôrazňujú nevyhnutnosť občiansko-vojenskej prepojenosti. Na to, aby sa zachovala, navrhujú rôzne spôsoby regrutácie. Väčšina autorov z USA sa zhoduje v potrebe vytvárania občianskych záloh. Existuje mnoho odporúčaní, ako jednotlivcov do armády prilákať. Rôzne alternatívne spôsoby kreácie záloh budú podľa nášho názoru stále viac relevantné v súvislosti s demografickým vývojom, ktorý sme rozoberali v predošlej podkapitole. Pre lepšie pochopenie problematiky odlišnosti civilného a vojenského prostredia pozri tabuľku 8.

Tabuľka 8 Základné odlišnosti medzi armádou a okolitým civilným prostredím demokratickej spoločnosti

	Ozbrojené sily	Demokratická spoločnosť
Organizácia	Hierarchická, bez zodpovednosti vyšších článkov voči nižším	Čiastočne hierarchická so zodpovednosťou vyšších článkov voči nižším
Hodnoty	Kolektivismus, poslušnosť, disciplína, poriadok, tradície	Individualizmus, tvorba konsenzu, sloboda
Cieľ	Zvíťaziť vo vonkajšom konflikte, poprípade obstať pri vnútornom nasadení	Dosiahnuť funkčný kompromis spoločenských záujmov
Spôsob tvorby rozhodnutí	Autoritatívne rozhodnutie pod hrozbou donútenia	Konsenzus spoločnosti
Prevládajúce tendencie vo vzťahu jednotlivec – inštitúcia	Paternalizmus	Snaha o sebaurčenie

Zdroj: (Kříž, 2001, s. 94)

Podľa Stejskala (2014) je občianska participácia na obrane tiež dôležitou súčasťou obranyschopnosti krajiny. Píše, že existuje niekoľko teoretických modelov dobrovoľnej participácie občanov pre potreby obrany krajiny. Prvý model označuje za tradičný, intenzívny a široký, ale napriek tomu verejným sektorom regulovaný. Model je tiež charakteristický tým, že je podporovaný občianskou kultúrou. Ako reprezentantov tohto modelu autor uvádza Nemecko, Rakúsko, Švajčiarsko, Fínsko, Švédsko a Dánsko. Tradičný intenzívny široký anglosaský model je druhým modelom, ktorý autor uvádza. Príkladmi krajín, ktoré svojou charakteristikou zodpovedajú tomuto modelu sú Spojené štáty americké, Austrália a Kanada. V anglosaskom modeli je dobrovoľná občianska participácia zabezpečená vďaka podpore štátu, ale aj vďaka nezávislej vôli a aktivite občanov a niektorých komunít. Slovensko, Poľsko aj Česká republika patria k postkomunistickému modelu. Dobrovoľná participácia občanov na obrane je v týchto krajinách minimálna. Posledným modelom je postkomunistický s nostalgickými prvkami, kde autor zaraďuje napríklad Estónsko a Lotyšsko so svojimi obrannými ligami a gardami, ktoré sú založené na vlasteneckom sentimente. Keďže v dnešnom bezpečnostnom prostredí nie je jasné či a kedy bude obrana krajiny nevyhnutná, občianska participácia na obrane je hodnotná. Občianska participácia napomáha pri dosiahnutí nasledujúcich cieľov: rozširuje počet občanov, ktorí sú schopní podieľať sa na jednoduchších alebo zložitejších úlohách pri obrane krajiny alebo pomoci pri katastrofách. Šetrí financie určené na obranu. Pre štát je ekonomicky výhodnejšie trénovať aktívne zálohy na špeciálne úlohy, ako zamestnávať profesionálov s analogickými schopnosťami. Sprostredkováva prepojenie medzi civilnou a vojenskou sférou. Podporuje identifikáciu občanov s vojenským prostredím, civilnú kontrolu a tiež môže vytvoriť étos obrany chápanej ako občianskej cnosti. Na druhej strane efektivita civilov participujúcich na obrane nemôže nikdy dosiahnuť takú úroveň ako u profesionálov. Autor dáva záverom svojho článku niekoľko odporúčaní pre Českú republiku. Zálohy by nemali byť len davom, ktorý je možno využiť pri mobilizácii, mali by zabezpečovať výcvik. Ďalším dôležitým krokom je vytvorenie milícií na teritoriálnom princípe. Podobne ako Moskos pokladá za správne prilákanie mladých ľudí do armády. Za týmto účelom navrhuje štipendiá pre študentov a tiež finančnú podporu pre absolventov. Veľmi dôležitou úlohou je eliminovanie prekážok, ktoré vytvárajú zamestnávateľia zamestnancom v prípade záujmu slúžiť v aktívnych zálohách. Autor si zároveň uvedomuje potrebu zladenia spomínaných iniciatív s reálnymi potrebami krajiny.

Zaujímavý koncept zapojenia širokej verejnosti do obrany štátu existuje vo Francúzsku. Tiež ide o koncept celkových síl. Rozvinul sa v roku 1999 ako reakcia na skončenie povinnej vojenskej služby. Každý vojak zostáva po skončení vojenskej služby 5 rokov v aktívnych zálohách¹⁷. Do záloh sa môžu za predpokladu splnenia podmienok začleniť aj dobrovoľníci. Takéto zálohy môžu byť použité doma aj v zahraničí, v prípade mieru, ale aj počas vojny. V rámci aktívnych záloh sú jednotlivci zaradení do súčastí ozbrojených síl: pozemné sily, námorníctvo, žandárstvo. Čisto nevojenskými úlohami sa zaoberajú občianske zálohy. Ako príklad ich pôsobenia sa dá uviesť pomoc pri vojenskej regrutácii, sprostredkovanie komunikácie medzi ozbrojenými silami a verejnosťou a organizácia ceremoniálov. Poväčšine sa zaoberajú úlohami občiansko-vojenských vzťahov. Okolo 50% aktívnych záloh tvorí žandárstvo. Formálne síce spadá pod ministerstvo vnútra, avšak finančnú podporu má od ministerstva obrany a tiež spadá pod jeho štruktúru. Časť plní policajné úlohy mimo metropolitných oblastí a časť úlohy teritoriálnej obrany ako boj proti terorizmu alebo ochranu civilnej infraštruktúry. Od roku 1998 pre mužov a od roku 2000 pre ženy existuje povinnosť zúčastniť sa medzi 16-18 rokom života na dni predstavenia vojenskej služby v prípade, ak chce jednotlivec pokračovať vo vzdelaní alebo pracovať v ozbrojených silách, aktívnych zálohách alebo pre štát (Weitz, 2007).

Vytváranie aktívnych záloh, milícií a iných polovojenských organizácií pod kontrolou štátu je zaujímavým javom, ktorý podľa nášho názoru úzko súvisí so sociológiou, ekonomikou a taktiež s demografiou, ktorú sme v týchto súvislostiach rozoberali v predošlej podkapitole. Zo sociologického hľadiska je kreácia aktívnych záloh na princípe dobrovoľnosti snaha o vytvorenie občianskeho elementu v ozbrojených silách. Podobne sa dajú zhodnotiť aj milície alebo žandárstvo. V podstate umožňujú participáciu obyvateľstva krajiny na bezpečnosti.

V prípade milícií je umožnená participácia aj jednotlivcom, ktorí nespĺňajú náročné predpoklady pre službu v profesionálnom zbore alebo aktívnych zálohách. Miličný prvok založený na dobrovoľnosti je podľa nášho názoru obzvlášť prospešný pre malé a stredné štáty. V prvej podkapitole Bezpečnostné prostredie sme v hrubých rysoch načrtli tému ekonomickej výhodnosti povinnej vojenskej služby. V nasledujúcej kapitole túto problematiku vysvetľujeme vo väčších detailoch. Každopádne, podľa ekonomických teórií pre štát nie je výhodné uplatňovať povinnú vojenskú službu okrem vojenskej nevyhnutnosti a niekoľkých výnimiek. Občiansko-vojenské prepojenie pomáhajú udržať aj občianske

¹⁷ Voľný preklad z francúzskeho réserve opérationnelle.

zálohy a milície. Preto najvhodnejším modelom v súčasnom bezpečnostnom prostredí pre väčšinu malých a stredných štátov bude práve model profesionálnych ozbrojených síl doplnený o zálohy a v ideálnom prípade aj s miličným prvkom. To sa zhoduje s výsledkami z predošlej kapitoly.

Z ekonomického hľadiska je vytváranie aktívnych záloh spôsob, ako udržať armádu v čase mieru malú a tým pádom ekonomicky najmenej náročnú. Zálohy následne v prípade potreby dotvárajú potenciál ozbrojených síl. Koncept celkových síl, teda profesionálnych ozbrojených síl doplnených zálohami, aktívnymi zálohami a tiež rôznymi milíciami, ktorý sme prezentovali v prvej podkapitole, je v podstate možnosťou, ako zapojiť do obrany krajiny verejnosť bez použitia donútenia, ktoré, ako demonštrujeme v práci, nemá mimo vojenského ohrozenia dostatočné opodstatnenie.

Inú sociologickú rovinu, ktorá môže ovplyvniť voľbu medzi povinnou vojenskou službou a plne dobrovoľnou armádou, tvorí vplyv vojenských obetí na následné vnímanie konfliktu verejnosťou. Pre ilustráciu problematiky uvedieme dva články, ktoré tento sociologický fenomén rozoberajú.

Demokratizácia ozbrojených síl vytvorila tlak na minimalizáciu počtu obetí v prípade vojenského nasadenia, takzvanú paniku z obetí. Tento fenomén je spojený s demografickým vývojom a vznikol nárazom dvoch epistemologických autorít, a to ozbrojených síl a rodiny. Rodiny majú čím ďalej tým menej detí a preto sa im ťažko akceptuje smrť svojho jediného dieťaťa v boji. Následne sú oveľa viac náchylné, aby protestovali a snažili sa na svoju stranu dostať aj verejnú mienku. Problém je spojený aj so zmenou v spoločnosti. Jednotlivci prešli od patriotizmu k liberálnemu individualizmu. Autor píše, že tolerovanie obetí úzko súvisí s medzerou v občiansko-vojenských vzťahoch. Definuje ju ako mieru, do ktorej sa socioekonomický profil ozbrojených síl zhoduje s profilom populačnej vekovej skupiny, z ktorej ozbrojené sily získavajú svoj personál. Najmenšiu medzeru vo vzťahoch medzi občanmi a vojenstvom teda vytvára systém regrutácie založený prevažne na povinnej vojenskej službe a naopak najväčšiu využívanie súkromných vojenských spoločností. Plne dobrovoľné ozbrojené sily zvyčajne prilákajú ľudí z neelitných socioekonomických skupín, ich rodiny sú menej pripravené protestovať. Krajným prejavom paniky z obetí je ohrozenie štátu. Ľudia sú tak veľmi proti vojenským obetiam, že kladú život vojaka nad život civila, ktorého by mal ochraňovať. Ozbrojené sily v takomto prípade nemôžu vykonať rozhodujúci krok potrebný k porážke nepriateľa. Autor tento problém vykresľuje na príklade izraelských obranných síl a ich pôsobení na vojenskej misii v Libanone (Lebel, 2010).

Podobnou problematikou sa zaoberá aj Vasquez III (2005). Píše, že demokracie, ktoré používajú systém dobrovoľnej regrutácie, majú v bojoch vyššie straty na ľudských životoch ako tie, ktoré používajú konškripciu. Na základe tohto dáva isté politické odporúčenia pre štáty. Demokracie, ktoré sa chcú vyhnúť veľkým stratám v bojoch, môžu obmedziť svoje vlády prostredníctvom povinnej vojenskej služby. Na druhej strane demokracie, ktoré sú ohrozené silným nepriateľom alebo majú príliš obmedzujúce verejné inštitúcie, by mali uprednostniť dobrovoľný systém regrutácie do ozbrojených síl, čo umožní vláde ľahšie nasadiť ozbrojené sily. Aj keď v rámci štátu dobrovoľná služba v armáde maximalizuje slobodu jednotlivca, v zahraničí môže mať na život vojaka nepriaznivé účinky.

Tento aspekt sa týka predovšetkým štátov, ktoré sa často zapájajú do ozbrojených konfliktov; hlavne však do ozbrojených konfliktov mimo svoju krajinu. Takéto konflikty samozrejme v očiach domáceho obyvateľstva nemajú až takú akceptáciu ako je tomu v prípade obrany vlasti. Pre väčšinu malých a stredných štátov, ktoré neprispievajú na medzinárodné vojenské misie veľkým počtom vojakov, teda nebude spomínaný aspekt veľmi dôležitý.

2.4 Vplyv ekonomických faktorov

V predošlých podkapitolách sme rozoberali rôzne determinanty spôsobu dopĺňania ozbrojených síl. Vplyvom ekonomických faktorov na voľbu vojenskej regrutácie sme sa čiastočne zaoberali v predošlej kapitole. Ekonomickú rovinu sme však v predošlej kapitole rozoberali len okrajovo, hlavne v súvislosti so sociálnymi determinantami. V tejto podkapitole budeme prezentovať základné ekonomické teórie venujúce sa spôsobu dopĺňania ozbrojených síl. Taktiež spomenieme vplyv vojenskej služby na jednotlivcov.

Danej problematike sa venovalo mnoho autorov, pričom každý z nich priniesol niečo nové a istým spôsobom obohatil teóriu. Práce však majú aj svoje podobnosti, na základe ktorých môžeme rozčleniť teóriu brannej povinnosti minimálne na dve základné skupiny. Prvá skupina dáva dôraz na ekonomickú nevýhodnosť používania povinnej vojenskej služby na základe straty zisku jednotlivcov, ktorí nastúpili na výkon povinnej vojenskej služby, ale v civile by dosahovali vyššie zárobky.

Ako píše Friedman, v prípade povinnej vojenskej služby existuje subjektívna diskriminácia. Branná povinnosť podľa neho nadmerne zaťažuje jedincov z hornej časti nižšej sociálnej triedy a dolnej časti strednej triedy. Tí, čo sú sociálne horšie situovaní, zvyčajne nevyhovujú podmienkam vojenskej služby a tí, čo sú nad hranicou spomínanej

roviny, si často uplatňujú odklady, napríklad na základe vzdelania. Navyše tým, ktorí čakajú na nástup do povinnej vojenskej služby, je náročné plánovať si budúcnosť a taktiež nájsť pracovné miesto. Zamestnávateľom je nevýhodné zamestnať jednotlivcov, ktorí môžu byť v blízkej budúcnosti povolani. Aj v prípade, že by radšej boli na trhu práce, veľa mladých pokračuje vo vysokoškolskom vzdelaní len preto, aby si mohli uplatniť odklady. Reálnu cenu branca autor vníma ako rozdiel medzi tým, čo zarába v armáde a tým, čo by zarábal v civile. Aby sme dostali reálnu cenu ozbrojených síl v prípade uplatňovania povinnej vojenskej služby, treba prirátat cenu jednotlivých brancov k cene, ktorú platia všetci na chod armády. Autor spomína aj extra finančné zaťaženie, ktoré je potrebné na prilákanie dobrovoľníka. Dobrovoľná vojenská služba priláka len tých, ktorí majú o službu záujem a veľmi nízke náklady obetovanej príležitosti. V prípade povinnej vojenskej služby autor poukazuje aj na fakt, že lacná pracovná sila býva často využívaná aj tam, kde by ju mohli nahradiť stroje alebo civili. V profesionálnej armáde sa navyše ušetrí na tréningu, keďže je tu oveľa nižšia fluktuácia pracovnej sily. Najlepším spôsobom ako prejsť na plne dobrovoľnú armádu, je zvyšovanie platov profesionálov ešte počas uplatňovania povinnej vojenskej služby. Takto vie štát otestovať, koľko musí platiť, aby prilákal dostatok profesionálov (Friedman, 1967).

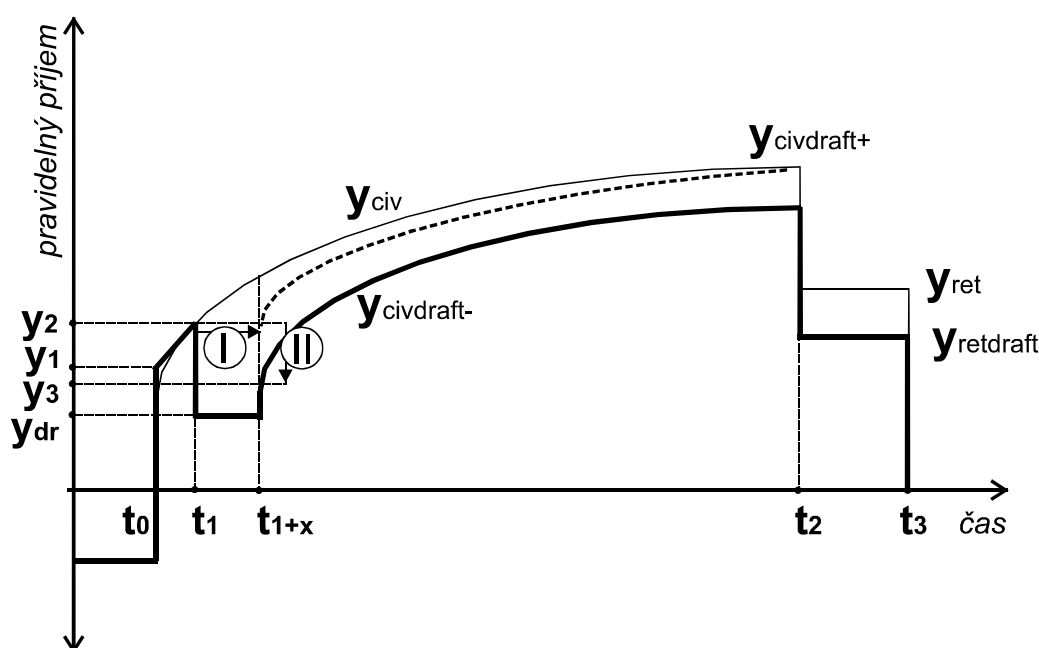
Článok Milтона Friedmana poukazuje na zaujímavé fakty a poskytuje dobré postrehy využiteľné v praxi. Neobsahuje však matematické výpočty alebo uplatnenie zložitejšej ekonomickej metodológie. Týmto sa odlišuje od mnohých ďalších článkov rozoberajúcich ekonomickú sféru vojenskej regrutácie.

Takmer rovnaké dôvody, prečo povinná vojenská služba zaťažuje obyvateľstvo, ponúka vo svojom článku Oi. Píše, že v armáde dopĺňanej na základe povinnej vojenskej služby sú tri skupiny vojakov: praví dobrovoľníci; tí, čo sa rozhodnú slúžiť, lebo by inak žili v neistote – nedobrovoľní dobrovoľníci¹⁸; branci. Je veľmi zložité vypočítať zisk, ktorý by vyprodukovali v civile oproti platu, ktorý dostanú v armáde. Na odhad toho, koľko reálne stojí povinná vojenská služba, by bolo treba presne vedieť minimálnu finančnú odmenu, za ktorú by bol každý branec aj nedobrovoľný dobrovoľník ochotný vstúpiť do ozbrojených síl. Autor vo výpočtoch predpokladá, že nedobrovoľní dobrovoľníci majú menší odpor k vojenskej službe, a preto by do armády vstúpili za nižšiu cenu. Aby dobrovoľná armáda získala aj tých, čo boli odvedení na základe brannej povinnosti, by potrebovala ponúknuť vyššiu finančnú hodnotu. Ak by bola potreba veľkej armády v čase mieru, vyžiadalo by si to

¹⁸ Do tejto skupiny zaraďujeme jednotlivcov, ktorí sa dobrovoľne prihlásia na výkon vojenskej služby aby nemuseli čakať na povolanie do vojenskej služby a tým pádom žiť v neistote.

obrovský nárast platu pre dobrovoľných vojakov. Povinná vojenská služba by udržala platy na nižšej úrovni. Podľa autora by to však znamenalo len náhradu daní vybraných štátom od obyvateľstva na financovanie dobrovoľnej armády za implicitnú daň vybranú na brancoch v podobe nákladov obetovanej príležitosti. Implicitná daň vybraná na brancoch však nie je súčasťou štátneho rozpočtu a preto zostáva skrytá (Oi, 1967).

Pernica tiež skúma problematiku cez prizmu nákladov obetovanej príležitosti (obrázok 2). Výkon služobnej povinnosti prináša dva efekty. Efekt I = výpadok príjmu na dobu výkonu povinnej vojenskej služby. Efekt II = prax a prehľbovanie kvalifikácie. Na základe týchto dvoch efektov môžu nastať tri skutočnosti. Po výkone povinnej vojenskej služby si bývalý bravec pohorší ($y_{civdraft-}$ a $y_{retdraft}$), lebo jeho prax stagnovala a jeho kvalifikácia už nebude tak vysoká, ako pred vykonaním služobnej povinnosti (napríklad: lekár). Bývalý bravec však nemusí po návrate do civilu zaznamenať žiadnu zmenu v plate. To znamená, že povinná vojenská služba na výkon v jeho civilnom zamestnaní nemala žiadny vplyv. Môže sa však ukázať aj pozitívny efekt ($y_{civdraft+}$) povinnej vojenskej služby na neskoršie zamestnanie v podobe zvýšenia kvalifikácie. Najlepším príkladom pozitívneho vplyvu je vodič, ktorý si počas vojenskej služby zvýšil kvalifikáciu rozšírením vodičského oprávnenia a adekvátnou praxou. Zvyčajne je efekt II negatívny, čo sa snaží štát neutralizovať napríklad prostredníctvom ochrany zamestnaneckého pomeru po dobu trvania vojenskej služby. Čím je doba trvania vojenskej služby dlhšia, tým sa negatívny vplyv efektu II prehľbuje a čím kratšia, tým sa znižuje negatívny vplyv efektu I. Z tohto pohľadu je najefektívnejšia povinná vojenská služba na miličnom princípe, kde branci v období mieru cvičia len niekoľko týždňov do roka. Pernica píše, že niektoré štúdie sa snažia na základe nákladov obetovanej príležitosti vypočítať celkové náklady konskripčných ozbrojených síl. Do porovnania sa autori snažia započítať náklady, ktoré vynakladá štát na prevádzkovanie povinnej vojenskej služby a náklady obetovanej príležitosti jednotlivcov alebo sociálnych skupín. Takéto porovnania sú podľa autora nepresné, lebo ich nemožno zovšeobecniť a zároveň možno len ťažko porovnávať neporovnateľné alternatívy. So zmenou modelu dopĺňania ozbrojených síl zvyčajne prichádza aj zmena ich účelu, rozšírenie profesionálneho jadra a nahradenie časti funkcií vykonávaných v minulosti brancami za profesionálov (Pernica, 2007c).

Obrázok 2: Výkon služobnej povinnosti ako zásah do ekonomického života jednotlivca

Pozn.: t_0 - vstup do zamestnaneckého pomeru; t_1 - nástup na povinnú vojenskú službu; t_{1+x} - návrat do zamestnaneckého vzťahu; t_2 - odchod do starobného dôchodku.

Zdroj: (Schleicher, 1996)

Novšie ekonomické práce týkajúce sa problematiky dopĺňania ozbrojených síl zohľadňujú aj deformáciu trhu spôsobenú zdanením obyvateľstva a redistribučné potreby alternatívnej regrutácie, ktoré vznikajú pri zrušení povinnej vojenskej služby. Zohľadňujú dôležitosť spoločenských úspor spojených s menším daňovým zaťažením populácie za podmienok regrutácie založenej na všeobecnej brannej povinnosti.

Garfinkel hľadá vo svojom článku odpoveď na to, či môže byť povinná vojenská služba súčasťou optimálnej fiškálnej politiky štátu. Prichádza k záveru, že voľba, či je povinná vojenská služba využívaná alebo nie, závisí od náhodného procesu spotreby vlády, straty produktivity spojenej s využívaním povinnej vojenskej služby a preferencií štátu. Jedine v prípade, že strata produktivity spojená s povinnou vojenskou službou je nulová, bude povinná vojenská služba jednoznačne súčasťou optimálnej fiškálnej politiky. Príklad situácie, ktorá sa blíži takémuto vymedzeniu, je vojna. Počas vojny sú náklady mŕtvej váhy¹⁹

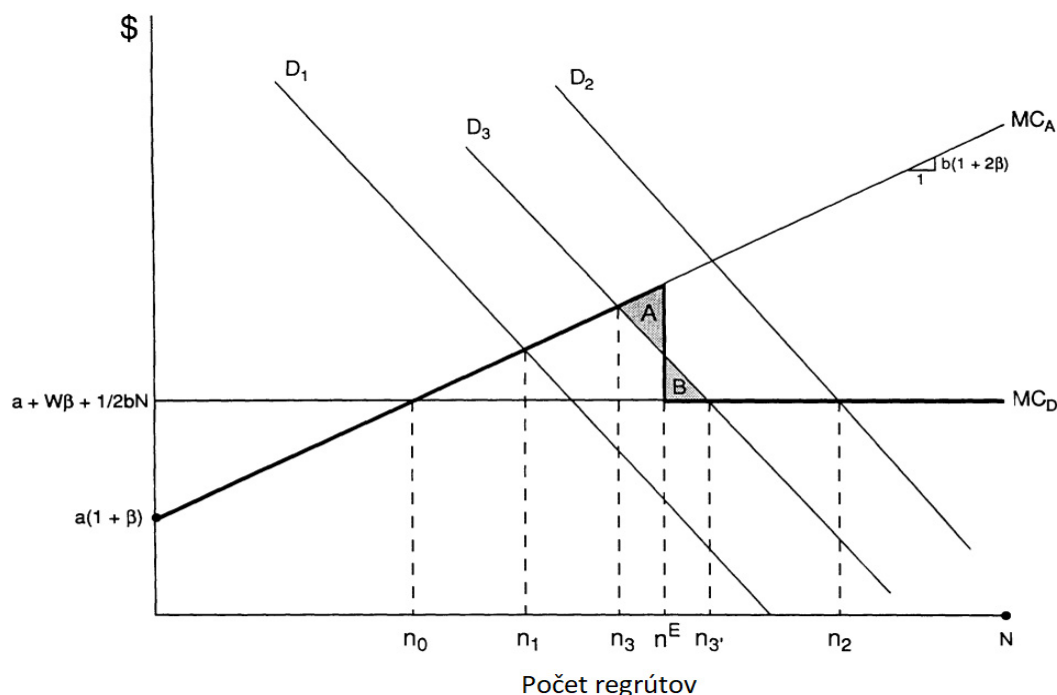
¹⁹ „Náklady mŕtvej váhy je termín používaný v makroekonomickej teórii a označuje objem produkcie, ktorá nie je vyprodukovaná v dôsledku existencie nedokonalkej konkurencie na trhu (napr. monopol). Tá má za následok produkciu menšieho objemu výrobkov, než pokiaľ by existovala dokonalá konkurencia. Reálne tak dochádza k zmenšeniu prebytku spotrebiteľa aj výrobcu. To, akú časť nákladov ponesie spotrebiteľ a akú výrobca, závisí na elasticite dopytu. Čím viac je dopyt neelastický, tým viac nesie náklady mŕtvej váhy spotrebiteľ a naopak

spojené s misalokáciou pracovnej sily v armáde malé oproti deformácii trhu, ktorá by nastala, ak by povinná vojenská služba zavedená nebola. Povinná vojenská služba v čase vojny nie len že minimalizuje deformácie spôsobené nadmerným zdanením, ale slúži aj ako čiastočná náhrada za vytváranie dlhu, ktorý by štát musel vyrovnávať aj v mierovom období (Garfinkel, 1990).

Proti prvej skupine autorov, ktorá hovorila výrazne v prospech dobrovoľnej armády s výnimkou veľkej vojny, sa vymedzuje aj Lee a McKenzie. Píšu, že tieto teórie nezohľadnili determinanty, ako napríklad podiel populácie slúžiacej v armáde a náklady mŕtvej váhy spojené s daňovým zaťažením v prípade financovania dobrovoľnej armády. Zaujímavým výsledkom ich výskumu je, že čím väčší je rozdiel medzi regrútmi s vysokou a nízkou cenou, tým rýchlejšie sa stane povinná vojenská služba lacnejšou. Autori záverom píšu, že za hlavné výhody dobrovoľnej armády sa pokladá to, že priláka hlavne ľudí s nízkymi nákladmi obetovanej príležitosti a to, že povolanie si vyberú ako vlastnú voľbu. Prvá výhoda sa znižuje so zvýšeným počtom populácie zodpovedajúcej vojenskému veku, ktorý reálne nastúpi na výkon povinnej vojenskej služby. V prípade dobrovoľnej armády síce nie je uplatňované nútené vykonávanie vojenskej služby, ale zdanenie na chod ozbrojených síl vytvára v ekonomike deformácie. Vo svojich výpočtoch autori v prípade povinnej vojenskej služby uplatňujú systém odvodov založený na náhodnom výbere brancov. Píšu, že keby boli uplatnené odklady napríklad na základe pokračujúceho vzdelania, povinná vojenská služba by získala na výhodnosti. Uplatňovanie povinnej vojenskej služby začne byť ekonomicky výhodnejšie, keď je odvedených viac ako 55-61% ľudí zákonne spôsobilých slúžiť. Ako príklad takejto príležitosti autori uvádzajú počet mužov odvedených počas 2. svetovej vojny. Bolo odvedených 70% mužov narodených od prvej štvrtiny roku 1922 do prvej štvrtiny 1927. Na obrázku 3 je demonštrované, ako závisí výhodnosť povinnej vojenskej služby alebo dobrovoľných vstupov do armády od stúpajúceho počtu vojakov. MC_A predstavuje medzné náklady pre model dobrovoľného dopĺňania ozbrojených síl, MC_D pre povinnú vojenskú službu. MC_A zostáva výhodné až do regrutácie n^E počtu vojenského personálu. Od tohto bodu sa povinná vojenská služba stáva finančne výhodnejšia. Vhodné množstvo personálu spolu s vhodným systémom regrutácie sú determinované krivkou dopytu D . V prípade D_1 je tým pádom výhodnejšia dobrovoľná armáda. D_2 ukazuje príklad výhodnosti povinnej vojenskej služby. D_3 je prípad, keď nie je jednoznačné, ktorý systém je výhodnejší. Výhodnosť sa určí rozšírením n_3 na n_E v prípade dobrovoľnej armády a rozšírením n_E na n_3

(typické napríklad pre základné potraviny, tabakové výrobky alebo alkoholické nápoje) (Náklady mŕtvej váhy, 2015).“

v prípade povinnej vojenskej služby. Keďže segment A je mierne väčší ako B, dobrovoľná armáda je v tomto prípade vhodnejšou alternatívou (Lee – McKenzie, 1992).

Obrázok 3 Vzťah ceny, počtu regrútov a výhodnosti modelu regrutácie

Zdroj: (Lee – McKenzie, 1992, s. 651)

Ekonomický model rozhodovania medzi povinnou vojenskou službou a dobrovoľnou armádou vytvoril Ross. V práci vychádza z predpokladu, že štáty si zvolia systém, ktorý bude lacnejší. Problém povinnej vojenskej služby vidí v tom, že vojaci sú zvyčajne odvádzaní na základe náhodného výberu, čo znemožňuje minimalizáciu spoločenských nákladov. Takýto systém nerozlišuje medzi tým, ktorý branec by zarábala viac v civilnom povolání. Na druhej strane plne dobrovoľná armáda vedie v prípade zvýšeného počtu vojakov k potrebe veľkého zvýšenia platov, nakoľko ponuka práce je neelastická. Zvyšovanie daní na financovanie takýchto ozbrojených síl môže byť pomerne drahé. Cena sa bude odvíjať od nákladov mŕtvej váhy spôsobených nerovnou daňou. Finančnú záťaž povinnej vojenskej služby spôsobuje aj administrácia odvodov. Pri dobrovoľnej armáde treba zvýšiť financovanie na platy a náboje. Vhodným ukazovateľom je aj rezervačná mzda, najnižšia mzda, za ktorú bude občan ochotný pracovať. Čím bude v krajine menšia, tým väčšia bude ekonomická výhoda dobrovoľnej armády. Ross píše, že rozhodnutie o tom, aký systém regrutácie do ozbrojených síl sa použije, bude závisieť predovšetkým od 5

faktorov: veľkosť ozbrojených síl; rozpočet; distribúcia príjmu; hraničné náklady mŕtvej váhy zo zdanenia; vojna. Na základe výpočtov sa veľkosť ozbrojených síl ukázala ako najpodstatnejší determinant. Čím väčšia je potreba vojakov, tým väčšia je pravdepodobnosť zavedenia povinnej vojenskej služby. Hranica výhodnosti dobrovoľnej armády je podľa jeho výpočtov 29 vojakov na 1000 obyvateľov. Keď bude táto hranica prekročená, odpoveďou by malo byť zavedenie povinnej vojenskej služby. Náklady mŕtvej váhy boli vo výpočtoch reprezentované výdavkami vlády. Ukázalo sa, že pri veľkej miere výdavkov je výhodnejšia povinná vojenská služba, avšak efekt bol minimálny. Vplyv prebiehajúceho vojenského konfliktu na krajinu, ktorá je v ňom zapojená, sa ukázal byť štatisticky nevýznamný, tak ako HDP per capita. Výskum však preukázal, že demokratické krajiny a krajiny v Európe sú náchylnejšie k použitiu povinnej vojenskej služby (Ross, 1994).

Warner a Negrusa vo svojich výpočtoch využívajú systém založený na štyroch pilieroch: náklady obetovanej príležitosti regrútov; regrutácia a cena tréningu; náklady mŕtvej váhy vyvstávajúce zo zdanenia potrebného na financovanie armády; snaha o vyhnutie sa odvodom. Píšu, že tí, čo majú najvyššiu hodnotu nákladov obetovanej príležitosti, majú najväčší predpoklad snahy o vyhnutie sa povinnej vojenskej službe. Čím bude väčšia skupina ľudí, na ktorých sa vzťahuje branná povinnosť, tým viac peňazí bude treba vynaložiť na prevenciu. Keď sa takto stanovení jedinci vyhnú službe, do istej miery to pozitívne ovplyvní náklady obetovanej príležitosti spojené s povinnou vojenskou službou. Všeobecne však platí, že keď existuje veľká pravdepodobnosť toho, že sa jednotlivec dokáže vyhnúť brannej povinnosti, plat v armáde musí vzrásť, aby sa minimalizovali rozpočtové náklady. Čím sa však plat zvýši, tým sa zvýši aj počet dobrovoľníkov. V takomto prípade je dobrovoľná armáda výhodnejšia do vyššieho počtu regrútov v pomere k populácii štátu. Táto výhoda je spôsobená tým, že nárast platov za podmienok povinnej vojenskej služby je vyšší v pomere k zníženej cene, ktorú musí štát zaplatiť, aby sa vyhol snahe o únik brancov a znížením nákladov obetovanej príležitosti. Existujú dva extrémne prípady. Nikto sa nebude chcieť vyhnúť povinnej vojenskej službe a v tom prípade bude existovať vyšší pomer brancov ku dobrovoľníkom v rámci ozbrojených síl. Druhým extrémom je, že sa budú chcieť službe vyhnúť všetci a vtedy štátu nezostáva nič iné, len sa spoliehať na dobrovoľnú armádu. Realita je však niekde medzi tým. Vplyv na to, či a koľko ľudí sa bude chcieť vyhnúť služobnej povinnosti, má morálna zodpovednosť občanov k službe. Morálnu zodpovednosť najpravdepodobnejšie posilňuje vysoké ohrozenie krajiny. Warner a Negrusa píšu, že povinná vojenská služba sa stane výhodnejšou v krajinách, ktoré majú problémy s daňovým systémom. V tomto prípade sú náklady mŕtvej váhy zo zdanenia vyššie

a dobrovoľná armáda stráca svoju výhodu. Autori vysvetľujú rozoberanú problematiku aj cez prizmu produktivity. Ako príklad používajú krajiny NATO v Európe, ktoré boli pred koncom studenej vojny zväčša dopĺňané na základe povinnej vojenskej služby, čo vyhovovalo podmienkam teritoriálnej obrany. Situácia sa však zmenila a momentálne tieto krajiny potrebujú expedičné sily založené na vysokej efektivite, čomu krátkodobá služba brancov nezodpovedá. Znižovanie počtov v ozbrojených silách a čiastočná zmena ich určenia hovoria v prospech dobrovoľnej armády (Warner – Negrusa, 2005).

Predošli autori analyzujú rozhodovanie o dopĺňaní ozbrojených síl na základe dobrovoľnosti alebo donútenia. Určujú limit, dokedy je dobrovoľná armáda výhodnejšia ako povinná vojenská služba a zároveň ponúkajú determinanty, ktoré tento limit posúvajú jedným alebo druhým smerom.

Siu vo svojom článku neodpovedá na tieto otázky, namiesto toho sa zameral na konkrétny príklad – vplyv povinnej vojenskej služby na vojnový rozpočet USA počas 2. svetovej vojny. Povinnú vojenskú službu chápe ako formu rovnej dane v čase vojny. Povinnú vojenskú službu považuje za najvhodnejší spôsob odvodov a zároveň za súčasť optimálnej fiškálnej politiky v prípade, že štát čelí vojne. Ako ostatní ekonómovia, tak aj on píše, že v prípade stúpajúcej potreby vojakov sa znižuje výhodnosť dobrovoľnej armády. V článku neberieme do úvahy aspekty nespravodlivosti odvodov, misalokácie pracovného určenia a deformácie vzdelávania. Cieľom je izolovať hodnotu povinnej vojenskej služby ako rovnej dane. V zhode s Garfinkelom píše, že optimálna povinná vojenská služba dokáže redukovať dlh, a tým po vojne umožňuje rýchlejší návrat ekonomiky do pôvodného stavu. Výsledkom výskumu bolo zistenie, že uplatnenie optimálnej povinnej vojenskej služby počas druhej svetovej vojny ušetrilo 1,2-2% ročnej spotreby každý rok (Siu, 2008).

Poutvaara a Wagener vo svojom článku rozoberajú ekonomickú a politickú dynamiku zavádzania a rušenia povinnej vojenskej služby. Poukazujú na to, že povinná vojenská služba narušuje akumuláciu ľudského kapitálu²⁰, a tým pádom na populáciu uvaľuje ťažšie bremeno, ako keby boli tie isté zdroje získané pomocou daní z práce. Keď štát využíva povinnú vojenskú službu, ustálený stav zásob ľudského kapitálu je nižší. Povinná vojenská

²⁰ „Ľudský kapitál definujeme ako praktické vedomosti, získané zručnosti a naučené schopnosti jedinca, ktoré zvyšujú jeho potenciálnu produktivitu a umožňujú mu tak získať príjem výmenou za prácu. Ľudský kapitál je popri pôde, práci, fyzickom kapitále a technologickom pokroku ďalším determinantom ekonomického rastu. Prispieva k rýchlejšiemu šíreniu technologického pokroku, zvyšuje efektívnosť využívania fyzického kapitálu, prispieva k vyššej produktivite. Množstvo empirických štúdií potvrdilo jeho pozitívny vplyv na hospodársky vývoj, ako i nepriame pozitívne dopady na kvalitu života spoločnosti. Na ľudský kapitál vplýva celková výchova človeka, typ vzdelania a kultúra. Vytvárať ľudský kapitál znamená pracovať s každým človekom, vychovávať ho a vzdelávať“ (Ľudský kapitál, 2017) .

služba núti ľudí pracovať pred završením vzdelania a oddaľuje ich nástup na trh práce, čím skracuje ich pracovný život. Povinná vojenská služba zároveň znižuje počet ľudí, ktorí sa po vykonaní služby budú ďalej vzdelávať. Staršie generácie zavedením povinnej vojenskej služby získavajú, lebo nemusia slúžiť a zároveň ani platiť dane na dobrovoľnú armádu. Všetky nasledujúce generácie sú však finančne znevýhodnené. Zrušenie povinnej vojenskej služby sa však dá vždy vykonať pomocou Paretovho zlepšenia. Takéto zlepšenie spočíva vo vyberaní daní len od mladej časti populácie, na ktorú sa vzťahuje branná povinnosť. Tí, ktorí už povinnú vojenskú službu absolvovali, by sa takto vyhli dvojitému zdaneniu v podobe dane v naturáliách a neskoršej dane zo mzdy. Zavedenie povinnej vojenskej služby môže podľa názoru autorov vyplývať z faktu, že staršie generácie sú spravidla početnejšie ako mladé a keďže je pre nich zavedenie povinnej vojenskej služby výhodné budú ho podporovať. Takéto vysvetlenie je však menej pravdepodobné, keď sa vezmú do úvahy iné inštitúcie medzigeneračnej výmeny, ako napríklad dôchodky a zdravotná starostlivosť. V tomto prípade majú staršie generáciu záujem na tom, aby boli mladé generácie čo možno najviac produktívne. Píšu, že aj demografický faktor ako starnutie obyvateľstva môže mať vplyv na zrušenie brannej povinnosti, keďže je treba, aby viacej ľudí pracovalo v civilnej sfére na udržaní schém medzigeneračnej výmeny (Poutvaara – Wagener, 2007).

Väčšina autorov sa zhoduje v názore, že čím je vyššia potreba vojenského personálu, tým sa výhodnosť dobrovoľného zamestnania v ozbrojených silách znižuje a zvyšuje sa výhodnosť povinnej vojenskej služby.

Koch a Birchenall však dokazujú opak. Vo svojom modeli ekonomiky stanovili dane tak, aby boli optimálne účinné a spravodlivé. Zistili, že dane platené za podmienok dobrovoľnej armády menej narúšajú hospodárstvo ako v prípade povinnej vojenskej služby, hlavne keď existuje potreba veľkej armády. Je to spôsobené tým, že daňové základne, ktoré vznikajú pri používaní povinnej vojenskej služby a dobrovoľnej armády sú veľmi odlišné. Daňová základňa je pri používaní dobrovoľnej armády produktívnejšia. Pri dobrovoľnej armáde platí, že keď sú daňové triedy stanovené tak, aby minimalizovali deformácie, širšia daňová základňa dovoľuje vláde vyberať dane s menšími nákladmi mŕtvej váhy. Literatúra zaoberajúca sa regrutáciou do ozbrojených síl zvyčajne poukazuje na fakt, že dobrovoľná armáda znižuje náklady obetovanej príležitosti, ale je potrebné zvýšenie nákladov na jej financovanie. Autori píšu, že takýto vzťah nemusí nevyhnutne nastať (Koch – Birchenall, 2016).

Zhrnutie výsledkov viacerých výskumov v oblasti ekonomickej teórie vojenskej regrutácie je pomerne náročné. V prvom rade treba poznamenať, že ekonomická teória sa

vyvíjala. Dá sa povedať, že Fridman a Oi boli jednými z priekopníkov v tejto oblasti. Prví upozornili na fakt, že napriek tomu, že sa povinná vojenská služba zdá byť na prvý pohľad lacnejšou alternatívou kvôli nútenej práci za nízku mzdu, nemusí to byť pravda. Toto tvrdenie zdôvodnili misalokáciou pracovnej sily, teda nákladmi obetovanej príležitosti jednotlivcov odvedených do armády. Tu treba poznamenať, že náklady obetovanej príležitosti závisia od toho, aký systém odvodov sa používa. Náhodný výber brancov prináša najhoršie výsledky, lebo odvádza všetkých bez rozdielu toho, aké sú ich náklady obetovanej príležitosti. Mnoho autorov sa zhoduje, že odklady na základe vzdelania, možnosť kúpenia si náhrady alebo iný spôsob vyhnutia sa povinnej vojenskej službe ponechá viacero jedincov s vysokými nákladmi obetovanej príležitosti v civilnom sektore, čo sa odrazí na lepšom výkone ekonomiky. Ďalšia skupina autorov dáva do protikladu náklady mŕtvej váhy, ktoré vzniknú ako dôsledok zdanenia potrebného na financovanie dobrovoľnej armády a náklady obetovanej príležitosti, ktoré súvisia s misalokáciou pracovnej sily v prípade povinnej vojenskej služby. Drvivá väčšina autorov, okrem Kocha a Birchenalla, sa však zhoduje v bode, že pri veľkom počte vojakov v pomere k obyvateľstvu krajiny sa výhodnejšou stáva povinná vojenská služba. V armáde je totižto zahrnutá skoro celá generácia, na ktorú sa vzťahuje branná povinnosť a preto náklady obetovanej príležitosti nehrajú vysokú rolu. Zároveň existuje mnoho determinantov, ktoré zvýhodňujú jeden alebo druhý systém regrutácie, napríklad: vyhýbanie sa služobnej povinnosti, vojnové ohrozenie, systém odvodov, právny systém, veľkosť populácie, rozpočet, distribúcia príjmu, daňový systém.²¹

Na základe analýzy ekonomických teórií predpokladáme, že pre štáty kde je nižšia potreba vojenského personálu a zároveň potreba lepšie vycvičených ozbrojených síl, ktoré budú schopné prevádzkovať zložitú vojenskú techniku a budú nasaditeľné aj v misiách krízového manažmentu, bude výhodnejšia dobrovoľná armáda. Keď však bude pre krajinu nevyhnutná teritoriálna obrana a počet potrebného vojenského personálu bude stúpať, bude výhodnejšie uplatniť povinnú vojenskú službu. To, kedy nastane zlomový bod, je veľmi náročné určiť a pre každú krajinu je to individuálne v závislosti od determinantov, ktoré sme v článku spomenuli, ale aj mnohých ďalších.

Z pohľadu ekonomickej teórie vojenskej regrutácie sa zdá byť zaujímavým údajom to, koľko percent HDP investovali vybrané krajiny NATO na obranu pred a po zavedení dobrovoľnej vojenskej služby (pozri tabuľku 9). Na porovnanie uvádzame aj krajiny, ktoré už na systém dobrovoľnej vojenskej služby neprešli.

²¹ Právny systém a veľkosť populácie uvádzajú ako dôležité determinanty Mulligan a Shleifer (2005).

Tabuľka 9 Výdavky krajín NATO na obranu

	Výdavky na obranu ako percento HDP		Ľudská sila alokovaná v ozbrojených silách ako percento celkovej pracovnej sily		Prechod na dobrovoľnú armádu*
	1980-1984	2003	1980-1984	2003	
Krajina					
Belgicko	2,9	1,3	28	1	1994
Česká republika	//	2,2	//	1,1	2005
Dánsko	2,3	1,5	1,5	1	//
Francúzsko	4	2,6	2,8	1,6	2001
Nemecko	3,3	1,4	2,4	0,9	2011
Grécko	5,4	4,2	6,1	5,1	//
Maďarsko	//	1,9	//	1,4	2004
Taliansko	2,3	1,5	2,5	1,5	2005
Luxembursko	1	1	0,9	0,8	1967
Holandsko	2,9	1,6	2,5	0,9	1997
Nórsko	3	2,2	2,5	1,4	//
Poľsko	//	2,0	//	1,2	2009
Portugalsko	2,9	2,1	2,5	1,4	2004
Španielsko	2,3	1,2	2,9	0,9	2001
Turecko	3,9	3,7	4,6	3,9	//
Veľká Británia	5,7	2,4	2,1	1,1	1963
Kanada	2,0	1,2	1,0	0,5	**
Spojené štáty	5,9	3,4	2,9	1,5	1973

*Vrátane vojenského aj civilného personálu. ** Kanada mimo vojny nikdy povinnú vojenskú službu neuplatňovala.

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe: NATO website In Warner – Negrusa (2005, s. 95).

Vidíme, že na základe zmeneného bezpečnostného prostredia po skončení studenej vojny začali klesať vojenské rozpočty a zároveň začal klesať aj podiel vojakov ako percenta celkovej pracovnej sily krajiny. Taktiež môžeme pozorovať, že väčšina krajín sa nakoniec rozhodla svoje ozbrojené sily profesionalizovať. Do veľkej miery boli tieto udalosti podporené rozširovaním NATO smerom na východ. Mnoho krajín bývalého Sovietskeho

zväzu vstúpilo do NATO a svoju obranu si už nemuselo zabezpečovať samostatne (Ušiak – Goda, 2016). Obdobie po skončení studenej vojny bolo tiež sprevádzané dlhodobým mierom, čo viedlo k uprednostňovaniu rozvoja ekonomiky pred investovaním do ozbrojených síl. Malé, dobre vycvičené armády sa prinajmenšom v oblasti Európy stali finančne výhodnejšie.

Dnešné bezpečnostné prostredie je však diametrálne odlišné od bezpečnostného prostredia, ktoré sa začalo kreovať na konci studenej vojny. Kríza a vojna na Ukrajine a mnoho ďalších vojenských konfliktov, ktoré v dnešnom svete prebiehajú, poukázali na krehkosť bezpečnostného prostredia. Na príklade Európy možno demonštrovať prebiehajúce zmeny. Krajiny, ktoré cítia najväčšie ohrozenie spôsobené agresiou Ruskej federácie na Ukrajine zavádzajú zmeny vo svojich ozbrojených silách (Ušiak – Ivančík, 2014). Ako sme už spomenuli, v roku 2015 litovská vláda znovu zaviedla povinnú vojenskú službu. Estónsko sa taktiež vybralo podobnou cestou. Lotyšsko síce povinnú vojenskú službu nezaviedlo, ale snaží sa rozšíriť svoj model totálnej obrany. Podobne Poľsko reagovalo zavedením Teritoriálnej obrany ako špecifickej súčasti ozbrojených síl slúžiacej na podporu lokálnych spoločenstiev počas vojny alebo živelnej pohromy. Existuje veľký predpoklad, že aj ostatné štáty by reagovali zavedením povinnej vojenskej služby, ale až v prípade bezprostredného vojenského ohrozenia.

Je však jasné, že pomocou ekonomických teórií nie je možné vysvetliť, prečo sa konkrétne štáty pri zmene dopĺňania svojich ozbrojených síl rozhodli práve zvoleným spôsobom. Podľa našich vedomostí na rozhodnutie štátov vplyva omnoho viac determinantov a je zložité povedať, aký podiel na rozhodnutí majú jednotlivé determinanty. Jednotliví autori používajú rozdielne metodiky a dospievajú k rôznym výsledkom. Používajú rozličné zjednodušenia, aby mohli zachytiť zložitý sociálny svet vojenskej regrutácie, pričom takéto zjednodušenia môžu viesť k úplne odlišným výsledkom. Mnohokrát teoretické modely nezodpovedajú podmienkam v žiadnom z konkrétnych štátov a preto aj je ich uplatnenie obmedzené. Niektoré teórie boli ovplyvnené svojou dobou a snažili sa nájsť také fakty, ktoré vyhovovali vládou preferovanému spôsobu dopĺňania ozbrojených síl.

Ekonomovia sa ale nezaoberajú len ekonomickou výhodnosťou povinnej vojenskej služby pre štát. Tak, ako v prípade Pernicu, sa zaoberajú aj vplyvom povinnej vojenskej služby na neskoršie zárobky jednotlivcov, ktorí vykonali svoju povinnosť služby. Výskum toho, či má povinná vojenská služba pozitívny alebo negatívny vplyv sa zvyčajne vykonáva na základe porovnania zárobkov. Porovnávajú sa celoživotné civilné zárobky bývalých brancov a jednotlivcov, ktorí nikdy nenastúpili na výkon povinnej vojenskej služby. De Tray

(1982) vo svojom výskume zistil, že bývalí branci majú vyššie platy v porovnaní s tými, čo neslúžili. Keď však hľadá odpoveď na to, čo spôsobilo tento efekt, je pomerne skeptický. Existujú dve vysvetlenia. Jedno vysvetlenie poukazuje na pozitívny vplyv schopností nadobudnutých brancami počas výcviku. Druhé vysvetlenie spočíva v tom, že absolvovanie povinnej vojenskej služby slúži neskorším zamestnávateľom ako dobrý zdroj informácií. Schopnosť jednotlivca prejsť vojenským výcvikom a ukončiť povinnú vojenskú službu potvrdzuje jeho mentálne zdravie (príjateľnejšiu mieru inteligencie), dobrý zdravotný stav, dobré správanie a výkon²². Výsledky výskumu neboli úplne jednoznačné, ale autor dáva dôraz na fakt, že povinná vojenská služba je teda dobrým zdrojom informácií pre zamestnávateľov. Väčší pozitívny efekt sa ukázal pri čiernych brancoch a brancoch so vzdelaním kratším ako 12 rokov.

Povinná vojenská služba počas vojny vo Vietname a jej efekt na civilné zárobky brancov medzi rokmi 1968-1977 a tých, ktorí vtedy neslúžili, je témou článku od autorov Berger a Hirsch (1985). Ich výskum potvrdil len minimálne rozdiely medzi bývalými brancami a tými, čo nikdy neslúžili. Je v zhode s De Trayom, čo sa týka vplyvu na bývalých brancov s kratším ako 10-ročným vzdelaním. Tiež zistil, že zárobky bývalých brancov sú nižšie v prvej fáze, po skončení služby. V neskoršej fáze ich zárobky však stúpajú rýchlejšie.

Angrist (1990) zistil opačný efekt povinnej vojenskej služby na tých, ktorí slúžili. Píše, že pred jeho výskumom neexistovali jednoznačné výsledky ohľadne vplyvu vojenskej služby na neskoršie zárobky v civile. Nedostatky predošlých výskumov boli podľa neho pravdepodobne spôsobené ignorovaním faktu, že existujú jednotlivci, ktorí majú vyššiu pravdepodobnosť, že budú slúžiť ako ostatní. V jeho článku sa pokúša vyhnúť spomenutej chybe prostredníctvom výberu povinnej vojenskej služby založenej na náhodnom výbere brancov, ktorá existovala počas vojny vo Vietname. Zistil, že bývalí branci v civilnej fáze života desať rokov po skončení služby zarábali o 15% menej ako ostatní. Tento výsledok môžeme prirovnať k De Trayovmu zisteniu, že bývalí branci v prvej fáze pracovnej kariéry zarábajú menej. Angrist predpokladá, že bývalí branci zarábajú menej na základe slabších skúseností na trhu práce.

Grenet a kol. (2011) konštatujú, že neexistuje žiadny efekt povinnej vojenskej služby na neskoršie civilné zárobky bývalých brancov. Ich výskum bol založený na údajoch

²² Každá osoba pred tým, ako nastúpi na výkon povinnej vojenskej služby musí prejsť testami fyzického a psychického zdravia. Na ukončenie služby je potrebné preukázať istú mieru dobrého správania a taktiež musí byť odvedený požadovaný výkonnostný štandard.

získaných počas britskej národnej služby²³ medzi rokmi 1949 a 1960. Dôvodom, prečo bývalí branci neutrpeli žiadne negatívne zárobné efekty, bol podľa autorov fakt, že im povinná vojenská služba poskytla rôzne schopnosti a príležitosti, ako napríklad spájanie ľudí s odlišným ekonomickým, sociálnym, vzdelanostným a geografickým pôvodom, poskytovanie kooperácie v rámci tímov a geografická mobilita.

Bauer a kol. (2012) robili podobný výskum na vzorke bývalých brancov, ktorí slúžili v Nemecku počas 50-tych rokov. Zistili, že bývalí branci v neskoršom pracovnom živote zarábali až o 12% viac. Keď však autori zobrali do úvahy výberové skreslenie²⁴, nezistil sa žiadny pozitívny efekt. Autori však záverom dodávajú, že ich výskum nemôže byť zovšeobecňovaný.

Podobný výsledok prináša aj Lee (2012a). Výskum v jeho článku bol založený na vzorke veteránov z obdobia občianskej vojny v USA. Zistil, že existuje minimálny, ale za to pozitívny efekt povinnej vojenskej služby na neskoršie zárobky brancov. Hlavne však zistil, že medzi bývalými vojakmi dochádzalo k vyššej geografickej mobilite.

Card a Cardoso (2012) prispeli k výskumu v oblasti civilných zárobných bývalých brancov na základe dát dostupných z portugalskej povinnej vojenskej služby. Vybrali vzorku mužov narodených v roku 1967. Zamestnávateľia boli nútení držať pracovné miesta brancov počas vojenského výcviku. To umožnilo autorom porovnať výsledky tých, čo pracovali pred povinnou vojenskou službou s tými, ktorí zotrvali celé obdobie v civilnom zamestnaní. Výsledky sú podobné ako v prípade výskumu vykonaného dvojicou autorov Berger a Hirsch. Pri porovnávaní bývalých vojakov s vyšším vzdelaním a tých, čo neslúžili, sa nenašli takmer žiadne odlišnosti. Bývalí branci s nižším vzdelaním zarábali od 4 do 5 % viac. Zaujímavým výsledkom výskumu je, že platy bývalých brancov a tých, čo neslúžili, sa vyrovnali približne po šiestich až siedmych rokoch.

DellaPosta (2013) vo svojom článku píše, že jediná zhoda, ktorá existuje medzi autormi zaoberajúcimi sa neskoršími zárobnami brancov je, že každý prípad je špecifický a vyznačuje sa odlišnými výsledkami. Jeho výskum je založený na Wisconsinkej longitudinálnej štúdii. Do odhadu vplyvu vojenskej služby na jednotlivcov pridáva nový faktor, náchylnosť jednotlivca slúžiť v armáde. Píše, že to, aký bude mať povinná alebo dobrovoľná vojenská služba vplyv na neskoršie zárobky v civilnom sektore, závisí od náchylnosti jednotlivca slúžiť. Náchylnosť slúžiť závisí od faktorov, ktoré vplývajú na

²³ Originál – anglicky: British National Service

²⁴ Výberové skreslenie bolo spôsobené tým, že boli pomerne prísne podmienky pre výber brancov. Vybratí boli len jednotlivci bez kriminálnej minulosti, zdraví a dosahujúci istý stupeň inteligencie.

jednotlivca ešte pred dobrovoľným alebo núteným vstupom do armády. Ako príklad môžeme uviesť: vzdelanie otca, vzdelanie matky, absolvovanie katolíckej školy, vzťah s učiteľom, nedostatočné financie na vysokú školu. Minimálny, ale pozitívny efekt vojenskej služby na neskoršie zárobky sa preukázal len u jednotlivcov s vysokým predpokladom pre vojenskú službu. Všetci ostatní, ktorí prešli vojenskou službou, utrpeli vysoké finančné straty. Výsledky naznačujú, že lepšie možnosti na akumuláciu ľudského kapitálu ponúka civilná sféra.

Na základe predošlého je viac-menej jasné, že nemožno odhadnúť exaktný vplyv povinnej vojenskej služby na jednotlivca. Jediné, čo sa dá predpokladať je to, že jednotlivci s nižším vzdelaním môžu očakávať lepší efekt vojenskej služby na ich neskoršie zárobky v civilnej sfére. Toto tvrdenie je do istej miery zhodné aj s tým, čo tvrdí Pernica. Na vojenskej službe najviac získajú tí, ktorých schopnosti a zručnosti sa najviac zhodujú s neskorším povolaním, ktoré si zvolia. V súčasnosti by však podľa nášho názoru vo veľkej väčšine prípadov platilo, že povinná vojenská služba by mala negatívny efekt na neskoršie zárobky jednotlivcov. Tento názor obhajujeme na základe veľkého množstva pracovných príležitostí, ktoré sú v súčasnosti dostupné v ekonomicky rozvinutých krajinách sveta. V prípade ekonomicky zaostalejších krajín, kde nie je dostatok pracovných ponúk, by bola povinná vojenská služba pre občanov výhodnejšia.

Nechceme tvrdiť, že povinná vojenská služba má negatívny efekt na každého. Zastávame však názor, že v súčasnosti nemôže prevažnej väčšine poskytnúť taký rozvoj ľudského kapitálu ako civilné zamestnania a ďalšie vzdelanie. Podľa Pernicu sa povinná vojenská služba zdá byť najefektívnejšia, keď je vykonávaná na miličnom princípe, ako je tomu napríklad vo Švajčiarsku. Takto sa zabezpečí, aby bol jej efekt na neskoršie civilné zárobky brancov čo možno najmenší.

Keď sa zameriame na aplikáciu ekonomických teórií vojenskej regrutácie malých a stredných štátov, musíme mať na zreteli predovšetkým kritériá, pomocou ktorých sme štáty klasifikovali. Stredné štáty sú štáty s pomerne veľkou populáciou a pomerne veľkým HDP, PKS. Taktiež majú pomerne rozvinuté vojenstvo, čo sme určili na základe ukazovateľa GFI. Môžeme teda vo veľkej väčšine prípadov predpokladať, že pre tieto štáty bude z ekonomického hľadiska výhodnejšia dobrovoľná armáda. Výnimkou by mohlo byť priame vojenské ohrozenie. Stredné štáty dokážu zabezpečiť pomerne veľkú armádu na základe dobrovoľnosti. Ochrana takejto krajiny v prípade vojny bude najpravdepodobnejšie vyžadovať celkovú mobilizáciu, avšak za mierových podmienok by mala byť armáda z personálneho hľadiska schopná vykonávať svoje základné funkcie. Táto mierová armáda

by mala zároveň stačiť na úvodnú obranu v prípade náhleho vojenského ohrozenia. Ekonomika stredných štátov má podľa nášho názoru dostatočný potenciál na podporu dobrovoľnej armády o dostatočnej veľkosti. Povinná vojenská služba by podľa nášho názoru zbytočne ekonomicky zaťažovala krajinu a znemožňovala mladej generácii optimálnu adaptáciu a výkonnosť na trhu práce.

Do kategórie malých štátov spadá obrovské množstvo rôznych štátnych útvarov. Patria sem štáty od Holandska, ktoré má obyvateľstvo okolo 17 000 000 a HDP,PKS vo výške ako niektoré stredné štáty po Jamajku, s menej ako troma miliónmi obyvateľov a pomerne slabou ekonomikou. Tak isto tu bude platiť veľká diverzita, čo sa týka ekonomickej výhodnosti uplatňovania zvoleného spôsobu vojenskej regrutácie. Pri ľudnatejších a ekonomicky silnejších štátoch predpokladáme výhodnosť rovnakého modelu dopĺňania ozbrojených síl ako u stredných štátov. Zdôvodnenie je tiež obdobné. Pri naozaj malých štátoch bude podľa nášho názoru stále ekonomicky výhodnejšie disponovať plne dobrovoľnou armádou. Musíme však rešpektovať aj veľkosť populácie, ktorá môže viesť k nemožnosti udržiavania dobrovoľnej armády z hľadiska nemožnosti jej personálneho naplnenia. V takomto prípade bude pre krajinu a jej obyvateľstvo najvhodnejšie uplatňovať povinnú vojenskú službu na miličnom princípe. Miličný princíp zabezpečí, že branci nebudú dlho mimo trhu práce. Zároveň sa však budú kreovať zálohy pre prípadnú mobilizáciu.

2.5 Vplyv kultúrnych faktorov

Regrutácia do ozbrojených síl krajiny je do istej miery ovplyvnená aj kultúrou. Tak, ako kultúra ovplyvňuje spoločnosť v správaní takmer v každej jej sfére, nie je tomu inak ani v prípade vojenstva. Znovu však musíme poznamenať, že kultúra, ako aj ostatné determinanty spôsobu dopĺňania ozbrojených síl, ktoré v tejto kapitole uvádzame, sú spolu prepojené a nemožno ich od seba striktne oddeliť. Pojem kultúra ako taký je v súčasnej spoločnosti často používaný, ale mnohokrát pod ním chápeme odlišné veci. Preto úvodom tejto podkapitoly považujeme za nevyhnutné tento pojem definovať. Kultúra predstavuje: *„obyčajové presvedčenia, spoločenské mravy a materiálne črty rasových, náboženských alebo spoločenských tried ... súhrn zdieľaných postojov, hodnôt, cieľov a zvyklostí, ktoré charakterizujú inštitúciu alebo organizáciu ... integrovaný vzor ľudských vedomostí, názorov a správania, ktorý záleží na schopnosti učiť sa a odovzdávať vedomosti nasledujúcim generáciám“* (Definition of culture, 2017).

V našom prípade budeme kultúru chápať v súlade s témou monografie ako obyčajové presvedčenia, zdieľané postoje, hodnoty a zvyklosti, ktoré sú dlhodobo uplatňované v rámci istého štátu a majú nadväznosť na vojenskú regrutáciu v krajine. Treba však klásť dôraz na fakt, že kultúra sa síce mení pomaly, ale predsa len podlieha zmenám, ktoré sú zvyčajne podmienené istým rozvojom spoločnosti. Hospodársky rast je spojený s odklonom od absolútnych noriem a hodnôt smerom k racionálnejším, dôveryhodnejším a tolerantnejším hodnotám, ktoré sú založené na názore väčšiny. Základné kultúrne črty sa však menia pomalšie alebo sa nemenia vôbec (Inglehart – Baker, 2000).

Keď hovoríme o regrutácii do ozbrojených síl, priamo sa dotýkame ozbrojených síl, ktoré sú jednou z hlavných inštitúcií štátu. Vojenstvo je zároveň historicky jedným z prvkov, ktoré sa spája s prežitím štátu v systéme viacerých štátov. Bezpečnosť a obrana štátu sú natoľko podstatné, že im je venovaná zvýšená pozornosť. Keď rozprávame o kultúre v prepojení na bezpečnosť a obranu, často sa stretneme s pojmami ako politická kultúra alebo strategická kultúra.

Pojem politická kultúra bol prvýkrát použitý v roku 1960 Almondom a Verboomom. Definovali ho ako podmnožinu presvedčení a hodnôt spoločnosti, ktoré sa spájajú s politickým systémom (Almond – Verboom, 1963). Politická kultúra môže zahŕňať oddanosť hodnotám, ako napríklad myšlienky morálnosti a použitia sily, demokratické princípy a inštitúcie, práva jednotlivcov alebo kolektívov. Politická kultúra dokonca môže krajinu predurčovať k istej roli v rámci globálnej politiky (Lantis, 2002).

Pojem strategická kultúra priniesol do moderných medzinárodných vzťahov Jack Snyder. Teóriu vytvoril na to, aby pomocou nej objasnil jadrovú stratégiu Sovietskeho zväzu. Teória je založená na predpoklade, že dokonca aj tak podstatná vec ako jadrová stratégia môže byť ovplyvnená domácimi politickými podmienkami. Tvrdí, že elity v nadväznosti na vojenské záležitosti vytvárajú unikátnu strategickú kultúru. Strategická kultúra predstavuje širší prejav verejnej mienky socializovaný do špecifického režimu strategického myslenia. Snyder uvádza aj ďalšie dôležité súčasti, ktoré formujú strategickú kultúru: vnímanie hrozieb a technologický rozvoj, nadobudnuté vedomosti spojené s postojmi a presvedčením, historické dedičstvo, presvedčenia ohľadom roly vojenstva a zainteresovaných inštitúcií v procese tvorby politiky (Snyder, 1977).

Aj keď strategická kultúra predstavuje pomerne stále spôsoby rozmýšľania, konania, presvedčení a postojov, dá sa predpokladať, že sa časom transformuje. Niektorí autori tvrdia, že za predpokladu, že kultúra prestane poskytovať riešenia, ktoré vedú k uspokojeniu potrieb obyvateľstva a prestanú dávať zmysel, členovia jednotlivých kultúr im prestanú veriť. To sa

v konečnom dôsledku prejaví v hľadaní alternatívnych riešení a v opustení pôvodných kultúrnych zvyklostí (Thompson – Ellis – Wildavsky, 1990).

Úvodom kapitoly sme definovali kultúru ako takú. Ak si definíciu kultúry v prepojení na vojenstvo spojíme s definíciou strategickej kultúry, v podstate zistíme, že máme na mysli tú istú vec. Vzťah medzi kultúrou a vojenstvom je podľa nášho názoru pomerne silný vzhľadom na fakt, že vojenstvo bolo a stále je pre mnoho štátov definujúcim prvkom zachovania suverenity a prostriedok presadzovania svojich záujmov.

Podľa Krebsa (2006) má byť spôsob regrutácie a ozbrojené sily ako také v zhode s celou spoločnosťou. Presnejšie s jej politickou kultúrou. Povinná vojenská služba v USA podľa neho už nemá svoje miesto. Dobrovoľná participácia v armáde bola vytvorená ako produkt sociálnych zmien, nie naopak. Politická kultúra sa podľa autora odchyľila od militarizovaného republikánstva. Autor hovorí o politickej kultúre liberalizmu. Prezentuje názor, že ľudia v Spojených štátoch stratili vzájomné prepojenie a zdravie demokracie je veľmi slabé. Pre ozdravenie systému by podľa neho bolo najvhodnejšie prezentovať novú kultúru nemilitarizovaného republikánstva. Civilná služba by mala mať vysokú morálnu hodnotu. Takáto služba sa nemá vnímať len ako vojenská služba. Presadiť podobnú myšlienku však nie je jednoduché. Autor navrhuje, aby nová politická kultúra bola prezentovaná národnými lídrami prostredníctvom médií.

Tak, ako predpokladáme aj my, sa Krebs vyjadril, že regrutácia do ozbrojených síl musí byť v zhode s politickou kultúrou. Upozorňuje na odlišnosti medzi národmi. Podľa jeho vyjadrení je jasné, že uplatňovanie mierovej brannej povinnosti v štátoch, kde je spoločnosť v opozícii voči takejto myšlienke, je nezmyselné. Z opačného uhla pohľadu by nebolo zmysluplné prechádzať na plne dobrovoľnú armádu v štátoch, kde je dlhodobá tradícia povinnej vojenskej služby, s ktorou je obyvateľstvo štátu stotožnené. V prípade USA spomína možnosť zmeny regrutácie prostredníctvom ovplyvňovania a snahy o zmenu kultúry. Voči takejto praxi sme na základe teórie pomerne skeptickí. Teória však napovedá, že kultúra a jej normy podliehajú zmene. Takáto zmena je však dlhodobá a vyžadovala by dlhú a kontinuálnu snahu politických elít. Jedným z hnacích motorov spomínanej zmeny by mohla byť dlhodobá, dobre namierená strategická komunikácia, ktorú bližšie spomíname v podkapitole 3.4.

Kerry Longhurstová píše o strategickej kultúre Nemecka v nadväznosti na brannú povinnosť. Hneď úvodom prezentuje citát: *„Zúčastňujeme sa na procese tvorby demokracie. Branná povinnosť je legitímnym dieťaťom demokracie“* (Heuss In Lunghurstová, 1998). Píše, že udalosti a správanie Nemecka počas druhej svetovej vojny nemali na tvorbu nemeckej

kultúry a národnosti žiadny vplyv. Pod váhou týchto udalostí sa však rozpadla bezpečnostná kultúra, ktorú si Nemecko dovtedy vytvorilo. Pri novej identite zohrávalo veľkú úlohu vytvorenie Bundeswehru, čo tvorilo rozchod s minulosťou. Po vstupe západného Nemecka do NATO bolo obnovenie armády nevyhnutnosťou. Nemci sa báli armády v zmysle štátu v štáte. Rozhodli sa vytvoriť široké, občiansko-vojenské prepojenie. Nový nemecký vojak sa mal stať občianskym vojakom s vnútorným vedením, samostatne mysliaci vojak, ktorý nesplní rozkazy výrazne sa rozchádzajúce s jeho presvedčením. Občan v uniforme bol stále občanom a teda aj jeho práva boli rovnaké ako u občana v civile. Všeobecná branná povinnosť mužov zavedená v roku 1956 sa stala prvkom novej bezpečnostnej kultúry. Ozbrojené sily boli pod dohľadom spoločnosti a preto si plne uvedomovali svoju úlohu služobníka. Povinná vojenská služba zároveň umožnila vytvoriť veľkú armádu, ktorá sa zhodovala so stratégiou predsunutej obrany NATO. Autorka následne opisuje dôvody, ktoré oslabujú pozíciu všeobecnej brannej povinnosti v Nemecku: koniec predsunutej obrany NATO, viac diverzifikované postavenie Bundeswehru – dôraz na technické schopnosti, obmedzovanie početných stavov, oslabujúca verejná podpora (hlavne zo strany mladých). Hlavné politické strany sa však postavili proti zrušeniu povinnej vojenskej služby. Nemecko nemalo záujem o intervenčnú armádu určenú na projekciu sily. Autorka záverom píše, že povinná vojenská služba v Nemecku nezodpovedá súčasnosti. Nemci ju však udržujú aj kvôli civilnej službe a jej ekonomickej výhodnosti. Zároveň Nemcom pomáha uviesť si význam ozbrojených síl. Branná povinnosť je chápaná ako element znemožňujúci zásadnú zmenu bezpečnostnej politiky. Pomáha udržiavať zdravé občiansko-vojenské vzťahy (Longhurstová, 1998).

V čase písania článku autorka nevedela, ako sa situácia ohľadne vojenskej regrutácie v Nemecku nakoniec vyvinie. Tlak zmeny bezpečnostného prostredia, zmeny charakteru vojenských misií a taktiež socio-ekonomických zmien v spoločnosti nakoniec prispel k zrušeniu povinnej vojenskej služby a prechodu na plne profesionalizovanú dobrovoľnú armádu. K profesionalizácii došlo v roku 2011 a spolu s ňou aj k zmenšeniu početných stavov v armáde. Ako v mnohých krajinách sa prechod na profesionálnu armádu tým pádom spájal aj so šetrením.

Z kultúrneho hľadiska však môžeme pozorovať istú zotrvačnosť. Napríklad stredoprávne noviny Frankfurter Allgemeine Zeitung písali, že povinná vojenská služba už nemala zmysel a často boli brancom pridelené úlohy len preto, aby ich armáda udržala v činnosti. Na druhej strane sa v novinách vyzdvihuje socializačná úloha povinnej vojenskej služby a prvé stretnutie mladých ľudí s vodcovstvom. Píšu, že cena takýchto skúseností sa po

zrušení prejaví až časom. Ľavicové noviny Die Tageszeitung zdôrazňovali, že povinná vojenská služba bola v povojnovom období nositeľom demokratickej idey. Podľa nich jej koniec naznačuje nezáujem Nemcov o vojenské otázky, ktorý spôsobila trauma z druhej svetovej vojny. Odvedených bola aj tak ledva štvrtina tých, na ktorých sa branná povinnosť vzťahovala. Koniec povinnej vojenskej služby bol len prispôbením sa Nemecka európskym normám. Noviny Bild písali, že s povinnou vojenskou službou zomrel kúsok nemeckej povojnovej tradície – občan v uniforme. Existuje hrozba, že do ozbrojených síl sa časom budú hlásiť len tí, ktorí nemajú šancu na úspech v civilnom zamestnaní (Smith, 2011).

Problematika nemeckej povinnej vojenskej služby cez prizmu kultúry sa podľa nášho názoru dá vnímať dvoma spôsobmi. Prvým vysvetlením je, že povinná vojenská služba nebola kultúrne pevne uchopená v tradíciách a normách správania sa obyvateľstva a ani politických elít. V tomto smere by sa skôr dala vnímať ako vojenská nevyhnutnosť. Armáda založená na brannej povinnosti mala väčšiu legitimitu ako profesionálna, ktorá bola vytvorená elitami. Ako sme už písali, profesionálna armáda sa môže ľahko dostať mimo kontrolu verejnosti. Druhým možným vysvetlením je, že povinná vojenská služba naozaj bola kultúrnym prvkom spätým predovšetkým s povojnovým obdobím. Zmeny v spoločnosti a vo svete ale aj tak dokázali kultúru pozmeniť a oslabiť vplyv povinnej vojenskej služby natoľko, že stratila podporu a zmysel.

Joenniemi (2005) sa zaoberá povinnou vojenskou službou a jej ideotvornou silou. V podstate chce autor vo svojej práci zistiť, či je povinná vojenská služba formujúcim prvkom dánskej identity, alebo je len niečím vonkajším, čo Dáni akceptujú na základe vojenskej nevyhnutnosti. Ohľadne roly povinnej vojenskej služby existuje v krajine pomerne široká debata. Neexistuje však zhoda na základe ktorej by sa dalo určiť, či je povinná vojenská služba naozaj prvkom formujúcim dánsku identitu. História krajiny nepoukazuje na akceptáciu povinnej vojenskej služby. Nebola podporená ani kráľom, ktorý sa bál formovania občianstva, ale ani zakladateľom dánskeho národného štátu Grundtwigom. Bol zástancom práv národa a teda považoval voľbu jedinca slúžiť za podstatnú. Povinná vojenská služba sa dostala do popredia z dôvodu vojny o Šlezvicko a Holštajnsko. Iba takto stanovená služba dokázala zhromaždiť dostatok vojenskej sily na udržanie regiónov. Od roku 1849 sa stala povinná vojenská služba súčasťou ústavy a získala väčšiu podporu. Bola však založená na selekcii a len ako doplnok k stálej profesionálnej armáde. Povinná vojenská služba bola vnímaná ako povinnosť, nie právo. Nespojila národ, národ bol vždy pomerne homogénny. Systém začali používať na základe jeho funkčnosti. Povinná vojenská služba nekorešponduje s dlhou históriou Dánska – je pomerne novým prvkom. V neskoršej histórii

bola povinná vojenská služba chápaná v súvislosti s udalosťami, ktoré postihli krajinu, ako napríklad vojna v roku 1864 alebo druhá svetová vojna. Autor záverom píše, že povinná vojenská služba nie je súčasťou identity Dánov. Je skôr súčasťou súboru vojenských snáh, ktoré sa vykonali v súvislosti s prehratými vojnami a zahraničnými ideológiami. Príkladom takejto ideológie je mocenská politika. Nevychádza z iniciatívy národa, ale z iniciatívy štátu. Povinná vojenská služba je teda podľa autora odsúdená na nejasnú budúcnosť. Existuje veľký predpoklad, že zanikne, keď vezmeme do úvahy, že politické a vojenské argumenty pre jej existenciu sa strácajú.

Na rozdiel od Nemecka, kde bola povinná vojenská služba zrušená, Dánsko si ju dodnes zachovalo. Povinná vojenská služba v krajine pomáha pri napĺňaní konceptu totálnej obrany. Vidíme, že to, či je povinná vojenská služba prvkom kultúry národa alebo len vojenská nevyhnutnosť, nezohráva vždy nosnú rolu pri rozhodovaní elít o budúcnosti vojenskej regrutácie. Môžeme však konštatovať, že na rozdiel od Nemecka je Dánsko malou krajinou, kde treba uplatňovať koncept totálnej obrany, aby bola zaistená obrana krajiny v prípade nebezpečia. Z tohto pohľadu s autorom súhlasíme čo sa týka budúcnosti povinnej vojenskej služby v krajine; jej budúcnosť je neistá. Je to síce zabehnutá prax, ktorá plní svoj účel, no v krajine sa uplatňuje náhodný výber a odvádza sa len časť populácie, na ktorú sa vzťahuje branná povinnosť, čo značne vplýva na spravodlivosť odvodov. Tréning je krátky a nepripravuje dostatočne na podmienky reálneho boja.

Græger a Leira (2005) píše o strategickej kultúre Nórska. Jednou z otázok, ktoré si v práci kladú je, či je pre Nórsko dôležitejšie stať sa hráčom v medzinárodných vzťahoch prostredníctvom nútených príspevkov na medzinárodné operácie, alebo udržať tradičné hodnoty, na ktorých je štát postavený. Medzi takéto hodnoty patrí napríklad občianska armáda a teritoriálna obrana. Ďalšou otázkou je, či je povinná vojenská služba prínosom pre moderné medzinárodné vojenské operácie. Okupácia krajiny v roku 1940 a neskorší strach z rozpínavosti Sovietskeho zväzu donútili Nórsko opustiť politiku neutrality a vstúpiť do NATO. Účasť krajiny na medzinárodných misiách krízového manažmentu bola ospravedlnená na základe rešpektu noriem medzinárodného práva a prispievania k stabilite európskeho regiónu. Po kultúrnej stránke existuje veľmi silná predstava národnej armády bojujúcej na teritóriu Nórska. Tento koncept je prenesený do reality v podobe brannej povinnosti všetkých mužov. Dôležité je aj prepojenie s krajinou. Domáci vojaci sú zžití s okolitým prostredím a zvyknutí na ťažký terén a zložité poveternostné podmienky. Aj počas studenej vojny zostalo silné prepojenie medzi občanmi a povinnou vojenskou službou, ktoré sa odrážalo v nízkom počte odmietania služby na základe presvedčenia. Armáda sa pre

chudobnejších stala alternatívnou cestou sociálnej mobility a vzdelania. Povinná vojenská služba v Nórsku stále platí, ale vzhľadom na to, že dnešné armády potrebujú viac profesionálov, je odvedených menej ako 50% jednotlivcov, na ktorých sa vzťahuje branná povinnosť, čo prispieva k nespravodlivosti systému. V dnešnej dobe je podľa autorov povinná vojenská služba skôr príťažou vzhľadom na charakter a požiadavky moderného vojenstva. Politicky má však naďalej veľkú podporu napriek tomu, že väčšinu mladých mužov vynecháva. V tomto bode majú s vysokou pravdepodobnosťou veľkú váhu tradičné hodnoty spojené s ľudovou armádou a skepticizmus voči tej profesionálnej. Prechod na profesionálnu armádu by vyžadoval radikálnu zmenu kultúrnych noriem.

Z hľadiska kultúrneho prepojenia brannej povinnosti s národom je veľmi podobnou krajinou aj Švajčiarska konfederácia. Korene samotného štátu z 13. storočia súvisia s obranou, na ktorej sa podieľali občania. Na zabezpečenie dostatočnej ľudskej sily pre ozbrojené sily sa využíva povinná vojenská služba. Tá bola prvýkrát zavedená už v 14. storočí. Podobne, ako v prípade Nórska, sú Švajčiari od dávnych vekov spätí so svojím teritóriom, ktoré využívajú pri obrane vo svoj prospech dodnes. Istým prvkom, ktorý je typickým predovšetkým pre Švajčiarsko, je držanie zbraní bývalými vojakmi v domácnostiach. Táto skutočnosť úzko súvisí s rýchlosťou mobilizácie. Vo Švajčiarsku je silným prvkom previazanie armády na nižšie samosprávne jednotky – kantóny, ktoré má silné historické korene. Povinná vojenská služba zabezpečuje občiansko-vojenské prepojenie v jazykovo rozdelenej spoločnosti. Švajčiarsko je európskym unikátom, ktorý si dlhodobo udržiava neutralitu, s ktorou sa zhoduje aj prevažne obranné zameranie armády. Švajčiarska armáda má samozrejme aj profesionálne jadro a je schopná podieľať sa na medzinárodných misiách. Účasť na zahraničných misiách krízového manažmentu však nie je jej primárnym cieľom.

V roku 2013 prebehlo referendum, ktorého otázkou bolo zachovanie povinnej vojenskej služby. V prospech zachovania miličnej armády fungujúcej na princípe donútenia sa vyjadrilo 73,2 % zúčastnených, čo jasne hovorí v prospech povinnej vojenskej služby (Geiser, 2013). V súčasnosti sa napriek mnohým faktorom, ktoré hovoria v prospech profesionálnych armád nezdá, že by sa krajina chystala opustiť svoje hodnoty a tradície späté s občianskou participáciou na ochrane štátu. Spravodlivosť služby je na rozdiel od iných krajín zabezpečená aj prostredníctvom dane, ktorú musia platiť tí, ktorí neboli odvedení, s výnimkou vážne hendikepovaných. To, že Švajčiarsko od praxe povinnej vojenskej služby neupúšťa, je potvrdené aj povinnou účasťou žien na dni predstavenia armády, ktorý je úvodom do povinnej vojenskej služby. V krajine existuje politická snaha prilákania

viacerých žien do armády, civilnej služby, civilnej obrany a Červeného kríža (Could compulsory military, 2017).

Švajčiarsko je príkladom krajiny, kde ochrana krajiny v podobe povinnej vojenskej služby patrí k základom kultúry. Miličný systém je založený na princípe vykonávania povinnej vojenskej služby ako vedľajšieho povolania. Tak isto je miličný systém uplatňovaný aj v spoločnosti. Napríklad aj politici majú svoje hlavné civilné zamestnanie a politické funkcie vykonávajú len popri svojich ostatných povinnostiach.

Keď sa snažíme nájsť prienik medzi kultúrnymi determinantami spôsobu dopĺňania ozbrojených síl a mocenským potenciálom malých a stredných štátov, prichádzame k záveru, že všetky štáty sú do istej miery determinované pri voľbe vojenskej regrutácie svojou kultúrou. Aj mocensky najsilnejší štát sveta, Spojené štáty americké, má svoju tradíciu dobrovoľnej armády, ktorú opustil len v prípade veľkých vojen, keď bolo náhle treba armádu posilniť obrovskou ľudskou silou. Tak isto Nemecko, európska hlavná mocnosť, sa vzdalo povinnej vojenskej služby neskoro po tom, čo už mnohým bolo jasné, že sa stala prebytočnou. Aj toto rozhodnutie malo hlbšie kultúrne pozadie.

V prípade malých a stredných štátov je veľmi dôležité pozrieť sa na ich históriu. Veľmoci a hlavné mocnosti sú zvyčajne štáty s dlhou históriou existencie. Tým pádom sú aj ich tradície a vžitie normy správania sa pevnejšie uchopené. Štátom s veľkým mocenským potenciálom možno len ťažko vnútiť vzorce správania. Pri formovaní strategickej kultúry malé a stredné štáty často podliehajú veľmociam či hlavným mocnostiam. Ich kultúra býva často práve preto spätá s mocnými štátmi, ktoré ich priamo alebo nepriamo ovládajú. Dobrým príkladom by mohla byť Slovenská republika. Najskôr bola súčasťou Rakúsko-Uhorska, neskôr Československa. Ovládali ju Rakúšania, Maďari, Nemci aj Rusi. Dnes je Slovenská republika súčasťou NATO. Tak, ako v časoch vplyvu Sovietskeho zväzu prijala Slovenská republika povinnú vojenskú službu, tak ju neskôr zmenené bezpečnostné prostredie a požiadavky NATO donútili prejsť na dobrovoľnú profesionálnu armádu. Iným príkladom je spomenuté Švajčiarsko. Švajčiarsko si dlhodobo zachováva svoju suverenitu. Práve obrana krajiny založená na miličnom princípe uplatňovanom prostredníctvom povinnej vojenskej služby bola kľúčom pri jej zachovaní. Kultúra v takomto prípade zohráva oveľa väčšiu úlohu.

Preto dospievame k názoru, že pri malých a stredných štátoch zohráva kultúra rovnakú úlohu pri voľbe vojenskej regrutácie ako je tomu u veľmocí a hlavných mocností. Keď chceme odhadnúť kultúrne vplyvy u jednotlivých štátov, musíme ich študovať osobitne. Napriek mnohým výnimkám existuje veľký predpoklad, že dopĺňanie ozbrojených síl bude

silnejšie ovplyvnené konaním väčších štátov a reakciou na bezpečnostné prostredie ako kultúrou. Dokonca aj hlavné mocnosti ako Francúzsko alebo Nemecko prešli na dobrovoľné armády, aj keď kultúrne mali bližšie k modelu povinnej vojenskej služby.

2.6 Závery z kapitoly

Medzi malé a stredné štáty patrí široké spektrum rôznorodých štátov z celého sveta a preto úplná generalizácia najvhodnejšieho spôsobu dopĺňania ozbrojených síl podľa nášho názoru nie je na mieste. Všetky takéto štáty však majú jednu spoločnú charakteristiku a tou je obmedzený až žiadny dosah na formovanie kľúčových medzinárodnopolitických záležitostí. Regionálne bezpečnostné prostredie, ktoré má bezprostredný dosah na štáty v rámci istého regiónu, musí mať zákonite väčšie implikácie pre malé a stredné štáty, ktorých existencia v rámci medzinárodných vzťahov je najviac ohrozená. Takto definované štáty podľa nás musia vnímať bezpečnostné prostredie pozornejšie a prispôbovať mu svoje konanie. Zmeny v systéme personálneho dopĺňania ozbrojených síl musia teda nastávať v úzkej nadväznosti na zmeny bezpečnostného prostredia. Pre najmenšie štáty z vybratej kategórie môže byť zavedenie povinnej vojenskej služby²⁵ výhodnejšie ako udržiavanie dobrovoľných vstupov. Súvisí to aj s demografiou. Takéto krajiny majú nízky počet obyvateľov. V prípade starnutia obyvateľstva sa regrutácia do ozbrojených síl môže stať zásadným problémom. Čím je krajina populačne menšia a ekonomicky menej výkonná, tým väčší problém s dopĺňaním ozbrojených síl bude mať. Povinná vojenská služba sa v takomto prípade môže stať jediným možným východiskom, ako zabezpečiť optimálnu obranu krajiny. Zdá sa, že v súčasnej dobe je pre väčšinu krajín sveta a tým pádom aj pre malé a stredné štáty najvýhodnejšie udržiavať profesionálne ozbrojené sily doplnené o zálohy, ktoré sú lacnejším zdrojom ľudskej sily a zároveň tvoria nevyhnutné prepojenie medzi armádou a verejnosťou. Pri menších krajinách je, podľa nášho názoru, veľmi výhodné zaviesť koncept celkových síl, ktoré kombinujú profesionálnu armádu, zálohy a milície. Takto možno zabezpečiť široký ľudský potenciál pre obranu krajiny. Koncept však môže ideálne fungovať len vtedy, ak celá spoločnosť chápe jeho zmysel a obrana krajiny má vysokú morálnu hodnotu. V tomto bode nadviažeme na vplyv kultúry na voľbu systému regrutácie. Existujú krajiny, v ktorých je povinná vojenská služba naozaj kultúrnym prvkom. Je niečím, čo

²⁵ V tomto prípade máme na mysli zavedenie povinnej vojenskej služby na tvorbu záloh. Krajina podľa nášho názoru v každom prípade musí disponovať širším profesionálnym jadrom. Branci sa nemôžu výcvikom priblížiť štandardu profesionálneho vojaka a teda nemôžu účinne čeliť nebezpečenstvám, ktoré krajine vyplývajú z bezpečnostného prostredia.

prepája národ a zároveň sa zdá byť nástrojom, ktorý pomohol týmto krajinám udržať ich suverenitu napriek ich nevelkej rozlohe a slabšiemu mocenskému potenciálu. Typickým príkladom malého štátu, ktorý si udržiava povinnú vojenskú službu napriek pomerne stabilnému bezpečnostnému prostrediu, je Švajčiarsko.

Po analýze teórií vojenskej regrutácie musíme konštatovať, že povinná vojenská služba má v súčasnom bezpečnostnom prostredí slabšie postavenie ako dobrovoľné armády. Dá sa to demonštrovať aj na základe čísel. Zatiaľ čo štátnych armád založených na istej forme povinnej vojenskej službe je vo svete 72, dobrovoľných štátnych armád je vo svete 98. Číslo 72 nemusí byť stopercentne presné. Mnoho štátov, v ktorých stále funguje povinná vojenská služba na základe brannej povinnosti, naozaj túto povinnosť nevynucuje. Zvyčajne sa nájde dostatok dobrovoľníkov a nikto nemusí nastúpiť na základe donútenia.

Tu treba poznamenať, že trend profesionalizácie ozbrojených síl je na vzostupe. Otázkou ostáva kde a či existuje miesto pre brannú povinnosť v moderných malých a stredných štátoch. Hneď začiatkom tejto úvahy treba spomenúť, že napriek tomu, že vo viacerých štátoch došlo k prechodu na plne dobrovoľné profesionálne armády, branná povinnosť občanov nebola zrušená. Odsunula sa na krízové obdobie, prípadne na obdobie vojny. Keď krajina vstúpi do vojny, znovu sa aktivuje branný zákon a začne dochádzať k odvodom a následne nástupu na výkon mimoriadnej služby. Mierové obdobie zostáva takpovediac bez akejkoľvek povinnosti občanov, čo sa týka obrany krajiny.

2.6.1 Redefinícia brannej povinnosti

Keď sa v dnešnej dobe hovorí o brannej povinnosti, hovorí sa o povinnosti, na základe ktorej sa občan štátu musí podriať štátnej moci a slúžiť isté obdobie ako branec v rámci ozbrojených síl. Potvrdzuje to aj Branný zákon Slovenskej republiky, ktorý definuje brannú povinnosť nasledovne: *branná povinnosť „...je povinnosť štátneho občana Slovenskej republiky: podrobiť sa odvodu; vykonať povinnú vojenskú službu alebo inú službu namiesto povinnej vojenskej služby; vykonať mimoriadnu vojenskú službu... Branná povinnosť vzniká 1. januára roku, v ktorom občan – muž dovŕši 18 rokov veku. Ak bola branná povinnosť prevzatá dobrovoľne, vzniká dňom prevzatia. Branná povinnosť trvá do 31. decembra roku, v ktorom občan dovŕši 60 rokov veku, ak ďalej nie je ustanovené inak“* (Zákon 570, 2005, s. 3342-3343). Pernica píše, že branná povinnosť sa dá rozdeliť do troch častí, a to na konskripciu, regrutáciu a servis. Konskripciu charakterizuje ako povinnosť občana nechať sa zaregistrovať pre potreby brannej povinnosti a aktualizovať svoje údaje z dôvodu

zastihnuteľnosti pre odvod. Rekrutácia je povinnosťou podrobiť sa odvodu. Služí na stanovenie potenciálu osoby pre neskoršiu vojenskú službu. Nakoniec charakterizuje servis, ktorý je povinnosťou občana slúžiť pre štát za podmienok odlišných ako je bežný zamestnanecký pomer (Pernica, 2007b). Pri bežnom používaní sa často zamieňa branná povinnosť s jej druhou časťou, teda rekrutáciou.

Keď sa snažíme zistiť, či existuje miesto pre brannú povinnosť v moderných malých a stredných štátoch, je odpoveď pomerne nejednoznačná. Javí sa síce ako jeden zo spôsobov, akým možno zapojiť veľkú časť obyvateľstva do obrany krajiny, ale odpor voči nej je pomerne veľký a v mnohých štátoch sa od nej v mierovom období odštúpilo. Na základe širokej škály teórií vojenskej rekrutácie, ktoré sme spomenuli v tejto kapitole, je jasné, že branná povinnosť a s ňou spojená povinná vojenská služba sa týkajú predovšetkým obdobia, keď je krajina ohrozená alebo je vo vojnovom stave. V prípade mieru existuje len niekoľko prípadov, kedy je pre štát výhodnejšia. Ak chceme hovoriť o možnosti využitia brannej povinnosti malými a strednými štátmi v súčasnom bezpečnostnom prostredí, sú podľa nášho názoru na mieste úvahy o redefinícii brannej povinnosti. Naša redefinícia sa týka mierového obdobia.

V mieri branná povinnosť v mnohých krajinách v podstate nemá žiadny dosah na svojich občanov. Prvým bodom redefinície je preto vytvorenie branného vzdelávania. Takéto vzdelávanie by podľa nášho názoru malo byť súčasťou osnov na základných a stredných školách. Malo by byť založené na patriotizme a poznatkoch nevyhnutných na ochranu života jednotlivca v prípade vojenských aj nevojenských ohrození²⁶. Výučba v rámci takto stanoveného vzdelania by nemala byť prílišne zideologizovaná. Dôležité je tiež pravidelné prispôsobovanie osnov charakteristikám bezpečnostného prostredia. Súčasťou vzdelávania musí nevyhnutne byť kritické myslenie, pomocou ktorého budú mladé generácie odolnejšie voči strategickej propagande. Okrem teoretických vedomostí by mali žiaci získavať aj praktické zručnosti v rámci cvičení v prírode. Detaily takéhoto vzdelávania nie sú ambíciou tejto monografie. Snažíme sa len načrtnúť jeho základné rysy. V rámci prvého bodu tiež považujeme za užitočné vytvorenie mimoškolských organizácií a spolkov prepojených na ministerstvo obrany. Do takto stanovených mimoškolských organizácií by mohli vstúpiť tí, ktorým sú aktivity vykonávané počas branného vzdelávania blízke. Pri výučbe predmetu a taktiek v mimoškolských organizáciách by mohli priamo pomáhať ozbrojené sily. Tým by sa začalo vytvárať vojensko-civilné prepojenie už u mladej generácie. Okrem toho, že by sa

²⁶ Brannému vzdelaniu sa bližšie venujeme v podkapitole 5.4 Branné vzdelanie. V tejto podkapitole sa už priamo venujeme otázkam branného vzdelania v podmienkach Slovenskej republiky.

deti a mládež stali odolnejšie voči nástrahám, ktoré im vyplývajú z bežného života, ale aj vojenských ohrození, by sa podľa nášho názoru vytvoril pozitívnejší vzťah občanov k obrane štátu a tým by sa zvýšil aj záujem o vojenské povolanie v rámci mladej generácie.

Ďalším prvkom redefinície brannej povinnosti je vytvorenie spolkov a organizácií, v ktorých sa môžu organizovať občania krajiny. Ako písal Pernica, hasiči majú svoje dobrovoľnícke zbory, ktoré sú v podstate zálohou pre hasičov. Obdobne by mohli vzniknúť občiansko-vojenské organizácie, ktoré by nadväzovali na mimoškolské organizácie spomínané v predošlom odseku. Občiansko-vojenské organizácie by boli zamerané takým spôsobom, aby do istej miery vedeli suplovať funkcie armády v obci, v ktorej boli vytvorené. Máme na mysli predovšetkým pomoc pri živelných pohromách alebo organizačnú pomoc pri veľkých udalostiach. Ako sme už spomínali, do takýchto organizácií by sa mohli zapojiť aj jednotlivci, ktorí z rozličných dôvodov nespĺňajú vysoké štandardy vyžadované ozbrojenými silami. Veľmi dôležité je však poskytnúť členom podobných organizácií isté výhody ako motiváciu. Z druhej strany sa zdá byť nevyhnutné časom doceliť chápanie služby ako istej cti. K tomu by podľa nášho názoru mohla dopomôcť aj branná výchova na základných a stredných školách. Takto redefinovaná branná povinnosť by bola skôr brannou zodpovednosťou.

Treba poznamenať, že branná zodpovednosť ako redefinovaná mierová branná povinnosť v niektorých krajinách už existuje a funguje. Do istej miery je kultúrnou záležitosťou. Akým spôsobom by fungovala v krajinách, kde momentálne nemá žiadne miesto, je veľmi náročné predvídať. Z hľadiska malých a stredných štátov môže byť zdrojom obnovenia záujmu verejnosti o službu v ozbrojených silách a tak isto v aktívnych zálohách krajiny. Z hľadiska perspektívy starnutia obyvateľstva v mnohých krajinách môže byť spôsobom, ako znížiť problémy s vojenskou regrutáciou a zvýšiť obranyschopnosť krajiny.

3 Profesionalizácia ozbrojených síl – dlhodobý trend

Armáda je neodlúčiteľnou inštitúciou štátu. Jej základnou funkciou je podľa nášho názoru zabezpečiť ochranu štátu pred vonkajšou agresiou. Túto funkciu možno zabezpečiť rôznymi spôsobmi. Buď sa štát môže spoliehať pri ochrane svojho územia výlučne na vlastné zdroje, prípadne na ad hoc spojenectvá, alebo môže byť integrita územia zabezpečená v spolupráci so spojeneckými krajinami na základe aliancie, v ktorej sú krajiny združené.

Profesionalizácia ozbrojených síl zodpovedá skôr druhému spôsobu ochrany územnej integrity a bezpečnosti krajiny. Profesionalizácia je však komplexnejší fenomén, ktorý treba pre jeho úplné pochopenie bližšie preskúmať. Profesionalizácii ozbrojených síl sme vyčlenili osobitnú kapitolu z toho dôvodu, že predstavuje proces nevyhnutný pre dlhodobý rozvoj ozbrojených síl. Prognózujeme, že do budúcnosti sa výhodnosť profesionalizácie ozbrojených síl ešte prehĺbi.

V prvej podkapitole najskôr popisujeme históriu vývoja modernej brannej povinnosti a snažíme sa načrtnúť obdobie, v ktorom začalo dochádzať k profesionalizácii ozbrojených síl. Zároveň v prvej podkapitole popisujeme dôvody, prečo bude do budúcnosti podľa nášho názoru dominovať model dobre vycvičených profesionálnych ozbrojených síl. Na základe nami predpokladaného vývoja v spôsobe dopĺňania ozbrojených síl sa snažíme podrobne priblížiť profesionalizáciu ozbrojených síl. V druhej podkapitole uvádzame možné typológie profesionálnych ozbrojených síl na základe istej definičnej nejednoznačnosti pojmu profesionálne ozbrojené sily. Tretia podkapitola objasňuje základné faktory, ktoré vplývali na profesionalizáciu ozbrojených síl a poukazuje na rozdielne možnosti deskripcie a klasifikácie týchto faktorov. Vo štvrtej podkapitole sa snažíme poukázať na riziká, ktoré so sebou profesionalizácia ozbrojených síl prináša. Prostredníctvom rizík profesionalizácie ozbrojených síl poukazujeme na nevýhody dobrovoľného systému regrutácie, ktorý je charakteristický pre profesionálne ozbrojené sily.

3.1 Počiatky profesionalizácie ozbrojených síl

Ozbrojené sily ako forma obrany územia a slobody obyvateľstva existovali od samého počiatku ľudstva. Ako systém regrutácie sa uplatňovala povinná vojenská služba ale aj dobrovoľné vstupy. Počas ľudskej histórie existovalo aj mnoho žoldnierskych armád. Stále

armády predstavovali riziko. Ich existencia bola opodstatnená len vtedy, keď bojovali. Žoldnierske armády sa kedykoľvek mohli obrátiť proti krajine, ktorá si ich najala. Boli motivované len peniazmi. Kto zaplatil viac, tomu bola armáda dočasne podriadená. Povinná vojenská služba sa počas väčšiny ľudskej histórie nespájala so žiadnymi právami. Išlo skôr o povinnosť.

Chápanie povinnej vojenskej služby ako ho poznáme v dnešnej dobe, teda chápanie založené na právach aj povinnostiach občanov, spomínal už v 16. storočí Nicollo Machiavelli. V jeho diele *Umenie vojny* hovorí, že nájomným armádam nemožno dôverovať a najlepšie pre štát by bolo, keby si založil armádu tvorenú milíciami občanov. Nájomné a profesionálne armády v tomto období plienili nezávislé talianske štáty. Machiavelli hovoril, že každý zdravý občan je potenciálnym vojakom a môže slúžiť v armáde krajiny na základe branného zákona. Tiež hovoril, že takto vytvorená armáda by bola armádou občanov a bola by ideálnou základňou pre vytvorenie národného štátu. Armáda by neslúžila len na základe finančnej odmeny, ale aj na základe patriotizmu (Machiavelli, 2003). V diele *Vládár* vyzdvihuje miličnú armádu v starej Švajčiarskej konfederácii nasledovnými slovami: „*Švajčiari majú najsilnejšie vlastné vojská a najväčšiu slobodu*“ (Machiavelli, 1940).

Z Machiavelliho diel sa dá vyvodiť, že už v 16. storočí v Európe existovali myšlienky o prepojenosti medzi ľudovou a konskripčnou armádou a konštituovaním národného štátu. Armáda je totižto v takomto prípade prepojená nie len so spoločnosťou, ale zároveň aj so štátom. V rámci monarchií mohli takéto armády značne sťažiť uplatňovanie moci panovníka. Spoločnosť mala nepriamy dosah na formovanie zahraničnej politiky štátu. Zároveň sa spoločnosť nemusela obávať armády, lebo ju tvorila a bola akousi inštitúciou, ktorá zjednocovala národ.

Za krajinu renesancie všeobecnej brannej povinnosti v modernej ére ľudstva sa považuje revolučné Francúzsko. Ani vo Francúzsku sa neobjavila konskripčná armáda náhle, bez predošlej tradície. V stredoveku slúžila záujmom panovníka stála, profesionálna armáda, nižším lokálnym autoritám slúžili milície. Tieto milície zároveň tvorili vojnové zálohy pre stálu armádu. Od roku 1726 sa miličná armáda stala súčasťou stálej. Branná povinnosť sa vtedy dotýkala 16% mužskej populácie. Výber sa vykonával prostredníctvom náhodného výberu brancov, čo umožňovalo vyhnúť sa odvodom. Do armády boli zvyčajne braní len sedliaci. Branci v rámci milícií tvorili tretinu celej armády, ale boli relatívne zle vycvičení, preto im boli pridelené len druhoradé úlohy. Prvý krát sa všeobecná branná povinnosť a z nej vytvorená masová armáda spomínala v diele *Essai Général de Tactique* od Jacquesa Antoina Hippolytea de Guiberta (Blanton, 2009).

Vidíme, že armády založené na brannej povinnosti mali v Európe svoju evolúciu. Podľa potrieb jednotlivých krajín boli časti armády, alebo len podporné oddiely tvorené prostredníctvom milícií. Vycvičenosť časti vojska, ktoré je dopĺňané na základe donútenia, sa tiež môže líšiť predovšetkým podľa toho, čo štát od takéhoto vojska očakáva.

Konskripčnú armádu v plnom rozsahu priniesla až Veľká francúzska revolúcia, aj keď zámerom bola len reforma pôvodnej stálej armády. V počiatočnej fáze boli dokonca zrušené aj milície a povinná vojenská služba neprichádzala kvôli obavám z odporu obyvateľstva do úvahy. K zavedeniu povinnej vojenskej služby a začatiu totálnej vojny Francúzsko donútila až hrozba porážky revolúcie zo zahraničia. Tento koncept sa nazýval *levée en masse*. Po úspechu konceptu vo vojne bola Jourdanovým zákonom²⁷ zavedená aj mierová všeobecná branná povinnosť. Povinní slúžiť boli všetci bezdetní a slobodní muži vo veku od 20-25 rokov. Počas ohrozenia krajiny mohli byť povolani všetci muži (Linch, 2012).

Vieme z teórie, že udržiavanie všeobecnej brannej povinnosti je výhodné len v obdobiach, kedy štátu hrozí bezprostredné ohrozenie alebo chce sám viesť vojnu voči iným štátom v bezprostrednej blízkosti. Využitie masových armád v histórii často viedlo ku konceptu totálnych vojen. Zavedenie masovej armády v jednej krajine môže viesť v zhode s realistickou teóriou medzinárodných vzťahov k zavedeniu podobných opatrení v ostatných krajinách, ktoré sa touto krajinou cítia bezprostredne ohrozené.

Za Napoleona bol spočiatku zavedený podobný systém všeobecnej brannej povinnosti. Na odvody však nebol kladený veľký dôraz. Lokálne authority mali na odvody výrazný vplyv. V rokoch 1804-1811 bol proces konskripcie zbyrokratizovaný. Losovalo sa prostredníctvom ťahania čísel. Následne tí, ktorí prešli zdravotnou previerkou, boli zaradení do kontingentov. Za proces zodpovedalo ministerstvo vojny a prefekti z *arrondissementov*²⁸. Za odvody boli priamo zodpovední prefekti, ktorí však mohli získavať údaje potrebné pre konskripciu jedine od starostov. Starostovia mali jediný prístup k matrikám. Situácia pre prefektov nebola jednoduchá. Napĺňanie odvodových kvót sa líšilo od regiónu k regiónu, kde úlohu zohrávala aj fyzická geografia. V lesnatých regiónoch sa ľudia mohli skrývať do hôr (Woloch, 1989).

Systém všeobecnej brannej povinnosti vyžaduje od štátu vysoko efektívnu byrokráciu v oblasti povolávania. Aby bol systém spravodlivý, musí bez rozdielu povolávať občanov, na ktorých sa vzťahuje branná povinnosť. Akonáhle je systém všeobecnej brannej povinnosti

²⁷ Preklad z francúzskeho – loi Jourdan

²⁸ Označenie územnosprávnych jednotiek vo Francúzsku.

uplatňovaný nedôsledne, respektíve štát nedokáže naraz odvieť všetkých občanov, na ktorých sa branná povinnosť vzťahuje, nikdy nemôže byť stopercentne spravodlivý. Občania, ktorí sú odvedení, tým pádom môžu brať odvody pomerne citlivo.

Výnimky z branného zákona boli tvorené podľa rôznych kategórií: vekových, pracovných (strategické povolania ako pekári a výrobcovia zbraní), zdravotných a podľa materiálneho a rodinného statusu. Dochádzalo k dezercii a klamaniu v podobe falšovania zdravotných dokumentov alebo podplácania zo strany vyšších vrstiev. Existovala aj možnosť kúpenia náhrady. Tento systém zvýhodňoval bohatých. Systém spočiatku nebol schopný vyrovnávať sa s dezerciou. Tým, ktorí neprišli na losovanie alebo sa nezaradili po odvedení do kontingentov, nebol udelený status dezertéra ale zbeha. Ako donucovací prostriedok sa používalo pokutovanie rodiny, ktorá však často nebola schopná zaplatiť. Preto existoval aj trest vo forme donútenia rodiny zbeha poskytovať stravu a ubytovanie vojakom, pričom sa trest mohol vzťahovať aj na celú komunitu, z ktorej zbeh pochádzal (Forrest, 1989). Napoleonská éra, napriek prepracovanému spôsobu odvodov, nedokázala úspešne odvieť viac ako 41% zo spôsobilých. Odvody sa spájali s nespokojnosťou občanov. Napriek tomu sa vo Francúzsku vytvoril vzor pre masové armády 19. a 20. storočia (Blanton, 2009).

V procese formovania masových armád a širokého uplatnenia všeobecnej brannej povinnosti v Európe zohralo veľmi dôležitú úlohu Prusko. Vojenské reformy pochádzajúce z tejto krajiny sa stali vzorom pre vojenské usporiadanie v rámci celého európskeho kontinentu.

Prusko bolo k zavedeniu povinnej vojenskej služby donútené okolnosťami Veľkej francúzskej revolúcie a neskôr výbojmi Napoleona. V nemecky hovoriacich krajinách historicky existovali dva druhy povinnej vojenskej služby. Prvá predstavuje selektívnu vojenskú službu, ktorá umožňovala aj nájdenie náhrady. Zvyčajne teda slúžili len najnižšie vrstvy. Druhá zachytáva reálnu všeobecnú brannú povinnosť. Podarilo sa ju presadiť v Prusku. Po vojnách o zjednotenie sa stala modelom pre celé Nemecko. Pôvodný pruský systém usporiadania armády bol založený na obmedzených odvodoch, ale hlavne na stálej armáde zloženej z veľkej miery z nájomných jednotiek. Takto zložená armáda nedokázala odolávať veľkej mobilnej francúzskej armáde. Rozdiel medzi armádami, ktoré reprezentovali ancien régime a revolučnými armádami bol v tom, že prvé boli založené na brutálnej disciplíne a druhé na občianskom patriotizme. Po porážke Napoleonom prišli prvé reformy – otvorenie dôstojníckych postov všetkým vrstvám obyvateľstva, zrušenie trestu smrti v armáde, založenie centrálnej inštitúcie – ministerstva vojny, stanovenie štruktúry armády, prestavba vojska, zákaz najímania zahraničných nájomných armád. Najvýznamnejšími

predstaviteľmi vojenským reforiem v Prusku boli Gerhart von Scharnhorst a August Neidhart von Gneisenau. Pokračovaním reforiem bolo zrušenie nevoľníctva. Všetci sa stali občanmi a tým pádom nikto nebol vylúčený z povinnosti slúžiť v armáde (Walter, 2009).

Vytvorenie masovej armády založenej na občianskych právach a patriotizme vo Francúzsku vyvolalo podobné procesy v ostatných krajinách, ktoré sa spoliehali na stále profesionálne alebo žoldnierske armády. Tieto armády mali zastaranú taktiku, ktorá nevedela dobre reagovať na masovú, rýchlu bitku. V Prusku sa našli vojenski myslitelia, ktorí sa snažili o zavedenie všeobecnej brannej povinnosti. To však vyžadovalo aj zmenu statusu poddaného, respektíve nevoľníka, na občana s rovnakými právami ako mala šľachta, ale aj s rovnakou mierou slobody. Zastarané štruktúry sa obávali takejto zmeny. Kráľ, prostredníctvom uznania práv občanom, síce mohol vybudovať silnú armádu, avšak proces uznania práv občanom zároveň znamenal erodovanie jeho moci. Všeobecná branná povinnosť teda v Európe prinášala práva občanom ale zároveň sa podieľala na erózii starých režimov. Bola teda istým konštitutívnym prvkom moderných národných štátov.

Branná povinnosť sa na začiatku dvadsiateho storočia stala základom pre masové armády dovtedy nevídaných rozmerov. Na model armády dopĺňanej na základe brannej povinnosti prešli aj štáty, kde branná povinnosť v histórii nezohrávala určujúcu úlohu. Takéto masové armády sa stretli na poliach bitiek prvej a druhej svetovej vojny. Pre mnohé štáty sveta znamenali totálnu vojnu, v ktorej bolo treba nájsť dobrý pomer medzi odvodmi do armády a udrzaním chodu krajiny.

V rámci armád však dochádzalo aj k profesionalizácii dôstojníckych kádrov. Stalo sa tak predovšetkým z dvoch príčin. Prvou z príčin bola zložitosť spoločenskej a vojenskej štruktúry. Druhá príčina bola technologická revolúcia, ktorá priniesla do vojny ďalšiu dimenziu. Ekonomický rast následne poskytol krajinám obrovský kapitál na vedenie vojny. Európske mocnosti začali čím ďalej tým viac preberať nemecký vzor generálneho štábu a spôsob výučby dôstojníkov. Nevýhodou novej skupiny profesionálnych dôstojníkov bolo, že boli odlúčení od praktických vojenských skúseností. Od roku 1871 sa v Európe neviedla väčšia vojna. Predošlé bitky, ktoré prebehli, mali odlišný charakter, lebo po nich nasledoval veľký technologický pokrok. Technologické zmeny zaberali väčšinu času prípravy dôstojníkov (Parker, 2008).

Profesionalizácia ako taká je proces. Do istej miery je možné formulovať predpoklad, že vždy s technologickým pokrokom prichádza aj profesionalizácia inštitúcie, v ktorej sú nové technológie používané. V tomto prípade sa jedná hlavne o profesionalizáciu po kvalitatívnej stránke, teda zlepšovania schopností, zvyšovania profesijnej kvalifikácie. V

armádach sa pred prvou svetovou vojnou začal prejavovať aj kvantitatívny nárast profesionálov v armáde, keďže kádrové pozície boli založené na dôkladnom ovládnutí povolania prostredníctvom štúdia na špecializovaných školách pre výcvik dôstojníkov.

Vo veľa štátoch je aj v dnešnej dobe všeobecná branná povinnosť v zákone stanovená len na obdobie ohrozenia krajiny. Tak tomu bolo aj pred prvou svetovou vojnou vo Veľkej Británii a Spojených štátoch amerických (ďalej aj USA). Keď sa demokratické krajiny ako Veľká Británia, Francúzsko a USA snažili zaviesť brannú povinnosť, nemohli ju založiť na čistom donútení. Bolo treba presvedčiť občanov o nevyhnutnosti a prezentovať ju ako službu občana národu. Hľadali sa aj príklady v minulosti, kedy bola všeobecná branná povinnosť v krajine uplatnená. Pre USA slúžili ako príklad koloniálne milície, Francúzsko sa opieralo o revolučnú armádu a koncept *levée en masse*. Veľká Británia mala o čosi zložitejšiu situáciu a opierala sa o službu v milíciách z roku 1181. Francúzsko malo v obidvoch vojnách komplikovanú situáciu, keďže agresor sa nachádzal v bezprostrednej blízkosti. Muselo preto zaviesť povinnú vojenskú službu aj v čase mieru medzi vojnami. Pred druhou svetovou vojnou však zvolilo zlý model odvodov a mobilizácie. Trvala príliš dlho a nebola dostatočne prehľadná. Proti nemeckému konceptu bleskovej vojny nemali Francúzi šancu. USA a Veľká Británia na druhej strane mali vždy pred vojnou problém zaviesť brannú povinnosť. Problémom bola neochota politických strán pretlačiť zákon o brannej povinnosti. Veľká Británia sa aj pred prvou, aj pred druhou svetovou vojnou spoliehala na dobrovoľníkov. Zakaždým sa však ukázalo, že dobrovoľníci neboli schopní naplniť regrutačné požiadavky armády (Flynn 2002, s.25). Veľká Británia od začiatku prvej svetovej vojny nasadzovala dobrovoľníkov. Prihlásilo sa viac ako milión dobrovoľníkov, ktorí však neboli dostatočne vytrénovaní na vojnu, ktorá ich čakala v kontinentálnej Európe. Približne po roku trvania vojny bolo Britom jasné, že dopĺňanie síl na základe dobrovoľnosti už nebude možné. Po prvýkrát v modernej histórii Veľkej Británie bola zavedená všeobecná branná povinnosť. Veľmoci na kontinente mali zavedenú povinnú vojenskú službu v rôznych formách už mnoho rokov. Vo Veľkej Británii neexistovala tradícia občianstva zahrňujúceho vojenské povinnosti. V roku 1916 bol nakoniec vydaný zákon, ktorý v sebe ukladal povinnosť všetkým slobodným mužom vo veku medzi 18-41 rokov, ktorí sú po fyzickej a psychickej stránke v poriadku, podriaďiť sa odvodu do armády. Podmienky odvodov sa počas vojny ešte sprísnila a situácia v krajine vyvolala protesty a demonštrácie (Conscription: the first, 2015; Norton-Taylor, 2014; Strachan, 2003).

Nemecko predstavuje iný príklad v rámci histórie všeobecnej brannej povinnosti. Povinná vojenská služba bola sčasti zakorenená v národe už od čias Pruska. Prusko bolo

vedúcim národom zjednotenia a zároveň dalo zjednotenému Nemecku aj prvého cisára. S Pruskom sa do Nemecka do istej miery preniesol aj pruský militarizmus. Nemecká armáda sa skladala z brancov, ale prihlásilo sa aj veľa dobrovoľníkov. Nemecká armáda teda disponovala veľkým počtom občanov vo vojenských zálohách a dokázala narásť od augusta 1914 (za 12 dní) z 808 280 na 3 502 700 vojakov (Watson, 2015).

Vidíme, že nie všetky mocnosti Európy sa pred prvou svetovou vojnou a v období prvej svetovej vojny spoliehali na masové armády založené na všeobecnej brannej povinnosti. Vo Veľkej Británii bola na základe vnímania povinností občanov voči štátu uprednostňovaná plne dobrovoľná armáda. Takto vytvorená armáda však spĺňala len jednu podmienku profesionálnych armád, ktorou je dobrovoľnosť vstupu do armády. Ako vyplýva z predošlého odseku, čo sa týka kvality výcviku regrútov, respektíve dobrovoľníkov, armáda zďaleka nesplňovala podmienku profesionality. Podľa nášho názoru v období prvej svetovej vojny ešte nenastal vhodný čas na prechod štátov k plne profesionalizovaným armádam. Myslíme si, že takáto konštelácia vyplývala predovšetkým z dvoch faktorov. Po prvé, napriek obrovskému rastu technologických spôsobilostí armád, nebolo v tomto období možné oponovať sile protivníka len na základe technologickej prevahy. Veľkú úlohu stále zohrávala úderná sila vojska. Po druhé, podľa nášho názoru, išlo o spôsob boja a chápanie konfliktov. Jednotlivé strany konfliktu boli ochotné nasadiť plný potenciál krajiny, čo znamená, že bol využívaný koncept totálnej vojny. Voči sebe stáli obrovské armády, a víťazstvo jednoznačne nútilo štáty zaviesť všeobecnú brannú povinnosť.

K histórii vojenstva, ale aj k armáde samotnej, neodmysliteľne patria aj medici, alebo inými slovami vojenský lekári. Vývoj tohto zamestnania smerom k profesionalizácii prešiel dlhou cestou. Povolanie sa profesionalizovalo ruka v ruku s vývojom medicíny a snažilo sa zmierniť utrpenie vojakov ranených na poli bitky, ale hlavne znížiť straty jednotlivých armád. K zvýšenej profesionalizácii prišlo počas prvej svetovej vojny. Napríklad Medický zbor Kráľovskej Armády mal prepracovaný systém ošetrovania ranených, mimo iného aj po logistickej stránke. V poľných nemocniciach boli navyše využívané aj technologické výtoby ako röntgen (Battlefield Medics, 2006).

Profesionalizácia medických zborov poukazuje na komplexnosť armád. Armády sa skladajú z rôznych častí a aj keď istá časť nepodlieha profesionalizácii, je možné, že iná časť armády bude profesionalizovaná.

Na základe spomenutého je jasné, že technologický pokrok so sebou prináša aj zlepšenie ekonomickej situácie krajiny a jej obyvateľstva. Čo je však pre potreby tejto monografie podstatnejšie je fakt, že technologický pokrok so sebou prináša aj zmeny vo

vojenstve, zmeny, ktoré transformujú armádu smerom k profesionálnej. Na základe zlepšenia technológií používaných v konfliktoch medzi krajinami sa v prvom rade dostala do popredia otázka velenia a došlo k profesionalizácii dôstojníckych kádrov. Táto inovácia pochádzala z Pruska, ale vďaka jej efektívnosti sa rozšírila do celej Európy. Dá sa povedať, že pribúdanie znakov profesionality v jednotlivých armádach európskych veľmocí bol prepojený proces. Úspešné inovácie z jednej krajiny preberali ostatné. Podstatným hnacím motorom inovácií a rozvoja v Európe bola podľa nášho názoru aj konkurencia medzi krajinami, ktorá ich neustále nútila prispôsobovať sa zmenám a inovovať, aby znovu získali prevahu nad ostatnými.

V nasledujúcej časti sa venujeme opisu transformácie armád európskych veľmocí v medzivojnovom období. Pozornosť zameriavame predovšetkým na zmeny v armáde, ktoré mali vplyv na profesionalizáciu armád jednotlivých veľmocí. Ako príklad sme zvolili nasledovné štáty: Francúzsko, Nemecko, Veľká Británia a Rusko.

V medzivojnovom období sa vývoj armád v európskych veľmociach uskutočňoval odlišne. Francúzsko nedokázalo dobre reagovať na zmenený svet okolo seba a nedokázalo svoju armádu transformovať zodpovedajúcim spôsobom. Treba poznamenať, že Francúzsko bolo po prvej svetovej vojne ekonomicky vyspelé a disponovalo veľkými zásobami zbraní, pričom v medzivojnovom období došlo aj k ich modernizácii. Zlyhala legislatíva, lebo bola zameraná príliš teoreticky a zároveň sa vyskytol aj problém s jej zavedením do reality. Najslabšie však obstála doktrína. Francúzsko dokázalo správne identifikovať hrozbu. Bálo sa odplaty Nemecka. Francúzi vypracovali koncept metodické vojny, ktorá bola viac defenzívna ako ofenzívna. Ovplyvnila aj vojenské školstvo, kde obmedzila kreatívne myslenie a iniciatívu mladých veliteľov. Uprednostňovala synchronizáciu pred manévrovaním. Tým pádom vzdelávanie nepripravovalo na reálnu vojnu, ale na koncept vojny, ktorý bol umelo vytvorený. Vzdelanie a tréning neboli založené na reálnych pozorovaniach bezpečnostného prostredia, ale dôraz bol kladený na súlad s doktrínou. Zlyhalo aj ohodnotenie schopností francúzskej defenzívy vrátane Maginotovej línie. Výsledky, ktoré poukazovali na slabé miesta francúzskej obrany neboli brané do úvahy (Rajevs, 2009).

Zdá sa, že najväčším problémom medzivojnového formovania francúzskej armády bolo nesprávne vyhodnotenie udalostí prvej svetovej vojny a neschopnosť výsledky správne interpretovať a odhadnúť budúci vývoj vojenstva a bezpečnostného prostredia. Z takéhoto vyhodnotenia vzišla doktrína, ktorá bola nesprávne stanovená a ovplyvnila vojenské vzdelávanie aj tréning. Dá sa povedať, že zamedzila využívanie analytických schopností

dôstojníkov a vedenie vojny učinila príliš statickým. Z tohto pohľadu musíme konštatovať, že profesionálnu armádu formuje aj schopnosť strategicky vyhodnotiť bezpečnostné prostredie a definovať hrozby, ktoré z neho vyplývajú pre konkrétnu krajinu. Bez takýchto strategických predpokladov nemôže byť armáda dobre vycvičená, pričom špičkový výcvik je jedným zo základných znakov profesionálnej armády. Armáda nemôže prejsť kvalitným výcvikom len za predpokladu, že sú známe hrozby, ktorým bude čeliť. Musí tiež dobre odhadnúť, ako jednotlivým hrozbám čeliť.

V Nemecku nastala po vojne náročná situácia. Krajina bola politicky nestabilná a tak isto bola nestabilná aj jej armáda – Reichswehr. Okrem oficiálnej armády hneď po vojne vznikla aj militantná organizácia zastupujúca funkciu armády – Freikorps. V jej radoch boli bývalí nemeckí vojaci a tak isto aj velitelia. Na základe Konferencie v Spa mala byť nemecká armáda obmedzená na 100 000 vojakov a zároveň malo dôjsť k čiastočnej demilitarizácii. Reichswehr bola profesionálna armáda, ktorá mala slúžiť pre čisto obranné účely (Reichswehr, Freikorps, 2015). V období Weimarskej republiky sa vedenie nemeckej armády zameralo na dôkladnú analýzu udalostí prvej svetovej vojny, z ktorých bol v roku 1924 vypracovaný dokument *Truppenführung*. Zdôrazňoval inovatívnosť, elasticnosť a iniciatívu. Dá sa povedať, že bol v istom protiklade ku koncepcii metodickéj vojny (Parker, 2008). Reichswehr zanikol v roku 1935, dva roky po nástupe Adolfa Hitlera k moci. Nariadenia vyplývajúce z Versaillskej zmluvy boli porušené a vznikol Wehrmacht, čo v konečnom dôsledku znamenalo obnovenie členenia armády na pozemnú, námornú a letectvo (Pipes, 2015). Považujeme za dôležité vyzdvihnúť aj vzdelávanie mládeže v nacistickom Nemecku. Deti boli od malička vychovávané k telesnej zdatnosti a ideologickému chápaniu reality. Tí najsilnejší boli vybraní do špeciálnych škôl, kde podliehali ťažkému psychologickému a fyzickému výcviku. Na školách sa pri výcviku používali aj ostré náboje, takže prešli len tí najsilnejší, ktorí dostali vysoké miesta vo Wehrmachte alebo jednotkách SS (Trueman, 2015). Nemecko nezanedbalo ani technologické výdobytky. Už v roku 1935 disponovalo obrnenými divíziami. Nezanedbalo ani pechotu, lebo plne mechanizovaná vojna ešte neprichádzala do úvahy (Parker, 2008).

Nemecko sa po prvej svetovej vojne ocitlo v zlej ekonomickej situácii. Do situácie negatívne zasahovala aj zložitá politická situácia a vzbury na území Nemecka. Napriek všetkým negatívnym faktorom dokázali Nemci správne vyhodnotiť priebeh prvej svetovej vojny a prísť s plánom budúcej vojny, ktorý najlepšie zodpovedal vtedajším technologickým možnostiam a potenciálu ľudskej sily v nadväznosti na bezpečnostné prostredie. K značnému posilneniu armády došlo po prevzatí moci Adolfom Hitlerom, ktorý vniesol do armády

ideológiu. Dbalo sa na tvrdý výcvik a na iniciatívu jednotlivcov, čo značne posilnilo profesionalitu armády. Nemci zároveň dobre pochopili, že v podmienkach ďalšej vojny bude jednu z kľúčových úloh zohrávať práve ľudská sila.

Vo Veľkej Británii sa v medzivojnovom období kládol väčší dôraz na vojenské letectvo a loďstvo ako na pozemnú armádu. V prípade pozemnej armády sa presadzovala idea dobre technologicky vybavenej, mechanizovanej a motorizovanej profesionálnej armády, ktorá mala byť schopná rýchlo a lacno vyhrávať bitky. Ľudská sila mala byť nahradená technológiou. Vojenská doktrína pripomínala tú francúzske. V boji sa uprednostňovala palebná sila pred mobilitou vojska a mladí dôstojníci nemali šancu prejavíť svoju iniciatívu, lebo plne podliehali rozkazom vyšších dôstojníkov. Takto stanovená doktrína ovplyvňovala aj vojenské vzdelanie, tréning a organizáciu. V doktríne sa správne predpokladalo, že vojny medzi veľmocami budú vedené za využitia všetkých možných zdrojov jednotlivých veľmocí na porazenie protivníkov. Generálny štáb však nesprávne predpokladal, že v budúcej vojne nebudú nasadené ľudské zdroje do takej miery ako v prvej svetovej vojne. Mysleli si, že možnosť využitia letectva úplne vylučuje koncept národa v zbrani. Vojsko Veľkej Británie trpelo poddimenzovaním nielen v radoch vojakov, ale aj dôstojníkov. Pravdepodobne za to mohol obrovský dôraz na disciplínu, ktorý odrádzal regrútov a výrazný pokles populácie spôsobený prvou svetovou vojnou. Posledným, ale nemenej dôležitým faktorom bol aj fakt, že Veľká Británia počas väčšej časti medzivojnového obdobia nepredpokladala budúce narušenie národnej bezpečnosti a tak nevyvíjala dostatočnú iniciatívu pre zlepšenie regrutačných výsledkov (French, 2000).

Veľká Británia, tak ako aj pred prvou svetovou vojnou, sa pri obrane štátu spoliehala na plne profesionálnu armádu, ktorá nebola založená na všeobecnej brannej povinnosti. Veľká Británia však vo svojich vojenských predstavách nevystihla obdobie pred druhou svetovou vojnou. Jej vízia vojny nebola ešte v čase druhej svetovej vojny reálna, obzvlášť, keď sa ostatné krajiny stále opierali o masové armády. Tak isto ako vo francúzskej armáde, aj v britskej bola mladým dôstojníkom odopieraná sloboda rozhodovania.

V Rusku sa medzivojnové obdobie nieslo v inom duchu ako v strednej a západnej Európe. Ešte počas prvej svetovej vojny bol zvrhnutý cársky režim a vládu prebrala komunistická strana, ktorá formovala aj armádu. V komunistickej praxi bola armáda spolitizovaná. Vnútná aj zahraničná politika splývali, hlavnou úlohou armády bola ochrana proletariátu. Komunistickej filozofii zodpovedala aj organizácia, štruktúra a filozofia armády. Základom novosformovanej Červenej armády boli bývalí príslušníci cárskej armády. Červená armáda prešla v medzivojnovom období rôznymi fázami, ktoré boli

ovplyvnené predovšetkým politickou situáciou v krajine a obdobím občianskej vojny. Prešla obdobiami všeobecnej brannej povinnosti ale aj občianskych milícií. Po skončení občianskej vojny sa do popredia dostala nová vízia ofenzívnej mobilnej vojny. Táto vízia sa zakladala na armáde s veľkou údernou silou, ktorá kombinovala pešiakov s tankami, artilériou a letectvom. Armáda mala preraziť línie nepriateľa a postupovať ďalej, až kým neeliminovala nepriateľa. Táto vízia slúžila ako základ Sovietskej vojenskej doktríny a zostala platná počas celej druhej svetovej vojny a z časti sa zachovala aj v období studenej vojny. Od roku 1929 sa v krajine začala masívna industrializácia, ktorá do vysokej miery slúžila vojenským cieľom. Pred druhou svetovou vojnou všetci ruskí občania podliehali povinnej vojenskej službe. Nešťastím pre Červenú armádu boli Stalinove čistky, ktoré zasiahli aj najvyšších dôstojníkov, čím sa armáda stala značne slabšou (Stone, 2006).

Armáda Sovietskeho zväzu bola veľmi špecifická, hlavne čo sa týka riadenia armády, keďže bola viac spolitizovaná ako armády iných krajín. Z druhej strany sa dá povedať, že po technologickej stránke bola armáda dobre pripravená. Zvolená bola aj správna stratégia boja, ktorá kombinovala všetky spôsobilosti armády a štýl predpokladaného boja sa dá pokladať za vysoko ofenzívny. Problémom krajiny sa však pred druhou svetovou vojnou stalo vyvraždenie schopných dôstojníkov, čo spôsobilo Sovietskemu zväzu neskôr značné ťažkosti.

Francúzsko a Veľká Británia mali v medzivojnovom období veľmi podobné doktríny, ktoré nesprávne reagovali na budúcu vojnu. Obidve boli príliš statické, čo spôsobilo, že krajiny neboli pripravené čeliť bleskovému útoku hitlerovského Nemecka počas druhej svetovej vojny. Profesionálne kádre vo Francúzsku aj vo Veľkej Británii nedostávali možnosť kreatívne rozmyšľať a byť prínosom na bojovom poli. Boli len predĺženou rukou doktríny, ktorú mali naplňať. Armáda aj doktrína Veľkej Británie je však z nášho pohľadu veľmi zaujímavá. Armáda veľmi pripomínala dnešné profesionálne armády a veríme, že v podmienkach obmedzených konfliktov by bola veľmi efektívna. Aj poňatie armády ako profesionálnej, mobilnej a dobre vyzbrojenej, ktorá dokáže rýchlo vyhrávať bez väčších strát sa veľmi podobá na dnešné. Problémom však bolo, že takáto armáda nemohla čeliť masovým armádam a v podstate vôbec nezodpovedala bezpečnostnému prostrediu, ktoré sa v medzivojnovom období v Európe vyvíjalo.

Sovietsky zväz aj Nemecko dokázali odhadnúť vyvíjajúcu sa situáciu vo vojenstve lepšie. Ich príprava na vojnu bola takmer v presnom súlade s neskorším spôsobom boja počas druhej svetovej vojny. Velenie armád dokázalo lepšie pochopiť vznikajúce

bezpečnostné prostredie v Európe. Zároveň armády obidvoch krajín fungovali na ideologickom základe, v Nemecku to bol nacizmus a v Sovietskom zväze zas komunizmus.

Vo všetkých krajinách je zároveň možné sledovať postupné narastanie profesionality. Týkalo sa to predovšetkým dôstojníckych kádrov. Potreba ich profesionalizácie sa plne ukázala v prvej svetovej vojne. Zároveň sa armády začali technologicky zdokonaľovať, čo tiež do istej miery vyžadovalo vzrast profesionality v jednotlivých armádach. Jednoznačne v tomto čase však stále dôležitú úlohu zohrávala ľudská sila. Masové armády podľa nášho názoru ustúpili profesionálnym až po vynájdení atómovej bomby, ktorá v podstate navždy vylúčila možnosť vedenia totálnej vojny medzi najsilnejšími krajinami. V dnešnej dobe je vojenská technológia na takej úrovni, že samotná veľkosť armády nemôže konkurovať moderným bojovým zariadeniam. Nevyhnutná je ich kombinácia v správnom pomere.

Zdá sa, že zavádzanie nových technológií so sebou prináša aj zvýšenú potrebu profesionalizácie. Zároveň je podľa nášho názoru profesionalizácia armády do istej miery prepojená aj s rozvojom spoločnosti. V tomto bode je dôležité spomenúť, že profesionalizácia armády je trendom, ktorý vychádza z profesionalizácie ako takej a teda potreby ľudstva pre špecializáciu v jednotlivých odvetviach. Sme toho názoru, že trend profesionalizácie prebieha už od nepamäti, a to vždy v nadväznosti na spoločenské a ekonomické a technologické zmeny. Pri hlbšom zamyslení je očividné, že profesionalizácia sa historicky zasadzuje už do obdobia, kedy začal prebiehať výmenný obchod, čo umožnilo jednotlivcom zamerať sa na výrobu istého produktu alebo len na jedno hospodárske odvetvie, aby si zabezpečili živobytie.

Treba poznamenať, že skončenie druhej svetovej vojny neznamenal koniec masových armád a ani povinnej vojenskej služby. Nastala studená vojna. Bola charakteristická súperením dvoch veľmocí: Zväzu sovietskych socialistických republík a Spojených štátov amerických. Zmienili sme sa, že arzenál nukleárných zbraní obidvoch pólův súperenia znemožňoval priamu konfrontáciu. Konflikty, ako napríklad Kórejská vojna, vojna vo Vietname, alebo vojna v Afganistane, však predstavovali nepriame súperenie dvoch veľmocí. Išlo však stále o masové konflikty. Kórejská aj Vietnamská vojna vytvorili nevyhnutnosť udržania povinnej vojenskej služby aj v Spojených štátoch amerických. Celá situácia sa začala meniť pádom Sovietskeho zväzu. Technológie vo vojenstve aj zmena charakteru konfliktov sú viac naklonené profesionálnym armádam. Sú menšou spoločenskou aj ekonomickou záťažou pre štát.

Na základe zistení z tejto podkapitoly sme schopní odvodiť isté vzorce, ktoré podľa nášho názoru budú formovať vojenstvo aj armády ako také do budúcnosti. Ako sme už

spomenuli, zdá sa, že proces profesionalizácie ozbrojených síl je neoddeliteľne prepojený s ekonomickou situáciou v krajine a s technologickou vybavenosťou armády. Myslíme si, že s technologickými zmenami v armádach dôjde v budúcnosti ešte k zvýšeniu potreby profesionalizácie. Jednotlivé stroje a vojenská technika sú čím ďalej tým viac sofistikovanejšie a ich obsluhu zvláda len špecificky vycvičený personál.

Na obhájenie nášho názoru môžeme uviesť niektoré predpoklady ohľadne budúcej vojny, ktoré vo svojej knihe uviedol George Friedman. Píše, že na základe dnešnej techniky možno odhadnúť jej vývoj do budúcnosti. Budúca vojna bude podľa jeho názorov vysoko technologizovaná. Istá časť vojny prebehne aj vo vesmíre, ktorý sa stane centrom riadenia ozbrojených síl a zároveň aj monitorovania v reálnom čase. Vojna sa má spresniť. Bude sa útočiť na vojenské ciele a predpokladá sa výrazný pokles civilných obetí. Hlavnými útočnými prostriedkami majú byť nadzvukové rakety a bezpilotné lietadlá. Pozemné sily budú technologicky veľmi vyspelé, nebude existovať potreba masových armád (Friedman, 2009).

Ako sa ukázalo aj v prvej svetovej vojne, veľmi dôležitou súčasťou vedenia vojny sú vysoko profesionálni dôstojníci, ale aj schopný a profesionálny generálny štáb, ktorý dokáže zvoliť správnu stratégiu pre vedenie vojny. Nazdávame sa, že do budúcnosti sa váhy naklonia ešte viac na stranu velenia, ktoré bude musieť dosahovať čoraz väčšiu profesionalitu. Existuje možný scenár, že vojská sa budú zmenšovať na minimum potrebné pre správny chod armád. Technologický pokrok do vysokej miery umožňuje náhradu ľudskej sily priamo na bojovom poli za stroje ovládané a kontrolované ľuďmi. Redukovanie počtov ozbrojených síl je však len jedným z možných scenárov. Konflikty, ktoré dnes prebiehajú vo svete poukazujú na jasnú prevahu moderných, technologicky vyspelých armád. Nič však nenasvedčuje tomu, že by sa v blízkej budúcnosti mal vytratiť potenciál vojaka na bojisku. Moderné konflikty sú natoľko komplexné, že ich nemožno riešiť len jedným spôsobom. Vo fáze boja je dôležitá vojenská prevaha. Vo fáze postkonfliktnej rekonštrukcie je však úloha vojakov nevyhnutná, či už pri tréňovaní nových ozbrojených zložiek krajiny, či polície. V takomto prípade je však tiež lepšie, ak sa jedná o profesionálneho vojaka špecificky vytrénovaného na takéto úlohy. Kým však krajina zničená vojnou nezíska späť politickú a ekonomickú stabilitu, potrebuje kontrolu, ktorú musia vykonávať vojaci. Bez takejto pomoci môže v krajine prepuknúť ďalší konflikt.

3.2 Prístupy k typológii profesionálnych ozbrojených síl

Pojem profesionálne ozbrojené sily nie je úplne jednoznačný. Nejednoznačnosť vyplýva najmä z otázky, aké si stanovíme základné znaky, pri ktorých naplnení sa stáva z miličnej či konskripčnej armády profesionálna armáda. Tieto rozdiely môžu byť v rôznych ponímaniach značné a to, čo jedni autori považujú za konskripčnú armádu, napríklad na základe väčšinového podielu brancov v armáde, chápu iní autori už ako armádu profesionálnu, napríklad na základe schopnosti armády spolupracovať s ozbrojenými silami spojeneckých krajín.

Prvá možná typológia profesionálnych ozbrojených síl je určená na základe pomeru profesionálov, vojakov vykonávajúcich vojenskú profesiu na základe pracovného pomeru a brancami, teda vojakmi odvedenými do armády na základe všeobecnej brannej povinnosti vyplývajúcej z branného zákona danej krajiny. Na základe takto stanovených podmienok pre typológiu rozlišujeme armádu profesionalizovanú a profesionálnu.

Profesionalizovaná armáda je „armáda zložená z občanov, ktorí vykonávajú vojenskú službu na základe všeobecnej brannej povinnosti, ako aj občanov, ktorí vykonávajú vojenskú činnú službu za plat na základe právneho vzťahu vznikajúceho uzavretím zmluvy medzi občanom a vojenskou správou. Stupeň profesionalizácie určuje ich vzájomný pomer“ (Vallo, 2004, s. 13). A profesionálna armáda je v tomto prípade definovaná ako „armáda zložená z občanov, ktorí vykonávajú službu dobrovoľne za plat, na základe právneho vzťahu vznikajúceho uzavretím zmluvy medzi občanom a vojenskou správou“ (Vallo, 2004, s. 13).

Ďalšia možná typológia je omnoho komplexnejšia a nachádza sa v publikácii pod názvom *The Challenge of Military Reform in Postcommunist Europe: Building Professional Armed Forces*. Autori pri kategorizácii vychádzajú z ideálneho typu profesionálnych ozbrojených síl, ktoré sú charakterizované ako cieľový stav, ktorý spĺňa niekoľko faktorov. Po prvé, majú jasne definované svoje poslanie v rámci vnútorného aj vonkajšieho prostredia štátu. Postavenie v rámci štátu je jasne stanovené ústavou a zákonom, sú jasne zamerané na istý cieľ, z ktorého vyplývajú potreby personálu, vybavenia a verejného obstarávania a sú pripravené na širokú škálu obranných politík. Po druhé, majú všetky nevyhnutné profesionálne kapacity a zručnosti, aby efektívne vykonávali vnútroštátne a mimoštátne aktivity, pod ktoré patrí zodpovedajúce vzdelanie aj v technickom smere, výcvik, dostačujúce skúsenosti a vyhovujúci zdravotný stav personálu. Po tretie, ideálna profesionálna armáda má jasne dané vnútorné pravidlá týkajúce sa sféry zodpovedností jednotlivých vojakov a armády ako takej. Rozkazy sú jasné, nikoho nediskriminujú, je

udržiavaná disciplína, armáda dodržiava medzinárodno-právne normy týkajúce sa vojenstva a sú zabezpečené mechanizmy odstraňujúce korupciu, s čím je spojená aj efektívnosť využívania zdrojov. Posledným faktorom je udeľovanie povýšenia na základe zlepšených schopností (Forster, Edmunds, Cottey, 2002).

Na základe odlišností od ideálneho typu profesionálnych ozbrojených síl autori vytvorili štyri typy reálnych profesionálnych ozbrojených síl (Forster, Edmunds, Cottey, 2002):

- Určené na projekciu sily – založené na možnosti rozmiestňovať vojsko v zahraničí v mieste potreby. Využiteľné sú najmä pri vedení vojny, vynucovaní mieru alebo udržiavaní mieru, ale sú dostačujúce aj v prípade situácie, ktorá si vyžaduje obranu teritória štátu. Ako príklad sa dá uviesť armáda Veľkej Británie a Spojených štátov amerických.
- Na teritoriálnu obranu – sú vystavané tak, aby slúžili hlavne potrebám obrany teritória, ale majú spôsobilosti, ktoré im umožňujú zapojiť sa do medzinárodných misií. Príkladom je armáda Poľska a Turecka.
- Post neutrálne – sú podobné profesionálnym armádam na teritoriálnu obranu. Odlišuje ich však nižšia schopnosť prispievať do zahraničných misií a v čase vojny sú odkázané na masovú mobilizáciu. Fínsko a Švédsko sú príkladom post neutrálneho modelu.
- Neutrálne – podobné post neutrálnemu modelu s tým rozdielom, že prispievajú do medzinárodných misií len minimálne. Dnešným príkladom je Švajčiarsko.

Inú možnú typológiu profesionálnych ozbrojených síl uvádza Pernica v knihe *Profesionalizace ozbrojených sil: trendy, teorie a zkušenosti*. Profesionálne ozbrojené sily delí na dobrovoľnícke a zamestnanecké na základe miery dobrovoľnosti v rámci armády. Upozorňuje, že v bežnom jazyku sa medzi dobrovoľníkymi a zamestnaneckými ozbrojenými silami nerozlišuje. Hlavný rozdiel medzi dobrovoľníkymi a zamestnaneckými ozbrojenými silami je v chápaní služobného záväzku. Tento záväzok je v oboch prípadoch dočasný, avšak v zamestnaneckých ozbrojených silách sa na rozdiel od dobrovoľníckych nezhoduje so zamestnaneckým vzťahom. V prípade dobrovoľníckych ozbrojených síl so zaniknutím záväzku končí aj pracovný pomer, ak nie je vôľou obidvoch zmluvných strán tento pomer predĺžiť. V zamestnaneckých ozbrojených silách vojak zostáva vojakom aj po uplynutí služobného záväzku, bez potreby obnovovania zamestnaneckého vzťahu. Takto, v istých prípadoch, môže odísť vojak dokonca priamo do starobného dôchodku, ak do tohto veku spĺňal ostatné požiadavky nevyhnutné pre výkon jeho povolania (Pernica, 2007c).

Štvrtú typológiu vieme vydedukovať na základe článku Polonského. Zakladá sa na troch základných spôsoboch profesionalizácie. Plošná profesionalizácia prebieha na základe vytypovania najdôležitejších pozícií z celej vertikálnej aj horizontálnej štruktúry armády, na ktorých budú nahradení vojaci povinnej vojenskej služby profesionálnymi. V tomto procese sa pokračuje a ďalej sa obsadzujú vytypované miesta profesionálmi, s čím úzko súvisí aj systém náboru a výcviku. Druhým spôsobom je bodová profesionalizácia, ktorá ráta len s profesionalizáciou určených vojenských jednotiek a útvarov. V tomto procese sa zvyčajne začína od špeciálnych útvarov smerom k pravidelných štruktúrnym prvkom ozbrojených síl. Posledný spôsob je kombinovaný, založený na skĺbení prvkov plošnej profesionalizácie a bodovej profesionalizácie v ľubovoľnom pomere. Pomer je zvyčajne založený na dostupných finančných zdrojoch a čím viacej prostriedkov je k dispozícii, tým bude pomer viac naklonený smerom k plošnému spôsobu (Polonský, 2005).

Prostredníctvom troch spôsobov profesionalizácie vzniknú v podstate tri rôzne typy profesionálnych ozbrojených síl, ktoré sa budú od seba odlišovať štruktúrou a iným rozložením profesionálov v rámci ozbrojených síl.

Uviedli sme štyri možné typológie profesionálnych ozbrojených síl. Najskôr treba poznamenať, že v ťažiskových bodoch dávajú dôraz na diametrálne odlišné aspekty. Prvá typológia, ktorú sme uviedli, dáva dôraz predovšetkým na pomer medzi profesionálnym a konskripčným vojskom. Profesionálna armáda sa skladá čisto z profesionálov, teda vojakov, ktorých služba je založená na zmluve medzi občanom a vojenskou správou. Profesionalizovaná armáda je každá armáda, ktorá v svojej štruktúre zahŕňa okrem vojakov základnej vojenskej služby aj profesionálnych vojakov. V takomto ponímaní je každá armáda vo svojej podstate profesionalizovaná, lebo len ťažko môže existovať armáda zložená čisto z vojakov základnej vojenskej služby. Druhá typológia vychádza z chápania profesionálnej armády ako každej armády, ktorá je do istej miery profesionalizovaná. V bežnom zmysle slova by sme takúto armádu mohli chápať aj ako konskripčnú alebo miličnú. Typológia slúži najmä na odhalenie vzorcov, ktoré vyplývajú z miery profesionalizácie danej armády. Samotná typológia bola vytvorená pre potreby rozlíšenia profesionálnych armád východnej Európy. Tretia typológia vyzdvihuje rozdiely v dobrovoľnosti nielen vstupu jednotlivcov do armády, ale aj dobrovoľnosti armády prijímať a udržiavať v pracovnom pomere jednotlivcov na základe splnených požiadaviek. Štvrtá typológia, ako sme už spomenuli, je založená na spôsobe profesionalizácie ozbrojených síl a dáva dôraz na to, ktoré časti armády sa profesionalizujú a akým spôsobom.

Na základe spomenutých typológií je jednoduchšie vytvoriť si širší obraz o profesionalizácii. Prvá a štvrtá typológia zhodne poukazujú na procesualnosť profesionalizácie a teda, že profesionalizácia nie je otázka niekoľkých mesiacov, ale dlhodobý proces, ktorý sa nikdy nemusí dostať na úroveň plnej profesionalizácie, pričom štvrtá dáva dôraz aj na to, akým spôsobom sa armáda profesionalizuje.

Druhá typológia je z nášho pohľadu najužitočnejšia. Charakterizuje ideálny typ plne profesionalizovaných ozbrojených síl. Od neho odvodzuje typy ozbrojených síl, ktoré sú čiastočne profesionalizované. V tabuľke 10 uvádzame znaky, podľa ktorých možno ozbrojené sily štátu zaradiť pod istý model profesionalizovaných ozbrojených síl. Takto možno jasne identifikovať stupeň profesionalizácie ozbrojených síl. Aj keď je typológia určená primárne pre východnú Európu, je podľa nášho názoru jednoducho aplikovateľná na väčšinu krajín sveta. Výnimkou môžu byť krajiny, ktoré sa spoliehajú na nájomné armády. Pravdepodobnosť, že by bola armáda istej krajiny na nulovej úrovni profesionalizácie, je mizivá. Takáto armáda by pravdepodobne nespĺňala ani úlohu obrany svojho štátu.

Tabuľka 10 Typológia profesionálnych ozbrojených síl vo východnej Európe

Profesionálna charakteristika		Aktívna angažovanosť		Limitovaná angažovanosť	
		Ideálny typ ozbrojených síl určených na projekciu sily	Ideálny typ teritoriálnej obrany	Post neutrálny ideálny typ	Neutrálny ideálny typ
Rola	Misia	ONT, a navyše záväzok k samostatnej projekcii sily	Priorita je ONT, ale aj limitovaná ochota participovať na PS misiách ako sekundárny aktér	Priorita je ONT, ale existuje malá ochota participovať na PS a humanitárnych úlohách	Iba ONT. Neochota participovať na vojenských operáciách.
	Štruktúra	Mobilita/ rýchla reakcia	Veľké pozemné armády s obmedzenými mobilnými jednotkami	Pomerne malé ozbrojené sily	Konskripčné ozbrojené sily
		Udržateľné vojenské sily mimo národného teritória	Pozemná infraštruktúra	Hlavne pozemná infraštruktúra, ale aj mobilné jednotky	Neflexibilný systém podpory

		Plná interoperabilita s NATO	Limitovaný počet jednotiek schopných interoperability v misiách vedených NATO	Limitovaný počet jednotiek schopných interoperability v misiách vedených NATO	Žiadne jednotky schopné fungovať mimo teritória krajiny
		Spoločná integrácia ozbrojených síl	Založené na troch druhoch služby	Založené na troch druhoch služby	Založené na troch druhoch služby
Expertíza	Kvalifikácie	Náročné podmienky vstupu	Viac zamerané na kvantitu ako kvalitu	Pomerne nízka	Nízka
	Tréning	Neustály	Všeobecne pomerne slabý	Všeobecne pomerne slabý	Slabý
		Operačné zručnosti aj všeobecné vzdelanie	Operačné schopnosti	Operačné schopnosti	Operačné schopnosti
	Technická expertíza	Vysoké nároky hlavne na UM/VM, ktoré vyžadujú širokú škálu schopností	Špecializácia na pozície	Špecializácia na pozície	Dôraz na čísla, nie technické zručnosti
	Zručnosti	Zručnosti využívané mimo teritória štátu	Zručnosti využívané najmä v rámci domáceho štátu	Zručnosti využívané najmä v rámci domáceho štátu	Zručnosti využívané iba v rámci domáceho štátu
	Zdroj regrutácie	Dobrovoľníci a zálohy	Branci s dobrovoľnými kádrami a záložníkmi	Branci s dobrovoľnými kádrami. Spoliehanie sa na masovú mobilizáciu záloh v čase vojny.	Občianske armády.
	Udržiavanie	Udržiavanie ľudí v armáde je hlavný problém	Nie je veľkým problém až na personál s vysokými zručnosťami v civilnom sektore	Nie je veľkým problém až na personál s vysokými zručnosťami v civilnom sektore	Takmer žiadny problém
Zodpovednosť	Velenie a kontrola	Komplexná štruktúra velenia a kontroly	Hlavne jednoduché štruktúry velenia a kontroly	Hlavne jednoduché štruktúry velenia a kontroly	Decentralizovaná štruktúra velenia

	Delegácia	Silný a spoľahlivý káder poddôstojníkov	Velenie dôstojníkov z hora na dol	Velenie dôstojníkov z hora na dol	Individuálna iniciatíva
Povyšovanie		Na základe zásluh s dôrazom na technické zručnosti a personálny manažment	Na základe zásluh na základe schopností personálu	Na základe zásluh na základe schopností personálu	Na základe zásluh na základe technických schopností
		Prehľadné a konzistentné	Prehľadné a konzistentné	Prehľadné a konzistentné	Prehľadné a konzistentné
Príklady (vrátane aspirantov)		Veľká Británia, USA	Grécko, Turecko, Poľsko, Ukrajina	Švédsko, Fínsko	Švajčiarsko, Rumunsko (1969- 89)
Poznámky: ONT - Obrana národného teritória; PS - projekcia sily; UM - udržiavanie mieru; VM - vytváranie mieru					

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa (Forster – Edmunds – Cottey, 2002, s. 10-11)

3.3 Determinanty profesionalizácie ozbrojených síl

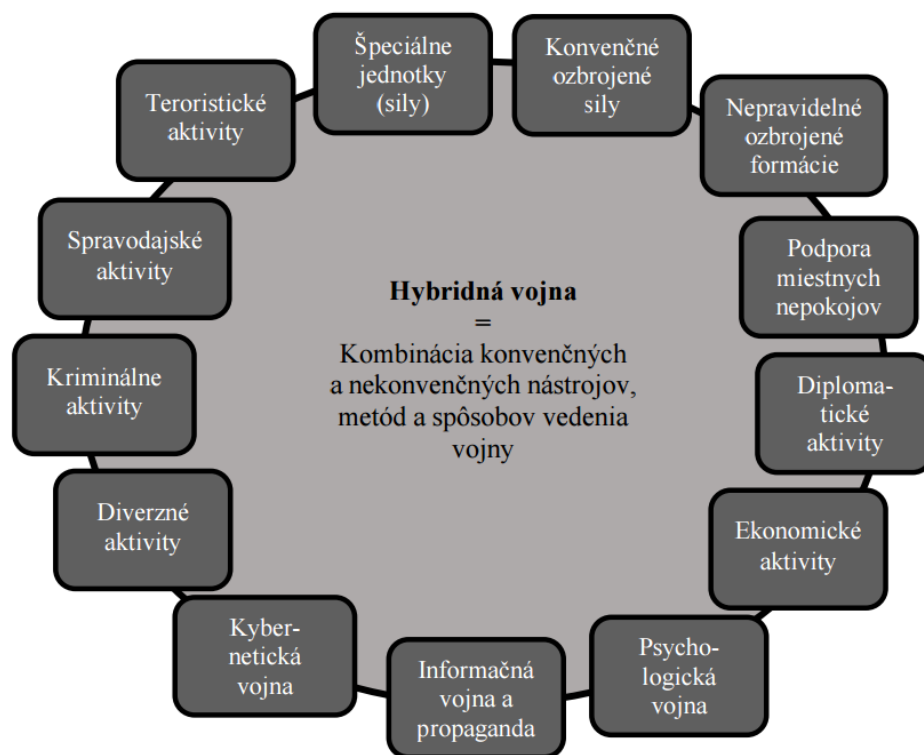
V tejto podkapitole popisujeme faktory zodpovedné za profesionalizáciu ozbrojených síl. Vychádzame z nášho výpočtu faktorov a postupne pridávame kategorizácie a výpočty faktorov iných autorov zaoberajúcich sa problematikou profesionalizácie ozbrojených síl. Na základe uvedenia čo možno najširšieho spektra faktorov vplývajúcich na profesionalizáciu chceme zachovať rôznorodosť prístupov k uvádzaniu faktorov ale aj k profesionalizácii ozbrojených síl ako takej.

Podľa nášho názoru jedným z kľúčových faktorov vplývajúcim na profesionalizáciu ozbrojených síl je zmena bezpečnostného prostredia, ktorá sa plne rozvinula od konca druhej svetovej vojny. Konskripčné armády sú najlepšie uplatniteľné v konfliktoch, kde rozhoduje početnosť armády, kde sa dá odhadnúť, odkiaľ útok príde a v konečnom dôsledku rozhoduje úderná sila.

Dnešné bezpečnostné prostredie je však od takéhoto typu konfliktov diametrálne odlišné. Je veľmi ťažké odhadnúť, odkiaľ príde útok a kam bude smerovaný. Armáda sa teda logicky tejto zmene musí prispôbiť. Úlohy vyplývajúce zo súčasného bezpečnostného prostredia vyžadujú od vojakov profesionalitu, špecifický výcvik a schopnosť narábať s modernou technológiou (Załęski, 2011). V súčasnom konflikte sa jedna strana snaží obísť silné miesta druhej strany a zaútočiť nečakane na slabé miesta protivníka, takzvané „soft targets“ (Zaremba, Zapala In Załęski, 2011). Do popredia vystupujú aj ďalšie problémy ako

útoky zo strany neštátnych aktérov. Tieto môžu byť vedené zo strany teroristických a zločineckých skupín. Organizované skupiny sú čoraz sofistikovanejšie a nedá sa vylúčiť, že do budúcnosti budú disponovať aj zbraňami hromadného ničenia. Veľmi účinné môžu byť útoky vedené prostredníctvom informačných technológií (Beck, 2004). Dôležitým efektom vyplývajúcim z nového bezpečnostného prostredia je stieranie hraníc a to hneď na viacerých úrovniach. Stierajú sa hranice medzi obranou a útokom. Ako príklad môžeme uviesť strategickú obranu, ktorá ráta s preventívnym útokom voči vojenským a spoločenským cieľom, ktoré by sa v krátkom čase mohli stať vážnou hrozbou. Hranice sa stierajú aj medzi vojenskými a mierovými operáciami, čo môže armáde spôsobiť značné ťažkosti (Załęski, 2011).

V súvislosti s dnešným bezpečnostným prostredím sa často používa pojem hybridná vojna aj keď v podstate nie je ničím novým. Pojem hybridná vojna však zažíva svoju renesanciu spojenú s ruskou anexiou Krymu v roku 2014. Druhou udalosťou, ktorá vrátila pojem do praxe, je konflikt medzi bojovníkmi Islamského štátu a vládami v Iraku a Sýrii. *„Stratégia hybridnej vojny predstavuje veľmi silný a komplexný spôsob vedenia moderného ozbrojeného konfliktu. Konfliktu, ktorý nezačína výstrelom, a už vôbec nie vyhlásením vojny, konfliktu, o ktorom napadnutá spoločnosť spočiatku ani nevie, dokonca ani netuší alebo si nepripúšťa, že bola napadnutá a nachádza sa vo vojne, konfliktu, pri ktorom prípravy agresora naň začali už oveľa skôr, a pri ktorom je agresor prostredníctvom získaných, (najmä) spravodajských informácií, schopný identifikovať silné a slabé miesta svojho protivníka, tomu prispôbiť svoju stratégiu a taktiku a zvoliť čo najvhodnejšiu kombináciu konvenčných a nekonvenčných spôsobov a prostriedkov vedenia boja s cieľom dosiahnuť svoje ciele“* (Ivančík, 2016, s. 148). Pre lepšie pochopenie šírky spôsobov škodenia v rámci hybridnej vojny pozri obrázok 4.

Obrázok 4 Grafické spracovanie definície hybridnej vojny

Zdroj: Ivančík (2016, s. 149)

Z popisu bezpečnostného prostredia a atribútov profesionálnych armád z predošlých podkapitol je podľa nášho názoru jasné, že dnešnému bezpečnostnému prostrediu jednoznačne najlepšie zodpovedá profesionálna armáda. Na základe tohto tvrdenia predpokladáme, že v predšlom odseku opísaná zmena bezpečnostného prostredia priamo vplýva na proces čiastočnej ale aj úplnej profesionalizácie ozbrojených síl.

Technický pokrok sa tiež javí ako jeden z dôležitých faktorov vplývajúcich na profesionalizáciu ozbrojených síl. Pri využívaní pokročilých technológií zohráva oveľa dôležitejšiu úlohu profesionalita jednotlivca – teda schopnosť tieto technológie efektívne využívať.

Moderné zbrane môžu efektívne používať len dobre vycvičení profesionáli. Aj použitie ozbrojených síl sa mení, hlavne v Západnej a Strednej Európe a Severnej Amerike armády nie sú používané na obranu, ale prednostne na pôsobenie v rámci medzinárodných operácií (Míte, 2003). Treba tiež dodať, že profesionálne ozbrojené sily nedokážu do vojenského povolania pritiahnuť rovnaký počet vojakov ako konskripčné na základe branného zákona. Ich profesionalita je istou náhradou za údernú silu konskripčných armád. Existuje však predpoklad, že vojaci môžu byť nahradení vyspelými technológiami, čo

vyplýva aj z vyjadrenia generála ozbrojených síl Spojených štátov amerických, generála Raymond T. Odierna: „*Existuje viacero rôznych názorov. Sú ľudia, ktorí chcú zmeniť spôsob akým armáda bojuje a veria, že nepotrebujeme pozemné sily, veria, že môžeme všetko urobiť prostredníctvom technológie, riadených zbraní a rakiet*“ (Raymond T. Odierno in Budget cuts, 2013).

Úplná náhrada človeka strojmi však zatiaľ nie je veľmi pravdepodobná, ako sme spomenuli už v prvej podkapitole tejto kapitoly. Technológia sa vyvíja skôr smerom k zjednodušeniu pôsobenia jednotiek a ochrane života vojakov. Stroje môžu zmapovať situáciu a následne veliteľ rozhoduje na základe úplných informácií. Stroje môžu byť nápomocné najmä v urbanizovaných oblastiach, kde nebezpečenstvo hrozí z každej strany. Zdá sa, že zatiaľ budú stroje nahradzovať len vybrané ľudské aktivity. Existuje však aj možnosť, že zbraňové systémy budú úplne autonómne. V takomto prípade vyvstáva zložitá otázka morálnosti spomenutých systémov. Blízka budúcnosť pravdepodobne so sebou prinesie skôr nárast počtu vojakov v poli ako ich náhradu za stroje. Technológia ich bude chrániť a uľahčovať im život. Ako už bolo povedané, vojak bude nevyhnutný pri pomoci a postkonfliktnej rekonštrukcii (Catheall, 2016).

Podľa Haltinera súvisí koniec brannej povinnosti so zlepšovaním ekonomickej situácie obyvateľstva a zároveň aj so zvyšujúcou sa špecializáciou a deľbou práce. Takáto situácia zároveň vplýva aj na technologický a ekonomický rozvoj vojenstva, čo v konečnom dôsledku znamená prechod na profesionálne ozbrojené sily, ktoré sú lepšie prispôbené takejto zmenenej socioekonomickej situácii (Haltiner, 1998). Zmenená socioekonomická realita obyvateľstva je teda ďalším dôvodom profesionalizácie ozbrojených síl.

Musíme poznamenať, že od doby, kedy bol napísaný článok od Haltinera, socioekonomický rozvoj značne pokročil a všetko nasvedčuje tomu, že technologický rozvoj bude ďalej pokračovať a že medzinárodná ekonomická situácia sa bude stále zlepšovať, čo prinesie aj ďalšie sociálne výhody obyvateľom viac rozvinutých krajín. Na základe zlepšenej ekonomickej situácie predpokladáme, že profesionalizácia ozbrojených síl bude naďalej pokračovať a rozširovať sa do ďalších regiónov sveta.

Tieto faktory sme identifikovali pomocou štúdia príležitostí pre profesionalizáciu ozbrojených síl. Javia sa ako základné faktory vyvolávajúce profesionalizáciu, lebo dokážu logicky vysvetliť tento proces. Existujú však aj iné klasifikácie faktorov vplývajúcich na profesionalizáciu ozbrojených síl.

V spomínanej publikácii pod názvom *The Challenge of Military Reform in Postcommunist Europe: Building Professional Armed Forces* autori klasifikujú faktory

vplývajúce na profesionalizáciu ozbrojených síl na domáce – vyplývajúce z vnútorného prostredia krajiny a vonkajšie – medzinárodné. Medzi medzinárodné faktory patrí po prvé vnímanie hrozby a geostrategický kontext. V tomto bode je dôležité, čo krajina vníma ako najväčšie externé vojenské hrozby a akú vážnosť a naliehavosť im krajina pripisuje. Druhým faktorom sú misie vykonávané nad rámec obrany teritória krajiny. Tu je dôležité, či krajina takéto misie vykonáva alebo nie. Tretím faktorom v tomto balíku je medzinárodný/západný tlak/pomoc. Pretože článok je zameraný na transformáciu krajín v oblasti strednej a východnej Európy, kladie otázku, aký význam majú tlaky vyvolávané západnou/medzinárodnou komunitou pri podmieňovaní politických procesov. Medzi domáce faktory patrí predovšetkým vnútorná politika a spoločnosť. Pri tomto faktore je dôležité, aká rozsiahla je debata ohľadne funkcie ozbrojených síl vo vnútornom aj vonkajšom prostredí v rámci krajiny. Tiež je zásadné, či existujú vnútorné tlaky na opustenie niektorých praktík, ako napríklad povinnej vojenskej služby. Druhým faktorom je ekonomický nátlak a jeho vplyv na reformy v armáde. Posledným faktorom je vojenská kultúra, ktorá je buď profesionalizácii naklonená alebo nie. Pri každom z faktorov vplývajúcich na profesionalizáciu ozbrojených síl je zásadná a určujúca otázka, ako jednotlivé prvky ovplyvnili profesionalizáciu ozbrojených síl (Forster, Edmunds, Cottey, 2002).

Faktory uvedené v predošlom odseku sú stanovené veľmi špecifickým spôsobom. Vo svojej podstate nie sú priamo definované. Sú chápané len ako vnútorné a vonkajšie okolnosti, ktoré ovplyvňujú štát a hľadajú odpoveď na to, ako tieto okolnosti vplývajú na profesionalizáciu. Príkladom faktoru sú misie vykonávané nad rámec obrany teritória krajiny. Je jasné, že takéto misie sa vo svete vykonávajú a môžu byť za istých okolností požiadavkou pre ozbrojené sily krajiny. Od toho, do akej miery krajina považuje vykonávanie týchto misií nad rámec teritoriálnej obrany za podstatné alebo nevyhnutné, záleží aj profesionalizácia armády, lebo vojaci povinnej vojenskej služby nie sú na takéto misie dostatočne kvalifikovaní.

Ďalšiu klasifikáciu faktorov vplývajúcich na profesionalizáciu ozbrojených síl nájdeme u Szvircseva Trescha v článku *Europe's Armed Forces in Transition: From Conscription to all volunteer forces 1975-2014*. Ponúka deskripciu štyroch základných faktorov vplývajúcich na profesionalizáciu ozbrojených síl. Prvým, kľúčovým faktorom, je spoločenský faktor. Vychádza zo sociálnych zmien, ktoré začali pred skončením a plne sa rozvinuli po skončení studenej vojny. Prejavili sa zvýšením životnej úrovne a prechodom k individualizmu, čo sa prejavilo aj v zníženej poslušnosti a disciplíne. Zároveň sa začali do popredia dostávať negatívne postoje voči vojne. Nezanedbateľná je aj otázka férovosti

odvodov, keďže nie všetci, ktorí by mali byť podľa branného zákona odvedení, aj naozaj sú. Ako druhý autor uvádza technologický faktor (Szvircsev Tresch, 2014). Armáda stále využíva moderné technológie a adaptuje sa tak, aby v tom bola efektívna. V budúcnosti trend bude pokračovať ale technológie budú ešte lepšie a bude sa viesť elektronická vojna a armáda bude charakterizovaná blízkym prepojením všetkých jej častí (Boëne, 2003). Ako sme už písali pri využívaní moderných technológií, umožňuje to armáde znižovať svoje rady a zároveň stále fungovať a plniť svoje úlohy efektívne. Branci nedokážu nahradiť pri používaní technológií dobre vycvičený personál. Ďalšími v poradí sú ekonomické faktory. Prenikanie trhu do všetkých sfér spoločnosti prostredníctvom globalizácie bolo jedným z dôvodov prechodu na profesionálne ozbrojené sily. Prax ukázala, že krajiny po prechode na profesionálne ozbrojené sily vynaložili menšie výdavky na obranu, čo je výsledkom dlhodobého obdobia mieru a toho, že krajiny spolupracujú v rámci aliancie. Profesionálna armáda má v svojej podstate väčšie nároky na financovanie jedného vojaka. Posledným faktorom je faktor geostrategický. Jedná sa o zlepšenú situáciu v Európe po skončení bipolarity, zmenšenie strachu z teritoriálnej vojny a všeobecne vojny štátu voči štátu v tejto oblasti. Ďalej profesionalizácii napomáha vznik organizácií ako Európska Únia a Severoatlantická aliancia, z ktorých druhá profesionalizáciu podporuje. Tým pádom sa kladie dôraz na schopnosť armády viesť zahraničné misie a čeliť hrozbám, ktoré sú komplexné a často nejasné (Szvircsev Tresch, 2014).

Tieto faktory sú do vysokej miery zhodné s faktormi, ktoré sme spomenuli na začiatku kapitoly. Spoločenský faktor sa zhoduje so socioekonomickým; technologický s technologickým pokrokom a geostrategický so zmenou bezpečnostného prostredia. Autor udáva aj ekonomický faktor, ktorý sa do istej miery zhoduje so socioekonomickým, ale s tým rozdielom, že prvý dáva väčší dôraz na ekonomickú situáciu štátu ako takú a druhý dáva väčší dôraz na ekonomickú situáciu obyvateľstva v štáte.

Pernica v knihe *Profesionalizace ozbrojených sil: trendy, teorie a zkušenosti* zdôrazňuje, že v konečnom dôsledku sa v demokratických krajinách vždy profesionalizácia ozbrojených síl vykoná alebo nevykoná na základe rozhodnutia vlády a politických strán v štáte. Toto rozhodnutie je však založené na viacerých faktoroch, ktoré sú určené medzinárodnými záväzkami a domácim prostredím. V domácom prostredí prechod na profesionálne ozbrojené sily a tým pádom buď čiastočné alebo úplné zrušenie povinnej vojenskej služby ovplyvňujú dve skupiny obyvateľstva – tí, ktorých sa povinná vojenská služba priamo týka a tí, ktorých sa netýka. Mobilizácia verejnej mienky jednotlivcami, ktorých sa povinná vojenská služba priamo týka, môže viesť k transformácii ozbrojených síl

na profesionálne. Pri mobilizácii verejnej mienky veľkú úlohu zohrávajú tiež masmédiá. Existujú totiž dve stratégie prechodu na profesionálne ozbrojené sily, a to stratégia plynulého prechodu a stratégia skokového prechodu, pričom k tej druhej dôjde len pod silným tlakom verejnej mienky alebo ak si politická strana chce zvýšiť popularitu (Pernica, 2007c).

Podľa Pernicu má na profesionalizáciu ozbrojených síl najväčší vplyv verejná mienka. Druhým faktorom sú medzinárodné záväzky. Napríklad povinnosť prispievať vojskom k medzinárodným misiám na základe pôsobenia štátu v medzinárodnej organizácii alebo aliancii. Verejná mienka, ako spomenul autor, sa formuje aj na základe masmédií, ktoré sú mimo iného ovplyvňované externým prostredím. Tým pádom je verejná mienka istým faktorom, ktorý reflektuje ostatné vnútorné a vonkajšie faktory, ktoré sme spomenuli. Vždy však treba vnímať politický rozmer celej otázky profesionalizácie ozbrojených síl.

Škvrnda píše zhodne s Pernicom, že rozhodnutie o profesionalizácii ozbrojených síl stojí na rozhodnutí vládnych politických strán a je predovšetkým vnútropolitickou záležitosťou. Dodáva, že na rozhodnutie o profesionalizácii vplýva aj medzinárodnopolitická situácia a konanie ostatných štátov. Štát však pri tomto rozhodnutí berie ohľad na objektívne a subjektívne faktory. Medzi objektívne faktory patria materiálne hľadiská, ktoré determinujú fungovanie a pôsobenie armády, teda napríklad bezpečnostné hrozby, ich obsah a zameranie, technológie používané v rámci vojenstva vrátane zbraní a obranný rozpočet. Medzi subjektívne faktory patria faktory nemateriálneho charakteru, ako napríklad verejná mienka, občiansko-vojenská prepojenosť a tradície krajiny, v ktorých armáda pôsobí. Škvrnda zároveň dodáva, že profesionálne ozbrojené sily majú hlbší vzťah s medzinárodnou bezpečnosťou. Vývoj medzinárodnej bezpečnosti vplýva na profesionalizáciu ozbrojených síl, ale aj profesionálne ozbrojené sily spätne svojím pôsobením vplývajú na medzinárodnú bezpečnosť (Škvrnda, 2005). Škvrnda, tak isto ako Pernica a kolektív autorov Forster, Edmunds a Cottey, vníma rozdelenie faktorov na vonkajšie a vnútorné, respektíve pripúšťa vplyv vonkajšieho aj vnútorného prostredia na profesionalizáciu ozbrojených síl. Priorizuje vplyv vnútorných faktorov. Prichádza tiež so zaujímavým delením faktorov na objektívne a subjektívne, kde objektívne sú materiálne a subjektívne nemateriálne.

Podľa nášho názoru je vhodné upozorniť na fakt, ktorý mnoho autorov obchádza. Politické elity síce sledujú vývoj v spoločnosti a často sa podľa neho rozhodnú pristúpiť k profesionalizácii. Na druhej strane existuje veľa štátov, ktoré nemajú demokratické zriadenie. V takýchto štátoch sa politické elity nemusia starať o verejnú mienku do takej miery ako demokraticky zvolené vlády. Povinná vojenská služba môže do istej miery slúžiť okrem vojenských potrieb aj potrebám politickým. Branná povinnosť sa totižto týka širokého

výseku spoločnosti. V extrémnych prípadoch môže byť aj univerzálna a platiť taktiež pre ženy. Tým pádom môže ľahko slúžiť napríklad ako prvok kontroly alebo indoktrinácie.

Na začiatku podkapitoly sme uviedli faktory, ktoré podľa nášho názoru najviac vplyvajú na profesionalizáciu ozbrojených síl, bez bližšej kategorizácie týchto faktorov. Väčšina autorov zahrnutých v tejto podkapitole uviedla podobnú kategorizáciu faktorov. Odlišný prístup k problematike vnímame zo strany kolektívu autorov Forster, Edmunds a Cottey, ktorá bola urobená odlišným spôsobom ako ostatné výpočty faktorov. Faktory sú chápané len ako vnútorné a vonkajšie okolnosti, ktoré ovplyvňujú štát a hľadajú odpoveď na to, ako tieto okolnosti vplyvajú na profesionalizáciu. Kolektív autorov Forster, Edmunds a Cottey tým pádom dáva metodologický návod, pomocou ktorého možno predpovedať, do akej miery bude štát profesionalizovať svoje ozbrojené sily. Nemyslíme si, že by bolo správne povedať, že niektorí autori stanovili faktory alebo kategorizáciu faktorov horšie ako iní. Sme toho názoru, že každá kategorizácia a výpočet faktorov umožňuje vnímať trend profesionalizácie ozbrojených síl z iného uhla pohľadu, čo napomáha hlbšie preniknúť do problematiky profesionalizácie ozbrojených síl.

3.4 Riziká vyplývajúce z úplnej profesionalizácie ozbrojených síl

V rámci tejto podkapitoly popisujeme riziká, ktoré so sebou môže priniesť prechod na armádu založenú na úplnej dobrovoľnosti vstupu. Prostredníctvom rizík profesionalizácie ozbrojených síl môžeme najlepšie objasniť, aké problémy môžu nastať po ukončení praxe povinnej vojenskej služby.

Podľa nášho názoru je jedným z najpodstatnejších rizík spojených s úplnou transformáciou konskripčnej armády na dobrovoľnú najmä nedostatočný počet regrútov. Keďže sa armáda stáva zamestnávateľom, musí rátať s rizikom, že si nenájde vhodných adeptov pre vojenské povolanie. Zároveň týchto adeptov nemusí byť dostatočný počet.

Spojené štáty americké sú jedným z príkladov krajín, kde nedostatočná regrutácia spôsobuje problémy. Ozbrojené sily Spojených štátov potrebujú pravidelne dopĺňať svoje rady a zároveň v nich udržať státisíce vojakov, aby dokázali vykonávať svoje základné funkcie ako vykonávanie misií a pomoc pri prírodných katastrofách v rámci USA. Problém siaha aj ďalej, lebo nie každý uchádzač spĺňa požiadavky pre funkciu v armáde, o ktorú sa uchádza. Ďalšou ťažkosťou je nerovnomerné rozdelenie regrútov medzi jednotlivé časti armády; niektoré sú dlhodobo nadpočetné a iné dlhodobo poddimenzované. Takáto situácia zároveň vyvoláva problém s financovaním (Military Recruitment, 2006). Proces prijímania

regrútov je veľmi dynamický a len ťažko sa dá v rámci financovania predpokladať, ako správne prerozdeliť financie medzi jednotlivé zložky armády. Tento problém najlepšie vykresľuje nasledovná situácia. V roku 2005 Armáda a Armádna národná stráž naplnili svoje plány ohľadne náboru vojakov len na 92% a 80%. V roku 2009 bola situácia už úplne zmenená a svoje náborové plány obidve spomínané zložky armády splňali na 100%. V roku 2010 dokonca Armáda splňala náborové plány na 101% (Fiscal Year, 2010; FY 2009, 2009; Recruiting and Retention, 2005).

Iným príkladom rovnakého problému je armáda Veľkej Británie. Vo Veľkej Británii ohrozenie z nedostatku regrútov nabralo novú dimenziu, keď v roku 2013 privatizovali nábor regrútov. Tento krok sa uskutočnil s cieľom znížiť náklady v procese náborov do armády. Výsledkom však bolo zníženie počtu regrútov o 35%. Počet kandidátov na posty dôstojníkov klesol dokonca o 50%. Britská armáda po preskúmaní situácie vyhlásila, že jej chýba 3660 vojakov (Farmer, 2013).

Sme toho názoru, že riziká spôsobené nedostatkom regrútov v dobrovoľnej armáde je možné do istej miery korigovať pozitívnou prezentáciou armády a dobrou prezentáciou záujmov krajiny, ktorá pozitívne ovplyvní mieru patriotizmu medzi občanmi štátu.

Strata vzťahu s verejnosťou je ďalším rizikom plnej profesionalizácie ozbrojených síl. Vieme, že v profesionálnej armáde je medzi vojakmi a armádou pracovný pomer. Konškrétna armáda vo svojich radoch v podstate zhromažďuje národ a má teda veľkú prepojenosť s verejnosťou. Úplnou profesionalizáciou armáda stratí túto prepojenosť s verejnosťou, čo so sebou môže priniesť aj riziko straty vzťahu s verejnosťou, v najhoršom prípade absolútnu neakceptáciu tejto inštitúcie, prípadne absolútny nezáujem verejnosti o bezpečnosť štátu.

Ohrozenie straty vzťahu profesionálnej armády s verejnosťou opisuje vo svojom článku Vardamis. Píše, že americká verejnosť sa striktne postavila voči vojne vo Vietname aj kvôli tomu, že v USA bola konškrétna armáda a mladí Američania boli odvádzaní na základe brannej povinnosti. Rodiny a priatelia brancov protestovali za skončenie konfliktu, v ktorom umrelo mnoho mladých Američanov a nakoniec dosiahli svoj cieľ. Dnes však vstupujú ľudia do armády dobrovoľne a verejnosť preto neprotestuje proti zásahom v zahraničí vedenými USA, ako napríklad v Afganistane a Iraku. Stále umiera mnoho vojakov a problémom je strata vzťahu armády s verejnosťou (Vardamis, 2004).

Na základe článku Vardamisa pozorujeme, že strata vzťahu verejnosti s armádou môže znamenať dosť vážne riziko. Nezáujem verejnosti vyplýva z toho, že obyvatelia

krajiny stratia reálnu prepojenosť s armádou a tým pádom môžu stratiť aj záujem o to, kde sa angažuje a prestať uvažovať o tom, či s jej akciami súhlasia alebo nie.

Na tento problém upozorňuje aj Škvrnda. Ako príklad uvádza vojnu v Iraku a interpretáciu vojny proti terorizmu, ktorá bola dôležitou súčasťou prezidentskej kampane v Spojených štátoch amerických v roku 2004. Píše, že v oboch prípadoch verejnosť vnímala súvislosti menej zainteresovane, lebo v USA je plne profesionalizovaná armáda. V krajinách s konskripčnými armádami vníma podobné otázky verejnosť oveľa citlivejšie (Škvrnda, 2005).

Problém sa dá odstrániť pomocou strategickej komunikácie od ozbrojených síl, prípadne ministerstva obrany, smerom k verejnosti. Keďže strategická komunikácia nie je bežne používaným pojmom, považujeme za podstatné ho definovať. Paul píše, že strategická komunikáciu možno definovať ako „... *koordinované akcie, správy, obrazové správy a iné formy signálov a konania zameraného na informovanie, ovplyvňovanie alebo presvedčanie vybraného publika pre podporu národných cieľov*“ (Paul, 2011, s. 3). Informovanie, ovplyvňovanie a presvedčanie musí byť v zhode s jasne formulovanými cieľmi národnej politiky. Jasné by tiež malo byť to, ako určitá množina postojov, správania a vnímania publika bude podporovať stanovené ciele. Efektivita strategickej komunikácie závisí od jasnej a konzistentnej správy, ktorá je odvodená od politických cieľov (Paul, 2011).

V tomto bode treba ešte poznamenať, že prechod z konskripčných na profesionálne ozbrojené sily nemusí automaticky znamenať stratu prepojenia s verejnosťou. Ako sme spomínali v tretej kapitole, existuje mnoho inštitútov, ktoré podporujú vojensko-občianskej prepojenie, ako napríklad existencia konceptu celkových síl.

Ďalší problém môže nastať, ak bola transformácia ozbrojených síl na profesionálne vykonaná príliš rýchlo a bez dôkladnej analýzy možných rizík. Cena profesionálov je totižto vyššia ako cena brancov odvedených na základe všeobecnej brannej povinnosti. Toto sa môže stať veľkou nevýhodou najmä pre ekonomicky slabšie krajiny. Udržiavanie konskripčnej armády môžu pokladať za nevyhnutnosť pre značne vyššie náklady na profesionálnu armádu pri držaní rovnakého počtu vojakov v armáde. S takýmto tvrdením argumentovalo aj Dánsko a Nórsko. Ak budeme považovať miličnú armádu vo Švajčiarsku za istý typ konskripčnej, tak aj Švajčiarsko argumentuje tým, že profesionálna armáda by bola pre ich krajinu príliš drahá (Das Prinzip der Milizarmee, 2013; Mite, 2003). V tomto kontexte je nevyhnutné odvolať sa na podkapitolu 2.4. Pri istom počte vojakov je profesionálna armáda všeobecne uznávaná za lacnejšiu. Momentálne zdraženie však nastáva v období tranzície ozbrojených síl.

Iným negatívom je početnosť vojakov v rámci profesionálnych ozbrojených síl. Početnosť je priamo úmerná cene profesionálnych ozbrojených síl. Ako sme už naznačili v predošlom odseku, malé krajiny si nemôžu dovoliť vybudovať rovnako veľké profesionálne ozbrojené sily ako konskripčné. Dá sa povedať, že to súvisí aj s ich využitím a dnešným bezpečnostným prostredím.

Moderné ozbrojené sily majú zmenené pole pôsobnosti oproti masovým armádam prvej a druhej svetovej vojny. Sústreďujú sa hlavne na takzvanú policajnú rolu, snažia sa odvrátiť vznik veľkých ozbrojených konfliktov. To znamená, že sa sústredia hlavne na politické urovnanie konfliktu a udržanie stavu mieru v takzvaných obmedzených vojnách (Segal, 1986).

Napriek tomu, že sa zmenila bezpečnostná situácia, ktorá nevyžaduje masové armády, môže byť podľa nášho názoru početnosť ozbrojených síl pri neočakávanej potrebe veľkého počtu vojakov rizikom. Krajiny síce nezrušili brannú povinnosť v stave vojny, ale sme toho názoru, že výcvik brancov bude v prípade malých krajín trvať príliš dlho na to, aby krajina odolala hrozbe väčšej armády.

3.5 Závery z kapitoly

Z historického hľadiska a zo zmien, ktorými prešlo bezpečnostné prostredie počas posledných dvesto rokov jasne vyplýva, že proces profesionalizácie ozbrojených síl je neodvratný. Veľký vplyv na tento fakt majú aj technologické zmeny. Mnohé moderné vynálezy majú svoj pôvod v armáde. Armáda tieto vynálezy využíva aby sa stala silnejšou, zároveň je však nevyhnutné aj to, aby všetci vojaci a vojenský personál boli dobre vycvičení. Branci vo svojej podstate strácajú svoj zmysel. Netvrdíme, že v perspektíve desiatich rokov nebude mať obyčajný, základne vycvičený vojak žiadny zmysel, avšak úloha takéhoto vojaka sa podľa nášho názoru značne marginalizuje. Ak bude pokrok technológií pokračovať doterajším tempom, existuje veľký predpoklad, že do budúcnosti bude vojna vyzeráť tak, ako ju opísal George Friedman. V takomto prípade bude už základne vycvičený vojak zanedbateľný. Druhou stranou mince je, že malé a niektoré stredné štáty sa nikdy nedostanú k vyspelým technológiám. Technológie, ktoré si budú môcť finančne dovoliť, budú o niekoľko generácií pozadu za tými, ktoré budú vlastniť veľmoci a hlavné mocnosti. Profesionalizácia bude aj tak nevyhnutná. Malé a stredné štáty sa ale stále budú musieť pri obrane spoliehať na ľudskú silu. Znovu vyzdvihujeme model celkových síl, ktorý kombinuje profesionálne ozbrojené sily s aktívnymi aj klasickými zálohami a zároveň istým miličným

alebo občianskym prvkom v obrane fungujúcim na základe dobrovoľnosti. Ak by nedisponovali ľudskou silou, ich potenciál obrany by sa zmenšil na minimum. Predpokladáme, že tak, ako je tomu dnes, sa malé a stredné štáty budú musieť snažiť pridať do koalícií, ktoré im budú najviac vyhovovať. Aj v rámci koalícií sú nevyhnutné profesionálne ozbrojené sily, ktoré sú schopné interoperability a zároveň dokážu v istom zmysle dopĺňať isté spôsobilosti svojich koaličných partnerov.

4 Vojenská regrutácia v podmienkach Slovenskej republiky: možnosť využitia brannej povinnosti

Na konci tretej kapitoly sme na základe poznatkov ohľadne vojenskej regrutácie v súčasnom bezpečnostnom prostredí prezentovali redefiníciu mierovej brannej povinnosti. Vychádzali sme zo zmien bezpečnostného prostredia a taktiež demografických zmien a celkovo zmien v chápaní úlohy občana pri obrane štátu prevažne v demokratických štátoch. Na základe tejto redefinície a poznatkov nadobudnutých v predošlých kapitolách sa pokúsime o navrhnutie čo možno najvhodnejšej praxe regrutácie do Ozbrojených síl Slovenskej republiky. Pre dosiahnutie takto stanoveného parciálneho cieľa je podľa nášho názoru najpodstatnejšie zamerať sa na štyri okruhy informácií. Prvým je vývoj slovenských ozbrojených síl, ktorý nám poskytne bližšie informácie o dôvode profesionalizácie ozbrojených síl a taktiež o dôvode odklonu od povinnej vojenskej služby. Druhý okruh informácií, na ktorý upriamime pozornosť, je vývoj bezpečnostného prostredia a jeho vnímanie Slovenskou republikou. Celé ozbrojené sily aj regrutačná prax by mali vychádzať z bezpečnostných potrieb krajiny, ktoré môžeme správne určiť len na základe znalosti bezpečnostného prostredia a hrozieb, ktoré z neho pre krajinu vyplývajú. Následne sa zameriame na súčasnú prax dodatočného dopĺňania ozbrojených síl. Pod týmto máme na mysli súčasné iniciatívy: dobrovoľnú vojenskú prípravu a aktívne zálohy. Za štvrtý okruh podstatný pre túto kapitolu považujeme branné vzdelanie. V podmienkach Slovenska sa hovorí o návrate k praxi – výuke brannej výchovy. Zatiaľ sa však môžeme zamerať len na súčasnú výuku v podobe Ochrany života a zdravia.

4.1 Genéza evolúcie ozbrojených síl Slovenskej republiky

V tejto podkapitole dávame dôraz predovšetkým na iniciatívy, ktoré sa v dnešnej dobe javia ako najvýznamnejšie vo vzťahu k procesu tranzície ozbrojených síl z konskripčných na profesionálne. Prvá časť poukazuje najmä na fakt, že Slovensko od počiatku smerovalo k modernizácii a profesionalizácii ozbrojených síl. Verejnosť na Slovensku taktiež podporovala takto stanovené ciele transformácie ozbrojených síl. V druhej časti popisujeme reformy, ktoré sa priamo pričínili o transformáciu ozbrojených síl, ale aj o integráciu do Severoatlantickej aliancie. Popisujeme v nej aj najzávažnejšie problémy rozvoja Ozbrojených síl a Ministerstva obrany Slovenskej republiky.

4.1.1 Prvé reformy v rámci Armády Slovenskej republiky

Po skončení studenej vojny sa krajiny bývalého Východného bloku dočkali samostatnosti. 23. apríla 1990 vznikla Česká a Slovenská Federatívna Republika (ďalej aj ČSFR). Národní lídri Čechov aj Slovákov sa však rozhodli pre rozdelenie federácie. 1.1.1993 tak vznikla samostatná Slovenská a Česká republika. Garantom bezpečnosti na území Slovenskej republiky sa stala novovzniknutá Armáda Slovenskej republiky. Nasledujúca časť podkapitoly je venovaná počiatočnej fáze reforiem armády. Toto obdobie je charakteristické nenaplnením mnohých reforiem.

Vznik Armády Slovenskej republiky bol legislatívne upravený nasledujúcim ustanovením: „*podľa ústavného zákona č 542/1998 Zb. o zákonníku Českej a Slovenskej Federatívnej republiky dňom 31. decembra 1992 zanikla Česko-slovenská armáda a podľa ústavného zákona Národnej rady Slovenskej republiky zo dňa 16. decembra 1992 dňom 1.1.1993 vzniká Armáda Slovenskej republiky ako právny subjekt*“ (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1993, s. 25).

Slovensko bolo súčasťou federácie. Vybudovanie Ministerstva obrany aj Armády Slovenskej republiky tak predstavovalo pomerne zložitý proces. Prípravy veliteľských a organizačných štruktúr začali ešte rok pred oficiálnym vznikom Armády Slovenskej republiky. Na procese sa podieľali tímy federálnej armády zložené zo slovenských príslušníkov. Tieto tímy sa podieľali aj na rozdelení majetku federálnej armády. Rozdelenie majetku sa dotklo hlavne oblasti výzbroje, techniky a munície. V rámci ČSFR mnoho slovenských brancov slúžilo na území Českej republiky. Nevyhnutné bolo logistické zabezpečenie ich presunu na územie Slovenskej republiky. Priamo po rozdelení Armáda Slovenskej republiky disponovala 53 000 vojakmi (Tarasovič, 2010). Slovenská republika sa však tento počet vojakov zaviazala zredukovať na 46 667 na základe Zmluvy o konvenčných ozbrojených silách a Záverečného aktu rokovaní o početných stavoch v ozbrojených silách. Znižovanie počtov vojakov sa malo uskutočniť do roku 1995. Keď si položíme otázku, či bola profesionalizácia ozbrojených síl plánovaná od samotného počiatku existencie Armády Slovenskej republiky, musíme konštatovať, že v istom zmysle áno. Istotne sa nerátalo so zrušením povinnej vojenskej služby v blízkom horizonte, avšak znižovanie početných stavov bolo v pláne od začiatku. Cieľom bol postupný prechod k modelu malých, dobre vycvičených ozbrojených síl o veľkosti 35 000 vojakov v mieri. Rátalo sa aj s využitím záloh, ktoré by dopĺňali obranný potenciál krajiny (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1993).

Pre potreby konfrontácie reálnych plánov Armády Slovenskej republiky s verejnou mienkou obyvateľstva je vhodné ich vzájomné porovnanie. V roku 1993 bolo za úplnú profesionalizáciu ozbrojených síl len 19,4% respondentov a 33,1% sa vyjadrilo pre zvýšenie profesionalizácie ozbrojených síl. So stavom armády bez zmien bolo spokojných len 21% opýtaných. Padla aj otázka: Ako by ste sa zachovali, keby váš príbuzný alebo syn mali záujem o vstup do Armády Slovenskej republiky? Negatívne sa vyjadrilo 43,5% a pozitívne len 30,9% respondentov. Je príprava občanov na obranu štátu potrebná? Na túto otázku sa vyjadrilo pozitívne až 88% respondentov. Existovali však rozdiely v názoroch, kto všetko by mal byť pripravovaný. Za prípravu detí a mládeže sa vyjadrilo 27%, za prípravu výlučne dospelých 27,1% a za výlučnú prípravu mužov 31,9% respondentov. Dĺžka povinnej vojenskej služby sa skrátila z 18 na 12 mesiacov. Tento krok bol vo vysokej miere považovaný za pozitívny. Do budúcnosti považovalo profesionalizáciu ozbrojených síl za užitočný krok 68,4% opýtaných, pričom 35,8% uznávalo, že na transformáciu ozbrojených síl ešte nebol dostatok financií. Len 14,3% respondentov stále verilo v potrebu existencie povinnej vojenskej služby ako nástroja prechodu chlapcov do dospelosti (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1993).

Na základe predošlých odstavcov je jasné, že trend profesionalizácie ozbrojených síl v období po studenej vojne mal vplyv aj na Slovenskú republiku. Ako sme už naznačili, nebolo jasné, v akom časovom horizonte sa vykoná profesionalizácia a či nevyhnutne dôjde k zrušeniu mierového výboru brannej povinnosti. Bolo však jasné, že armáda potrebuje reformy. Plány Ministerstva obrany Slovenskej republiky sú do vysokej miery zhodné s názorom obyvateľstva. Z prieskumu verejnej mienky možno odvodiť jeden trend, ktorý je na území Slovenskej republiky prítomný dodnes. Slováci podporujú armádu a sú s ňou spokojní ako s garantom bezpečnosti Slovenskej republiky. Záujem o participáciu je však značne obmedzenejší ako podpora. To je v konečnom dôsledku logické. V žiadnej krajine pravdepodobne neexistuje rovnaký počet podporovateľov ozbrojených síl, koľko je záujemcov o zamestnanie vojaka. Z prieskumu verejnej mienky je jasné, že občania Slovenskej republiky už od samotného počiatku existencie suverénneho štátu neboli zástancami povinnej vojenskej služby.

V roku 1994 bol vytvorený nový dokument, ktorý mal definovať reformy armády do budúcnosti – Koncepcia výstavby Armády Slovenskej republiky do roku 2000. Koncepcia bola súčasťou Strategickkej koncepcie obrany. Relatívne malá, dobre vyzbrojená a vycvičená moderná armáda, ktorá spolu s potenciálom záloh dokáže zabezpečiť obranné potreby Slovenskej republiky, zostala cieľom transformácie. Došlo aj k formulácii nového cieľa,

ktorý bol podľa nášho názoru do vysokej miery ovplyvnený bezpečnostnou neistotou Slovenskej republiky. Armáda Slovenskej republiky ako taká mala splniť úlohu odstrašovania pred možnou agresiou z vonkajšieho bezpečnostného prostredia. Profesionalizácia bola položená na pilieroch ako vytvorenie nových organizačných štruktúr, zvýšenie profesionality a postupná výmena výzbroje a modernizácia. Transformácia mala prebehnúť v rozmedzí šiestich rokov, od roku 1994 do roku 2000. Celé obdobie transformácie ozbrojených síl bolo naplánované v troch etapách. Prvá sa mala uskutočniť v časovom horizonte jedného roka. Skladala sa z viacerých cieľov. Prvým bola reforma vojenského vzdelávania. Mala za úlohu vybudovať efektívny systém vojenského vzdelávania. Ďalším cieľom bolo zabezpečiť jednotnosť velenia v mieri aj vo vojne. Tretím cieľom bolo zefektívnenie vojska pri obrane krajiny. Dôležitým cieľom bolo aj rozpracovanie strategicko-operačných princípov Armády Slovenskej republiky. Medzi rokmi 1996 až 1997 mala prebehnúť druhá etapa. V tomto období sa mali sfinalizovať transformačné procesy Armády Slovenskej republiky. Mala prebehnúť modernizácia výzbroje. Armáda mala v tomto období prejsť na cestu postupnej profesionalizácie. Posledná etapa sa mala uskutočniť v rokoch 1998 až 2000. Jej cieľom bolo dokončenie všetkých naplánovaných procesov. Vyústením procesu malo byť rozdelenie armády na nasledovné zložky: 5-7% orgány velenia, 25% letectvo a protivzdušná obrana, 60% pozemné vojsko a 10% ostatné. Úlohou transformácie bolo do roku 2000 vytvoriť armádu, ktorá by bola porovnateľná s ostatnými armádami vyspelých demokratických štátov v regióne (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1995).

Tento odstavec len potvrdzuje, že profesionalizácia ozbrojených síl bola plánom Slovenskej republiky od samotného počiatku existencie Armády Slovenskej republiky. Koncepcia výstavby Armády Slovenskej republiky do roku 2000 bola podľa nášho názoru správnym krokom, ako naplánovať proces profesionalizácie. Prostredníctvom koncepcie sa naplánovali zmeny, ktoré museli prebehnúť v armáde, aby sa mohla stať konkurencieschopnou voči ostatným armádam v regióne. Ako sa však neskôr ukázalo, plánovanie zlyhalo a jednotlivé ciele neboli uskutočnené v stanovenom časovom horizonte.

Cieľom koncepcie z roku 2000 bola aj snaha o vytvorenie čo možno najlepších predpokladov na neskoršie začlenenie Slovenskej republiky do západných bezpečnostných štruktúr. Rok 1995 sa niesol v mene podania návrhu zákona nadväzujúceho na transformáciu Armády Slovenskej republiky. Ministerstvo obrany Slovenskej republiky bolo stanovené za ústredný orgán štátnej správy zabezpečujúci obranu Slovenskej republiky a výstavbu a riadenie armády. Generálny štáb bol stanovený za hlavný orgán velenia armády. V roku

1995 malo dôjsť aj k finalizovaniu prvej etapy transformácie armády. V ročenke sa konštatuje, že cieľ prvej etapy zostal naplnený. Dôraz bol kladený na splnenie tabuľkových počtov vojakov v rámci ozbrojených síl podľa Zmluvy o konvenčných ozbrojených silách. Slovensku sa podarilo tento cieľ splniť 1.11.1995. K štandardu vyspelých demokratických štátov sa Slovenská republika posunula aj vytvorením generálneho štábu, čím sa vytvorila prehľadnejšia a flexibilnejšia štruktúra Armády Slovenskej republiky (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1996).

Na dokument Konceptia výstavby Armády Slovenskej republiky do roku 2000 nadväzoval dokument z roku 1996, Dlhodobý plán rozvoja Armády Slovenskej republiky do roku 2010. Pri transformácii ozbrojených síl existujú oblasti, ktoré si vyžadujú dlhodobejšie financovanie a zásadnejšie funkcionálne a štrukturálne zmeny ako ostatné. Plánovanie rozvoja týchto oblastí bolo cieľom dlhodobého plánu rozvoja. Cieľom rozvoja zostala schopnosť armády garantovať bezpečnosť Slovenskej republiky, ale aj kontinuálne zvyšovanie štandardov, ktoré mali zabezpečiť integráciu do európskych a transatlantických bezpečnostných štruktúr. Dlhodobý plán rozvoja sa zameriaval aj na oblasť úspešného zavádzania systému plánovania, programovania a rozpočtovania v rámci ministerstva obrany. Dokument plánoval rozvoj Armády Slovenskej republiky ako armády malého európskeho štátu. Dokým sa krajina nezačlení do aliancie, armáda musí garantovať celú bezpečnosť krajiny (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1997).

Roky 1996-1998 predstavujú obdobie, ktoré v rámci rozvoja Armády Slovenskej republiky pokrývali spomínané dokumenty. Toto obdobie bolo zároveň obdobím stroskotania snáh Slovenskej republiky o vstup do Európskej únie a Severoatlantickej aliancie. Politická situácia bola nestabilná, čo sa v konečnom dôsledku odrazilo v zníženej politickej vôli a spomalení procesu transformácie. Rozvoj Armády Slovenskej republiky bol zabrzdený a priority, ktoré boli stanovené v dokumentoch výstavby armády sa nedokázali preniesť do reality. Toto obdobie sa nieslo v duchu viacerých rozporov medzi dokumentami a realitou. Snaha o vstup Slovenskej republiky do NATO bola evidentná, Národná obranná stratégia však bola napísaná v duchu studenej vojny, kde bolo za nepriateľa stanovené Maďarsko. Problémom bolo aj klesanie percenta HDP na obranu, čo je problém, s ktorým sa Slovenská republika do súčasnosti nedokázala úplne vyrovnáť. Obranný rozpočet klesol z 2,5% HDP v roku 1995 na 1,95% v roku 1998. (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1999; Tarasovič, 2010). V ročenke ministerstva obrany je otvorene napísané, že ministerstvo nedokázalo správne pochopiť vzájomné prepojenie a dopĺňanie sa procesov transformácie

ozbrojených síl a integrácie do Severoatlantickej aliancie (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1999).

V rezorte obrany bol vypracovaný nový dokument, ktorý so sebou prinášal nádej na zlepšenie situácie v oblasti plánovania transformácie ozbrojených síl. Dokument dostal názov Integrovaný program rozvoja armády Slovenskej republiky do roku 2010, s výhľadom do roku 2015. Dokument bol napísaný tak, aby sa armáda transformovala smerom k požiadavkám, ktoré boli nevyhnutné na úspešnú integráciu do Severoatlantickej aliancie. Medzi iným išlo o zavedenie systému obranného plánovania ministerstva obrany a ďalšie inovácie a vylepšenia v oblasti výzbroje, výcviku a legislatívy vojenskej techniky. Nevyhnutnosťou pre vstup do NATO bolo aj dosiahnutie istého stupňa interoperability s armádami ostatných členských krajín. Nezhody na Ministerstve obrany spôsobili to, že nedošlo k implementácii tohto dokumentu. Keďže sa rezort obrany nedokázal podujat k potrebným krokom, došlo k vytvoreniu ďalšieho dokumentu, Koncepcie reformy rezortu Ministerstva obrany Slovenskej republiky. Hovorí o zmene bezpečnostného prostredia. Z bezpečnostného prostredia už nevyplývali hrozby vysokej intenzity, ako je napríklad teritoriálna vojna štátu proti štátu alebo bloku proti bloku. Konštatovali prevahu konfliktov nízkej intenzity, ktoré majú svoje dôsledky napríklad v hospodárskych alebo etnických nezhodách. Dokument zdôrazňuje potrebu prechodu na kolektívny model obrany, kde za bezpečnosť štátu už nezodpovedá len jej obranný potenciál, ale aj obranný potenciál aliančných krajín. Reforma rátala so znižovaním a skvalitnením vrcholného manažmentu ministerstva. Početnosť a štruktúra ozbrojených síl mala byť naplánovaná tak, aby zodpovedala požiadavkám koaličného modelu obrany. Ozbrojené sily si mali zachovať schopnosť čeliť ozbrojeným silám krajiny s podobným vojenským potenciálom. Tak, ako v prípade väčšiny ozbrojených síl, si mali zároveň udržať schopnosť pomáhať v prípade živelných katastrof. Požiadavkou na armádu bola aj schopnosť vojensky prispievať do humanitárnych a mierových operácií (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1999).

Pre objektívne zhodnotenie situácie ohľadne transformácie ozbrojených síl Slovenskej republiky musíme brať ohľad na vtedajšiu politickú situáciu. Slovensko bolo novou krajinou s malou skúsenosťou riadenia vlastného ministerstva obrany a prevádzkovania vlastných ozbrojených síl. Druhým politickým problémom bola vtedajšia zložitá politická situácia, ktorá sa odrazila v nejednoznačnosti bezpečnostného smerovania krajiny. Žiadne z reforiem, ktoré sme spomínali v tejto časti monografie neboli dokončené. Môžeme konštatovať, že Slovensko v tomto období istým spôsobom hľadalo svoju cestu ako sa profilovať v oblasti obrany. Napriek tomu, že sa toto obdobie neodrazilo vo výraznejších

reformách Armády Slovenskej republiky a došlo k zamietnutiu prijatia Slovenskej republiky do Severoatlantickej aliancie, nemôžeme ho považovať za úplne bezvýznamné. Slovensko, ako novovzniknutý malý štát, dokázalo pomerne v krátkom období vystihnúť dôležitosť profesionalizácie ozbrojených síl a vydať sa na cestu integrácie do NATO, ktorá definuje našu bezpečnostnú politiku do dnešného dňa.

Z predošlého odseku je jasné, že Slovenská republika pokračovala v snahe o členstvo v Severoatlantickej aliancii. S procesom začlenenia do NATO neodmysliteľne súvisel proces reformy rezortu obrany a proces prípravy Armády Slovenskej republiky a krajiny ako takej. Programové vyhlásenie vlády z roku 1998 znovu potvrdilo potrebu reformy slovenskej armády. Táto potreba sa zhmotnila v ďalšom dokumente, v Koncepcii reformy rezortu obrany Slovenskej republiky do roku 2002 (s výhľadom do roku 2010). Dokument na obdobie desiatich rokov naplánoval takmer tie isté ciele, ktoré boli pred tým stanované v predošlých dokumentoch. Témou dňa ostala interoperabilita. Tú nesmieme chápať len ako proces zosúlad'ovania armády s armádami ostatných členských krajín. Musíme vnímať aj rozmer interoperability velenia a aj samotného ministerstva obrany či generálneho štábu. Interoperabilita by mala smerovať k odstráneniu čo možno najvyššieho počtu prekážok pri vzájomnej spolupráci ozbrojených síl viacerých krajín. Spadá sem všetko od velenia cez výzbroj, výstroj či výcvik. V roku 2002 mala Armáda Slovenskej republiky zredukovať svoje počty na 30 000 vojakov a taktiež mala byť skrátená časová lehota povinnej vojenskej služby. Rozpočet mal zodpovedať naplánovaným úlohám v rámci rezortu.

4.1.2 Druhá fáza reforiem a profesionalizácia ozbrojených síl

V tejto časti podkapitoly sa zaoberáme neskoršími reformami Armády Slovenskej republiky a neskôr Ozbrojených síl Slovenskej republiky. Spomínané reformy priamo ovplyvnili profesionalizáciu slovenských ozbrojených síl v roku 2005. Tiež boli významné v procese integrácie Slovenskej republiky do Severoatlantickej aliancie.

Plnenie kritérií Akčného plánu členstva, ktorý bol prijatý na summite NATO v roku 1999, sa stalo návodom pre reformu Ministerstva obrany Slovenskej republiky. Slovenská vláda sa zaviazala k vypracovaniu politicko-vojenských dokumentov. Pri vypracovaní Bezpečnostnej stratégie boli využité skúsenosti viacerých členských štátov NATO, medzi inými aj USA a Veľkej Británie. Zameriavala sa na oblasť bezpečnosti Slovenskej republiky. Aby sa dokument mohol vypracovať podrobne a naozaj kvalitne, bolo k vypracovaniu pozvaných 60 mimovládnych a vládnych inštitúcií. Druhý dokument, obranná stratégia

Slovenskej republiky, nadväzoval na Bezpečnostnú stratégiu. Jeho obsah rozširoval predošlý dokument v oblasti obrany štátu. Kládol dôraz na reformy v oblasti systému obrany štátu. O vypracovaní tretieho dokumentu sa rozhodlo v roku 1999. Vypracovanie Vojenskej stratégie bolo na rozdiel od predošlých dvoch dokumentov riadené a koordinované Generálnym štábom Armády Slovenskej republiky. Ústrednou témou tohto dokumentu boli spôsoby použitia ozbrojených síl a ich výstavba (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2001).

Z podujatých krokov je zrejmé, že Slovenská republika jasne deklarovala záujem o vstup do NATO. Napriek snahe však situácia nebola ideálna. Medzi rokmi 2000-2001 NATO kritizovalo Slovenskú republiku. Kritika sa zameriavala na zdĺhavé reformy ozbrojených síl, nesúlad prezentovaných plánov s realitou, neprítomnosť obranného plánovania a nedostatočne motivovaný manažment rezortu obrany (Tarasovič, 2010).

Od roku 2001 sa zdal vstup Slovenskej republiky do NATO oveľa reálnejší. Vtedajší generálny tajomník NATO, Lord Robertson, potvrdil správne smerovanie Slovenskej republiky v reformných snahách. Ešte v roku 1999 sa na Slovensku odštartoval Národný program prípravy Slovenskej republiky na členstvo v NATO – PRENAME. Aj v napĺňaní tohto programu Slovensko napredovalo. Tak, ako členstvo vo väčšine medzinárodných organizácií, tak aj členstvo v NATO muselo mať svoju legislatívnu úpravu. Museli byť odstránené obmedzenia týkajúce sa uzákonenia kolektívnej bezpečnosti. Zmena zákona mala zachytiť nové možnosti, ktoré Slovensko dovtedy z hľadiska zákona nepoznalo, ako napríklad prvenstvo medzinárodných zmlúv pred vnútroštátnou legislatívou, prítomnosť vojakov spojeneckých krajín na území Slovenskej republiky a možnosť vysielania vojakov mimo územia štátu. V roku 2001 následne došlo k schváleniu spomínaných troch politicko-vojenských dokumentov. Význam dokumentov spočíval hlavne vo fakte, že po prvýkrát od roku 1993 mala Slovenská republika definované svoje životné záujmy, bezpečnostné ohrozenia a im prislúchajúcu bezpečnostnú a obrannú politiku (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2002).

V roku 2001 došlo aj k vypracovaniu ďalších dokumentov, ktoré sa priamo dotýkajú výstavby a reforiem ozbrojených síl. Na základe vojenskej stratégie bol vypracovaný dokument *Ozbrojené sily Slovenskej republiky – model 2010* a naň nadväzujúci *Dlhodobý plán štruktúry a rozvoja ozbrojených síl Slovenskej republiky*. Pri vypracovávaní dokumentu sa využila zaujímavá metodika. Najskôr bol vypracovaný model ideálnych ozbrojených síl, ktoré by boli schopné čeliť všetkým vojenským aj nevojenským ohrozeniam. Takáto armáda by však musela mať až 60 658 osôb. Náklady by sa vyšplhali na 68,7 miliardy vtedy ešte

slovenských korún²⁹. Druhý reálny koncept sa zameriaval na charakteristiku bezpečnostného prostredia a na armádu kládol požiadavku čeliť len hrozbám, ktoré z neho pre Slovensko bezprostredne vyplývajú. Riziko veľkého vojenského konfliktu bolo minimálne. Existovalo však stredne veľké riziko vzniku regionálneho konfliktu a nevojenského ohrozenia. Teroristické útoky sa považovali za aktuálne existujúce riziko. Za najvhodnejšiu cestu bola považovaná úplná profesionalizácia ozbrojených síl. Povinná vojenská služba mala dočasne zostať, avšak do budúcnosti sa rátalo s jej zrušením v roku 2006 (Ozbrojené sily Slovenskej republiky – model 2010, 2001)

Spomenutú reformu možno vnímať ako správnu, lebo prostredníctvom jej uplatňovania boli dosiahnuté dva ciele Slovenskej republiky, vstup do NATO a profesionalizácia ozbrojených síl.

Reformám nepodliehala len armáda, ale aj samotné ministerstvo obrany a generálny štáb. Reforma spočívala hlavne v redukcii zamestnancov a zvýšení pomeru počtu civilných zamestnancov v rezorte. Tak, ako v prípade armády, aj tieto inštitúcie boli reformované tak, aby sa čo najviac priblížili obdobným štruktúram členských krajín NATO. Konkrétne išlo o zefektívnenie riadenia, presné rozdelenie kompetencií medzi jednotlivými súčasťami rezortu a finančné zefektívnenie (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2002).

Keď hovoríme o transformácii ozbrojených síl a celkovej reforme obrany na Slovensku, nemôžeme vynechať Severoatlantickú alianciu. Dôležitým medzníkom bol pre Slovensko Pražský summit NATO, ktorý sa konal v roku 2002. Slovensko a ďalšie krajiny dostali oficiálnu pozvánku na počiatočné rokovania týkajúce sa vstupu do aliancie. Útok na dvojččky v New Yorku ukázal, aké následky môže mať globálny terorizmus. Udalosti zasiahli celý svet. NATO muselo na nové hrozby rýchlo reagovať. Terorizmus a proliferácia zbraní hromadného ničenia boli témou Pražského summitu. Nevyhnutnosťou sa stali jednotky, ktoré by dokázali novým hrozbám čeliť. K tomu bolo potrebné, aby sa dokázali rýchlo presúvať a vydržať na mieste určenia napriek možnému ohrozeniu prostredníctvom zbraní hromadného ničenia. Napriek tomu, že Slovenská republika nebola riadnym členom NATO, rozhodla sa akceptovať túto skutočnosť. V decembri roku 2002 prebehli ďalšie formálne rozhovory o vstupe do NATO, kde Slovensko vyjadrilo svoju pripravenosť na vstup po všetkých stránkach (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2011).

²⁹ V súčasnosti táto čiastka zodpovedá 2,28 miliárdam eur.

Napriek tomu, že Slovenská republika v reformách napredovala a snažila sa splniť všetky kritériá nevyhnutné na vstup do Severoatlantickej aliancie, stále zaostávala za svojimi susedmi, ktorým sa integrácia podarila ešte v roku 1999, teda za Českou a Poľskou republikou a Maďarskom.

V roku 2002 došlo aj k formálnej zmene názvu slovenskej armády. Názov Armáda Slovenskej republiky sa zmenil na Ozbrojené sily Slovenskej republiky (Zákon o ozbrojených silách, 2002). V roku 2003 nedošlo v procese transformácie ozbrojených síl k žiadnym zásadnejším zmenám. Niesol sa v duchu udržiavania smeru, ktorý bol nastavený predošlými reformami a smerovaní nastavených Pražským summitom NATO (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2004).

Cieľ vstupu Slovenskej republiky do NATO sa naplnil 29. marca 2004. Slovensku sa konečne podarilo zvýšiť bezpečnosť svojej krajiny a prejsť z individuálneho na kolektívny model obrany. Vstupom do NATO však Slovensko nezískalo len výhody. Slovenskej republike vznikli aj povinnosti voči ostatným členským krajinám aliancie. Nadalej pokračovala profesionalizácia ozbrojených síl. V rámci aliancie sa Slovenská republika zaviazala prispievať v oblasti chemického a žienijného vojska a taktiež vojenskej polície. Vedúcu pozíciu v rámci krajín NATO malo Slovensko v likvidácii nevybuchnutej munície (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2005).

Ďalším krokom, ktorý posilnil význam Slovenska nielen v ekonomickej, ale aj bezpečnostnej oblasti, bol vstup do Európskej únie 1. mája 2004. Európska únia v tomto čase taktiež reagovala na zmenu bezpečnostného prostredia. Reakciou bol dokument Headline Goal 2010, ktorý mimo iného vraví aj o tom, že Európska únia by mala v plnom rozsahu vedieť konať v rozmedzí Petersburských úloh³⁰ a dokonca reagovať na situácie ešte pred vypuknutím krízy. Vytvorené mali byť takzvané jednotky Battle Group – Bojové skupiny. Sú to jednotky, ktoré sú vo vysokom štádiu pripravenosti a môžu byť vyslané na potrebnú misiu v rámci desiatich dní od vzniku potreby (Headline Goal 2010, 2004). Aj Slovensko sa podieľalo na projekte vytvorenia jednotiek rýchleho nasadenia. Malo sa zapojiť do vytvorenia skupiny spolu s Nemeckom a Poľskom (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2005).

Prvé jednotky rýchleho nasadenia boli vytvorené a plne pripravené k použitiu už v roku 2007, ale žiadna z nich nebola doteraz použitá, preto vyvstáva otázka, čo s ich

³⁰ Petersburské úlohy stanovujú tri možnosti využitia ozbrojených síl členských krajín Európskej únie: záchranné a humanitárne misie, nasadenie v rámci krízového manažmentu vrátane nastolenia mieru a úlohy v rámci udržiavania mieru (About CSDP - The Petersberg, 2016)

budúcnosťou. Existuje viacero problémov, kvôli ktorým sú jednotky len v móde pripravenosti a nedostanú sa do akcie. Po prvé, všetky štáty EÚ razia vlastnú bezpečnostnú a obrannú politiku s menšími či väčšími odlišnosťami, aj keď existuje spoločná európska. Použitie týchto jednotiek ale vyžaduje jednohlasné odsúhlasenie Radou Európskej únie. Ďalším z dôvodov je znižovanie obranných rozpočtov v krajinách EÚ. Po tretie, jednotky Battle Group sú zložené z príslušníkov národných armád a teda záleží od vlády členského štátu, či poskytnú potrebné vojenské jednotky. Posledným a stále prítomným dôvodom sú financie, ktoré musia členské štáty vynaložiť, ak by chceli poslať jednotky do akcie (Discussion paper, 2014).

Napriek tomu, že je Európska únia dôležitým aktérom v oblasti bezpečnosti, sme toho názoru, že v súčasnosti je NATO stále väčším prínosom pre bezpečnosť Slovenskej republiky. V prípade vytvárania bezpečnostných štruktúr Európskej únie sa často zo strany NATO hovorí o zbytočnej duplikácii. Tá je založená na fakte, že členské krajiny NATO v Európe sú takmer totožné s krajinami Európskej únie.

Zmena bezpečnostného prostredia, ktorá sa plne prejavila po 11. septembri 2001 sa odzrkadlila v aktualizácii dokumentu Ozbrojené sily Slovenskej republiky – model 2010. Nový dokument niesol rovnaké meno, ale časové obdobie bolo predĺžené do roku 2015. Slovensko sa prihlásilo k pripravenosti čeliť novým výzvam vyplývajúcim z bezpečnostného prostredia. Prechod na plne profesionálne ozbrojené sily bol od roku 2004 podporený aj sektorom vojenského vzdelávania, ktoré bolo plne pripravené na výučbu profesionálnych vojakov (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2005).

V roku 2005 bola de facto zavŕšená snaha o profesionalizáciu ozbrojených síl. Zároveň došlo k zrušeniu základnej vojenskej služby. Za dátum oficiálneho ústupu od vykonávania mierovej brannej povinnosti však považujeme 1. január 2006.

Slovenská republika sa po 13 rokoch snahy o reformu armády priblížila k svojim plánom. Ďalšie obdobie sa malo niesť v mene modernizácie profesionálnej armády a reforiem ministerstva obrany a armády ako takej. Dokument Ozbrojené sily Slovenskej republiky – model 2015 odrážal novú realitu, ktorá nastala vstupom Slovenskej republiky do NATO. Prechod od samostatnej ku kolektívnej bezpečnosti vyžadoval stále prispôsobovanie sa štandardom NATO. Bezpečnosť aliancie je nedeliteľná. Schválené boli aj nové politicko-bezpečnostné dokumenty – bezpečnostná a obranná stratégia. Tak, ako celý rezort obrany, aj tieto dokumenty sa nevyhli prepojenosti na NATO (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2006).

V roku 2005 došlo k úplnej profesionalizácii Ozbrojených síl Slovenskej republiky. Procesy, ktoré sa zaoberali modernizáciou ozbrojených síl a rezortu obrany však zostali stále aktuálne. Slovenská republika sa stále musela približovať štandardom ostatných členských krajín NATO.

V štvrtej podkapitole štvrtej kapitoly sme sa zaoberali rizikami profesionalizácie ozbrojených síl. Ani v podmienkach Slovenskej republiky na seba tieto riziká nenechali dlho čakať. Konkrétne problém s regrutáciou sa prejavil hneď v roku 2006. Ministerstvo obrany sa snažilo o odstránenie problému vytvorením nového zákona o štátnej službe profesionálnych vojakov. Zákon vstúpil do platnosti v júli 2007. Snažil sa o vytvorenie atraktívnejšieho prostredia, ktoré malo za cieľ nielen prilákať nové pracovné sily pre Ozbrojené sily Slovenskej republiky, ale aj zlepšiť situáciu ohľadne udržiavania dovtedajších zamestnancov (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2007).

Po skončení základnej vojenskej služby už neexistovalo priame prepojenie medzi armádou a verejnosťou. Dá sa povedať, že sa tieto dve entity od seba nenávratne oddelili. Aby sa armáda úplne neodlúčila od verejnosti, muselo ministerstvo obrany venovať väčšiu pozornosť vzťahom so slovenskou verejnosťou. Výsledkom procesu bolo, že si ozbrojené sily dokázali ďalej udržať dôveru a podporu verejnosti (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2008).

V roku 2008 zasiahla svet finančná kríza. Kríza sa samozrejme odrazila aj v hospodárstve Slovenskej republiky a tým pádom prenesene aj v reformách ozbrojených síl. Plánovaná modernizácia sa stala z finančného hľadiska neudržateľná, čo sa v konečnom dôsledku odrazilo v spomalení reforiem (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2009).

Obdobie po transformácii ozbrojených síl a vstupe Slovenskej republiky do NATO je obdobím stagnácie. Už rok pred vypuknutím hospodárskej krízy Slovenská republika znížila rozpočet na obranu na 1,51% HDP z predošlých 1,69% v roku 2006. Výška rozpočtu na obranu v roku 2008 zostala nezmenená. Avšak už v roku 2009 sa znovu výdavky na obranu znížili na 1,44% HDP a o rok na to dokonca na 1,23%. Znižovanie rozpočtu malo veľmi negatívny vplyv na rýchlosť modernizačného procesu. Počet misií NATO a EÚ mal však stúpajúcu tendenciu a taktiež si vyžadoval finančné prostriedky. Pomer úloh, ktoré musia ozbrojené sily plniť a podiel rozpočtu na ich financovanie sa tak dostávali do stále väčšieho rozporu (Tarasovič, 2010).

Nasledujúce roky znamenali pre Ozbrojené sily Slovenskej republiky a Ministerstvo obrany znížený rozpočet a s ním spojené problémy s rozvojom ozbrojených síl. Z tohto hľadiska nebolo možné pokročiť v modernizácii a reformách ozbrojených síl. Rok 2012 po

dlhšom čase priniesol bezpečnostný dokument pod názvom Biela kniha o obrane. Biela kniha bola schválená v roku 2013. Biela kniha dopodrobna analyzovala vtedajší stav obrany Slovenskej republiky. Snaží sa sprostredkovať charakteristiku budúceho bezpečnostného prostredia, od ktorého sa odvíjajú budúce potreby Ozbrojených síl Slovenskej republiky a taktiež Ministerstva obrany. Jej kľúčovým bodom je dlhodobá projekcia rozvoja Ozbrojených síl Slovenskej republiky. Moderné ozbrojené sily by podľa dokumentu mali byť ekonomicky udržateľné, defenzívne orientované, interoperabilné s ostatnými jednotkami NATO, primerané potrebám obrany štátu a medzinárodným záväzkom, efektívne, operačne pripravené a mobilné. Biela kniha konštatuje, že napriek tomu, že všetky vlády deklarovali snahu o transformáciu ozbrojených síl, aby spĺňali vymenované charakteristiky, žiadnej vláde sa cieľ nepodarilo naplniť. Najproblémovjším bodom bola stagnácia modernizácie techniky. V roku 2013 preto bola úroveň interoperability s NATO iba 54%. Väčšina techniky bola za hranicou životnosti. V období najbližších troch až piatich rokov od roku 2013 sa rátalo len s udrzaním spôsobilostí ozbrojených síl. Ekonomická situácia neumožňovala strategický rozvoj (Biela kniha, 2013, Ministertsvo obrany Slovenskej republiky, 2013).

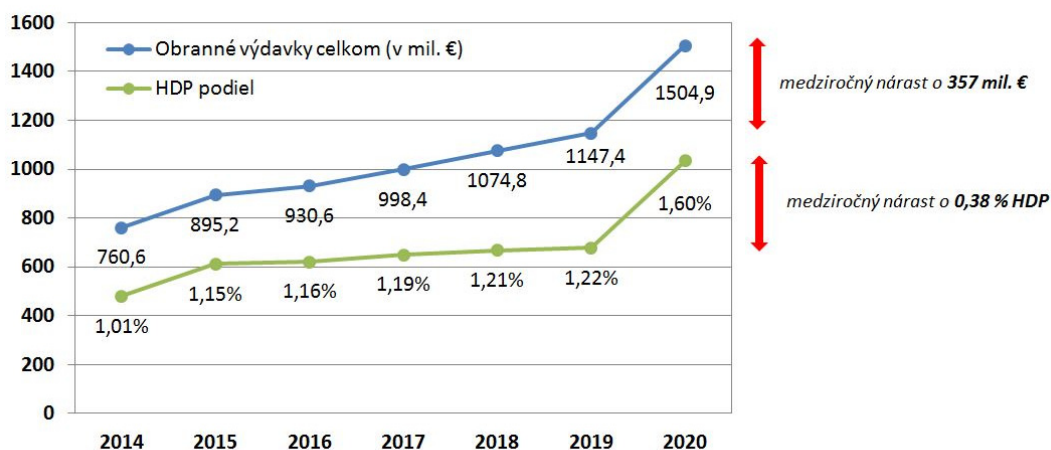
Rok 2013 sa naďalej niesol v duchu šetrenia a úsporných opatrení. Zásadné však bolo, že sa podarilo udržať všetky kľúčové spôsobilosti. Zároveň bol vypracovaný nový dokument, Rozvojový plán rezortu obrany s výhľadom do roka 2024, ktorý mal za úlohu vo väčších detailoch priblížiť stratégiu rozvoja obrany. Centrálnym bodom záujmu boli ozbrojené sily. Tak, ako tomu bolo v roku 2006, tak aj v roku 2013 mali Ozbrojené sily Slovenskej republiky problém s regrutáciou. Do záloh odišlo viacej profesionálnych vojakov, ako bolo prijatých (Ministertsvo obrany Slovenskej republiky, 2014).

Vidíme, že ekonomické problémy a rozpočet vyčlenený na obranu úplne znemožnil rozvoj Ozbrojených síl. Tomu môžeme sčasti pripísať aj problémy s regrutáciou. Na druhej strane treba vyzdvihnúť, že Slovensko sa neprestalo zúčastňovať na zahraničných vojenských misiách a dokázalo si plniť záväzky, ktoré mu vyplývali z členstva v aliancii. Problémové bolo jedine vyčlenenie 2% HDP na obranu.

Nasledujúce roky priniesli v oblasti obrany viacero zmien. Už v decembri 2013 bola prijatá koncepcia aktívnych záložných síl dobrovoľnej vojenskej prípravy. Bližším informáciám o týchto projektoch venujeme vlastnú podkapitolu vzhľadom na relevanciu k parciálnemu cieľu tejto kapitoly. Zároveň došlo k vypracovaniu nových bezpečnostných dokumentov, ktoré ešte neboli schválené. Dostupné sú však návrhy týchto dokumentov, ktoré analyzujeme v nasledujúcej podkapitole. Ďalšou významnou udalosťou bolo pokračovanie v snahe o modernizáciu ozbrojených síl. Slovensko postupne kupuje novú

vojenskú techniku. Ako príklad môže slúžiť nákup obrnených transportérov. Zároveň treba vyzdvihnúť, že Slovensko udržiava spoluprácu s NATO aj EÚ a aktívne sa zapája do viacerých projektov a iniciatív.

Slovenská republika sa tiež snaží o zvýšenie rozpočtu pre rezort obrany. Do roku 2020 chce zvýšiť výdavky na obranu na výšku 1,6% HDP. Keď hovoríme o HDP na obranu, situáciu možno najlepšie ilustrovať prostredníctvom obrázku 5.

Obrázok 5 Obranné výdavky Slovenskej republiky podľa návrhu rozpočtu verejnej správy na roky 2017-2019

Zdroj: Obranný rozpočet na rok 2017, 2018

Keď chceme stručne zhodnotiť reformy a pôsobenie Ozbrojených síl Slovenskej republiky od ich vzniku pod názvom Armáda Slovenskej republiky, musíme konštatovať, že boli dlhodobo pomerne zanedbávané. Napriek jasne deklarovanému cieľu o profesionalizácii sa tento projekt odkladal mnoho rokov pre dlhodobú neschopnosť naplňať reformy. Na Slovensku je v rámci rezortu obrany možné vnímať rozpor medzi naplánovaným a reálne splneným. Aj napriek tomu, že k profesionalizácii došlo pomerne v krátkom časovom horizonte trinástich rokov, doteraz sa nepodarilo naplniť niektoré ciele, ktoré sú s profesionalizáciou neodmysliteľne späté. Hovoríme hlavne o modernizácii techniky, ktorá stagnovala kvôli hospodárskej kríze. Predpokladáme však, že za spomalenou modernizáciou stál aj fakt, že sa otázky obrany v kontexte bezpečnostného prostredia nezdali byť primárne. To sa zmenilo až s vypuknutím konfliktu na Ukrajine, rozšírením Sýrskeho konfliktu a nekontrolovateľnej migrácie. Veľkou zmenou je aj obnovenie aktivity Ruska ako regionálnej mocnosti, ktorá sa snaží zabezpečiť svoje životné záujmy v blízkom

geopolitickom priestore. Ďalším významným problémom, ktorému čelí Slovenská republika, je nedostatok záujemcov o vojenské povolanie. Tak, ako sme spomínali pri demografii, aj v súčasnosti existuje problém regrutácie. Z pôvodných 16 077 plánovaných funkcií profesionálnych vojakov do 6. júla 2017 sa reálne podarilo naplniť len 12 180. Veľa vojakov odchádza do zálohy. Tento problém čiastočne rieši dobrovoľná vojenská príprava a aktívne zálohy. Ako sme naznačili, ich fungovanie zhodnotíme v ucelenej podkapitole.

4.2 Rozbor súčasných bezpečnostných dokumentov Slovenskej republiky

V predošlej podkapitole sme sa zmienili, že Slovensko s istou pravidelnosťou obnovuje svoje bezpečnostné dokumenty. Bezpečnostné dokumenty sú veľmi dôležité, nakoľko analyzujú bezpečnostné prostredie a snažia sa nájsť prienik medzi ním a záujmami Slovenskej republiky. Za týchto predpokladov možno presnejšie určiť obranné potreby a nastaviť podľa nich rozvoj ozbrojených síl ako aj bezpečnostnej politiky krajiny. V tejto podkapitole sme sa zamerali na analýzu nových bezpečnostných dokumentov Slovenskej republiky: Bezpečnostnej stratégie, Obrannej stratégie a Vojenskej stratégie. Sústreďíme sa na identifikáciu bezpečnostných hrozieb, hodnôt a bezpečnostných záujmov Slovenskej republiky, cieľov obrannej politiky a úloh ozbrojených síl. Bezpečnostné hrozby stanovené oficiálnymi dokumentami konfrontujeme s článkom od Godu a Ušiaka - *What is the threat perception of the Slovak Republic?*, ktorý je snahou o podanie vyčerpávajúceho výpočtu bezpečnostných hrozieb aktuálnych pre Slovenskú republiku.

Pri potrebe zistenia aktuálnych hrozieb, ktoré vyplývajú Slovenskej republike z vnútorného aj vonkajšieho bezpečnostného prostredia, je podľa nášho názoru najlepšie siahnuť po oficiálnych bezpečnostných dokumentoch. Aj keď aktualizované bezpečnostné dokumenty ešte nevstúpili do platnosti, nemá význam analyzovať bezpečnostné dokumenty Slovenskej republiky, ktoré nereflektujú súčasné trendy a vývoj v medzinárodných vzťahoch. Zameriame sa preto na návrhy bezpečnostných dokumentov, menovite: Bezpečnostnú stratégiu, Obrannú stratégiu a Vojenskú stratégiu. Vychádzame z predpokladu, že finálne verzie nebudú značne odlišné a dokumenty zostanú v ťažiskových bodoch, ako je napríklad výpočet bezpečnostných hrozieb, nezmenené.

V najbližších odstavcoch uvedieme charakteristiku bezpečnostných hrozieb zo spomínaných dokumentov. Zároveň uvedieme stručnú charakteristiku jednotlivých dokumentov, aby nevznikali nejasnosti vyplývajúce z nadväznosti jednotlivých dokumentov.

Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky je základný dokument bezpečnostnej politiky štátu. Identifikuje jej hodnoty, bezpečnostné záujmy a zároveň definuje bezpečnostné prostredie, v ktorom sa nachádza. Na základe spomenutých informácií charakterizuje spôsob presadzovania bezpečnostných záujmov Slovenska cez bezpečnostnú politiku. Medzinárodný systém je charakterizovaný oslabujúcou sa pozíciou medzinárodných organizácií, konkrétne OSN a OBSE, v schopnosti dozerat' na dodržiavanie noriem medzinárodného práva. Ako príklad závažného porušenia medzinárodného práva dokument uvádza pričlenenie Krymu k Ruskej federácii. Takéto správanie sa Ruskej federácie vyvolalo zhoršenie vzťahov s krajinami EÚ a NATO. Problémom na medzinárodnej scéne je aj šírenie zbraní hromadného ničenia v nadväznosti na zlyhávajúce štáty a teroristické skupiny. Euroatlantický integračný priestor čelí nasledujúcim hrozbám: pokles dôvery verejnosti štátov EÚ a NATO voči samotným organizáciám, teroristické útoky a nárast nekontrolovateľnej migrácie. V oblasti európskeho susedstva je veľkým problémom vznik kríz a konfliktov, zlyhávanie štátov a následná migrácia spôsobená chudobou a nedostatkom prírodných zdrojov. Konflikt na Ukrajine predstavuje hrozbu pre celú oblasť strednej a východnej Európy a taktiež oblasť Čierneho mora. Ďalšími ohniskami nestability sú západný Balkán, Blízky a Stredný východ. Faktory vplývajúce na destabilizáciu západného Balkánu sú predovšetkým: stagnujúci proces reforiem, rast nacionalizmu, ekonomické problémy, škodlivé pôsobenie vonkajších aktérov usilujúcich o presadenie svojho vplyvu. V prípade Blízkeho a Stredného východu sú to: vojenské konflikty, snahy rôznych strán o dominanciu v regióne, územné spory, ideológie spojené s terorizmom, náboženský extrémizmus, socioekonomické problémy a nedostatok surovín dôležitých pre život a priemysel. Medzi hrozby, ktoré z bezpečnostného prostredia vyplývajú priamo Slovensku, patria: ozbrojené napadnutie, hybridné hrozby, kybernetické útoky a pôsobenie cudzích spravodajských služieb. Slovensko je v značne vysokej miere ovplyvňované surovinovou a energetickou závislosťou. V rámci sociálnych faktorov nemôžeme zanedbať nízku úroveň sociálnej súdržnosti, nerovnomerný ekonomický rozvoj, nedostatky vo vzdelávacom systéme, ale aj samotnú mieru stability demokratického a právneho štátu. Nové výzvy v oblasti potravinovej bezpečnosti a zdravotného zabezpečenia vytvárajú meniace sa klimatické podmienky. Neustála a ťažko predvídateľná hrozba reprezentujú živelné pohromy, havárie a katastrofy (Bezpečnostná stratégia, 2017).

Na Bezpečnostnú stratégiu priamo nadväzuje Obranná stratégia Slovenskej republiky. Obranná stratégia: „určuje základné prístupy Slovenskej republiky k zabezpečovaniu svojej obrany v dlhodobom horizonte, pričom zohľadňuje reálny stav zabezpečenia obrany štátu,

meniace sa bezpečnostné prostredie a poznatky z výstavby systému obrany štátu a použitia ozbrojených síl ... pri plnení úloh“ doma a v zahraničí (Obranná stratégia, 2017, s. 4). „Zároveň formuluje strategický kontext obrany štátu, politicko-vojenské závery z hodnotenia bezpečnostného prostredia, piliere, cieľ, oblasti a opatrenia strategickej adaptácie ochrany štátu“ (Obranná stratégia, 2017, s. 4). Hrozbám vplyvujúcim na Slovenskú republiku sa venuje v časti Politicko-vojenské závery z hodnotenia bezpečnostného prostredia. Na základe záverov hodnotenia bezpečnostného prostredia cez politicko-vojenskú prizmu sa v dokumente konštatuje, že Slovenská republika zabezpečuje svoju obranu v bezpečnostnom prostredí, ktoré sa zhoršilo a zároveň sa dynamicky vyvíja. Je charakterizované nepredvídateľnosťou, neurčitou a nestabilitou. Obranyschopnosť Slovenskej republiky je znížená, čo v kombinácii so zhoršeným bezpečnostným prostredím zväčšuje riziká pri zabezpečovaní obrany štátu (Obranná stratégia, 2017).

Posledným z trojice kľúčových bezpečnostných dokumentov je Vojenská stratégia Slovenskej republiky. *„Špecifikuje vojenské strategické ciele a úlohy ozbrojených síl Slovenskej republiky pre rozvoj spôsobilostí a kapacít ozbrojených síl ... potrebných pre zaručovanie obrany Slovenskej republiky a plnenie jej medzinárodných záväzkov voči Organizácii Severoatlantickej zmluvy ... a Európskej únii“ (Vojenská stratégia, 2017, s. 3). Vojenská stratégia nadväzuje na poznatky a informácie z predošlých bezpečnostných dokumentov. Preto nerozširuje výpočet hrozieb, ale ich len stručne sumarizuje.*

Oficiálne bezpečnostné dokumenty však nie sú jediným zdrojom, ktorý uvádza výpočet hrozieb týkajúcich sa Slovenskej republiky. Pre zachovanie plurality zdrojov považujeme za podstatné uviesť identifikáciu hrozieb aj z akademického prostredia.

Pomerne novým článkom, ktorý sa zaoberá problematikou vymedzenia hrozieb aktuálnych pre Slovenskú republiku je *„What is the Threat Perception of the Slovak Republic?“* od autorskej dvojice Samuel Goda a Jaroslav Ušiak. V článku sa snažia poskytnúť vyčerpávajúci výpočet bezpečnostných hrozieb prostredníctvom analýzy starších bezpečnostných dokumentov, ale aj na základe rozhovorov s expertmi v oblasti bezpečnosti. Výhodou výpočtu hrozieb, ktorý poskytuje Goda a Ušiak oproti oficiálnym bezpečnostným dokumentom je, že zároveň poukazuje na spôsob, ako jednotlivým hrozbám predchádzať. Na základe cieľa tejto monografie sme sa rozhodli uviesť len hrozby, ktorým treba čeliť prostredníctvom ozbrojených síl. Zaujímavým zistením vyplývajúcim z tohto článku je, že podľa expertov neexistujú hrozby, ktorým treba čeliť výlučne pomocou ozbrojených síl. Ozbrojené sily by vždy mali byť len súčasťou komplexného postupu proti istej hrozbe. Jednotlivé hrozby uvádzame v tabuľke 11. Hrozby zvýraznené tučným písmom sú aktuálne

hrozby, pričom všetky ostatné spadajú do kategórie hrozieb budúcnosti. Jednoznačne však treba poznamenať, že od doby, kedy bol článok vydaný, sa pre dynamiku dnešného bezpečnostného prostredia niektoré z hrozieb označené ako budúce značne intenzifikovali (Goda – Ušiak, 2016).

Tabuľka 11 Budúce a súčasné bezpečnostné hrozby pre Slovenskú republiku, ktorým možno čeliť prostredníctvom ozbrojených síl.

Hrozba	Zdroj	Cieľ	Ako čeliť?	Politická úroveň	Angažovanosť medzinárodných organizácií
Kybernetické útoky	Štátny, neštátny	Štátna infraštruktúra, jednotlivci, populácia	Komplexne	Komplexná	OBSE, NATO, EÚ, OSN/ odolnosť kybernetického prostredia
Terorizmus	Neštátny, jednotlivci	Štátna infraštruktúra	Komplexne	Komplexná	OBSE, EÚ, NATO, OSN
Zlyhávajúce a krehké štáty	Štátny, neštátny (povstalci)	Štát, štátna infraštruktúra, populácia	Komplexne	Komplexná	OBSE – prenos poznatkov
Privatizácia násilia	Štátny, neštátny, technologický vývoj	Štátna infraštruktúra, populácia	Komplexne	Komplexná	Režim kontroly zbraní v tejto oblasti, OSN
Klimatické zmeny	Štátny, neštátny	Komplexný	Komplexne	Komplexná	OSN, OBSE
Konflikt na periférii EÚ	Intenzifikácia dlhodobých konfliktov, geopolitické konflikty, štátny, neštátny	Komplexný	Komplexne	Multilaterálna regionálna, multilaterálna globálna	OBSE – prevencia konfliktu, monitorovanie
Existencia Slovenskej republiky ako takej	Založené na existencii EÚ a NATO ako takých	Komplexný	Komplexne	Unilaterálna, bilaterálna, multilaterálna regionálna	Nie
Militarizácia Kaliningradu	Zhoršené vzťahy medzi Ruskou federáciou a USA	Komplexný	Komplexne	Multilaterálna regionálna	Áno – mediačný a komunikačný kanál
Medzištátny konflikt (v nadväznosti na zlyhávajúce štáty)	Periféria EÚ, centrálna Ázia	Komplexný	Komplexne	Multilaterálna regionálna	OBSE
Meniace sa globálne aliancie	Štátny, neštátny,	Štát	Komplexne	Komplexná	OBSE – hlavne vzťahy EÚ-USA-Ruská federácia

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe: (Goda – Ušiak, 2016)

Keď dáme do kontextu bezpečnostné hrozby a optimálny regrutačný systém pre Slovenskú republiku, zistíme, že existujú hrozby, ktoré priamo vytvárajú nároky na ozbrojené sily. Medzi takéto hrozby patrí napríklad terorizmus. Terorizmus predstavuje istú hrozbu pre vnútorné bezpečnostné prostredie štátu a štát musí vyčleniť isté kapacity na ochranu obyvateľstva pred jeho nepriaznivými dôsledkami. Dá sa predpokladať, že čím bude hrozba terorizmu pre krajinu väčšia a naliehavejšia, tým viac bude treba vyčleniť vojakov, poprípade policajtov, na predchádzanie a potláčanie tejto hrozby. Existujú však aj iné hrozby ako napríklad nízka miera podpory obyvateľov voči verejným inštitúciám, fragmentácia spoločnosti alebo ekonomické problémy. Tieto hrozby nekladú požiadavky na ozbrojené sily. Personálne dopĺňovanie ozbrojených síl však determinujú do vysokej miery. Málo financií znamená znížené možnosti regrutácie. Nezáujem spoločnosti o službu v armáde je druhou stranou tej istej mince.

Po analýze dokumentov s cieľom získania výpočtu bezpečnostných hrozieb, porovnaní citovaných dokumentov a vyššie spomínaného článku konštatujeme, že tak ako zdroj z prostredia štátnej správy tak aj akademický dokument ponúkajú podobný výpočet hrozieb. Veľkým rozdielom je, že akademický dokument priamo hovorí ako hrozbám čeliť: diplomaticky, politicky, ekonomicky, prostredníctvom občianskej spoločnosti, polície, vojensky alebo prostredníctvom tajnej služby. To nám následne uľahčilo identifikovať tie hrozby, ktoré majú najväčší vplyv na zvolenie, respektíve vylepšenie systému vojenskej regrutácie.

Potreby regrutácie ozbrojených síl sú odpoveďou na hrozby vyplývajúce z bezpečnostného prostredia. Aby sme presnejšie dokázali určiť, aké sú reálne potreby vojenskej regrutácie, musíme poznať aj hodnoty a bezpečnostné záujmy Slovenskej republiky.

Ako vyplýva z Ústavy SR, hodnoty Slovenskej republiky sú založené na demokracii, ľudských právach, právnom štáte a všetkom, čo sa od týchto princípov odvíja. Slovensko je zároveň plne integrované do euroatlantického priestoru, čo značne rozširuje základ jeho bezpečnostných záujmov. Najvyššie miesto medzi bezpečnostnými záujmami Slovenskej republiky má zaistenie politickej nezávislosti, územnej celistvosti, zvrchovanosti, nedotknuteľnosti hraníc a identity a udržanie a rozvoj základných hodnôt. Ako hlavné bezpečnostné záujmy označuje Bezpečnostná stratégia dodržiavanie princípov a noriem

medzinárodného práva, bezpečnosť a stabilitu v euroatlantickom priestore³¹, bezpečnosť a stabilitu v širšom susedstve EÚ a NATO, schopnosť presadzovať bezpečnostné záujmy v medzinárodnom prostredí, zachovávanie bezpečnosti a zaručenie obrany štátu vrátane rozvoja obranných spôsobilostí, zvyšovanie odolnosti štátu voči bezpečnostným hrozbám a rozvíjanie ekonomických, materiálnych a environmentálnych predpokladov bezpečnosti a stability štátu (Bezpečnostná stratégia, 2017).

Keď poznáme bezpečnostné záujmy Slovenskej republiky, môžeme identifikovať, čo je cieľom jej obrannej politiky. *„Základným cieľom obrannej politiky Slovenskej republiky je zachovanie jej zvrchovanosti, územnej celistvosti a nedotknuteľnosti hraníc, ktoré sú nevyhnutnou podmienkou na zachovanie bezpečnosti štátu a jeho obyvateľov ... Slovenská republika má na základe svojho členstva v NATO zmluvnú garanciu poskytnutia pomoci jej členských štátov pri ozbrojenom útoku v systéme kolektívnej obrany. Zároveň má záväzok poskytnúť pri ozbrojenom útoku proti inému členskému štátu alebo štátom NATO pomoc ... Slovenská republika má na základe svojho členstva v EÚ zmluvnú garanciu poskytnutia pomoci a podpory jej členských štátov, ak sa stane obeťou ozbrojenej agresie. Zároveň má záväzok poskytnúť pomoc a podporu inému členskému štátu EÚ, ktorý sa stal obeťou ozbrojenej agresie, vrátane použitia ozbrojenej sily“* (Obranná stratégia, 2017, s. 4-5).

Z predošlého vyplýva, že Slovensko je demokratický štát založený na rešpektovaní ľudských práv, ktorý je plne začlenený do európskej a euroatlantickej integrácie, z čoho mu vyplývajú práva, ale aj povinnosti. Na jednej strane Slovensko zodpovedá za vlastnú obranu a nemôže sa spoliehať len na aliančné záruky, na druhej strane má voči EÚ aj NATO povinnosti, ktoré musí ako hodnoverný partner dodržiavať. To vytvára dvojité záťaž na Ozbrojené sily Slovenskej republiky. Existuje jednoznačná potreba dobre vycvičených vojakov, ktorí dokážu pôsobiť mimo hraníc Slovenskej republiky v misiách krízového manažmentu EÚ, NATO, ale aj OSN. Špecifický výcvik je nevyhnutný vzhľadom na zložitosť súčasných vojenských operácií s nejasným operačným prostredím a širokou škálou vojenských ohrození. Vo vnútroštátnom prostredí existuje potreba vojenskej sily, ktorá bude v prípade potreby schopná brániť štátne hranice, strategické objekty a zároveň dokáže podporiť profesionálne ozbrojené sily vo vojenských činnostiach.

Vo Vojenskej stratégii sa konštatuje, že v porovnaní so spojencami naše ozbrojené sily disponujú zaostalejšími taktickými jednotkami. Výzbroj ozbrojených síl a vojenská

³¹ V tomto bode sú pre Slovenskú republiku najpodstatnejšie NATO a EÚ. Obidve organizácie Slovenská republika plne podporuje a zároveň považuje za svoj vlastný záujem podporovať ich vzájomnú solidaritu a súdržnosť.

technika sú pomerne zastarané a nezodpovedajú charakteristikám súčasného bojiska. Problém nastáva aj pri kompatibilite s modernými zbraňovými systémami. Zálohy ozbrojených síl sú nedostatočne vycvičené. Všetky spomínané prekážky sťažujú ozbrojeným silám vykonávanie ich úloh. Dokument stanovuje aj úlohy Ozbrojených síl Slovenskej republiky v stave bezpečnosti, pri bezprostrednej hrozbe narušenia zvrchovanosti a v prípade ozbrojeného útoku. Ide o úlohy, ktoré ozbrojené sily vykonávajú neustále, aby zabezpečili svoju kontinuálnu existenciu, ako napríklad neustále zhromažďovanie informácií, nepretržitú ochranu vzdušného priestoru, nepretržité udržiavanie pripravenosti príspevkov deklarovaných do Síl rýchlej reakcie NATO a do Bojovej skupiny EÚ. V čase bezprostredného ohrozenia dochádza k zvýšeniu pohotovosti jednotlivých aktivít. V prípade ozbrojeného útoku sa k aktivitám pripája aj samotná eliminácia činnosti ozbrojených síl protivníka či mobilizácia (Vojenská stratégia, 2017).

Podstatné informácie o regrutácii do ozbrojených síl obsahuje stať Príprava obyvateľstva na obranu štátu. Príprava zahŕňa brannú výchovu, informovanie obyvateľstva o problematike obrany štátu a prípravu občanov Slovenskej republiky v rámci dobrovoľnej vojenskej prípravy a v rámci projektu aktívnych záloh. Branná výchova sa má stať súčasťou vzdelávania na základných a stredných školách. Obyvateľstvo má byť zároveň pravidelne informované v oblasti problematiky obrany štátu prostredníctvom strategickej komunikácie. Prvkami strategickej komunikácie majú byť aj verejné podujatia s tematikou obrany štátu, na ktorých sa podieľajú ozbrojené sily. Takto sa má zabezpečiť odolnosť obyvateľstva proti strategickej propagande subjektov z vonkajšieho prostredia a formovanie pozitívneho vzťahu k obrane štátu (Obranná stratégia, 2017).

Štúdium bezpečnostných dokumentov a akademického článku venovaného vnímaniu hrozieb na Slovensku nám sprostredkovalo dostatočný prehľad o obranných a bezpečnostných potrebách štátu. Vieme, ktoré hrozby vníma Slovenská republika ako najpodstatnejšie. Tiež vieme, aké sú jej hodnoty a bezpečnostné záujmy, cieľ bezpečnostnej politiky aj úlohy ozbrojených síl. Dokumenty nepredpokladajú priame ohrozenie nášho teritória prostredníctvom konvenčných ozbrojených síl. S istotou sa však nedá vylúčiť ani táto alternatíva. Bezpečnostné prostredie je pomerne nepredvídateľné a dynamické. To vyvoláva potrebu posilnenia teritoriálnej obrany. V tomto bode sa zdá byť veľmi dobrým krokom pristúpenie k dopĺňaniu záloh na základe dobrovoľnej vojenskej služby a tak isto príprava aktívnych záloh.

Podotýkame, že tvorenie záloh prostredníctvom dobrovoľnej vojenskej prípravy a zároveň vytváranie aktívnych záloh sú na Slovensku ešte v „skúšobnej dobe“. Inklinácia

občanov Slovenskej republiky k vojenskej službe sa dlhodobo drží na nízkej úrovni. Tu treba vyzdvihnúť snahu o navrátenie brannej výchovy na základné a stredné školy. Podľa nášho názoru je to najlepší spôsob, ako mladej generácii vysvetliť problematiku obrany štátu v širších súvislostiach.

Priame ohrozenie krajiny vzniká skôr vo virtuálnom prostredí a naberá formu kybernetických útokov, ale taktiež strategickej dezinformácie a propagandy. Aj napriek skutočnosti, že útoky, ktoré prebehli na území Slovenska nie sú až také závažné ako v zahraničí, samotný charakter kybernetického priestoru je dôvodom, prečo by sa aj slovenské bezpečnostné prostredie malo pripraviť na adekvátne reakcie voči novým asymetrickým hrozbám. V súčasnosti je hlavným orgánom vykonávajúcim svoju pôsobnosť v oblasti kybernetickej bezpečnosti Národný bezpečnostný úrad ako ústredný orgán štátnej správy. Z hľadiska zabezpečenia kybernetickej domény je dôležité spomenúť aj vládnu jednotku pre riešenie počítačových incidentov CSIRT.SK, ktorá spolupracuje aj so Slovenskou informačnou službou či oddelením pre kybernetickú kriminalitu Policajného Zboru SR. Rovnako sa do roku 2020 majú dobudovať aj spôsobilosti jednotky CSIRT.MIL.SK, ktorá bola zriadená v rezorte Ministerstva obrany SR a sústreďuje sa na zabezpečenie aktívnej kybernetickej obrany. Je dôležité, aby sa Slovensko v snahe o zlepšenie svojej kybernetickej obrany zameralo na zvýšenie spôsobilosti jednotiek zaoberajúcich sa riešením počítačových incidentov i osvetu populácie ohľadom bezpečného správania sa v kybernetickej doméne (Melková, 2017).

Slovenská republika je integrovaná v NATO aj EÚ, čo jej prináša výhody v podobe garancií, ale aj povinnosti v podobe pomoci ostatným krajinám v prípade ohrozenia. Profesionálne, dobre vycvičené a interoperabilné ozbrojené sily sú preto z nášho pohľadu nenahraditeľné. Potreba vojenských profesionálov je spojená nielen so zahraničnými misiami a kooperáciou našich vojsk s vojskami iných krajín v rámci koalíčných jednotiek. Nátlak na profesionalitu spôsobujú aj technologické inovácie a potreba vysokej profesionality pri narábaní s modernou technikou a zbraňovými systémami. Obrovskou prekážkou pri snahe o vybudovanie čo možno najvhodnejších ozbrojených síl, ktoré by boli schopné čeliť hrozbám vyplývajúcim z bezpečnostného prostredia, sú financie. Ako sme spomenuli v prvej podkapitole, Slovensko dlhodobo nevyčleňovalo dostatočné prostriedky pre ozbrojené sily. Nedostatočné financie vyčlenené pre ministerstvo obrany sú jedným z najpodstatnejších determinantov stavu dnešných ozbrojených síl. Tento problém však nezostal bez povšimnutia, v Bezpečnostnej stratégii sa deklaruje, že sa do roku 2020 zvýši počet výdavkov na obranu na úroveň 1,6% s ďalším predpokladom pre zvýšenie na úroveň 2%.

Záverom podkapitoly konštatujeme, že posledné roky sú charakteristické zmenou bezpečnostného prostredia. Oblasť Európy prešla radikálnymi zmenami. Vojna na Ukrajine, nestabilita severnej Afriky a vojna v Sýrii jasne ukázali, že bezpečnosť v podmienkach súčasného bezpečnostného prostredia je krehká. Nové hrozby prichádzajú z oblasti kybernetického priestoru. Celé bezpečnostné prostredie je neprehľadné a dynamické.

Slovenská republika musí na zmeny v bezpečnostnom prostredí reagovať. V roku 2017 došlo k aktualizácii bezpečnostných dokumentov. Dokumenty správne odhaľujú bezpečnostné hrozby, ktoré sú pre Slovenskú republiku najpodstatnejšie. Tiež poukazujú na to, čo treba spraviť pre to, aby krajina vedela týmto hrozbám čeliť a zároveň poukazujú na úlohu ozbrojených síl pri obrane krajiny, ale aj plnení iných strategických úloh.

Keď sa pozrieme na hrozby, ktoré majú dosah na bezpečnosť Slovenskej republiky a snažíme sa nájsť prienik so systémom vojenskej regrutácie, musíme povedať, že systém regrutácie je podľa nášho názoru nastavený správne. Dobrovoľná vojenská príprava aj projekt aktívnych záloh sú však v prvopočiatkoch. Ich doterajší priebeh a stručné hodnotenie predstavíme v nasledujúcej podkapitole. Opäť pozitívne hodnotíme snahu o zavedenie brannej výchovy na školách, čo sa môže z dlhodobého hľadiska prejavovať vo zvýšenom záujme verejnosti ohľadne otázok obrany a následne aj vo vyššom záujme o službu v armáde.

4.3 Dobrovoľná vojenská participácia v podmienkach Slovenskej republiky a jej hodnotenie

V Ozbrojených silách Slovenskej republiky existovala pomerne dlhá tradícia mierovej brannej povinnosti. Zabezpečovala masovú participáciu mužskej časti spoločnosti na vojenskom tréningu a tým pádom aj prepojenie medzi ozbrojenými silami a verejnosťou. Branná povinnosť nikdy nebola zrušená. Po úprave zákona 1. januára 2006 sa už branná povinnosť v mieri neuplatňuje. Avšak v čase vojny alebo krízy môže byť kedykoľvek použitá. Trend znižovania percentuálneho podielu HDP na rezort obrany spolu so znižovaním početných stavov ozbrojených síl trval viac ako 20 rokov. Koniec povinnej vojenskej služby bol jedným z výsledkov tohto procesu. Po ukončení povinnej vojenskej služby spoločnosť stratila svoje prepojenie s vojenstvom a tým pádom sa znížil aj záujem o medzinárodnú bezpečnosť. Medzera, ktorá vznikla bola sčasti naplnená radikálnymi skupinami a polovojenskými organizáciami. Bližšie dôvody transformácie ozbrojených síl sme popísali v prvej podkapitole. V predošlej kapitole sme popísali bezpečnostné prostredie,

v rámci ktorého Slovenská republika existuje a naplňuje svoje bezpečnostné záujmy. Pri rozhodovaní o prechode na plne profesionálnu armádu majú veľký vplyv aj charakteristiky bezpečnostného prostredia. Tak isto majú vplyv pri alternovaní spôsobu dopĺňania ozbrojených síl. Bezpečnostné prostredie, ktoré sa začalo kreovať po studenej vojne nevyžadovalo existenciu masových ozbrojených síl založených na brannej povinnosti. Hneď po zhoršení bezpečnostného prostredia, ktoré datujeme približne od roku 2013, však bolo jasné, že Slovensko potrebuje zvýšiť svoj mobilizačný potenciál, s čím podľa nášho názoru súvisí aj odštartovanie iniciatív dobrovoľnej vojenskej prípravy a aktívnych záloh. Masové zálohy, ktoré vytvárala povinná vojenská služba sa totižto každoročne zmenšujú. Bývalí profesionálni vojaci nedokážu nahradiť potenciál, ktorý pred tým naplňovala povinná vojenská služba.

Hlavným cieľom tejto podkapitoly je zhodnotiť efektivitu a opodstatnenie dobrovoľnej vojenskej prípravy a aktívnych záloh na základe dostupných informácií. Prostredníctvom tohto hodnotenia sa dostaneme o krok bližšie k cieľu celej kapitoly, a síce navrhnutiu čo možno najlepšej regrutačnej praxe pre Slovenskú republiku v rámci poznatkov, ktoré sme nadobudli v predošlých kapitolách. Na začiatku každú iniciatívu analyzujeme osobitne. Opíšeme obidve iniciatívy na základe existujúcich zákonov a informácie doplníme prostredníctvom analýzy faktov a čísel dostupných k prezentovanej problematike. Nakoniec konfrontujeme obidve iniciatívy s verejnou mienkou. Taktiež porovnáme spomínané iniciatívy s teóriou vojenskej regrutácie z tretej kapitoly.

4.3.1 Dobrovoľná vojenská príprava

Keď sa snažíme identifikovať cieľovú skupinu dobrovoľnej vojenskej prípravy, považujeme za najvhodnejšie siahnuť po stránke Ministerstva obrany. Je určená: *„pre mladých ľudí, ktorí chcú absolvovať vojenský výcvik a získať základné vedomosti a zručnosti potrebné pre plnenie úloh ozbrojených síl a krízového manažmentu“* (Dobrovoľná vojenská príprava, 2017). Keď rozmýšľame nad motívmi vzniku spomínanej iniciatívy, nachádzame ich viacero. Povinná vojenská služba na Slovensku skončila v roku 2005 a jej absencia vytvorila dva problémy. Zálohy sú v súčasnosti tvorené len vojakmi, ktorí spĺňajú nasledovné špecifikácie: *„vojakom v zálohe je občan, ktorý skončil služobný pomer profesionálneho vojaka a branná povinnosť mu trvá alebo občan, ktorý skončil dobrovoľnú vojenskú prípravu a branná povinnosť mu trvá alebo občan, ktorý vykonal mimoriadnu službu a branná povinnosť mu trvá alebo občan, ktorý skončil služobný pomer príslušníka*

Policajného zboru, Zboru väzenskej a justičnej stráže, Hasičského a záchranného zboru, Národného bezpečnostného úradu a colníka a branná povinnosť mu trvá...“ (Zákon o brannej povinnosti, 2005, § 2,d). Ďalším spôsobom dopĺňania záloh je využívanie dobrovoľnej vojenskej prípravy.

O tom, že sa znižuje počet vojakov, nie je pochyb. Iným problémom je neschopnosť štátu trénovať dobrovoľníkov. Ako povedal súčasný minister obrany Peter Gajdoš: *"Jedným z cieľov dobrovoľnej vojenskej prípravy je aj zvýšiť vlastenectvo a branné povedomie občanov, pretože obrana nie je záležitosťou jednotlivcov, ale týka sa nás všetkých. Medzi našimi prioritami, ktoré chceme v nasledujúcom období presadiť, je skvalitnenie pripravenosti záloh ozbrojených síl a pre ich tvorbu by mohla byť kľúčovým nástrojom práve dobrovoľná vojenská príprava. Dobrovoľní vojaci by mohli byť v budúcnosti tiež výborným zdrojom pre bezpečnostné zložky"* (Dobrovoľná vojenská príprava neláka, 2016).

Takáto iniciatíva nemá lákať záujemcov z finančného hľadiska. Finančnému aspektu sa však nedá vyhnúť. Pilotný projekt dobrovoľnej vojenskej prípravy trval 12 týždňov a vojaci dostali zaplatené 4,5 eura za deň. Tréning bol rozdelený na dve fázy. Prvá fáza bola venovaná základnému vojenskému tréningu a trvala 9 týždňov. Druhá fáza trvala 3 týždne a jej zameraním bol profesionálny výcvik. Prvá dobrovoľná vojenská príprava prilákala iba 129 jednotlivcov. Mnohí boli vylúčení, lebo nedokázali splniť podmienky potrebné na participáciu. V konečnom dôsledku skončilo prípravu 31 vojakov a 10 sa rozhodlo pridať k profesionálnym ozbrojeným silám. 31 je pomerne nízke číslo, keď sa do úvahy vezme možnosť vycvičenia až 150 vojakov ročne, podľa odhadu bývalého ministra obrany Martina Glváča (Do dobrovoľnej vojenskej prípravy, 2016; Pot, prekážky, 2016).

Napriek tomu, že prípravu ukončilo pomerne málo vojakov, bol projekt zo strany ministerstva obrany stále pokladaný za úspech. Najpodstatnejším dôvodom, prečo považujeme iniciatívu za prospešnú, je fakt, že bola otestovaná a otvoril sa priestor pre zlepšenia. Všetky zmeny, ktoré upravujú dobrovoľnú vojenskú prípravu sú v Zákone číslo 378/2015 o dobrovoľnej vojenskej príprave a o zmene a doplnení niektorých zákonov (Zákon o dobrovoľnej vojenskej príprave, 2015). V súčasnosti je finančný príspevok pre vojakov dobrovoľnej vojenskej prípravy 7,2% životného minima za deň tréningu. Životné minimum v Slovenskej republike je aktuálne stanovené na 1999,48 eura a adekvátny príspevok je okolo 1106 eur za celý tréning. Tréning bol skrátený a vojaci dostanú takmer trikrát väčší finančný príspevok ako predtým. Stále existuje rozdelenie na všeobecnú a profesionálnu prípravu, hranica medzi nimi už ale nie je fixná.

Záujem o absolvovanie dobrovoľnej vojenskej služby po zmenách v zákone narástol takmer dvojnásobne, na 246 osôb. Z 246 osôb ich splnilo podmienky 108 a nakoniec na prípravu nastúpilo 73 mužov a 21 žien. Tréning úspešne absolvovalo 82 jednotlivcov, z toho 20 žien. Toto číslo predstavuje viac ako polovičný nárast oproti pilotnému projektu (Žiak, 2017).

„Základným vojenským výcvikom získava vojak dobrovoľnej vojenskej prípravy základné vedomosti, návyky a zručnosti v oblasti taktickej prípravy, streleckej prípravy, telesnej prípravy, poradovej prípravy, ženijnej prípravy, komunikačných a informačných systémov, zdravotníckej prípravy, topografickej prípravy, psychologickéj prípravy, logistickej prípravy, radiačnej, chemickej a biologickej ochrany, vojensko-etickéj výchovy a právnej výchovy...Odborným výcvikom získava vojak dobrovoľnej vojenskej prípravy špecifické vedomosti, návyky a zručnosti potrebné pri plnení úloh ozbrojených síl“ (Zákon o dobrovoľnej vojenskej príprave, 2015, § 10, 1/2). Bežne sa stretávame s námietkou, že iba fanatici alebo dokonca extrémisti a prevažne ľudia zo slabších sociálnych vrstiev majú záujem o vykonanie dobrovoľnej vojenskej služby. Toto je však viac ako nepravdepodobné vzhľadom na to, že do dobrovoľnej vojenskej prípravy môže nastúpiť jedine občan, ktorý dosiahol prinajmenšom stredné odborné vzdelanie. Podmienkou je aj bezúhonnosť. Vojakmi sa nemôžu stať ani drogový závislé osoby alebo alkoholicy, ani nikto, kto bol v minulosti liečený zo závislosti. Taktiež sa na dobrovoľnú vojenskú prípravu nemôžu dostať podporovatelia žiadnej skupiny, ktorá potláča základné práva a slobody (Zákon o dobrovoľnej vojenskej príprave, 2015).

4.3.2 Aktívne zálohy

Podľa branného zákona sú zálohy rozdelené na aktívne a ostatné. Vstup do aktívnych záloh je založený na dohode o zaradení. Vojaci v aktívnych zálohách plnia úlohy ozbrojených síl a pripravujú sa na výkon mimoriadnej služby. Ostatné zálohy nie sú precvičované a mimo mobilizácie neplnia žiadne úlohy ozbrojených síl. Každý, kto je zaradený do ostatných záloh, môže požiadať o preradenie do aktívnych. Aby mohol byť vojak preradený do aktívnych záloh, musí spĺňať viacero podmienok, ako napríklad dosiahnuť požadovanú vojenskú hodnosť, profesionalitu, vhodný zdravotný stav, bezúhonnosť či psychické zdravie. Každý člen aktívnych záloh má nárok na motivačný finančný príspevok vo výške 600 eur. Aby bol príspevok pridelený, musí byť aktívny záložník prítomný aspoň 75% stanoveného času. Zároveň dostane aj plat, ktorý zodpovedá

hodnosti a času strávenému pri vykonávaní úloh. Príslušníci aktívnych záloh sú zvyčajne zamestnancami na plný úväzok. Ich zamestnávateľ dostane náhrady za čas, ktorý splnili službou. Príprava aktívnych záloh na vykonanie mimoriadnej služby je uskutočnená prostredníctvom tréningu, ktorý trvá maximálne 30 dní v prvom roku služby. V nasledujúcich rokoch klesá toto časové obdobie na 15 dní v roku. Aktívne zálohy sa mimo prípravy na mimoriadnu službu môžu použiť pri riešení mimoriadnych situácií. Ak takouto činnosťou aktívny záložník naplní 30 dní, už sa nemusí zúčastniť tréningu. V prípade výnimočného stavu, vojnového stavu alebo vojny vojak v aktívnych zálohách pokračuje v pravidelných cvičeniach alebo vykonávaní úloh ozbrojených síl, pokiaľ nie je nariadená mimoriadna služba (Zákon o brannej povinnosti, 2005).

Iniciatíva aktívnych záloh sa stala skutočnosťou 16. mája 2017, keď sa odohralo historicky prvé cvičenie v Seredi. Trvalo do 26. mája. Prvý ročník fungovania aktívnych záloh do ich radov prilákal 37 vojakov. Z toho 8 bývalých profesionálov, 24 absolventov povinnej vojenskej služby a 5 absolventov dobrovoľnej vojenskej prípravy (Ivanková, 2017). Súčasný minister obrany sa vyjadril, že do roku 2020 chce mať Slovenská republika vycvičených 750 aktívnych záložníkov v Ozbrojených silách Slovenskej republiky. Ešte v roku 2017 by sa malo do projektu zapojiť ďalších 219 ľudí (Aktívne zálohy v armáde, 2017).

Aj dobrovoľná vojenská príprava, aj aktívne zálohy sú pomerne novými iniciatívami. Sú využívané len krátke časové obdobia. Preto je veľmi zložitá zhodnotiť ich prínos. Poznáme však súčasné čísla a zároveň, tak ako verejnosť, sme zo strany Ministerstva obrany Slovenskej republiky oboznámení s plánmi obidvoch iniciatív do budúcnosti.

Čo sa týka hodnotenia samotných aktívnych záloh, máme len minimálny priestor. Projekt nefunguje ani jeden celý rok. Je isté, že 37 vojakov, ktorí sa zapojili do aktívnych záloh, nezmení bezpečnostný potenciál Slovenskej republiky. Aktívne zálohy sú síce prezentované v médiách, záujem médií však nie je príliš veľký. Keď sa pozrieme na plány ministerstva obrany, 750 vycvičených aktívnych záložníkov môže byť pre Slovensko istým prínosom. Ak však poznáme históriu Slovenskej republiky a hlavne plánov ministerstva obrany, zistíme, že mnoho naplánovaných zmien či aktivít sa posunulo na dlhší časový horizont. Preto nepredpokladáme, že sa podarí dosiahnuť deklarované čísla.

Prvá dobrovoľná vojenská príprava zabezpečila vytrénovanie 31 vojakov. Druhú už absolvovalo 82 osôb. Spomínali sme, že ide o viac ako dvojnásobný nárast absolventov. Jedným z dôvodov zväčšeného záujmu môže byť zvýšený finančný príspevok za absolvovanie prípravy. Zostáva neodškriepiteľné, že napriek zlepšeným podmienkam stále nebol naplnený maximálny možný personálny limit – 150 vojakov za rok. Zatiaľ sa však

iniciatíva javí ako úspešná. Pilotný projekt sprostredkoval užitočné informácie a pomohol zákonodarcom a úradníkom zmeniť podmienky tak, aby bola druhá dobrovoľná vojenská príprava atraktívnejšia a zároveň aj úspešnejšia. Iniciatíva zatiaľ umožnila decentné doplnenie záloh Slovenskej republiky. Viacero absolventov dobrovoľnej vojenskej prípravy sa rozhodlo vstúpiť do profesionálnych ozbrojených síl a aj do projektu aktívnych záloh. Zdá sa, že projekt je dobre naštartovaný a pri vhodnej prezentácii v médiách a zlepšovaní atraktívnosti môže byť do budúcnosti významným prispievateľom k obranyschopnosti Slovenskej republiky.

Konštatujeme, že na internete, v televízii, novinách a rádiu je pomerne veľa informácií ohľadne dobrovoľnej vojenskej prípravy. Okrem záujmu médií, ktorý vyplýval z toho, že iniciatívy boli niečím novým, existovali aj snahy Ministerstva obrany Slovenskej republiky o zviditeľnenie iniciatívy. Tieto tvrdenia prezentujeme v tabuľke 12 ako demonštráciu podujatí zameraných na prezentáciu dobrovoľnej vojenskej prípravy. Všetky spomínané podujatia boli určené na verejnú prezentáciu alebo prezentáciu v médiách. Boli uskutočnené vo formálnej podobe pre potreby prezentácie v médiách aj v neformálnej podobe v prípade verejných prezentácií. Minister obrany sa zúčastnil na mnohých z podujatí.

Tabuľka 12 Podujatia organizované Ministerstvom Obrany Slovenskej republiky so zameraním na dobrovoľnú vojenskú prípravu a aktívne zálohy

Dátum	Názov	Miesto
23.01.2016	“Ukáž na čo máš”	Levice
06.02.2016	“Ukáž na čo máš”	Nové Mesto nad Váhom
13.02.2016	“Ukáž na čo máš”	Brezno
18.02.2016	Počiatok prijímania do dobrovoľnej vojenskej prípravy	Bratislava
20.02.2016	“Ukáž na čo máš”	Humenné
02.06.2016	Kontrola pripravenosti pilotného projektu dobrovoľnej vojenskej prípravy	
15.07.2016	KEMP 2016	Lešť
30.09.2016	Záverečná ceremónia tréningu prvých absolventov dobrovoľnej vojenskej prípravy	Martin
02.12.2016	Tlačová konferencia ohľadne zhodnotenia dobrovoľnej vojenskej služby	Bratislava
12.05.2017	Minister Gajdoš sa zúčastnil na podujatí "Branný súboj študentov" v Trnave	Trnava

04.08.2017	Minister Gajdoš sa zúčastnil na slávnostnom nástupe vojakov dobrovoľnej vojenskej prípravy a základného výcviku	Martin
17.10.2017	Minister Gajdoš sa zúčastnil na slávnostnom ukončení výcviku absolventov dobrovoľnej vojenskej prípravy	Martin

Zdroj: (Plánované akcie, 2018)

Dá sa povedať, že existovalo pomerne veľa akcií, mediálnych vystúpení a taktiež mediálnych správ ohľadne možnosti dobrovoľnej vojenskej prípravy. Napriek všetkej snahe sa však ani raz nepodarilo naplniť maximálny možný počet vycvičených dobrovoľníkov. Jednou z možných príčin slabšieho záujmu je zlyhanie v strategickej komunikácii. Pravdepodobne nebola dobre namierená na cieľovú skupinu a dostatočne úderná. Na druhej strane sa brigádny generál Vladimír Kubáň vyjadril, že záujem ľudí o dobrovoľnú vojenskú prípravu je vysoký. Mnoho ľudí na túto tému kladlo otázky prostredníctvom emailu alebo telefonicky. Povedal, že existuje aj záujem zo strany žien. Presné čísla však v tom čase ešte nemal k dispozícii (Janečková, 2016). Najnovšou aktivitou Ministerstva obrany Slovenskej republiky je kampaň na Facebooku a distribúcia prehľadných informačných letákov ohľadne dobrovoľnej vojenskej prípravy. Je však novým elementom a preto jej dosah zatiaľ nemožno hodnotiť. Bližšie závery sa budú dať vyvodiť až po najbližšej dobrovoľnej vojenskej príprave.

Zdá sa, že ľudia sa zaujímali o možnosť dobrovoľnej vojenskej prípravy len povrchne. Aby sme zhodnotili túto možnosť, je dôležité zobrať do úvahy verejnú mienku. Pravdepodobne najvhodnejším dokumentom, čo sa týka verejnej mienky a sféry obrany, je Správa z výskumu verejnej mienky vypracovaná Ministerstvom obrany v roku 2016. Dozvedáme sa, že len 26,2% respondentov odpovedalo pozitívne na otázku, či sa zaujímajú o bezpečnostnú situáciu. Z toho 60,3% respondentov povedalo, že disponujú istými informáciami, ale chceli by ich mať viac. Z toho 63,1% chcelo vedieť viac informácií ohľadne vojenskej prípravy (dobrovoľná vojenská príprava, aktívne zálohy a pod.). Bola položená aj otázka o možnostiach obranyschopnosti Slovenskej republiky. Zvýšenie počtu profesionálnych vojakov bola voľba 64,1% opýtaných. Obnovenie povinnej vojenskej služby považovalo za dôležité len 44,1% respondentov. Dobrovoľnú vojenskú prípravu aj aktívne zálohy považuje za vhodný prvok posilnenia obranyschopnosti Slovenskej republiky viac ako 50% respondentov (po poradí 54,8% a 59,2%). O niečo viac ako 70% respondentov odpovedalo pozitívne na otázku, či je povinnosťou občanov brániť svoju krajinu. 62,7%

respondentov si myslí, že pripravenosť občanov odolávať výnimočným situáciám a bezpečnostným hrozbám by sa mala zlepšiť. V tomto kontexte bol zisťovaný aj názor na najvhodnejšie formy prípravy. Cvičenia a kurzy na ochranu života a zdravia označilo za podstatné 52,2% respondentov, dobrovoľnú vojenskú prípravu 49,6%, vojenskú prípravu organizovanú združeniami a organizáciami s podporou štátu 41,1%, pravidelnú prípravu civilnej obrany organizovanú zamestnávateľmi na pracovisku 39,9% opýtaných. Keď bola položená otázka, či má každý zdravý občan nastúpiť do dobrovoľnej vojenskej prípravy, 56,3% respondentov povedalo áno. Prieskum verejnej mienky poukazuje na veľký paradox. 72,4% respondentov považuje pokračovanie dobrovoľnej vojenskej prípravy za podstatné. Keď však došlo k otázke ohľadne záujmu o dobrovoľnú vojenskú prípravu v budúcnosti, iba 18,3% respondentov prejavilo záujem. Otázky ohľadne aktívnych záloh boli tiež súčasťou dotazníkov. Keď sa ľudí pýtali na najvýznamnejší motivačný faktor vstupu do aktívnych záloh, 76,1% si vybralo finančný aspekt. Medzi ostatné motivačné faktory patrí sociálne zabezpečenie (47%), získanie nových zručností (39,9%) a dobrodružstvo (30,8%). Patriotizmus sa neukázal byť veľkým motivačným faktorom (22,9%) (MOSR, 2016).

Je jasné, že práním občanov Slovenskej republiky je bezpečná krajina. Tiež pripisujú dôležitosť prispievania každého zdravého občana do bezpečnosti krajiny prostredníctvom absolvovania dobrovoľnej vojenskej prípravy. Na druhej strane záujem o vykonanie prípravy je veľmi malý. Pre potreby tejto monografie považujeme odpoveď na otázku ako by sa mali ľudia pripravovať na výnimočné situácie za veľmi zaujímavú. Všetky štyri možnosti by podľa nášho názoru mali byť dôkladne zvážené. Hlavne možnosť, ktorá ešte v súčasnosti nie je využívaná – vojenská príprava organizovaná združeniami a organizáciami s podporou štátu.

Zaujímavou možnosťou poňatia obrany štátu je legislatívne umožniť existenciu milícií na teritoriálnom princípe, ako navrhoval napríklad Pernica. Vytvorenie milícií, kde ľudia prichádzajú do kontaktu s jednoduchšími úlohami³², ktoré nemusia vykonávať vojaci, môže značne prispieť k bezpečnosti regiónov. Slovensko by tak prešlo na model celkových síl so širokou angažovanosťou verejnosti. Takýto model zároveň vytvára zlepšené predpoklady pre postupnú mobilizáciu v prípade ohrozenia hraníc Slovenskej republiky. Na podobný model v súvislosti so zmeneným bezpečnostným prostredím prešlo aj Lotyšsko.

Viacerí autori, ako napríklad aj Dandeker, píšú o rôznych modeloch ozbrojených síl v súčasných štátoch. Najlepším modelom je podľa neho plne dobrovoľná armáda podporená

³² Ako príklad takýchto funkcií môžeme uviesť odstraňovanie dôsledkov prírodných katastrof v regióne, pomoc pri verejných podujatiach či pomoc pri reklamných aktivitách ministerstva obrany.

zálohami s vyšším pomerom záložného komponentu. Model ozbrojených síl Slovenskej republiky nezodpovedá tomuto modelu. Ozbrojené sily Slovenskej republiky sú charakteristické skôr malým profesionálnym jadrom s decentnými zálohami. Je však jasné, že prostredníctvom súčasných zmien sa vláda snaží priblížiť modelu, ktorý Dandeker označil za najvhodnejší pre dnešné demokracie.

Aj Charles Moskos je zástancom civilnej participácie na štátnej obrane. Profesionálni vojaci sú drahší ako aktívni záložníci, ktorí majú dlhodobú tradíciu napríklad v Spojených štátoch amerických. Medzi nimi a našimi záložníkmi je veľa rozdielov. Najpodstatnejším rozdielom je, že slovenskí záložníci majú sféru pôsobenia vymedzenú štátnymi hranicami. V Spojených štátoch sa záložníci zúčastňujú aj na zahraničných misiách krízového manažmentu, ako bola napríklad misia v Iraku. Ideou Moskosa bolo vytvorenie krátkodobých vstupov do armády. Takto vymedzení vojaci by boli regrutovaní hlavne z vysokých škôl. Ako motivácia by slúžili finančné príspevky a ďalšie ekonomické výhody.

Podobná iniciatíva nemusí byť najvhodnejšia pre Slovenskú republiku. Podstatnou je skôr myšlienka osloviť absolventov vysokých škôl a študentov. Mohli by im byť ponúknuté finančné príspevky a iné benefity, ktoré by im pomohli vo financovaní vysokoškolského štúdia. Ich vojenská príprava by mohla byť vykonávaná vo voľnom čase, aby nenarušovala ich vysokoškolské štúdium. Pravdepodobne by sa nemohli stať plnohodnotnými vojakmi, ktorí by dokázali plniť všetky úlohy. Isto by však mohli podporiť obranný potenciál krajiny a byť súčasťou ostatných záloh. Príprava by mohla byť rozdelená na kratšie časové úseky počas celého vysokoškolského štúdia.

Zálohy sú často jediným vojensko-civilným prepojením. Je jasné, že aktívne zálohy nikdy nedosiahnu takú úroveň pripravenosti ako profesionálne ozbrojené sily. Ak však zoberieme do úvahy starnutie populácie, iniciatívy ako dobrovoľná vojenská príprava a aktívne zálohy dávajú veľký zmysel. Ako píše Pernica, s klesajúcim počtom obyvateľov sa zvýši záťaž na získavanie ľudskej sily pre potreby Ministerstva obrany aj Ministerstva vnútra. Okrem klesajúcej populácie klesá aj záujem obyvateľov slúžiť v armáde alebo v polícii. Existuje decentralizácia krízového manažmentu až po úroveň obcí. Keď však dôjde k situácii, na riešenie ktorej je krízový manažment nevyhnutný, všetky administratívne jednotky závisia od štátu. Ľudia by mali byť motivovaní, aby vstúpili do milícií za isté benefity sprostredkované štátom.

Ako si môžeme všimnúť v podmienkach Slovenskej republiky, zmena bezpečnostného prostredia a taktiež demografického vývoja donútila Ministerstvo obrany k vytvoreniu nových iniciatív v oblasti dodatočného dopĺňania ľudskej sily pre obranný

potenciál krajiny. Keď konfrontujeme iniciatívu aktívnych záloh a dobrovoľnej vojenskej služby s teóriou, ktorú sme popísali v predošlých kapitolách, zistíme, že obidve iniciatívy majú svoje opodstatnenie. Ako sme už spomínali, je pomerne zložitá zhodnotiť ich doterajšiu existenciu prevažne z dôvodu jej krátkosti. Jediná záležitosť, ktorá môže byť čiastočne kritizovaná, je pomerne nízky počet vytrénovaných vojakov v rámci dobrovoľnej vojenskej prípravy. Na druhej strane však počet záujemcov aj vytrénovaných stúpa. Pilotný projekt umožnil zhodnotenie iniciatívy a tá bola následne transformovaná do prijateľnejšej formy, čo sa automaticky odrazilo v záujme aj v počte absolventov. V prípade aktívnych záloh vnímame odvážne očakávania zo strany Ministerstva obrany. Ak sa očakávania naplnia, k čomu sme na základe doterajšieho plánovania Ministerstva obrany pomerne skeptickí, môže sa jednať o výrazné posilnenie obranyschopnosti Slovenskej republiky.

Ako ukázal prieskum verejnej mienky, občania Slovenskej republiky podporujú dobrovoľnú vojenskú službu a taktiež Ozbrojené sily slovenskej republiky. Vôľa slúžiť v ozbrojených silách je však nízka. Tento fakt môže byť spôsobený mnohými dôvodmi. Jeden má ekonomické pozadie. Ľudia nemajú záujem slúžiť, lebo majú lepšie príležitosti v civilnej sfére. Taktiež zrušenie povinnej vojenskej služby bolo privítané pozitívne, čo znovu poukazuje na fakt, že vôľa slúžiť je malá. Častokrát je služba v ozbrojených silách považovaná za stratu času. Ďalším dôvodom je podľa nášho názoru neexistencia branného vzdelania. Z hore uvedeného je zrejmé, že situácia nie je plne pod kontrolou.

4.4 Branné vzdelanie

Z bezpečnostného prostredia pre Slovenskú republiku vyplývajú nové hrozby. Ako sa spomína v bezpečnostnej stratégii: *„Slovenská republika bude venovať špeciálnu pozornosť komunikácii s mladou generáciou, ktorá nemá osobnú skúsenosť s nedemokratickým režimom. Slovenská republika v tejto súvislosti spracuje komplexný program vzdelávania a výchovy k demokratickému občianstvu, prevencie extrémizmu, intolerancie, xenofóbie, vrátane antisemitizmu, a na sociálnu inklúziu žiakov. Program bude zameraný aj na výchovu ku kritickému mysleniu mladej generácie, viesť k vlastenectvu, demokratickým hodnotám, a rozvíjať branné povedomie“* (Bezpečnostná stratégia, 2017, 94). Iniciátorom návratu brannej výchovy ako predmetu pre základné a stredné školy je Slovenská národná strana. Bývalý minister školstva Peter Plavčan sa vyjadril nasledovne: *„Hľadáme možnosti, ako znovu zaviesť samostatný vyučovací predmet branná výchova. Považujeme to za veľmi dôležité*

najmä v oblasti prevencie extrémizmu. V tomto smere spolupracujeme aj s ministerstvom obrany tak, aby sme našli najlepší model riešenia“ (Branná výchova by sa mohla, 2017)

Keď sa zamyslíme nad formuláciou uvedenou v Bezpečnostnej stratégii, pochopíme, že ide o spôsob, ako čeliť novým hrozbám. Ide o spôsob výchovy mladej generácie ku kritickému mysleniu, ktoré im umožní čeliť strategickej dezinformácii zo strany Ruskej federácie. V rámci imigračnej krízy sa tiež ukázali xenofóbne postoje viacerých Slovákov. Z bezpečnostného prostredia Slovensku tiež vyplýva väčšia hrozba vojenského konfliktu, aj keď jej pravdepodobnosť je stále minimálna. V súvislosti s bezpečnostným vzdelávaním musíme konštatovať, že je do vysokej miery zanedbávané a od zrušenia brannej výchovy sa mladé generácie pripravujú na bezpečnostné hrozby minimálne.

Hlavným zámerom tejto podkapitoly je priblížiť mieru pripravenosti mladej generácie na základných a stredných školách na krízové situácie. Cieľ chceme zrealizovať prostredníctvom porovnania prierezovej témy Ochrana života a zdravia s predmetom Branná výchova, ktorý bol svojim spôsobom predchodcom prierezovej tematiky Ochrana života a zdravia. Na základe tohto porovnania budeme môcť lepšie zhodnotiť pripravenosť mladej generácie na riešenie krízových situácií, ktoré im môžu v budúcnosti hroziť. Zároveň chceme bližšie poukázať na hrozby vyplývajúce pre Slovensko zo zrušenia brannej výchovy.

Branná výchova bola obsiahnutá v zákone č. 73/1973 Zb. – zákone o brannej výchove, ktorý bol zrušený v roku 1991, čo v praxi znamená, že Slovenská republika výučbu brannej výchovy už nezažila. Napriek tomu považujeme za nevyhnutné tento predmet priblížiť pre potreby následného porovnania s prierezovou témou Ochrana človeka a prírody.

Zo zákona, tak isto ako z každej publikácie o brannej výchove vyplýva, že branná výchova mala ideologický základ. Bola založená na jasnom antagonizme medzi socialistickými krajinami a imperialisticky ponímaným západom. Medzi jednotlivými blokmi panovala neistota a preto neustále hrozilo prepuknutie vojny, na ktoré muselo byť obyvateľstvo pripravené.

Branná výchova vychádzala aj z iných ako ideologických základov. Vo vysokoškolskej učebnici brannej výchovy sa poznamenáva, že vojny už nie sú obmedzené len na isté teritórium, kde sa medzi sebou stretnú armády a rozhodnú o výsledku stretu a preto je potrebné pripraviť na dôsledky vojny celú populáciu. Branná výchova bola vo svojej podstate cieľavedomá, plánovitá a všestranná príprava obyvateľstva na ochranu krajiny, ale aj socialistickej revolúcie a socializmu. Hlavným cieľom brannej výchovy bolo dosiahnuť, aby všetci československí občania cítili zodpovednosť za vývoj svojej krajiny a aby boli pripravení ju brániť a bojovať za nezávislosť a víťazstvo komunizmu. Branná výchova

spĺňala niekoľko prvkov. Komplexnosť spočívala vo všeobecnej príprave občana nielen po telesnej, ale aj po psychologickú a vedomostnú stránku. Branná výchova sa zároveň vyznačovala diferencovanosťou – kládla rôzne podmienky na deti, mládež aj dospelých. Dynamický vývoj spoločnosti vyžadoval, aby sa mu branná výchova prispôbovala a tiež aby bola predmetom vedeckého bádania. Systémovosť bola chápaná ako úloha brannej výchovy k celkovému rozvoju socialistickej spoločnosti. Branná výchova sa na základe jej cieľa delila na niekoľko zložiek: morálne politickú, ktorá v sebe zahŕňala presvedčenie jednotlivca smerujúce k aktívnej účasti na práci pre vlasť a jej obranu; odborne technickú, ktorá učila jednotlivcov po teoretickej aj praktickej stránke zvládnuť činnosti v mimoriadnych podmienkach; telovýchovnú, zameranú na fyzickú a psychickú zdatnosť, ktorá bola určená na vytvorenie vhodných reakcií a schopností pre vyrovnanie sa s krízovými situáciami (Pavlík, 1980).

Branná výchova, ako je možné pozorovať na viacerých formuláciách v predošlom odseku, bola jednoznačne previazaná so socialistickým zriadením a s ideológiou marxizmu-leninizmu. Je potrebné poznamenať, že ideologická zložka tvorila približne štvrtinu všetkých získaných vedomostí a schopností. Branná výchova na stredných a základných školách postupne a graduálne pripravovala mladé generácie na riešenie tak vojenských ako aj nevojenských bezpečnostných ohrození prostredníctvom odborného učiva, ale aj cvičení v prírode a zároveň podporovala telesnú zdatnosť. Predmet branná výchova bol súčasťou vysokoškolského vzdelávania, pričom pripravoval učiteľov na vyučovanie predmetu.

Po zrušení predmetu branná výchova na základných a stredných školách prevzala úlohu tohto predmetu, ktorou je hlavne zabezpečenie civilnej obrany, prierezová téma Ochrana človeka a prírody (ďalej aj OČAP).

Prierezová téma OČAP bola zameraná predovšetkým na získanie zručností a vedomostí v oblasti ochrany zdravia, ochrany spoločnosti, ale aj prírody. Prierezová téma ďalej poskytuje vzdelanie v oblasti bezpečnosti práce a bezpečnosti pri vykonávaní mimopracovných činností. Dá sa povedať, že prostredníctvom tejto prierezovej tematiky získavali žiaci základných a stredných škôl vzdelanie v oblasti riešenia nevojenských ohrození, ale aj vojenských, a to napríklad v oblasti zbraní hromadného ničenia, ale aj biologických zbraní (Modrák, 2007).

V dnešnej dobe bola prierezová téma OČAP nahradená prierezovou témou Ochrana života a zdravia, ktorá prebrala väčšinu obsahovej náplne OČAP, ale vypustila ochranu prírody a dopravnú výchovu, ktoré sa stali súčasťou ďalších prierezových tém. Prierezová téma sa má vo vzdelaní prejavovať formou viacerých zložiek: morálnou, ktorá funguje ako

základ vlasteneckého cítenia; odbornou, poskytujúcou základné zručnosti a vedomosti pri ochrane zdravia a života; psychologickou, umožňujúcou zvládať stresové situácie a fyzickou, zameranou na telesnú zdatnosť (Štátny pedagogický ústav, 2009).

Vo svojej podstate sú prierezové témy Ochrana človeka a prírody a Ochrana života a zdravia v základných črtách zhodné. Najväčším rozdielom je, že OČAP zahŕňala navyše ešte ochranu prírody a dopravnú výchovu.

Nevýhodou prierezovej témy OČAP bol ten fakt, že sa v podstate nejednalo o samostatný predmet, ale o učivo, ktoré bolo zahrnuté v rámci povinných predmetov, vybraných predmetov ale aj v rámci účelových cvičení a didaktických hier. Učitelia nadobúdali poznatky o učive prierezovej témy Ochrana človeka a prírody prostredníctvom bezplatných kurzov (Modrák – Betuš- Lacko, 2007). Táto nevýhoda sa plne prejavuje aj v prierezovej téme Ochrana života a zdravia.

Fakt, že sa Ochrana života a zdravia nevyučuje ako samostatný predmet, ako aj zrušenie vyučovania predmetu Branná výchova sa dá ilustrovať aj vo svetle verejnej mienky ohľadom profesionalizácie ozbrojených síl na Slovensku z roku 1993, ktorú sme už spomenuli v prvej podkapitole tejto kapitoly. Tiež sme spomínali, že v rámci prieskumu verejnej mienky bola položená otázka, či je dôležitá príprava občanov na obranu štátu. Prípravu detí a mládeže označilo za dôležitú len 27% respondentov (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1993). V rámci ministerstva obrany bol v roku 2007 vykonaný prieskum verejnej mienky, ktorý sa zaoberal konkrétnym názorom mladej generácie. Do skupiny respondentov patrili mladí ľudia vo vekovom rozpätí 16-30 rokov. Výsledkom bolo, že sa pomerne málo zaujímajú o otázky spojené s ozbrojenými silami. O otázky spojené s vojenstvom a armádou sa zaujímalo intenzívne len 7%, okrajovo 26%, veľmi málo 40% a vôbec 27% respondentov (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2007).

Vidíme, že na Slovensku je záujem o otázky vojenstva a ozbrojených síl nízky aj v prípade mladej generácie. Jedným z dôvodov môže byť aj neexistencia alebo len čiastočná prítomnosť učiva s tematikou obrany na základných a stredných školách. Tento stav len potvrdzuje dôležitosť výuky brannej výchovy.

To, akým spôsobom je prierezová téma Ochrana života a zdravia na základných a stredných školách organizovaná a do akej hĺbky sa venuje problematike civilnej obrany, podľa nášho názoru do značnej miery vyplýva hlavne z dvoch faktorov. Prvým je zmena režimu v Slovenskej republike alebo inými slovami transformácia zo socializmu na demokraciu. Predmet už nemusel obsahovať ideologický balast, ktorý je pre bežného občana nadbytočný a v rámci demokratického usporiadania spoločnosti protichodný novej filozofii.

Za druhý dôležitý determinant zmeny osnov predmetu pokladáme zmenu bezpečnostného prostredia, ktorá sa od zavedenia prierezovej témy Ochrana života a zdravia stihla plne prejaviť. V Európe už nehrozil žiadny veľký konflikt. Na bezpečnostnú situáciu pozitívne vplývala hlavne existencia Európskej únie, Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe a Severoatlantickej aliancie.

Už z názvu prierezovej témy je jasné, že sa zameriava predovšetkým na vzdelanie v oblasti nevojenských ohrození, čo vplýva do značnej miery na komplexnosť učiva. Hoci oboznamuje mladé generácie aj s ohrozeniami, ktoré sú vyslovene vojenské, nepripravuje ich na aktívnu obranu, ako tomu bolo v prípade brannej výchovy.

Pre porovnanie týchto dvoch zložiek obsahovo odlišného školského vzdelávacieho systému treba jednoznačne vyzdvihnúť, že branná výchova bol predmet v pravom zmysle slova, ktorý pripravoval mladé generácie na vojenské, ale aj na nevojenské ohrozenia vyplývajúce z vtedajšieho bezpečnostného prostredia. Ochrana života a zdravia vo svojej podstate nikdy nemôže nahradiť predmet branná výchova preto, lebo je na ňu vyhradený iba obmedzený čas. V neprospech predmetu branná výchova zase hovorí prílišná ideologizácia predmetu, ktorá v dnešnom demokratickom systéme už nemá svoje miesto. Ďalším výrazným rozdielom je to, do akej miery sa pripravujú mladé generácie na bezpečnostné ohrozenia. Dá sa povedať, že prierezová téma Ochrana života a zdravia v prvom rade sprostredkováva informácie o nevojenských bezpečnostných ohrozeniach a poskytuje základné zručnosti v oblasti orientácie v prírode, telesnej zdatnosti a prvej pomoci.

Melicher v článku - Overovanie štandardov učiva Ochrana človeka a prírody v stredných školách píše, že učivo OČAP je na školách vyučované takým spôsobom, ktorý je v protiklade s cieľmi a so zmyslom učiva. Problémami sú hlavne neodbornosť vyučujúcich a to, že vyučovanie predmetu je učiteľmi brané len ako formalita (Melicher, 2006). V tomto bode musíme znovu poznamenať, že sa nezdá, že by transformácia Ochrany človeka a prírody na Ochranu života a zdravia túto situáciu vyriešila.

Podľa prieskumu vykonaného v rámci práce autorov Bendíková, Kopecký - Obsahová náplň, úroveň vedomostí a zručností žiakov základných škôl z učiva Ochrana života a zdravia, ktorý bol zameraný na obsahovú náplň účelových cvičení v 9. roč. základných škôl a teoretické vedomosti a praktické zručnosti žiakov 9. roč. z učiva Ochrana života a zdravia, sme sa dozvedeli bližšie informácie o reálnom naplňaní obsahu prierezovej témy Ochrana života a zdravia.

Na účelových cvičeniach Ochrana života a zdravia sa nezúčastní veľká časť žiakov. Zo 456 žiakov zúčastnených na prieskume sa zúčastnilo účelových cvičení len 219, 192 sa

nezúčastnilo a ďalších 45 bolo oslobodených od telesnej výchovy. Dôvody neúčasti boli rôznorodé - objektívne aj subjektívne, predovšetkým však nezaujímajú o dané aktivity. Prieskum ďalej preukázal, že atraktivnosť účelových cvičení je veľmi nízka – až 54% opýtaných považovalo účelové cvičenia za neatraktívne, len 31% za atraktívne a 15% to bolo jedno alebo sa nevedeli vyjadriť (Bendíková - Kopecký 2011).

Zrušenie brannej výchovy okrem iného prinieslo aj značnú zmenu učiva, najmä na stredných školách. Na základných školách sa obsah učiva Ochrana života a zdravia aj Branná výchova viac menej zhodovali, odhliadnuc od ideologickej zložky brannej výchovy a od faktu, že branná výchova bola od piateho ročníka základnej školy vedená ako plnohodnotný predmet. Na stredných školách bolo však učivo brannej výchovy zamerané podstatne viac vojensky – teda pripravovalo mladé generácie na aktívnu obranu vlasti. Ako príklad takýchto aktivít sa dá uviesť streľba, vrátane štúdia zbrane ako takej, hod granátom a ochrana proti zbraniam hromadného ničenia (Soukup, 1985).

Z jednej strany sa takáto zmena v učive zdá byť logickým dôsledkom zmeny bezpečnostného prostredia a zmeny režimu. Bezpečnostné prostredie sa však neustále mení a v dnešnej dobe sa už nedá hovoriť o bezpečnosti štátu len v jednom smere. Slovenská republika je pomerne bezpečná voči ohrozeniam v klasickom ponímaní, akými sú útok jedného štátu na druhý, napríklad teritoriálna vojna. Bezpečnosť proti nepravidelným ohrozeniam je však vždy do istej miery obmedzená, nikdy sa nedá stopercentne predpokladať kedy a kde a či vôbec prebehne napríklad teroristický útok. Útoky tohto druhu sú o to nebezpečnejšie, že sú zamerané proti takzvaným „soft targets“, čo môžu byť v konečnom dôsledku aj samotní civilní obyvatelia. Z tohto hľadiska sa zdá byť nevyhnutné pripravovať ľudí na ohrozenia plynúce z dnešného bezpečnostného prostredia aj nad rámec výučby Ochrany života a zdravia.

Slovenská republika zároveň prešla na model plne profesionalizovaných ozbrojených síl a došlo k zrušeniu brannej povinnosti v období mieru. Treba teda podotknúť, že branná povinnosť do istej miery nadväzovala na brannú výchovu a boli v istom vzťahu. Zrušením brannej povinnosti a brannej výchovy došlo k vytvoreniu vojensko-civilnej medzery, ktorá sa v dnešnej dobe začína pomaly naplňovať prostredníctvom realizovania iniciatívy dobrovoľnej vojenskej prípravy aj aktívnych záloh.

Strata vzťahu s verejnosťou je vážnym ohrozením pri transformácii konskripčných armád na plne profesionálne armády. Vieme, že v profesionálnej armáde je medzi vojakmi a armádou pracovný pomer, jedná sa o zamestnanie fungujúce na podobných princípoch ako aj iné zamestnania na trhu práce. Konskripčná armáda vo svojich radoch v podstate

zhromažďuje národ a má teda veľkú prepojenosť s verejnosťou. Úplnou profesionalizáciou armáda stratí túto prepojenosť na verejnosť, čo môže mať aj negatívne dopady. Medzi najzávažnejšie negatívne dopady patrí napríklad nezáujem verejnosti o armádu alebo, v najhoršom prípade, absolútne neakceptovanie tejto inštitúcie, prípadne absolútny nezáujem verejnosti o bezpečnosť štátu.

Pre doplnenie prieskumov verejnej mienky, ktoré sme spomenuli v rámci tejto kapitoly, uvedieme ešte jeden z roku 2009. Prieskum verejnej mienky bol realizovaný nezávislou agentúrou ASA, s.r.o.. Nás zaujíma predovšetkým položená otázka: Zaujímate sa o otázky bezpečnosti štátu a otázky súvisiace s jeho obranou? Na túto otázku odpovedalo negatívne 18% a ďalších 41% sa skôr nezaujímal o otázky obrany. 30% sa skôr zaujímal a len 9% sa veľmi zaujímal o otázky bezpečnosti štátu. 2% respondentov na otázku neodpovedalo. Medzi skupiny obyvateľov, ktoré sa zaujímal o otázky bezpečnosti patrili najmä starší mužskí respondenti. Z výskumu verejnej mienky tiež vyplynulo, že záujem o otázky bezpečnosti rastie so vzdelaním (Čukan, 2009).

Zrušenie brannej povinnosti a brannej výchovy a spomínaná medzera, ktorá vznikla ich zrušením, má aj iné nepriaznivé dôsledky okrem straty záujmu občanov o otázky bezpečnosti. Na Slovensku sa prejavili vznikom viacerých polovojenských skupín a organizácií. Ministerstvo vnútra ich klasifikuje ako športovo-branné organizácie. Uvedieme dva príklady takýchto organizácií.

Dobрым príkladom je organizácia pod názvom Slovenskí branci (ďalej aj SB), ktorá vznikla 22.12.2011. Zameranie skupiny citujeme z ich oficiálnej webovej stránky: „*Sme domobrana. V časoch miernych pomáhame, v časoch ťažkých bránime. SB je apolitická, nezisková organizácia, ktorá si kladie za úlohu rozvíjať u mladých ľudí lásku k vlasti, prírode a nášmu kultúrnemu dedičstvu prostredníctvom rôznych dobrovoľných a dobročinných akcií ako sú napríklad eko akcie, pomoc ľuďom pri prírodných katastrofách, branné cvičenia pre deti... Tiež sa snažíme naučiť a pripraviť mladých ľudí na to ako riešiť rôzne krízové situácie, ako ochrániť seba, svoju rodinu či blízkych a svoju vlasť. Toto sa snažíme docieľiť prostredníctvom branných výcvikov, ktoré pravidelne organizujeme. Na ktorých sa učíme v skratke: prežitie v prírode, prvá pomoc, zdravotná, vojenská taktika (konvenčný i partizánsky štýl boja), narábanie so zbraňami, boj z blízka, topografia, RCHBO ochrana (radiačná, chemická, biologická ochrana) a mnoho iného“ (Kto sme?, 2018). V rámci verejného života sa vyskytli prípady, kedy sprostredkovali hliadku v meste, alebo sa zúčastňovali na výučbe v rámci základných škôl.*

Ako ďalší príklad skupiny s podobným zameraním môžeme uviesť Vzдор Kysuce. Skupina má vlastnými slovami nasledujúce zameranie: *„Vzdor je združenie mladých ľudí, ktorých cieľom je zmysluplné trávenie voľného času v prírode a získavanie vedomostí a zručností potrebných na to, aby sme boli schopní v prípade nutnosti brániť svoju vlasť. Nie sme súčasťou žiadnej subkultúry a nie sme členmi žiadnej politickej strany. Politické aktivity považujeme v tejto dobe za zbytočné vzhľadom na súčasný stav spoločnosti. Je samozrejme, že zmena musí nastať, ale so zmenou musí začať každý sám od seba. Odmietame ničenie si organizmu a osobnosti alkoholom, cigaretami či inými drogami. Našou cestou je zvyšovanie fyzickej a duševnej kondície našich členov a to je nezlučiteľné s požívaním akéhokoľvek jedu, ktorý otravuje telo a myseľ. Názov Vzдор symbolizuje odpor voči dnes široko propagovaným skazu prinášajúcim pseudohodnotám a zvrátenému životnému štýlu. Je vyjadrením nesúhlasu so všetkým, čo likviduje prirodzený poriadok sveta a potláča pravé hodnoty“* (Vzdor Kysuce, 2012). Za neškodnou slovnou prezentáciou sa však schovávajú radikálne názory a skupina býva často spájaná s neonacizmom.

Na prvý pohľad sa nezdá, že by organizácie mali byť štátu na príťaž. Keď však pátrame hlbšie, obidve organizácie, zvlášť Vzдор Kysuce, sa prejavujú pomerne extrémisticky. Ich vznik môžeme chápať ako dôsledok zrušenia brannej povinnosti a dôkaz, že stále existuje istá časť populácie Slovenska, ktorá inklinuje k brannými aktivitám. Zo strany štátu však existuje minimum iniciatív, ktoré by im umožnili vojenský výcvik alebo inú formu prípravy. Otvorená možnosť je dobrovoľná vojenská príprava, ktorá však nie je pre každého. Kladie na jednotlivcov pomerne vysoké požiadavky. Najväčším problémom skupín ako Vzдор Kysuce alebo Slovenský branci je, že nie sú pod kontrolou štátu. Deklarujú vznešené myšlienky a ochranu vlasti. Zároveň je však jasné, že túžia po zmene spoločnosti, nie sú s ňou v súlade. Nie je to náhodou, že Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky obidve skupiny označilo ako možné bezpečnostné riziko do budúcnosti.

Miera pripravenosti mladej generácie na základných a stredných školách na krízové situácie sa zdá byť nedostačujúca. Z porovnania rozsahu a spôsobu výučby predmetu branná výchova a prierezovej témy Ochrana človeka a prírody, ktorá ho nahradila po roku 1991 (neskôr Ochrana života a zdravia) sme zistili, že druhá forma sa vyučuje v značne užšom rozsahu a zároveň už nie je predmetom v pravom zmysle slova, lebo nie je vyučovaná ako ostatné predmety na pravidelnej báze. Jej učivo je súčasťou iných predmetov a účelových cvičení. Druhou nevýhodou prierezovej témy Ochrana života a zdravia je, že sa podľa nášho názoru nedostatočne venuje vojenským ohrozeniam a nepripravuje mladé generácie na

riziká, ktoré vyplývajú z nepravidielných hrozieb a medzi ktoré patrí napríklad terorizmus alebo útok voči nevojenským cieľom.

Novopoňatá branná výchova, o ktorej zavedenie sa snaží najmä Slovenská národná strana, je stále na úrovni prípravy. Začiatkom septembra sa objavili správy, že v konečnom dôsledku, napriek všetkým predošlým vyhláseniam, pôjde len o prierezovú tematiku a nie samostatný školský predmet. Koncom septembra sa ale objavila správa, že prierezová tematika nie je finálne riešenie. Stále sa nevie, ako bude nakoniec branná výchova vyučovaná. Taktiež nie je známa ani finálna podoba výučby brannej výchovy bez ohľadu na to, či pôjde len o aktualizovanie osnov v rámci viacerých predmetov alebo o predmet ako taký. Zaujímavé je vyjadrenie riaditeľa Štátneho pedagogického ústavu: *"Nevyhnutné bude aj doškoloňovanie súčasných učiteľov telesnej a brannej výchovy, rozšírenie štúdia o aprobačný predmet branná výchova pre učiteľov telesnej výchovy, pričom ideálnym riešením by bola akreditácia učiteľov brannej a telesnej výchovy cez nový študijný program na vysokých školách pedagogického smeru"* (V ŠPÚ rokovali, 2017).

Aj keď sme písali, že branná výchova má väčší zmysel ako samostatný predmet, je to veľmi zložitú posúdiť do dôsledkov vzhľadom na to, že sa pedagogike nevenujeme. Ak áno, tak len povrchné a výlučne v tejto kapitole. Hlbšie a do dôsledkov pochopiť problematiku je podľa nášho názoru možné len prostredníctvom samostatného výskumu zameraného na brannú výchovu. Zo všetkých informácií, ktoré v tejto monografii prezentujeme, je nám však jasné, že branné vzdelávanie má zmysel.

Voči predmetu Branná výchova sa spustila veľká kritika. Mnoho ľudí vníma predmet ako socialistický prežitok alebo ako zbytočnosť, ako predmet, ktorý deti ničomu nenaučí. Podľa nášho názoru bolo vzdelanie nevyhnutné pred sto rokmi a je nevyhnutné aj dnes v zložitom a dynamicky sa vyvíjajúcom svete. Sme toho názoru, že branná výchova nemusí zabezpečiť, aby bola mládež tolerantná, národne zmýšľajúca a schopná adekvátne reagovať vo všetkých krízových situáciách. Bez branného vzdelania však neexistujú vzory a naučené postupy, ktoré môžu mladé generácie v prípade potreby aplikovať.

Z hľadiska vojenskej regrutácie má branná výchova veľkú pridanú hodnotu. Poslankyňa Slovenskej národnej strany Eva Smolíková sa vyjadrila, že predmet branná výchova bude do istej miery prebiehať v spolupráci s ozbrojenými silami. Vojaci sa budú pravdepodobne zúčastňovať na vyučovacom procese v prípade, že ich škola pozve. Takto sa dosiahne istý vplyv ozbrojených síl na mladé generácie. Tým sa môže vytvoriť priestor pre prezentáciu ozbrojených síl a zároveň vo vyšších ročníkoch stredných škôl aj vojenský nábor (SNS: Predstavila, 2017). V tomto prípade môže dôjsť k námietkam z hľadiska nemorálnosti

spomínanej praxe. Podľa nášho názoru ide naopak o efektívne prepojenie medzi armádou a verejnosťou a zároveň o efektívne využívanie regrutácie.

So zavedením predmetu branná výchova plne súhlasíme. Myslíme si, že branné vzdelanie by malo byť na našich školách rozšírené a zároveň vyučované na pravidelnej báze. Podľa nášho názoru by po vzore bývalého študijného programu branná výchova mal byť na vysokých školách vytvorený obdobný študijný program. Ten by zabezpečil, aby učitelia predmetu na základných a stredných školách boli na tento predmet kvalifikovaní, čím by sa skvalitnila jeho výučba.

Zmena v koncepcii a výučbe brannej tematiky sa zdá byť nevyhnutná hlavne kvôli pravdepodobnosti nepravidelných hrozieb, ale aj za účelom eliminovania rizík vyplývajúcich z dnešného stavu výučby. Ako sme už naznačili, takúto zmenu by bolo najlepšie vykonať prostredníctvom rozšírenia rozsahu branného vzdelania na základných a stredných školách. Tento predmet by bol zároveň znovu vyučovaný učiteľmi, ktorí by vyštudovali zhodný vysokoškolský odbor. Pri dodržaní takto stanovenej výučby by sa zvýšila schopnosť jednotlivcov správne reagovať na krízové situácie. Z hľadiska regrutácie do ozbrojených síl by to bol tiež prínos. Zaujímavým spôsobom rozšírenia brannej výchovy by podľa nášho názoru bolo vytvorenie rôznych branných organizácií už na úrovni základných a stredných škôl, v ktorých by sa jednotlivci mohli v prípade záujmu bližšie zamerať na aktivity spojené s praktickými či vedecko-technickými disciplínami, ako napríklad topografia, orientácia v teréne alebo turistika. Novovzniknuté organizácie by riešili problém, ako dostať mladé generácie spod vplyvu polovojenských organizácií, ktoré sú ilegálne a zároveň im sprostredkovať podobné plnohodnotné aktivity legálnou cestou.

4.5 Závery z kapitoly

Slovensko je malým štátom nachádzajúcim sa v regióne Európy. Momentálne má 5 428 704 obyvateľov. Na základe populácie je 122. najväčším štátom sveta zo 177, ktoré sme porovnávali v podkapitole 1.4 Kvantitatívne hodnotenie údajov. S HDP, PKS vo výške 166 291 810 706,942 sa nachádza na 78. mieste. Podľa hodnoty GFI, ktorá určuje „palebnú silu“ krajiny, sa s hodnotou 1,3204 Slovensko nachádza na 81. mieste. Demokratický index Slovenskej republiky je 7,29, čím obsadzuje 40. miesto v rámci sveta. Mierový index Slovenska je 1,611. Na základe mierového indexu obsadzuje 25. miesto. Podľa indexu vzdelania je na 28. mieste, pričom hodnota indexu je 0,823. Vidíme, že na základe prvých

troch ukazovateľov, ktoré sme určili ako najvhodnejšie na určenie silového potenciálu štátu, je Slovensko vo svetovom meradle naozaj malým štátom³³.

V spomínanej podkapitole 1.4 Kvantitatívne hodnotenie údajov sme vykonali štatistické zhodnotenie, v ktorom sme sa snažili nájsť vzťah medzi existenciou alebo neexistenciou povinnej vojenskej služby a ostatnými zvolenými indikátormi. Najvhodnejším výsledkom bol rozhodovací strom. Keď si zoberieme príklad Slovenska a pomocou jednotlivých ukazovateľov ho otestujeme na rozhodovacom strome zistíme, že vychádza 80% šanca, že na Slovensku je využívaná povinná vojenská služba. Keď si však rozmeníme tento predpoklad na drobné, ukáže sa, že model v prípade Slovenskej republiky nebol až tak presný. Odhadol síce používanie povinnej vojenskej služby, ale presnosť tohto odhadu bola len 0,465 z 1. Dôvod, prečo model nedokázal Slovenskú republiku odhadnúť správne, nedokážeme spoľahlivo vysvetliť.

Keď chceme Slovenskú republiku adekvátne zhodnotiť v hraniciach stanovených cieľom tejto monografie, je ako prvé potrebné zhodnotiť bezpečnostné prostredie. Slovenská republika sa nachádza v regióne, ktorý si dlhé časové obdobie zachováva mier. Dá sa povedať, že od konca druhej svetovej vojny sa v Európe neodohral žiadny závažnejší konflikt, ak nerátame niekoľko kríz, ktoré tu nastali v dôsledku studenej vojny. Najväčším konfliktom v Európe, ktorý sa z dlhodobého hľadiska odohral, boli vojny na Balkáne. Zhoršenie bezpečnostného prostredia nastalo len nedávno v dôsledku viacerých kríz na hraniciach Európy: ukrajinská vojna, vojna v Sýrii, nestabilita na severe Afriky. Nestabilný zostáva aj západný Balkán. Na všetky tieto krízy nadväzuje utečenecká kríza a nebezpečenstvo terorizmu. Ako sme už priblížili, pre Slovensko zatiaľ neexistuje závažná hrozba teritoriálneho ohrozenia. Slovenská republika zatiaľ nie je a nezdá sa, že v blízkej budúcnosti by mala byť terčom teroristických útokov. Vo vnútornom bezpečnostnom prostredí Slovenskej republiky predstavujú najväčší problém práve extrémistické skupiny. Všeobecne možno zhodnotiť bezpečnostné prostredie ako dynamicky sa vyvíjajúce a do vysokej miery nepredvídateľné. Spomenuli sme, že Slovensko zatiaľ nie je priamo ohrozené, hoci sa bezpečnostné prostredie, v ktorom operuje, značne zhoršilo. Oproti minulosti sa však už nenachádza v bezpečnostnom vákuu. Slovensko sa integrovalo do NATO aj EÚ, čo značne zvýšilo jeho bezpečnosť ale aj obranný potenciál.

Na základe charakteristík bezpečnostného prostredia a taktiež na základe fungovania Slovenskej republiky v rámci Severoatlantickej Aliancie aj Európskej únie bola

³³ Spomínané údaje sú zozbierané z číselných údajov uvádzaných v rámci druhej kapitoly.

profesionalizácia ozbrojených síl Slovenskej republiky jediným možným riešením. Treba však dodať, že profesionalizácia stále nebola dotiahnutá do detailov vo viacerých oblastiach. Slovensko v súčasnosti prechádza na väčší obranný rozpočet, čo dáva predpoklad na modernizáciu techniky.

Súčasťou profesionalizácie ozbrojených síl bol aj prechod na plne dobrovoľnú vojenskú službu. Na základe teórie ohľadne profesionalizácie ozbrojených síl však vieme, že mohla prebehnúť len čiastočná profesionalizácia a vojaci základnej služby mohli byť nahradení len na vybraných pozíciách v rámci štruktúry armády. Podľa typológie profesionálnych ozbrojených síl, ktorú vyvinuli Forster – Edmunds – Cottey, sa slovenské ozbrojené sily najviac podobajú post neutrálnemu typu aj keď v istých oblastiach pripomínajú ideálny typ teritoriálnej obrany. Keď si položíme otázku, prečo sa Slovenská republika odklonila od praxe využívania mierovej brannej povinnosti v podobe povinnej vojenskej služby, dostaneme viaceré odpovede.

V prvom rade treba brať do úvahy politické rozhodnutie, ktoré celý proces odštartovalo. Nebyť vôle politikov, prax povinnej vojenskej služby sa mohla vykonávať oveľa dlhšie, prípadne až do súčasnosti. Svoju váhu tiež zohrala potreba profesionalizácie ozbrojených síl a vstup do NATO. Niektoré informácie ohľadne zrušenia povinnej vojenskej služby nám poskytne Dôvodová správa k zákonu č. 570/2005 Z. z. o brannej povinnosti a zmene a doplnení niektorých zákonov. V správe sa píše, že prechodom na úplnú profesionalizáciu ozbrojených síl sa ruší základná služba, náhradná služba a zdokonaľovacia služba a taktiež sa celkovo upravuje problematika rozsahu brannej povinnosti, národnej registrácie, odvodu, prieskumu zdravotnej spôsobilosti, záloh, povolania, prepustenia a oslobodenia od výkonu mimoriadnej služby. V podstate ide o presunutie uplatňovania brannej povinnosti len na obdobie vojny a vojnového stavu, kedy sa vykonávajú aj odvody³⁴. Ďalej sa v správe kalkuluje, aké budú finančné dopady zrušenia povinnej vojenskej služby. Celkovo sa v správe uvádza, že Slovenská republika ušetrí niekoľko miliónov slovenských korún ročne. Po prechode na dobrovoľnú armádu došlo k zníženiu počtu zamestnancov vo vojenskej správe, Ministerstve obrany a taktiež v Ozbrojených silách Slovenskej republiky. Dá sa teda povedať, že skončenie povinnej vojenskej služby na Slovensku do vysokej miery zodpovedá šetreniu financií. Treba poznamenať, že so šetrením sa pokračovalo aj naďalej formou znižovania rozpočtu pre Ministerstvo obrany, čo je v súlade s ekonomickými teóriami vojenskej regrutácie. Aj keď by sa obdobie tranzície ozbrojených síl

³⁴ Odvod znamená posúdenie zdravotného stavu občana s cieľom rozhodnúť o jeho spôsobilosti slúžiť v rámci mimoriadnej alebo alternatívnej služby.

z konskripčných na plne dobrovoľné malo vyznačovať zvýšenými výdavkami, v prípade Slovenska sa tak nestalo. Dôvodom šetrenia bolo znižovanie stavov v armáde a taktiež v rezorte obrany.

Z kultúrneho hľadiska povinná vojenská služba nemá na Slovensku takmer žiadnu oporu. Nie je ničím, čo by definovalo Slovensko a zároveň sa nezdá, že by v jeho histórii plnila akúkoľvek úlohu, ku ktorej by Slováci dodnes vzhliadali. Povinná vojenská služba bola skôr prijímaná ako záťaž, mnoho mladých ľudí sa jej chcelo vyhnúť. Od vzniku Slovenskej republiky v roku 1993 zároveň postupne dochádzalo ku skracovaniu povinnej vojenskej služby. V mierovom období nemalo zmysel, aby vojenským výcvikom prešli všetci, na ktorých sa vzťahuje branná povinnosť. Pomaly sa teda stávala nespravodlivá a nadbytočná. O všetkom vypovedá aj verejná mienka, z ktorej vieme, že veľká časť Slovákov nikdy netúžila pracovať v armáde a v podstate od počiatku rákala s úplnou profesionalizáciou ozbrojených síl a zrušením povinnej vojenskej služby. Za takýmto rozhodnutím občanov pravdepodobne stálo zlepšenie životného štandardu spolu s dobrou bezpečnostnou situáciou v Európe.

Demografická situácia na Slovensku nie je ideálna. Miera prírastku obyvateľstva je na úrovni -0,01%. Priemerný vek je 41,5 roku. Najviac obyvateľov sa nachádza vo vekovej skupine od 25-54 rokov, 45% - 1 240 943 mužov a 1 215 260 žien (Slovakia, 2018). Na základe týchto faktov, ale aj ďalších demografických údajov možno konštatovať, že do budúcnosti bude obyvateľstvo Slovenskej republiky starnúť. Do roku 2060 bude pravdepodobne obyvateľstvo menej početné, staršie a zároveň etnicky pesterjšie. Takto predpokladaný demografický vývoj bude mať vplyv na trh práce. Už dnes existuje v niektorých profesiách nedostatok pracovnej sily. Tento stav sa bude prehľbovať. Možno ho riešiť viacerými spôsobmi: skracovaním doby prípravy na prácu pre mladých; zvýšením hranice odchodu do penzie; zapojením nezamestnaných (čo je takmer nemožné); prilákaním migrantov (v rámci štátu aj zahraničných); zapojením ekonomicky neaktívnych obyvateľov (z rôznych dôvodov nepracujú) (Vaňo, 2015).

Je jasné, že po zrušení povinnej vojenskej služby sa zhoršila aj situácia regrutácie do ozbrojených síl. Slovenská republika má tak, ako väčšina krajín s dobrovoľnou armádou, problémy s regrutáciou. Ako sme už spomenuli, ani v predošlom roku sa nepodarilo naplniť kvóty. Druhým problémom je stále znižovanie počtu vojakov v zálohách. Na základe tejto situácie došlo k vytvoreniu dobrovoľnej vojenskej prípravy a aktívnych záloh, ktoré majú potenciál zlepšiť obranyschopnosť Slovenskej republiky. Domnievame sa, že zo spomínaných spôsobov riešenia problémov pracovnej sily v armáde možno na Slovensku

v rámci vojenskej regrutácie uplatniť hlavne prilákanie migrantov. Zmienili sme sa už o možnosti zamestnávania imigrantov v rámci ozbrojených síl, je však jednoznačne nutné dávať pozor na ich integráciu do spoločnosti. Aj keby prijali slovenské občianstvo, stále hrozí ich odchod domov, kde by mohli vyzradiť tajné informácie, ku ktorým sa dostanú v súvislosti s vojenskou službou. Ďalšou možnosťou je forma vojenského výcviku pre vysokoškolákov, ktorá by im umožnila finančne zvládnuť vysokoškolské štúdium. Bolo by však nevyhnutné výcvik naplánovať tak, aby im nebránil vo vzdelávaní. Možným riešením je využiť letné prázdniny a zároveň niektoré víkendy.

Keď sa snažíme vytvoriť prienik medzi teóriou vojenskej regrutácie, redefiníciou mierovej brannej povinnosti v podobe brannej zodpovednosti a vojenskou regrutačnou praxou na Slovensku, musíme konštatovať, že je nastavená pomerne správne. Súhlasíme s existenciou profesionálnej armády založenej na dobrovoľnej vojenskej službe. Taktiež si myslíme, že zavedenie dobrovoľnej vojenskej prípravy a aktívnych záloh bolo správnou iniciatívou. Čo však podľa nášho názoru Slovenskej republike chýba, je ochota spoločnosti podieľať sa na obrane krajiny. Ako sme naznačili pri našom koncepte brannej zodpovednosti, treba vytvoriť vojensko-občianske prepojenie integrované do základ školského a stredoškolského vzdelania. Taktiež predpokladáme, že bude vhodné, aby takýto vzdelávací proces podporovali aj mimoškolské aktivity v takej podobe, ako sme ich definovali v podkapitole 4.4 a v závere tretej kapitoly. Okrem toho sa zdá byť veľmi prospešné vytvorenie spolkov a organizácií na úrovni obcí, ktoré by boli pod kontrolou ministerstva obrany, ako navrhuje Pernica. Rozsah možnej pôsobnosti takýchto organizácií sme rovnako vymedzili v závere tretej kapitoly. Všetky navrhované iniciatívy podľa nášho názoru zlepšia občiansko-vojenské prepojenie a zároveň aj vojenskú regrutačnú prax.

Záver

Táto monografia obsahuje závery k jednotlivým kapitolám, ktoré sumarizujú výsledky výskumu, alebo analýz vykonaných v jednotlivých kapitolách. V závere monografie sa preto zameriame prevažne na kľúčové závery, hypotézy a teoretické a praktické prínosy predkladanej monografie.

Jedna z kľúčových otázok, na ktorú sme hľadali v tejto monografii odpoveď, bola stanovená nasledovne: Je uplatňovanie brannej povinnosti ako spôsobu personálneho dopĺňania ozbrojených síl v čase najvyššieho ohrozenia krajiny finálne odsunuté na vedľajšiu koľaj?

Netvrdíme, že všetky krajiny, ktoré v súčasnosti uplatňujú povinnú vojenskú službu ju zrušia a prejdú na dopĺňanie ozbrojených síl na základe dobrovoľnosti. Ako sme však už spomenuli, všetky silnejšie štáty disponujú profesionálnou armádou a povinnú vojenskú službu používajú len ako podporu. Vývoj technológií nasvedčuje tomu, že miesto profesionála je v ozbrojených silách nenahraditeľné. Na základe mnohých publikácií, ktoré analyzujeme v tejto monografii tvrdíme, že uplatňovanie mierovej brannej povinnosti v demokratických štátoch je odsunuté na vedľajšiu koľaj. To potvrdil aj algoritmus C5, ktorý sme použili v rámci prediktívnej analytiky. Využívanie alebo absencia demokratického systému majú najväčšiu výpovednú hodnotu. Od istej úrovne demokracie (pozri kapitolu 2.4.1) je vyššia pravdepodobnosť využívania dobrovoľnej armády.

Druhá kľúčová výskumná otázka znela: Akú úlohu môže plniť branná povinnosť v bezpečnostnej štruktúre malých a stredných štátov v dnešnom bezpečnostnom prostredí?

Ako sme už napísali, predpokladáme, že v mierovom období je uplatňovanie brannej povinnosti nežiaduce. V čase vojny branci môžu slúžiť ako podpora profesionálnych vojakov. Bez existencie istej formy dobrovoľnej vojenskej prípravy, ktorá zabezpečí dopĺňovanie záloh v mieri, môže byť mobilizácia v čase vojny pomerne náročná. Branná povinnosť síce zabezpečí ľudskú silu pre ozbrojené sily, ale tréning nových brancov potrvá isté časové obdobie. Na vyplnenie tohto času sú nevyhnutní záložníci, ktorých príprava a nasadenie zaberie oveľa kratšie časové obdobie.

Na základe odpovede na kľúčové otázky je podľa nášho názoru jasné, že vykonávanie mierovej brannej povinnosti je odsunuté na vedľajšiu koľaj. Väčší zmysel má aplikovať dodatočné spôsoby vojenskej regrutácie, ako je dobrovoľná vojenská príprava či aktívne zálohy a zvyšovať obranné povedomie a možnosti participácie širokej populácie na obrane.

V žiadnom prípade však nechceme tvrdiť, že štáty, ktoré v súčasnosti využívajú povinnú vojenskú službu, so zabehnutou praxou v blízkej budúcnosti skončia. Aj keď sme v tejto monografii dokázali, že povinná vojenská služba nemá v súčasných demokratických štátoch veľkú podporu, opodstatnenie a dokonca, že je ekonomicky nevýhodná, otázka jej výhodnosti zostáva naďalej otvorená. V malom štáte s veľmi nízkou populáciou môže byť napríklad povinná vojenská služba nevyhnutnosťou. To, aký systém vojenskej regrutácie krajina bude uplatňovať, závisí od širokej škály vonkajších aj vnútorných determinantov, ktoré sme v tejto monografii pomerne podrobne rozoberali.

Po formulovaní kľúčového cieľa sa nám otvára priestor pre zodpovedanie hypotéz stanovených v monografii.

Prvá hypotéza znela, že medzi zmenou bezpečnostného prostredia a rozhodnutím o tom, aký spôsob personálneho dopĺňania ozbrojených síl bude použitý, je priamy kauzálny vzťah, lebo obidva spôsoby personálneho dopĺňania ozbrojených síl zodpovedajú iným špecifikáciám bezpečnostného prostredia.

V teoretickej rovine je hypotéza platná. Štát by mal reagovať na zmenu bezpečnostného prostredia úpravou regrutačného systému. Je to pre štát výhodnejšie a v prípade malých štátov aj jediná možnosť. Dva extrémny bezpečnostného prostredia predstavuje úplný mier³⁵ a totálna vojna. Prvému zodpovedá malá profesionálna armáda a druhému profesionálna armáda doplnená o povinnú vojenskú službu. Medzistupne vyplňajú rôzne variácie. Prakticky však nedokážeme hypotézu vyvrátiť ani potvrdiť. Aby sme tak uskutočnili, museli by sme preskúmať prax všetkých štátov počas celej modernej histórie.

Druhá hypotéza znela: Čím menej vojakov ozbrojené sily štátu potrebujú, tým menšia je pravdepodobnosť zavedenia brannej povinnosti, lebo udržiavanie a výcvik veľkého množstva vojakov je zo sociálneho aj ekonomického hľadiska nevýhodný.

Táto hypotéza sa potvrdila. Žiadny štát neudržiava masovú armádu v čase mieru. Aj štáty, ktoré v mieri uplatňujú brannú povinnosť, ju skracujú a zároveň znižujú počet vycvičených ročne.

Prínosy tejto monografie nadväzujú na výskum, ktorý v rámci svojho pôsobenia na Univerzite Mateja Bela realizuje doc. Mgr. Jaroslav Ušiak, PhD. Kľúčovou oblasťou, v ktorej nadväzujeme na spomínaný výskum, je prepojenie spoločnosti na bezpečnosť.

³⁵ Úplný mier chápeme ako stav, v ktorom štátu nehrozia žiadne hrozby z vonkajšieho ani vnútorného bezpečnostného prostredia.

Medzi teoretické prínosy tejto monografie patrí predovšetkým metóda, pomocou ktorej rozdeľujeme súčasné štáty sveta podľa moci. Metóda je založená na metodologických postupoch využitých v prácach Chapnicka (1999), Bezglasneho (2010) a Holbraada (1984). Spomínaní autori písali o stredne veľkých štátoch. Metóda, ktorú používame v tejto monografii, je založená na kombinácii metodík vyššie spomenutých autorov. Zo spomínaných prvkov identifikácie sily štátov sme vybrali hrubý domáci produkt v prerátaní na paritu kúpnej sily a veľkosť populácie. Keďže riešime problematiku vojenskej regrutácie, do porovnávania sme chceli zapojiť aj istý ukazovateľ vojenskej sily štátu. V tomto bode nám poslužil ukazovateľ vojenskej sily na základe Global Firepower Indexu. Global Firepower Index sme brali do úvahy jedine v tom prípade, keď ostatné ukazovatele nedokázali presvedčivo určiť silový potenciál štátu. Na základe postupu, ktorý zvolil Holbraad, sme sa rozhodli pri delení štátov podľa moci rozdeliť svet na niekoľko regiónov: Európu, Afriku, Áziu, Oceániu a Indonéziu, Severnú a Strednú Ameriku a Latinskú Ameriku. Takéto rozdelenie lepšie poukazuje na silu štátu v jeho prirodzenom prostredí. Okrem spomínaných kvantitatívnych ukazovateľov sme sa v každom prípade snažili pri rozdelení štátov overiť aj súčasnú politickú a ekonomickú situáciu v štáte. Taktiež sme sa snažili zohľadniť všetky predpoklady, ktoré by vybraný štát mohli posunúť do iného poschodia silovej pyramídy. Pri delení sme sa rozhodli uplatniť delenie štátov na: veľmoci, hlavné mocnosti, stredné štáty, malé štáty a príliš malé štáty na to, aby im bol pridelený akýkoľvek mocenský status.

Najzaujímavejším výsledkom delenia štátov podľa moci v tejto monografii, je vymedzenie stredných štátov. Veľmoci a hlavné mocnosti nie sú primárnym záujmom tejto monografie. S vymedzením stredných mocností zároveň logicky vymedzujeme aj malé štáty, medzi ktoré patria všetky ostatné štáty sveta, s výnimkou príliš malých štátov. Tie však možno ľahko izolovať zo skupiny malých štátov. Ako stredné štáty sme v tejto monografii identifikovali: Taliansko, Poľsko, Španielsko, Egypt, Nigériu, Juhoafrickú republiku, Irán, Pakistan, Kórejskú Republiku, Thajsko, Turecko, Indonéziu, Austráliu, Kanadu, Mexiko, Brazíliu a Argentínu.

Druhým významným teoretickým prínosom je vyhodnotenie kvantitatívnych údajov zozbieraných pre potreby prvej kapitoly a dodatočných kvantitatívnych údajov prostredníctvom prediktívnej analytiky. K hrubému domácomu produktu v prerátaní na paritu kúpnej sily, veľkosti populácie a ukazovateľu vojenskej sily na základe Global Firepower Indexu sme pridali Democracy Index, Global Peace Index a Human Development Index. Skúmali sme vzťah medzi jednotlivými indikátormi moci a využívaním brannej

povinnosti jednotlivými štátmi sveta. Pre štatistické hodnotenie je najvhodnejšie, aby bola vzorka údajov čo najširšia a preto sme neuplatňovali delenie sveta na regióny a ani hierarchické delenie štátov podľa sily. Na zhotovenie modelu boli využité tri algoritmy: C5; C & R Tree a CHAID. Pre spracovanie a vyhodnotenie údajov sme použili program SPSS modeler. Úspešnosť bola vyhodnocovaná na tréningovej sade dát. Úspešnosť jednotlivých algoritmov bola po poradí: 81,356; 77,401; 71,751%. Bližšie objasníme výsledky, ktoré nám sprostredkoval algoritmus C5.

Podľa tohto modelu je najpodstatnejším faktorom, podľa ktorého možno predpovedať, či v štáte bude uplatňovaná povinná vojenská služba alebo dobrovoľná armáda, miera demokracie. Keď sa zamyslíme nad týmto výsledkom, vôbec nie je prekvapujúci. Nedemokratické režimy sa vyznačujú tým, že svojmu obyvateľstvu neposkytujú veľkú mieru práv a slobôd. Rozhodovací strom dokáže pomerne presne predpovedať, či konkrétny štát využíva povinnú vojenskú službu, alebo dobrovoľnú armádu. Zároveň sme na základe výsledkov schopní do istej miery argumentovať, prečo si jednotlivé štáty zvolili konkrétny spôsob vojenskej regrutácie.

Medzi praktické výsledky tejto monografie patrí zhodnotenie širokej škály teórií vojenskej regrutácie, jej prepojenie na teóriu malých a stredných štátov a následná možnosť aplikácie takto získaných informácií v praxi. Prostredníctvom zistení v tejto monografii dokážeme určiť vzťah medzi bezpečnostným prostredím, demografiou, sociálnymi a ekonomickými determinantmi, ekonomickými determinantmi a kultúrnymi determinantmi a voľbou ideálnej vojenskej regrutácie v štáte. Zároveň sme schopní vyhodnotiť profesionalizáciu ozbrojených síl v štáte. Vieme povedať, či prebehla optimálne alebo nie. Dokážeme navrhnúť, ako zlepšiť systém vojenskej regrutácie v štáte. Dospeli sme k záveru, že vo väčšine demokratických štátov sa mierová branná povinnosť nemôže stretnúť s pochopením populácie a zároveň nie je optimálna vzhľadom na ekonomický systém krajín. Lepšou možnosťou sa zdá byť rozvíjanie konceptu celkových síl, ktorý prezentujeme v intenciách redefinície mierovej brannej povinnosti. Celý postup analýzy štátu s cieľom identifikácie ideálnej vojenskej regrutácie prezentujeme na príklade Slovenskej republiky.

Voľba ideálneho systému vojenskej regrutácie je pre štát prínosná najmä z dvoch hľadísk. V súčasnosti má ekonomika v štáte významné postavenie. Prostredníctvom voľby ideálnej regrutačnej praxe dôjde k optimalizácii vzťahu medzi verejnými financiami a personálnymi požiadavkami, ktoré sú nevyhnutné na efektívnu obranu krajiny. Krajiny musia reagovať na zmeny v bezpečnostnom prostredí a neustále prispôbovať regrutačnú prax jeho požiadavkám. Druhý rozmer je sociálny. Spoločnosť by ideálne mala mať

pozitívny vzťah k obrane štátu. Sloboda jednotlivcov ale aj celej spoločnosti závisí od stavu, v akom sa nachádzajú ozbrojené sily. Na príklade Slovenskej republiky sme demonštrovali, ako zavedenie profesionálnej armády znemožnilo jednotlivcom participovať na obrane krajiny v rámci základnej vojenskej prípravy. Došlo k vytvoreniu polovojenských jednotiek mimo kontroly štátu. Takéto jednotky často presadzujú ideológiu v rozpore s oficiálnou ideológiou štátu. Optimalizáciou vojenskej regrutácie je preto možné obmedziť aj radikalizáciu spoločnosti, ktorá sa prejavuje tvorbou nelegálnych polovojenských jednotiek. Z tohto hľadiska je veľmi dobrým riešením zvädzanie dobrovoľnej vojenskej prípravy, alebo taktiež vytvorenie polovojenských organizácií pod dohľadom štátu. Dokážu zúžitkovať potenciál, ktorý je inak stratený v prospech protispoločenskej činnosti.

Zoznam tabuliek a obrázkov

Tabuľka 1 Kauzálny vzťah medzi vybranými prvkami súčasného bezpečnostného prostredia a zavedením povinnej vojenskej služby.....	9
Tabuľka 2 Hodnotenie mocenského potenciálu štátov – región Európa.....	27
Tabuľka 3 Hodnotenie mocenského potenciálu štátov – región Afrika.....	28
Tabuľka 4 Hodnotenie mocenského potenciálu štátov – región Ázia.....	30
Tabuľka 5 Hodnotenie mocenského potenciálu štátov – región Oceánia a Indonézia.....	31
Tabuľka 6 Hodnotenie mocenského potenciálu štátov – región Severná a Stredná Amerika.....	32
Tabuľka 7 Hodnotenie mocenského potenciálu štátov – región južná Amerika.....	34
Tabuľka 8 Základné odlišnosti medzi armádou a okolitým civilným prostredím demokratickej spoločnosti.....	57
Tabuľka 9 Výdavky krajín NATO na obranu	71
Tabuľka 10 Typológia profesionálnych ozbrojených síl vo východnej Európe	104
Tabuľka 11 Budúce a súčasné bezpečnostné hrozby pre Slovenskú republiku, ktorým možno čeliť prostredníctvom ozbrojených síl.	135
Tabuľka 12 Podujatia organizované Ministerstvom Obrany Slovenskej republiky so zameraním na dobrovoľnú vojenskú prípravu a aktívne zálohy	145
 Obrázok 1 C5 rozhodovací strom- pravdepodobnosť používania povinnej vojenskej služby alebo dobrovoľnej služby	40
Obrázok 2 Výkon služobnej povinnosti ako zásah do ekonomického života jednotlivca.....	64
Obrázok 3 Vzťah ceny, počtu regrútov a výhodnosti modelu regrutácie.....	66
Obrázok 4 Grafické spracovanie definície hybridnej vojny	108
Obrázok 5 Obranné výdavky Slovenskej republiky podľa návrhu rozpočtu verejnej správy na roky 2017-2019.....	131

Zoznam použitej literatúry

- 10,000 Ukrainian Soldiers have Deserted. In *macedoniaonline.eu* [online]. 2015 [cit. 22.9.2016], Dostupné na: <<http://macedoniaonline.eu/content/view/27592/53/>>
- About CSDP - The Petersberg Tasks. In *European Union External Action* [online]. 2016 [cit. 7.1.2016], Dostupné na internete : <http://eeas.europa.eu/csdp/about-csdp/petersberg/index_en.htm>
- Aktívne zálohy v armáde sa rozbiehajú. Pozrite sa, kto sa môže zapojiť a koľko dostane. In *Netky.sk*. [online]. 2017 [cit. 4.12.2017], Dostupné na internete : <<http://www.netky.sk/clanok/video-aktivne-zalohy-v-armade-sa-rozbiehaju-pozrite-sa-kto-sa-moze-zapojit-a-kolko-dostane>>
- ALMOND, G. – VERBA, S. 1963. The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations. Newbury Park: SAGE publications, 1963. 313 s. ISBN 0-8039-3558-7
- AMADEO, K. 2017. Fewer Mexicans Immigrate to America Than Vice Versa. In *the Balance* [online]. 2017 [cit. 4.12.2017], Dostupné na internete : <<https://www.thebalance.com/mexico-s-economy-facts-opportunities-challenges-3306351>>
- ANGRIST, J.D. 1990. Lifetime Earnings and the Vietnam Era Draft Lottery: Evidence from Social Security In *Administrative Record. The American Economic Review*, 1990, roč. 80, č. 3, ISSN: 0002-8282 ,s. 313-336.
- BACZYNSKA, G. 2016. Arrivals to Italy now main concern of migration crisis, says EU border guard. In *The Independent* [online]. 2016 [cit. 4.12.2017], Dostupné na internete : <<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/refugee-migrant-crisis-italy-smugglers-greece-libya-eu-frontex-a7358146.html>>
- BARÁTOVÁ, J. 2011. V službe vlasti. In *História: revue o dejinách spoločnosti* [online]. 2011 [cit. 18.01.2016], Dostupné na internete: <<http://www.historiarevue.sk/index.php?id=2005baratova1>>
- BARZUN, J. 2015. Revolution and the growth of industrial society, 1789–1914. In *Encyclopaedia Britannica* [online]. 2015 [cit. 29.11.2015], Dostupné na internete : <<http://www.britannica.com/topic/history-of-Europe/Revolution-and-the-growth-of-industrial-society-1789-1914>>

- Battlefield Medics: Saving Lives Under Fire. In *Historynet* [online]. 2006 [cit.13.12.2015], Dostupné na internete : < <http://www.historynet.com/battlefield-medics-saving-lives-under-fire.htm>>
- BAUER T. K. et al. 2012. Evaluating the labor-market effects of compulsory military service. In *European Economic Review*, 2012, roč. 56, č. 4, ISSN, 00142921, s. 814–829.
- BECK, U. 2004. Riziková spoločnosť. Praha : Sociologické nakladatelství, 2004. 431 s. ISBN 80-86429-32-6
- BENDÍKOVÁ, E. – KOPECKÝ, M. 2011. *Obsahová náplň, úroveň vedomostí a zručností žiakov základných škôl z učiva Ochrana človeka a prírody*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. 111 s. ISBN: 9788024431796
- BERGER, M.C. – HIRSCH, B.T. 1983. The Civilian Earnings Experience of Vietnam - Era Veterans. In *Journal of Human Resources*, 1983, roč. 18, č. 4, ISSN: 1548-8004, s. 455-479.
- BEZGLASNYY, A. 1999. *Middle Power Theory, Change and Continuity in The Asia-Pacific* : diplomová práca. Vancouver : The University of British Columbia, 2010. 60 s.
- Biela kniha o obrane Slovenskej republiky, 2013. Dostupné na internete: <<https://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjNic33l9DYAhXGAJoKHUb6CcQQFggyMAI&url=http%3A%2F%2Fmepoforum.sk%2Fwp-content%2Fuploads%2F2015%2F01%2FBiela-kniha-o-obrane-SR-2013.pdf&usg=AOvVaw3429xRY9QF0wr-bYimT4uB>>
- Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky (Návrh – medzirezortné pripomienkové konanie 31.8. – 14.9.2017). Bratislava, 2017 [online]. [cit.4.12.2017], Dostupné na internete : <<https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2017/627>>
- BLANTON, H. 2009. Conscription in France during the era of Napoleon. In Blanton, Harold (eds.). *Conscription in the Napoleonic Era A revolution in military affairs?*. Londýn : Routledge: Taylor and Francis Group. s. 47-78
- BLUNTSCHLI, J.K. 2000. *The Theory of the State. 6 ed.* Kitchener : Batoche Books. 2000. 491 s. ISBN 1-55273-040-9
- BOËNE, B. 2003. La professionnalisation des armées: contexte et raisons, impact fonctionnel et sociopolitique. In *Revue française de sociologie*, Volume 44, No. 4, 2003, s. 647-693.

- BRADFORD, J. C. 2006. *International Encyclopedia of Military History*. New York : Routledge, 2006. 1600 s. ISBN-13: 978-0415936613
- Branná výchova by sa mohla na školy vrátiť ako samostatný predmet. In *skolskyportal.sk* [online]. 2017 [cit.4.01.2018], Dostupné na internete :
<<http://www.skolskyportal.sk/legislativa/branna-vychova-sa-mohla-na-skoly-vratit-ako-samostatny-predmet>>
- BRODZINSKY, S. 2017. Colombia's armed groups sow seeds of new conflict as war with Farc ends. In *the Guardian* [online]. 2017 [cit.4.12.2017], Dostupné na internete :
<<https://www.theguardian.com/world/2017/apr/18/colombia-farc-rebels-armed-groups>>
- C5.0 Node. In *Ibm.com*. [online]. 2018 [cit.24.03.2018], Dostupné na internete :
<https://www.ibm.com/support/knowledgecenter/en/SS3RA7_15.0.0/com.ibm.spss.modeler.help/c50node_general.htm>
- Canada Political stability - data, chart. In *TheGlobalEconomy.com*. [online]. 2017 [cit.4.12.2017], Dostupné na internete :
<http://www.theglobaleconomy.com/Canada/wb_political_stability/>
- CARD, D. – CARDOSO, A. R. 2012. Can Compulsory Military Service Raise Civilian Wages? Evidence from the Peacetime Draft in Portugal. In *American Economic Journal: Applied Economics*, 2012, roč. 4, č. 4, ISSN: 1945-7782, s.57-93.
- CAYA, S. 2015. The Conscripting System in Armed Forces: Turkey's Example. In *Proceedings of 2nd Global Conference on Psychology Researches (GCPR-2014)* 28-29. Barcelona : University of Barcelona,, 2015, p. 82-91. Dostupné na internete :
<<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042815032279/pdf?md5=910fa7f8a845c3225de6b5e989f46c4e&pid=1-s2.0-S1877042815032279-main.pdf>>
- CARTER, W. H. 1910. Military Preparedness. In *The North American Review* 191, 1910, 654, 636-643.
- CATHEALL, A. 2016. Is Technology About to Make Soldiers Obsolete? In *MT*, roč. 11, 2016, Dostupné na internete :
<https://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiAqb2kuc_XAhVMK8AKHcSVCK4QFgg6MAM&url=http%3A%2F%2Fwww.plextek.com%2Fwp-content%2Fuploads%2FMT_11_2016_Aled-Catherall.pdf&usg=AOvVaw0N4_7c_3TEUByoAyiJdmPK>

- CEPINSKYTE, A. 2016. Lithuania Reinstates Conscription: Implications on Security, National Identity, and Gender Roles. In *Foreign Policy Research Institute*. [online]. 2016 [cit.06.12.2017], Dostupné na internete : <https://www.fpri.org/article/2016/06/lithuania-reinstates-conscription-implications-security-national-identity-gender-roles/>
- CILLIERS, J. – SCHÜNEMANN, J. – MOYER, J.D. 2015. Power and influence in Africa: Algeria, Egypt, Ethiopia, Nigeria and South Africa. In *African futures paper 14*, s. 1-28. Dostupné na internete : <https://issafrica.s3.amazonaws.com/site/uploads/AfricanFuturesNo14-V2.pdf>
- Conscription. In *Encyclopaedia Britannica* [online]. 2015 [cit.13.12.2015], Dostupné na internete : http://www.britannica.com/topic/conscription#_comments
- Conscription: the First World War. In *Parliament UK* [online]. 2015 [cit.13.12.2015], Dostupné na internete : <http://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/private-lives/yourcountry/overview/conscription/>
- Could compulsory military service be extended to Swiss women?. In *Le News* [online]. 2017 [cit.18.12.2017], Dostupné na internete : <http://lenews.ch/2017/05/30/could-compulsory-military-service-be-extended-to-swiss-women/>
- ČERI, L., NEČAS, P., NAĎ, R. 2011. Terorizmus – asymetrická hrozba. In *Politické vedy*. 2011, č. 3, s. 87-97.
- ČUKAN, K. 2009. Správa o výsledkoch výskumu verejnej mienky. In *MOSR* [online]. 2009 [cit.10.11.2015], Dostupné na internete : <http://www.mosr.sk/data/files/1444.pdf>
- ČUKAN, K. – POLONSKÝ, D. – ŠKVRNDA, F. 2005. Sociologické pohľady na úplnú profesionalizáciu ozbrojených síl. Bratislava : MO SR, 2005. ISBN 80-88842-91-3, s. 10-45
- DANDEKER, C. 2001. The military in democratic societies. In *Society*, 38, 2001, 6, ISSN: 0147-2011, 16-24
- Das Prinzip der Milizarmee ist im Bundesstaat Schweiz eine tragende Säule* [online]. Zeit-Fragen. 2013 [cit.08.11.2014], Dostupné na internete : <http://www.zeit-fragen.ch/index.php?id=1560>
- DAS, S. 2016. Why Italy's economy is about to collapse. In *The Independent* [online]. 2016 [cit.4.12.2017], Dostupné na internete : <http://www.independent.co.uk/voices/why-italy-s-economy-is-about-to-collapse-a7091221.html>
- Definition of CULTURE. In *Merriam-webster.com* [online]. 2017 [cit.13.12.2017], Dostupné na internete : <https://www.merriam-webster.com/dictionary/culture>

- Democracy Index 2016. In *Eiu.com* [online]. 2016 [cit.18.1.2018], Dostupné na internete : <https://www.eiu.com/topic/democracy-index>
- DE TRAY, D. 1982. Veteran Status as a Screening Device. In *The American Economic Review*, 1982, roč. 72, č. 1, ISSN: 0002-8282, s. 133-142.
- DELLAPOSTA, D. J. 2013. The heterogeneous economic returns to military service: Evidence from the Wisconsin longitudinal study. In *Research in Social Stratification and Mobility*, 2013, roč. 34, ISSN 02765624, s. 73-95.
- Discussion paper (16 JULY 2014) "EU Battlegroups: Use them or lose them". In *ITALIAN PRESIDENCY OF THE COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION* [online]. 2014 [cit.7.1.2016], Dostupné na internete : <http://ue2014.parlamento.it/>
- Do dobrovoľnej vojenskej prípravy sa zapojí 50 ľudí, minister očakával viac. In *aktuality.sk* [online]. 2016 [cit.4.12.2017], Dostupné na internete : <https://www.aktuality.sk/clanok/343267/do-dobrovolnej-vojenskej-pripravy-sa-zapoji-50-ludi-minister-ocakaval-viac/>
- Dobrovoľná vojenská príprava neláka: Prihlásilo sa do nej iba toľkoto záujemcov. In *Topky.sk* [online]. 2016 [cit.4.12.2017], Dostupné na internete : <http://www.topky.sk/cl/10/1541281/>
- Dobrovoľná vojenská príprava. In *Ministerstvo obrany SR* [online]. 2017 [cit.4.12.2017], Dostupné na internete : <http://www.mosr.sk/dvp/>
- Dôvodová správa k zákonu č. 570/2005 Z. z. o brannej povinnosti a zmene a doplnení niektorých zákonov
- DUINDAM, S. 1999. *Military Conscription: An Economic Analysis of the Labour Component in the Armed Forces*. Heidelberg: Physica Verla., 1999. 203 s. ISBN ISBN 978-3-7908-1203-9
- Economy of Indonesia - Asia's Emerging Market – Economics. In *Indonesia Investments*. [online]. 2017 [cit.4.12.2017], Dostupné na internete : <https://www.indonesia-investments.com/culture/economy/item177?>>
- EICHLER, J. 2011. Príspevek do diskuse o pojmech hrozba a riziko". In: *Mezinárodní vztahy*. 2011, č.3 s. 72-83
- Eurasian Group. 2016. *Egypt: Stability Today, Problems Tomorrow*. [online]. 2016 [cit.4.12.2017], Dostupné na internete : <https://www.eurasiagroup.net/live-post/egypt-stability-today-problems-tomorrow>
- FARMER, B. 2013. Army struggling to find recruits since system was overhauled to cut costs. In *The Telegraph* [online]. 2013 [cit.05.02.2015], Dostupné na internete :

<<http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/defence/10359743/Army-struggling-to-find-recruits-since-system-was-overhauled-to-cut-costs.html>>

Fiscal Year 2010 Military Recruiting Statistics [online]. About.com. 2010 [cit.04.02.2015], Dostupné na internete:

<<http://usmilitary.about.com/od/2010recruiting/a/october.htm>>

FITZPATRICK, E. A. 1951. Manpower and Atomic War. In *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 278, 1951, 1, 126-136.

FLYNN, G. 2002. Conscription and Democracy: The draft in France, Great Britain and the United States. Londýn: Greenwood Press., 2002. 303 s. ISBN 9780313319129

FORREST, A. 1989. *Conscripts and Deserters: The Army and French Society During the Revolution and Empire*. New York : Oxford University Press. 1989. 304 s. ISBN-13: 978-0195059373

FORREST, A. 2009. *The Legacy of the French Revolutionary Wars: The Nation-in-Arms in French Republican Memory*. Cambridge : Cambridge university press, 2009. 288 s. ISBN 9780521810623

FORSTER, A. - EDMUNDS, T. - COTTEY, A. 2002. Introduction: the Professionalisation of

Armed Forces in Postcommunist Europe. In FORSTER, A. - EDMUNDS, T. - COTTEY, A. *The Challenge of Military Reform in Postcommunist Europe: Building Professional Armed Forces*. Houndmills, Basingstoke : PALGRAVE MACMILLAN, 2002. ISBN 9781403914293 s. 1-17

FOSTER, G. D. – MARSHALL, G. C. – SUMMERS, C. H. G. – ELSHTAIN, J. B. 1998. Who Will Serve? In *The Wilson Quarterly*, 22, 1998, 4, 6-143.

FRIEDMAN, G. 2009. *Nasledujúcich 100 rokov*. Ikar : Bratislava, 2015. 295 s. ISBN 978-80-551-4483-2

FRIEDMAN, M. 1967. Why not Voluntary Army? In *New Individualist Review*, 4, 1967, 4, 3-9

FRENCH, D. 2000. *Raising Churchill's Army: The British Army and the War against Germany 1919–1945*. New York : Oxford University Press, 2000. 336 s. ISBN 0198206410

FY 2009 Military Recruiting Statistics [online]. About.com. 2009 [cit.04.02.2015], Dostupné na internete :

< <http://usmilitary.about.com/od/2009recruitingstatistics/a/year.htm> >

- GARFINKEL, M. R. 1990. The Role of the Military Draft in Optimal Fiscal Policy. In: *Southern Economic Journal*, 1990, roč. 56, č. 3, ISSN: 2325-8012 s. 718-731.
- GEISER, U. 2013. Swiss voters endorse army conscription. In *swissinfo* [online]. 2013 [cit.08.02.2015], Dostupné na internete : < <http://www.swissinfo.ch/eng/swiss-voters-endorse-army-conscription/36955534>>
- Global Firepower - Ranking the World Military Strengths. In *Globalfirepower.com* [online]. 2017 [cit.4.12.2017], Dostupné na internete: <<https://www.globalfirepower.com/>>
- Global Peace Index 2017. In *Vision of Humanity* [online]. 2017 [cit.18.01.2017], Dostupné na internete: <<http://visionofhumanity.org/app/uploads/2017/06/GPI17-Report.pdf>>
- GODA S. – UŠIAK J. 2016. What is the threat perception of the Slovak Republic? In: *Central European journal of international and security studies*, 2016, roč. 10, č. 1, ISSN 1802548X, s. 61-87.
- GOODMAN, P. S. 2017. Spain's Long Economic Nightmare Is Finally Over. In *The New York Times* [online]. 2017 [cit.4.12.2017], Dostupné na internete : <<https://www.nytimes.com/2017/07/28/business/spain-europe-economy-recovery-unemployment.html>>
- GRÆGER, N. – LEIRA, H. 2005. Norwegian strategic culture after World War II: From a local to a global perspective. In *Cooperation and Conflict*, 2005, ISSN 0010-8367, roč. 40, č.1, s. 45-66.
- GRENET, J. – HART, R. A. – ROBERTS J. E. 2011. Above and Beyond the Call: Long-Term Real Earnings Effects of British Male Military Conscription in the Post-War Years. In *Forschungsinstitut zur Zukunft der Arbeit / Institute for the Study of Labor*, 2011, roč. 18, č. 2, s. 194-204.
- HAINES, M. R. 2001. The Population of Europe: The Demographic Transition and After. In *Encyclopedia.com -- Online dictionary and encyclopedia of facts, information, and biographies* [online]. 2001 [cit.29.11.2015], Dostupné na internete : < <http://www.encyclopedia.com/article-1G2-3460500080/population-europe-demographic-transition.html>>
- HALTINER, K. W. 1998. The Definite End of the Mass Army in Western Europe?. In *Armed Forces & Society*. April 1998, Vol. 25, 1998, Issue 1. ISSN: 0095-327X, s. 7-36.
- Headline Goal 2010 z 17.5.2004
- HIRSCH, B. T. – MEHAY, S. L. 2003. Evaluating the labor market performance of veterans using a matched comparison group design. In *Journal of Human resources*, 2003, roč. 38, č. 3, ISSN: 15488004, s. 600-700.

- HOLBORN, H. 1945. Professional Army versus Military Training. In *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 1945, 241, s 123-130.
- HOLBRAAD, C. 1984. *Middle powers in international politics*. London: Macmillan, 1984. 234 s. ISBN: 978-1-349-06865-4
- HORNE, J. 2002. *State, Society and Mobilization in Europe during the First World War (Studies in the Social and Cultural History of Modern Warfare)*. Cambridge : Cambridge University Press, 2002. 308 s. ISBN-13: 978-0521522663
- Human Development Index (HDI) | Human Development Reports. In *Hdr.undp.org* [online]. 2018 [cit. 18.01.2018], Dostupné na internete: <<http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>>
- CHAPNICK, A. 1999. The middle power. In *Canadian Foreign Policy Journal*. 1999, roč 7, č. 2, s. 73-82, ISSN 11926422
- China - Military Personnel. In *Globalsecurity.org* [online]. 2018 [cit. 13.08.2017]. Dostupné na internete: <<https://www.globalsecurity.org/military/world/china/pla-personnel.htm>>
- IBM. 2016. *IBM SPSS Modeler 18.0 Algorithms Guide*. [online] 2016 [cit. 27.03.2018]. Dostupné na internete: <<ftp://public.dhe.ibm.com/software/analytics/spss/documentation/modeler/18.0/en/AlgorithmsGuide.pdf>>
- IVANČÍK, R. 2016. Teoretické východiská skúmania problematiky hybridnej vojny – vojny 21. Storočia. In *Medzinárodné Vzťahy / Journal Of International Relations*. 2016, č. 2, s. 149, ISSN 1336-1562
- IVANKOVÁ, S. 2017. Ukladanie mín, streľba, príprava na povodne. Takto cvičia aktívne zálohy. In *SME* [online]. 2017 [cit. 2017-05-09]. Dostupné na internete: <<https://domov.sme.sk/c/20540036/aktivne-zalohy-sa-pripravuju-na-povodne-a-ine-kalamity.html#ixzz4ruJganRG>>
- IVANOVÁ-ŠALINGVÁ, M. MANÍKOVÁ, Z. 1983. *Slovník cudzích slov*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1983. 943 s. ISBN 67-001-83
- INGLEHART, R. – BAKER, W. E. Modernization, cultural change, and the persistence of traditional values. In *American sociological review*, 2000, ISSN 00031224, s. 19-51.
- JANEČKOVÁ, Aneta. 2016. Záujem o dobrovoľnú vojenčinu je veľký. In *Pravda* [online] 2016 [cit. 2017-05-09]. Dostupné na internete: <<https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/381025-zaujem-o-dobrovolnu-vojencinu-je-velky/>>

- JANOWITZ, M. 1960. *The Professional Soldier: A Social and Political Portrait*. Illinois : The free press of Glencoe, 1960. 488 s.
- JANOWITZ, M. 1998. American democracy and military service. In *Society*, 35, 1998, 2 , ISSN 1936-4725, 39-48.
- JEFFERIES, J. 2005. The UK population: past, present and future. In *Focus on people and migration* 2005 [online]. 2005 [cit.29.11.2015], Dostupné na internete : <file:///C:/Users/Erik/Downloads/01fopmpopulation_tcm77-251915.pdf>
- JOENNIEMI, P. 2005. Farewell to conscription? The case of Denmark. In *DIIS Working paper* no. 2005/10, 35 s. ISBN 87-7605-076-9
- JONES, E. – GRUPP, F. W. *Political socialization in the soviet military*. In *Armed Forces & Society*, 1982, roč. 8, č. 3, ISSN 0095327X, s. 355-387
- KELEMEN, M., OLAK, A. 2012. *Bezpečnosť osôb a majetku v leteckej: Výskum situačného riadenia bezpečnostnej edukácie pilotom*. Rzeszów : AMELIA 2012. ISBN 978-83-63359-80-5.
- KOMÁREK, J. 2002. Úskalí profesionalizace Armády České republiky. In *Sborník Vojenské akademie v Brně*, rada C-D, Zvláštne číslo 3, 2002.
- KOCH, T. – BIRCHENALL, J. 2016. Taking versus taxing: an analysis of conscription in a private information economy. In *Public Choice*., 2016, roč. 167, č. 3-4, ISSN: 0048-5829, s.177-199.
- KORB L. J. 2004. Fixing the Mix: How to Update the Army's Reserves. In *Foreign Affairs*, 2004, roč. 83, č.2, ISSN 0015-7120, s. 2-7.
- KREBS, R. R. 2006. Myths of the all-volunteer force: rethinking military recruitment and the fate of the citizen-soldier. In *Conference on "Citizenship, the Soldier, and the State," at the Maxwell School of Public Affairs, Syracuse University* [online]. 2006 [cit.13.12.2017] Dostupné na internete : <[http://www. polisci. umn. edu/~ronkrebs/Publications/Myths% 20of](http://www.polisci.umn.edu/~ronkrebs/Publications/Myths%20of)>
- KREJČÍ, O. 2010. *Mezinárodní Public Choice politika*. Praha: EKOPRESS, 2010. 751 s. ISBN 978-80-86929-60-6
- KŘÍŽ, Z. 2001. Armáda v demokracii. Civilní řízení a demokratická kontrola armády. 1. vydání. Brno : Vojenská akademie v Brně, 2001. 224 s. ISBN 80-85960-33-8.
- KTO SME?. In *Slovenskí branci* [online]. 2018 [cit.10.11.2015], Dostupné na internete : <<http://www.slovenski-branci.sk/kdo-sme/>>
- KULAŠÍK, P. 2007. *Politológia*. Hlohovec : EFEKT – COPY spol. s r.o., 2007. 321 s. ISBN 978-80-969820-8-0

- KWON, I. A. 2000. feminist exploration of military conscription: the gendering of the connections between nationalism, militarism and citizenship in South Korea. In *International Feminist Journal of Politics*, 2000. roč. 3, č. 1, ISSN 1461-6742, s. 26-54.
- LANDES, D. 1969. *THE UNBOUND PROMETHEUS: Technological change and industrial development in Western Europe from 1750 to the present*. Cambridge : Cambridge university press, 1969. 566 s. ISBN 0 521 09418 6
- LANTIS, J. S. 2002. Strategic culture and national security policy. In *International Studies Review*, 2002, roč. 4, č. 3, ISSN: 0260-2105, s. 87-113.
- LASICOVÁ, J. – Ušiak, J. 2012. *Bezpečnosť ako kategória*. Bratisla : Akadémia vied, 2012. 263 s. ISBN 978-80-224-1284-1
- LEBEL, U. 2012. “Casualty Panic”: Military Recruitment Models, Civil-Military Gap and Their Implications for the Legitimacy of Military Loss. In *Democracy and Security*, 6, 2010, 2, ISSN 1555-5860, s. 183-206
- LEE, C. 2012a. Military Service and Economic Mobility: Evidence from the American Civil War. In *Explorations in Economic History*, 2012, roč. 49, č. 3, ISSN 00144983, s. 367-379.
- LEE, D. R. – MCKENZIE, R. B. 1992. Reexamination of the relative efficiency of the draft and the all-volunteer army. In *Southern Economic Journal*, 58, 1992, 3, ISSN: 2325-8012, s. 644-654.
- LEE, S-J. 2012b. South Korea as New Middle Power Seeking Complex Diplomacy. In EAI Asia Security Initiative Working Paper 25: 19. [cit.4.12.2017] Dostupné na internete : <https://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjC7fvPIPXXAhVM7hoKHdMaCpsQFggqMAA&url=https%3A%2F%2Fwww.eai.or.kr%2Fdata%2Fbbs%2Fkor_report%2F2012091210545762.pdf&usg=AOvVaw1kmYp7SfUHGqsVIE7Ux_ys>
- LINCH, K. 2012. Conscription. In *European History Online* [online]. 2012 [cit.14.1.2016], Dostupné na internete : < http://ieg-ego.eu/en/threads/alliances-and-wars/war-as-an-agent-of-transfer/conscription/kevin-linch-conscription/?searchterm=linch&set_language=en >
- LONGHURSTOVÁ, K. 1998. Bezpečnostní kultura a branná povinnost v Německu. In *Mezinárodní vztahy*, 1998, roč. 33, č.3, ISSN 0323-1844, s. 29-36.
- LOUDENBACK, T. 2016. The 20 best countries to live in, according to millennials. In *Business Insider* [online]. 2016 [cit.4.12.2016] Dostupné na internete :

- <<http://www.businessinsider.com/best-countries-to-live-in-according-to-millennials-2016-5>>
- Ľudský kapitál. In *Saske.sk* [online]. 2017 [cit.13.12.2017] Dostupné na internete : <http://www.saske.sk/stredisko/index_soubory/page0009.htm>
- MACHIAVELLI, N. 1940. *Vládár*. Praha : ORBIS. 1940. 309 s.
- MACHIAVELLI, N. 2003. *Art of war Translated, Edited, and with a Commentary by Christopher Lynch*. Chicago: The University of Chicago Press. 2003. 312 s. ISBN: 9780226500461
- MELICHER, A. 2006. Overovanie štandardov učiva Ochrana človeka a prírody v stredných školách. In *Pedagogické spektrum*, 2006, č. 3 – 4, ISSN 1335-5589
- MELKOVÁ, M. 2017. *Úvod do problematiky kybernetickej bezpečnosti: vedecká monografia*: rec. Pavel Bučka, Karol Fabián, vedecký redaktor: Rastislav Kazanský. Vydavateľstvo Naše vojsko. Pozn.: V tlači.
- Military Recruitment and Retention*. In Congressional Digest, roč. 85, 2006, č. 7. ISSN 00105899, s.201-204.
- MITE, V. 2003. Iraq: War Illustrates Advantages Of Professional Army. In *rferl.org* [online]. 2003 [cit.27.01.2015], Dostupné na internete : <<http://www.rferl.org/content/article/1102985.html>>
- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 1993. *Armáda 93*. Harmanec : SESOS MO SR, 1993. 135 s.
- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 1995. *Armáda Slovenskej republiky 1994*. Bratislava : MO SR vo Vojenskej informačnej a tlačovej agentúre, 1995. 232 s. ISBN 80-967113-5-0
- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 1996. *Armáda Slovenskej republiky 1995*. Bratislava : Vojenská informačná a tlačová agentúra, 1996. 263 s. ISBN 80-88842-01-8
- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 1997. *Armáda Slovenskej republiky 1996*. Bratislava : MO SR vo Vojenskej informačnej a tlačovej agentúre, 1997. 199 s. ISBN 80-88842-06-9
- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 1999. *Armáda Slovenskej republiky 1998*. Bratislava : Bratislava : Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1999. 143 s. ISBN 80-888-42-16-6

- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 2000. *Armáda Slovenskej republiky 1999*. Bratislava : Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2000. 173 s. ISBN 8088842255
- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 2001. *Armáda Slovenskej republiky 2000*. Bratislava : Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2001. 207 s. ISBN 8088842433
- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 2002. *Armáda Slovenskej republiky 2001*. Bratislava : Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2002. 178 s. ISBN 8088842565
- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 2004. *Ročenka Ministerstva obrany Slovenskej republiky 2003*. Bratislava : Ministerstvo obrany Slovenskej republiky vo Vydavateľskej a informačnej agentúre MO SR, 2004. 163 s. ISBN 80-88842-69-7
- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 2005. *Ročenka Ministerstva obrany Slovenskej republiky 2004*. Bratislava : Ministerstvo obrany Slovenskej republiky vo Vydavateľskej a informačnej agentúre MO SR, 2005. 212 s. ISBN 80-88842-78-6
- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 2006. *Ročenka Ministerstva obrany Slovenskej republiky 2005*. Bratislava : Ministerstvo obrany SR- Komunikačný odbor Kancelárie ministra, 2006. 234 s. ISBN 80-88842-95-6
- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 2007. *Ročenka Ministerstva obrany Slovenskej republiky 2006*. Bratislava : Ministerstvo obrany SR- Komunikačný odbor Kancelárie ministra, 2007. 236 s. ISBN 978-80-89261-08-6
- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 2008. *Ročenka Ministerstva obrany Slovenskej republiky 2007*. Bratislava : Ministerstvo obrany SR- Komunikačný odbor Kancelárie ministra, 2008. 240 s. ISBN 978-80-89261-18-5
- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 2009. *Ročenka Ministerstva obrany Slovenskej republiky 2008*. Bratislava : Ministerstvo obrany SR- Komunikačný odbor Kancelárie ministra, 2009. 240 s. ISBN 978-80-89261-29-1
- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 2013. *Ročenka Ministerstva obrany Slovenskej republiky 2012*. Bratislava : Ministerstvo obrany SR- Komunikačný odbor Kancelárie ministra, 2013. 166 s. ISBN 978-80-89261-45-1
- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 2014. *Ročenka Ministerstva obrany Slovenskej republiky 2013*. Bratislava : Ministerstvo obrany SR- Komunikačný odbor Kancelárie ministra, 2013. 166 s. ISBN 978-80-89261-52-9

- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 2011. Vstup do NATO. In Ministerstvo obrany Slovenskej republiky [online]. 2011 [cit.15.02.2013], Dostupné na internete : <<http://www.mosr.sk/vstup-do-nato/>>
- MOSKOS, C. 2005. A new concept of the citizen-soldier. In *Orbis*, 49, 2005, 4, ISSN: 0030-4387, s. 663-676.
- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. *Správa z výskumu verejnej mienky*. Bratislava: 2016. 21 p.
- MODRÁK, M. – BETUŠ, Ľ. – LACKO, N. 2007. *Cvičenia CO, účelové cvičenia, ochrana človeka a prírody v ZŠ a SŠ 2. časť*. Prešov : Metodicko-pedagogické centrum, 2007. 76 s. ISBN 978-80-8045-482-1
- MODRÁK, M. a kol. 2007. *Cvičenia CO, účelové cvičenia, ochrana človeka a prírody v ZŠ a SŠ 1. časť*. Prešov : Metodicko-pedagogické centrum, 2007. 66 s. ISBN 978-80-8045-481-4
- MULLIGAN, C. B. – SHLEIFER, A. 2005. Conscription as regulation. In *American Law and Economics Review*, 7, 2005, 1, ISSN 1465-7260, s. 85-111.
- MURPHY, P. 2006. The Effect of Industrialization and Technology on Warfare: 1854-1878. In *Military History Online*[online]. 2006 [cit.28.11.2015], Dostupné na internete : <<http://www.militaryhistoryonline.com/general/articles/effectofindustrialization.aspx>>
- Náklady mrtvé váhy. In: *Firemní slovník* [online]. 2015. [cit. 19. 10. 2017.] Dostupné na internete: <<http://www.firemnislovník.cz/n/naklady-mrtve-vahy/>>
- NEČAS, P. – UŠIAK, J. 2010. *Nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2010. 166 s. ISBN 978-80-8040-401-7
- NIKERS, O. 2017. *Latvia Pursues 'Total Defense' Concept, Rejects Conscription*. In *the Jamestown Foundation* [online]. 2017 [cit.28.11.2015], Dostupné na internete: <<https://jamestown.org/program/latvia-pursues-total-defense-concept-rejects-conscription/>>
- NORTON-TAYLOR, R. 2014. First world war: 15 legacies still with us today- Conscription. In *The Guardian* [online]. 2014 [cit.13.12.2015], Dostupné na internete : <<http://www.theguardian.com/world/2014/jan/15/firstworldwar>>
- O'HANLON, M. E. 2009. Who Will Fight For Us?. In *Orbis*, 53, 2009, 3, ISSN: 0030-4387, s. 405-418.

- Obranná stratégia Slovenskej republiky (Návrh – medzirezortné pripomienkové konanie 4.9. – 18.9.2017). Bratislava, 2017 [online]. [cit.03.11.2015], Dostupné na internete : <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2017/640>
- Obranný rozpočet na rok 2017. Tri najdôležitejšie čísla. In *Slovak Security Policy Institute* [online]. 2018 [cit.12.01.2018] Dostupné na internete: <https://slovaksecurity.org/aktualne/obranny-rozpocet-na-rok-2017/>
- OI, W.Y. 1967. The economic cost of the draft. In: *The American Economic Review*, 1967, roč. 57, č. 2, s. 39-62.
- OLAK, A. – LABUZIĆ, M. 2013. *Európska únia. Vybrané Témy*. Ostrowiec Św. : Stowarzyszenie „EDUKACJA NAUKA ROZWÓJ”, 2013. 147 s. ISBN 978-83-89466-57-0.
- OLEJÁR, M. 2007. Profesionalizácia In *Encyklopédia www.ys.sk* [online]. 2007 [cit.03.11.2015], Dostupné na internete : <http://www.ys.sk/heslo/profesionalizacia.php>
- OPEC (2016). OPEC : Saudi Arabia. In *Opec org* [online], 2016 [cit.4.12.2016] Dostupné na internete : [Available at: http://www.opec.org/opec_web/en/about_us/169.htm](http://www.opec.org/opec_web/en/about_us/169.htm)
- Overview. In *the World Bank* [online]. 2017 [cit.4.12.2016] Dostupné na internete : <http://www.worldbank.org/en/country/argentina/overview>
- Ozbrojené sily Slovenskej republiky – model 2010. In *Ministerstvo obrany* [online]. 2001 [cit.4.12.2017] Dostupné na internete : <https://www.mod.gov.sk/materialy-a-dokumenty/>
- PARKER, G. 2008. *Historia sztuki wojennej. Od starożytności do czasów współczesnych*. Warszawa : Książka i Wiedza, 2008. 468 s. ISBN : 978-83-05-13527-6
- PAUL, CH. 2004. *Strategic Communication Origins, Concepts, and Current Debates*. Santa Barbara : Praeger, 2011. 241 s. ISBN: 978-0-313-38640-4
- PAVLÍK, L. a kol. 1980. *Branná výchova pro studující učitelství na I. stupni základní školy*. Praha : Karlova univerzita, 1980. 176 s.
- PERNICA, B. 2012. Politika celkových sil a otázka budování vojenské a nevojenské milice v České republice. In *Vojenské rozhledy*, 21, 2012, 1, ISSN 1210-3292, s. 79–88,
- PERNICA, B. 2007a. Dobrovolná milice – doplněk zajištění bezpečnosti územně samosprávných celků. In *Increasing Competitiveness or Regional, National, and International Markets Development – New Challenges*. Ostrava : VŠB-TUO, 2007. ISBN 978-80-248-1458-2.

- PERNICA, B. 2007b. Fenomén civilní služby: nezabíjet pro stát, přesto sloužit národu. Brno : MAC, 2007. 142 s. ISBN978-80-86783-26-0
- PERNICA, B. 2007c. *Profesionalizace ozbrojených sil: trendy, teorie a zkušenosti*. Praha : Ministerstvo obrany České republiky – Agentura vojenských informací a služeb, 2007. 246s. ISBN 978-80-7278-381-6
- PERNICA, B. 2012. Politika celkových sil a otázka budování vojenské a nevojenské milice v České republice. In *Vojenské rozhledy*, 21, 2012, 1, ISSN 1210-3292, s. 79–88,
- PIPES, J. 2015. Heer - The Army 1935-1945. In *Feldgrau* [online]. 2014 [cit.16.12.2015], Dostupné na internete : < <http://www.feldgrau.com/main1.php?ID=2>>
- Plánované akcie a očakávané udalosti. In *Ministerstvo obrany SR* [online]. 2018 [cit.16.12.2016], Dostupné na internete : <<http://www.mod.gov.sk/26010/planovane-akcie-a-ocakavane-udalosti/?page=0>>
- Potential conscripts evade draft, flee country amid escalation in E. Ukraine. In *RT question more* [online]. 2015 [cit. 22.9.2016], Dostupné na: < <https://www.rt.com/news/228131-draft-evasion-ukraine-military/> >
- POLONSKÝ, D. 2005. Sociologická charakteristika profesionalizácie ozbrojených síl. In ČUKAN, K. – POLONSKÝ, D. – ŠKVRNDA, F. *Sociologické pohľady na úplnú profesionalizáciu ozbrojených síl*. Bratislava : MO SR, 2005. ISBN 80-88842-91-3, s. 47-78
- Pot, prekážky a množstvo výhod: Započala dobrovoľná vojenská príprava!. In *www.pluska.sk* [online]. 2016 [cit.16.12.2016], Dostupné na internete : < <http://www.pluska.sk/spravy/z-domova/pot-prekazky-mnozstvo-vyhod-zapocala-dobrovolna-vojenska-priprava.html>>
- POUTVAARA P. – WAGENER, A. 2007. To draft or not to draft? Inefficiency, generational incidence, and political economy of military conscription .In *European Journal of Political Economy*, 23, 2007, 4, ISSN 0176-2680, s. 975 – 987
- Predpis č. 73/1973 Z. z. Zákon o brannej výchove
- QUESTER, G. H. 2005. Demographic trends and military recruitment: Surprising possibilities. In *Parameters*, 35, 2005, 1, ISSN 0031-1723, 27-40
- RAJEVS, I. 2009. The French Army in the Interwar Period. In *Baltic Security & Defence Review*, roč. 11, 2011, č. 2. ISSN 17363772, s.186-207.
- RAPOZA, K. 2017. Brazil's Unemployment Crisis Is The Worst In 20 Years. In *Forbes* [online]. 2017 [cit.4.12.2017], Dostupné na internete :

<<https://www.forbes.com/sites/kenrapoza/2017/05/01/brazil-economy-struggles-with-unemployment-reforms/>>

RAŠEK, A. In PERNICA, B. 2007b. *Profesionalizace ozbrojených sil: trendy, teorie a zkušenosti*. Praha : Ministerstvo obrany České republiky – Agentura vojenských informací a služeb, 2007. 246s. ISBN 978-80-7278-381-6

Recruiting and Retention Statistics [online]. About.com. 2005 [cit.04.02.2015], Dostupné na internete :

<<http://usmilitary.about.com/od/joiningthemilitary/a/recruitgoals.-ujL.htm>>

Reichswehr, Freikorps und Einwohnerwehren. In *Bundesarchiv* [online]. 2015 [cit.16.12.2015], Dostupné na internete :

< http://www.bundesarchiv.de/aktenreichskanzlei/1919-1933/01a/mu1/mu11p/kap1_1/para2_3.html>

ROSS, T. W. 1994. Raising an army: A positive theory of military recruitment. In *The Journal of Law and Economics*, 37, 1994, 1, ISSN 0022-2186, s. 109-131

ROSS, T. W. 1994. Raising an Army: A Positive Theory of Military Recruitment. In: *The Journal of Law & Economics*, 1994, roč. 37, č. 1, ISSN: 1537-5285, s. 109-141.

RUSSELL, A. 2016. Canada named 2nd best country in the world, report finds. In *Global News* [online]. 2016 [cit.4.12.2017], Dostupné na internete : <<https://globalnews.ca/news/2465526/canada-named-2nd-best-country-in-the-world-report/>>

SANGHOEE S. 2015. India: The next superpower?. In *Fortune*. 2015 [cit.4.12.2017], Dostupné na internete : <Retrieved from <http://fortune.com/2015/01/25/india-the-next-superpower/>>

Saudi Arabia Political stability - data, chart. In *TheGlobalEconomy.com*. [online]. 2017 [cit.4.12.2017], Dostupné na internete : <http://www.theglobaleconomy.com/Saudi-Arabia/wb_political_stability/>

SCOTT, H. L. 1861. *Military dictionary*. New York: D. VAN NOSTRAND 192 BROADWAY, 1861. 674 s.

SEGAL, D. R. 1986. Measuring the Institutional/Occupational Change Thesis. In *Armed Forces and Society*, Vol. 12, 1993

SEHMSDORF, M. 1998. *Wehrpflicht-versus Freiwilligenarmee: ausgewählte ökonomische Aspekte des Wehrsystems*. Hamburg : Verlag Dr. Kovac, 1998. 226 s. ISBN-13: 978-3860646984

- SHAMIEV, K. 2017. Why Russia Still Has Conscription. In *Intersection* [online]. 2017 [cit.18.01.2018], Dostupné na internete: <<http://intersectionproject.eu/article/security/why-russia-still-has-conscription>>
- SHARMA, R. 2017. Opinion | The Next Economic Powerhouse? Poland. . In *The New York Times* [online]. 2017 [cit.4.12.2017], Dostupné na internete: <<https://www.nytimes.com/2017/07/05/opinion/poland-economy-trump-russia.html>>
- SCHLEICHER, M. 1996. *Die Ökonomie der Wehrpflicht. Eine Analyse unter besondere Berücksichtigung der Grundsätze der Besteuerung. 1.Aufl.* Frankfurt am Main : Verlag Peter Lang, 1996. ISBN 3-631-30951-1.
- SIU, H. E. 2008. The fiscal role of conscription in the US World War II effort. In *Journal of Monetary Economics*, 55, 2008, 6, ISSN: 0304-3932, s. 1094-1112
- Slovakia. In CIA [online]. 2018 [cit.26.01.2018] Dostupné na internete: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/lo.html>>
- Slovensko má málo vojakov, ich kvalita klesá. Gajdoša čísla zarazili. . In *Pravda* [online]. 2017 [cit.4.12.2017], Dostupné na internete : <<https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/443028-rezort-obrany-bije-na-poplach-vojakov-je-malo-a-klesa-ich-kvalita/>>
- SMITH, A. 1908. *The Wealth of Nations*. Londýn : Geo Bell and Co, 1908.
- SMITH, G. D. 2011. 'End of an Era' as Germany Suspends Conscription. In *Spiegel Online* [online]. 2011 [cit.19.12.2017], Dostupné na internete: <<http://www.spiegel.de/international/germany/the-world-from-berlin-end-of-an-era-as-germany-suspends-conscription-a-737668.html>>
- SNS: Predstavila zmeny v brannej výchove na školách. In *skolskyportal*. [online]. 2017 [cit.12.01.2018] Dostupné na internete: <<http://www.skolskyportal.sk/vzdelavanie-vychova/sns-predstavila-zmeny-v-brannej-vychove-na-skolach>>
- SNYDER, J. L. 1977. *The Soviet strategic culture: implications for nuclear options*. Santa Monica, CA: Rand, 1977 [online]. 1977 [cit.14.12.2017], Dostupné na internete: <https://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjYt-vO-YnYAhXDjRoKHSiZD_IQFggsMAA&url=https%3A%2F%2Fwww.rand.org%2Fcontent%2Fdam%2Frand%2Fpubs%2Freports%2F2005%2FR2154.pdf&usg=AOvVaw3VwK-hggJLAziPQbkSNLAr>
- SOUKUP, J. 1985. *Branná výchova pre druhý ročník stredných škôl*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1985. 128 s.

- SORENSEN, H. 1990. Indikace. In Vojenský profesionál a problémy profesionalizace armád. Praha : Vojenský ústav sociálních výskumů, 1990.
- STEJSKAL, L. 2014. Dobrovolná občanská participace při zajišťování obrany:Koncept, zkušenosti a perspektivy. In *Obrana a strategie*, 14, 2014, 2, ISSN 1802-7199, s. 119-133
- STOKER, D. et al. 2008. *Conscription in the Napoleonic era: a revolution in military affairs*. Abingdon : Routledge, 2008. 240 s. ISBN-13: 978-0415758918
- STONE, D. R. 2006. *A Military History of Russia: From Ivan the Terrible to the War in Chechnya*. Westpor : Praeger security international, 2006. 280 s. ISBN 0 275 98502 4
- STRACHAN, H. 2003. *The First World War*. New York : Penguin books, 2003. 384 s. ISBN : 978-1-101-15341-3
- SZVIRCSEV TRESCH, T. 2014. Europe's Armed Forces in Transition: From Conscription to allvolunteer forces 1975-2014. In *www.vtg.admin.ch* [online]. 2014 [cit.06.11.2015], Dostupné na internete :
<<http://www.vtg.admin.ch/internet/vtg/de/home/schweizerarmee/organisation/hkaneu/milak/militaerwissenschaftliche/militaersozilogie/publikationen.html>>
- ŠIMÁK, L. a kol. 2006. *Terminologický slovník krízového riadenia* [online]. 2006, [cit. 2003-01-10]. Dostupné na internete:
< <http://fsi.uniza.sk/kkm/files/publikacie/tskr.pdf>>. ISBN 80-88829-75-5
- ŠIPEKY, M. 2004. Definovanie asymetrie. In *VÁLKA CZ* [online]. 2004 [cit.28.12.2014], Dostupné na internete : < http://www.valka.cz/clanek_10821.html>
- ŠKVRNDA, F. Vplyv medzinárodnej bezpečnosti na začiatku 21. storočia na pôsobenie ozbrojených síl a ich profesionalizáciu. In ČUKAN, K. – POLONSKÝ, D. – ŠKVRNDA, F. *Sociologické pohľady na úplnú profesionalizáciu ozbrojených síl*. Bratislava : MO SR, 2005. ISBN 80-88842-91-3, s. 10-45
- Štátny pedagogický ústav. 2009. *OCHRANA ŽIVOTA A ZDRAVIA*. Bratislava : Štátny pedagogický ústav, 2009. 19 s.
- TAMBUR, S. 2015. *Estonia contemplates female conscript service*. In *estonianworld.com* [online]. 2015 [cit.4.12.2017], Dostupné na internete :
<<http://estonianworld.com/security/estonia-contemplates-female-conscript-service/>>
- TARASOVIČ, V. 2010. Nekonečný príbeh reforiem slovenských ozbrojených síl [online]. *Zahranicnapolitika.sk*. [cit.20.2.2013], Dostupné na internete:
<<http://www.zahranicnapolitika.sk/index.php?id=965>>

- TAUB, A. 2017. Brazil's Crisis: How Fighting Corruption Could Imperil Political Stability. In *Nytimes.com* [online]. 2017 [cit.4.12.2017], Dostupné na internete : <<https://www.nytimes.com/2017/05/27/world/americas/brazil-political-crisis-explanation.html>>
- The World Bank. Data.worldbank.org. 2017. [online] [cit.4.12.2017], Dostupné na internete : <<https://data.worldbank.org/>>
- THOMPSON, M. – ELLIS, R. – WILDAVSKY, A. 1990. *Cultural theory*. Boulder : Westview Press, 1990. 296 s. ISBN: 9780813378640
- TRUEMAN, C. N. 2015. Nazi Education. . In *historylearningsite.co.uk* [online]. 2015 [cit.17.12.2015], Dostupné na internete : <<http://www.historylearningsite.co.uk/nazi-germany/nazi-education/>>
- TYRAŁA, P. – OLAK, A. 2012. *Prakseologia w edukacji dla bezpieczeństwa*. Rzeszów : AMELIA, 2012. 270 s. ISBN: 978-83-63359-04-1.
- UYEKI, E. S. *Draftee behavior in the cold-war army*. In *Soc. Probs*, 1960. roč.8, s.151.
- Ukrainian parliament passes law allowing army deserters to be shot. In *RT question more* [online]. 2015 [cit. 23.9.2016], Dostupné na: <<https://www.rt.com/news/229739-ukraine-army-shoot-defectors/>>
- UŠIAK, J. – IVANČÍK, R. 2014. Economy and Defence in the NATO Member States. In: *ECONOMIC ANNALS – XXI*, 2014, roč. 7-8, č. 2, ISSN 1728-6239 s. 8-12.
- VALLO, D. a kol. 2004. *Vojenský terminologický a výkladový slovník*. Bratislava : IRIS, 2004. 255 s. ISBN 80-89018-663-7
- VAŇO, B. 2015. Súčasný a očakávaný populačný vývoj na Slovensku a jeho spoločenské a ekonomické dopady. In *Prognostické práce*, 7, 2015, č. 3, s. 273-293. Dostupné na internete : <https://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjIl5OWjvXYAhVKYqQKHxgmB-sQFgg2MAI&url=http%3A%2F%2Fwww.prog.sav.sk%2Ffileadmin%2Fpusav%2Fdownload_files%2Fprognosticke_prace%2F2015%2FVano_PP3_clanok_doplneny_c_4.pdf&usg=AOvVaw3fFAtolvZ605MthV373H5X>
- VARDAMIS, A. A. 2004. An obedient Army vs. a conscripted one. In *SFGATE* [online]. 2004 [cit.04.02.2015], Dostupné na internete : <<http://www.sfgate.com/opinion/openforum/article/An-obedient-Army-vs-a-conscripted-one-2786867.php>>

- VASQUEZ III, J. P. 2005. Shouldering the soldiering: democracy, conscription, and military casualties. In *Journal of Conflict Resolution*, 49, 2005, 6, ISSN 1552-8766, s. 849-873
- Vojenská stratégia Slovenskej republiky (Návrh – medzirezortné pripomienkové konanie 6.9. – 20.9.2017). Bratislava, 2017 [online]. cit. [26.8.2016], Dostupné na: <<https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/dokumenty/LP-2017-645>>
- VOLNER, Š. 2011. Teoreticko-metodologické problémy výskumu konfliktov. In *Politické vedy*. 2008, č. 1-2, s. 163-180.
- Všeobecné pojmy -Terminológia bezpečnostného manažmentu. In *Securityrevue.com* [online]. 2016 [cit. 26.8.2016], Dostupné na: <http://www.securityrevue.com/tbm/part1_b.html#bezpecnostne-prostredie>
- V ŠPÚ rokovali o príprave predmetu Branná výchova. In *skolskyportal.sk* [online]. 2017 [cit. 16.01.2018], Dostupné na: <<http://www.skolskyportal.sk/vzdelavanie-vychova/v-spu-rokovali-o-priprave-predmetu-branna-vychova>>
- Vzdor Kysuce. In *Hrdost* [online]. 2012 [cit. 16.01.2018], Dostupné na: <<https://hrdost.net/2012/08/17/vzdor-kysuce/>>
- WALTER, D. 2009. Meeting the French challenge Conscription in Prussia, 1807–1815. In Blanton, Harold (eds.). *Conscription in the Napoleonic Era A revolution in military affairs?*. Londýn : Routledge: Taylor and Francis Group. s. 24-46
- WARNER, J. T., – NEGRUSA, S. 2005. Evasion costs and the theory of conscription. In *Defence and Peace Economics*, 16, 2005, 2, ISSN: 1024-2694, s. 83-100.
- WATSON, A. 2015. Recruitment: conscripts and volunteers during World War One. In *British Library* [online]. 2014 [cit.14.12.2015], Dostupné na internete : <<http://www.bl.uk/world-war-one/articles/recruitment-conscripts-and-volunteers#>>
- WEITZ, R. 2007. *The reserve policies of nations: a comparative analysis*. Carlisle: Army War College, Strategic Studies Institute, 2007. 187 s. ISBN 1-58487-304-3
- What is the "Base Case" Forecast? In *Pardee Center for International Futures* [online]. 2014 [cit.4.12.2017], Dostupné na internete : <<http://pardee.du.edu/news/what-base-case-forecast>>
- WOLOCH, I. 1989. Napoleonic Conscription: State Power and Civil Society. In *Pastand* č. 111. s. 101–29.
- Working Group on the Conscript System: Final Report In *defmin.fi* [online]. 2010 [cit.4.12.2016], Dostupné na internete : <http://www.defmin.fi/en/topical/press_releases/2010>

- ZAŁĘSKI, K. 2011. The Evolution of the Security Notion and its Influence on the Concepts of Armed Forces Employment. In *Baltic Security & Defence Review*, roč. 13, 2011, č. 1. ISSN 17363772, s.5-16.
- Zákon č. 378/2015 Z. z. Zákon o dobrovoľnej vojenskej príprave a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č. 548-XIV Parlamentu Ukrajiny z 24.03.1999 –charta regulujúca služby v Ozbrojených silách Ukrajiny.
- Zákon 570 z 8. novembra 2005 Zákon o brannej povinnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Žiak, J. 2017. 82 statočných. In *Obrana*, roč. 25, 2011, č. 11, s. 4-5.

Vecný a menný register

A

agresia, 19, 47, 72, 89, 94, 108, 122, 138
 aktívne zálohy, 48, 58, 119, 133, 145, 146, 147, 149, 164, 177
 Almond, G., 77
 Alžírsko, 27
 Amerika, 6, 10, 15, 16, 23, 25, 29, 31, 32, 33, 34, 44, 54, 58, 83, 94, 100, 103, 109, 110, 114, 116, 149, 166, 197, 198
 Argentína, 166
 armáda, 4, 6, 9, 12, 14, 16, 36, 37, 38, 39, 44, 45, 48, 50, 51, 52, 54, 55, 56, 62, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 76, 80, 82, 83, 90, 92, 95, 97, 98, 99, 102, 103, 104, 105, 109, 110, 112, 113, 114, 115, 116, 120, 121, 123, 124, 126, 127, 130, 148, 155, 165, 167
 Armáda Slovenskej republiky, 120, 121, 122, 123, 125, 126, 128, 132, 180, 181
 Austrália, 31, 58, 166
 Ázia, 28, 30, 136, 196

B

Bezglasnyy, A., 9, 10, 13, 22, 23, 24, 166
 bezpečnosť, 140
 Bezpečnostná stratégia, 126, 133, 134, 137, 150, 171
 bezpečnostné prostredie, 4, 5, 12, 41, 42, 59, 139, 142, 155
 Biela kniha, 131, 171
 Blanton, H., 17, 90, 92, 171, 189
 Blízky východ, 25, 42, 134
 Bluntschli, J. K., 13, 19, 23
 branná výchova, 88, 150, 151, 152, 154, 155, 157, 158
 Brazília, 32, 33, 166

C

C5, algoritmus, 10, 11, 36, 40, 164, 167, 172
 Chapnick, A., 9, 10, 13, 21, 22, 166
 Čína, 6, 25, 29, 30, 34

civil, 15, 36, 43, 47, 52, 53, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 66, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 76, 78, 79, 80, 83, 87, 101, 106, 127, 148, 149, 150, 152, 153, 155
 Čukan, K., 9, 17, 156

D

demografia, 5, 7, 16, 41, 43, 45, 49, 50, 51, 53, 54, 57, 59, 60, 69, 85, 119, 133, 149, 162, 167
 demokracia, 17, 29, 35, 36, 38, 39, 44, 50, 51, 53, 54, 56, 57, 60, 61, 67, 78, 79, 80, 94, 112, 113, 119, 122, 123, 134, 137, 138, 149, 150, 153, 159, 164, 165, 167, 178
 dobrovoľná armáda, 4, 14, 15, 16, 35, 36, 37, 38, 41, 44, 46, 49, 52, 53, 60, 62, 63, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 76, 79, 80, 83, 115, 161, 162, 164, 167
 dobrovoľná vojenská príprava, 119, 131, 133, 139, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 155, 157, 162, 163, 164, 168, 174, 184, 189
 dobrovoľná vojenská služba, 5, 16, 62, 70, 75, 139, 143, 144, 146, 149
 dobrovoľné vstupy, 89
 dobrovoľných vstupov, 36, 55, 65, 85
 Duindam, S., 13

E

Egypt, 17, 27, 28, 166, 173, 174
 ekonómia, 4, 7, 8, 10, 13, 14, 17, 18, 19, 21, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 41, 45, 48, 49, 53, 58, 59, 60, 61, 62, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 72, 73, 75, 76, 80, 85, 93, 95, 96, 97, 100, 101, 110, 111, 112, 116, 128, 131, 134, 137, 138, 149, 150, 162, 165, 166, 167, 188
 Etiópia, 27
 Európa, 4, 5, 6, 10, 18, 23, 25, 27, 67, 68, 90, 91, 92, 93, 94, 96, 98, 99, 100, 105, 109, 112, 129, 153, 154, 160, 162, 166, 194
 Európska únia, 26, 28, 123, 128, 129, 130, 132, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 154, 160
 extrémizmus, 134, 144, 150, 157, 160

F

fiškálna politika, 14, 30, 64, 68

fiškálny šok, 46

Forrest, A., 17, 92

Francúzsko, 5, 6, 17, 26, 34, 45, 50, 54, 56, 59, 71, 84,
90, 91, 92, 93, 94, 96, 98, 99

Friedman, G., 101, 117

Friedman, M., 14, 45, 61, 62

G

generálny štáb, 93, 98, 101, 122, 123, 125, 126, 127

Global Firepower Index, 9, 10, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30,
31, 32, 33, 34, 35, 40, 76, 159, 166, 176, 198

Global Peace Index, 9, 10, 35, 40, 166, 176, 198

Goda, S., 12, 72, 133, 135, 136

H

Haltiner, K. W., 18, 110

Headline Goal 2010, 128, 176

hlavné mocnosti, 10, 24, 25, 26, 27, 29, 30, 34, 84, 117,
166

Holbraad, C., 9, 10, 13, 22, 23, 24, 166

Human Development Index, 9, 10, 36, 40, 166, 177, 198

I

India, 29, 30, 34, 185

Indonézia, 10, 23, 30, 31, 166, 197

Irak, 42, 55, 108, 115, 116, 149

Irán, 29, 166

Ivančík, R., 72, 108, 109

J

Janowitz, M., 42, 43, 45, 49, 50

Japonsko, 29, 34

Juhoafrická republika, 28, 166

K

Kanada, 32, 58, 72, 166

Kórejská Republika, 166

Krejčí, O., 24

Kulašík, 19

Kulašík, P., 13

M

Machiavelli, N., 90

malé, 59

malé štáty, 5, 10, 19, 22, 24, 25, 27, 28, 30, 31, 32, 34,
36, 46, 48, 55, 84, 85, 117, 123, 166

Mexiko, 32, 166

Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 119, 120,
121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130,
145, 146, 147, 153, 180, 181, 182

Moskos, C., 16, 55, 58, 149

N

Nemecko, 15, 16, 17, 25, 26, 34, 54, 56, 58, 71, 74, 79,
80, 81, 83, 84, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 99, 100, 128

Nigéria, 28, 42, 166

O

Obranná stratégia Slovenskej republiky, 134, 182

obranný rozpočet, 5, 113, 160

Ochrana človeka a prírody, 151, 152, 153, 154, 157, 171,
180

Ochrana života a zdravia, 151, 152, 153, 154, 155, 157

Oi, W.Y., 14, 62, 63, 70

Ozbrojené sily Slovenskej republiky, 12, 119, 125, 126,
128, 129, 130, 131, 132, 138, 141, 145, 148, 161, 183

P

Pakistan, 29, 166

Pernica, B., 16, 17, 51, 52, 53, 55, 63, 73, 75, 76, 86, 87,
103, 112, 113, 148, 149, 163

Polonský, D., 9, 17, 104

Poľsko, 18, 26, 48, 49, 58, 72, 103, 107, 128, 166

Prusko, 6, 17, 54, 92, 93, 94

R

regrutácia, 1, 4, 7, 11, 13, 16, 20, 21, 34, 35, 36, 37, 39,
41, 45, 46, 47, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 57, 59, 60,
61, 62, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 73, 76, 77, 78, 79, 80,
81, 83, 84, 85, 86, 88, 89, 106, 114, 119, 130, 131,
133, 137, 139, 141, 142, 158, 159, 161, 162, 163,
164, 165, 166, 167, 168
revolúcia, 6, 17, 91, 92, 93, 151
Ruská federácia, 15, 17, 18, 19, 20, 25, 26, 29, 31, 34,
46, 47, 49, 72, 84, 96, 98, 134, 136, 151

S

Severoatlantická aliancia, 16, 31, 46, 47, 68, 70, 71, 72,
79, 82, 84, 106, 112, 119, 123, 124, 125, 126, 127,
128, 129, 130, 131, 132, 134, 136, 137, 138, 139,
140, 154, 160, 161, 181, 188
Škvrdna, F., 9, 17, 113, 116
Slovenský branci, 157
Španielsko, 26, 72, 166
SPSS modeler, 10, 36, 167
stredné štáty, 1, 3, 4, 5, 7, 10, 11, 12, 13, 19, 20, 21, 22,
23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 41, 49, 53,
55, 59, 60, 61, 76, 83, 84, 85, 86, 88, 117, 164, 166,
167, 193
Stredné štáty, 3, 20, 22, 25, 28, 31, 34, 76
superveľmoci, 21
Sýria, 42

T

Taliansko, 26, 71, 166
Thajsko, 29, 166
Turecko, 29, 72, 103, 107, 166

U

Ukrajina, 5, 18, 26, 42, 46, 47, 72, 107, 132, 134, 140
Ušiak, J., 2, 12, 13, 72, 133, 135, 136, 165, 179

V

Veľká Británia, 5, 6, 15, 17, 26, 34, 45, 72, 94, 95, 96, 98,
99, 103, 107, 115, 125
Veľká francúzska revolúcia, 91
veľmoci, 10, 20, 21, 22, 24, 25, 29, 34, 84, 96, 98, 100,
117, 166
vojna na Ukrajine, 72, 140
von Gneisenau, A. N., 93
von Scharnhorst, G., 93
Vzdor Kysuce, 156, 157, 189

W

Woloch, I., 17, 91

Z

západ, 31, 111, 122, 151
západná Európa, 18, 98, 109
západný Balkán, 134, 160

Názov: Vojenská regrutácia v súčasnom svete
 Branná povinnosť a jej uplatnenie v malých a stredných štátoch

Autor: Mgr. Erik Görner, PhD.

Vydavateľ: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Počet strán: 198

Vydanie: prvé

Formát: A5

Rok vydania: 2018

ISBN 978-80-557-1489-9

Prílohy

Príloha č.1 Vstupné údaje pre hodnotenie mocenského potenciálu štátov a prediktívnu analytiku - Európa

Country	Gross domestic product 2015, PPP	Population	GFI (the closer to 0 the better)	Level of democracy	Peace index	Education index	compulsory military service
Germany	4028362431410,76	82667685	0,2609	8,63	1,5	0,914	0
Russia	3397368441151,77	144342396	0,0929	3,24	3,047	0,816	1
United Kingdom	2796731825410,90	65637239	0,2131	8,36	1,786	0,896	0
France	2773931830825,35	66896109	0,1914	7,92	1,839	0,839	0
Italy	2312559334096,61	60600590	0,2694	7,98	1,737	0,814	0
Spain	1686372919950,16	46443959	0,4806	8,3	1,568	0,818	0
Poland	1055353929932,34	37948016	0,3831	6,83	1,676	0,852	0
Netherlands	866204439715,55	17018408	0,7119	8,8	1,525	0,897	0
Switzerland	526449749807,87	8372098	0,7098	9,09	1,373	0,891	1
Belgium	526364347985,67	11348159	1,0281	7,77	1,525	0,841	0
Sweden	486984675459,20	9903122	0,5641	9,39	1,516	0,855	0
Romania	465564786365,62	19705301	0,7473	6,62	1,6	0,769	0
Austria	438048729719,46	8747358	0,8641	8,41	1,265	0,82	1
Czech Republic	366607831341,74	10561633	0,6161	7,82	1,36	0,878	0
Ukraine	352977531138,09	45004645	0,5664	5,7	3,184	0,803	1
Ireland	328784522186,96	4773095		9,15	1,408	0,91	0
Portugal	316182690910,33	10324611	0,9437	7,86	1,258	0,756	0
Norway	310321429960,05	5232929	0,6974	9,93	1,486	0,916	1
Greece	287830201511,42	10746740	0,4981	7,23	1,998	0,83	1
Denmark	284813453895,96	5731118	0,8494	9,2	1,337	0,923	1
Hungary	261948952240,90	9817958	0,9536	6,72	1,494	0,834	0
Finland	236578866805,99	5495096	0,8836	9,03	1,515	0,847	1
Belarus	171702513121,80	9507120	0,8109	3,54	2,141	0,834	1
Slovakia	166291810706,94	5428704	1,3204	7,29	1,611	0,823	0
Bulgaria	136847561697,34	7127822	1,0486	7,01	1,631	0,778	0
Serbia	102415691154,42	7057412	1,5591	6,57	1,888	0,76	0
Croatia	98410499024,07	4170600	1,0731	6,75	1,665	0,798	0
Lithuania	86071646854,70	2872298	1,9381	7,47	1,732	0,882	1
Slovenia	67901475700,37	2064845	2,3869	7,51	1,364	0,886	0
Luxembourg	61726101664,03	582972		8,81		0,783	0
Latvia	51031805807,34	1960424	2,1922	7,31	1,67	0,835	0
Bosnia and Herzegovina	42464682288,89	3516816	3,0294	4,87	2,035	0,694	0
Estonia	38658097408,43	1316481	2,3326	7,85	1,712	0,877	1
Albania	34307675935,99	2876101	1,8465	5,91	1,908	0,715	0
Macedonia	31470439661,64	2081206	3,0503	5,23	2,133	0,673	0
Moldova	18945000212,01	3552000		6,01	1,938	0,725	1
Malta	16559946389,17	436947		8,39		0,781	0
Montenegro	10496244212,13	622781		5,72	1,95	0,797	0

Príloha č.2 Vstupné údaje pre hodnotenie mocenského potenciálu štátov a prediktívnu analytiku - Afrika

Country	Gross domestic product 2015, PPP	Population	GFI (the closer to 0 the better)	democracy	Peace Index	education	compulsory military service
Nigeria	1,09123E+12	185989640	0,7511	4,5	2,849	0,477	0
Egypt	1,06518E+12	95688681	0,2676	3,31	2,583	0,601	1
South Africa	7,39419E+11	55908865	0,7864	7,41	2,324	0,705	0
Algeria	6,12133E+11	40606052	0,4366	3,56	2,201	0,658	1
Morocco	2,80719E+11	35276786	0,8702	4,77	2,004	0,503	0
Angola	1,87261E+11	28813463	0,8428	3,4	2,116	0,482	1
Sudan	1,87219E+11	39578828	1,1777	2,37	3,213	0,318	1
Ethiopia	1,77661E+11	102403196	0,7443	3,6	2,477	0,318	0
Kenya	1,52942E+11	48461567	1,739	5,33	2,336	0,518	0
United Republic of Tanzania	1,50336E+11	55572201	1,9429	5,76	1,876	0,441	0
Tunisia	1,32261E+11	11403248	1,3782	6,4	1,977	0,643	1
Ghana	1,21108E+11	28206728	2,0612	6,75	1,793	0,551	0
Côte d'Ivoire	88139922334	23695919	2,4635		2,307	0,415	1
Cameroon	77014883946	23439189	2,3447	3,46	2,39	0,493	0
Uganda	76702400286	41487965	1,8697	5,26	2,182	0,467	0
Zambia	65076994820	16591390	1,6364	5,99	1,786	0,577	0
Democratic Republic of the Congo	63048097765	78736153	1,3442	1,93	3,061	0,475	1
Senegal	39573948908	15411614		6,21	1,929	0,335	1
Mali	38098995999	17994837	2,5971	5,7	2,596	0,312	1
Botswana	37657768014	2250260	2,2647	7,87	1,622	0,658	0
Madagascar	37491426440	24894551	2,7895	5,07	1,797	0,492	0
Gabon	35849171818	1979786	2,8176	3,74	2,052	0,618	0
Mozambique	35088683802	28829476	2,2716	4,02	2,013	0,369	1
Zimbabwe	32403678096	16150362	1,5119	3,05	2,352	0,544	0
Burkina Faso	32074131886	18646433		4,7	2,07	0,262	0
Equatorial Guinea	31190876537	1221490		1,7	1,93	0,439	1
Congo	29313487937	5125821	2,7773	2,91	2,334	0,52	0
Chad	28778596133	14452543	1,7897	1,5	2,495	0,28	1
Namibia	26247669891	2479713	3,2898	6,31	1,838	0,546	0
Benin	23573429668	10872298		5,67	2,014	0,414	1
Rwanda	22802984391	11917508		3,07	2,227	0,426	0
Malawi	21154727200	18091575		5,55	1,852	0,445	0
Niger	20226495777	20672987	2,4442	3,96	2,343	0,206	1
Mauritania	16574121951	4301018	4,2664	3,96	2,355	0,377	0
Guinea	16247178969	12395924		3,14	2,089	0,33	1
Togo	11340544740	7606374		3,32	1,939	0,489	1
Swaziland	11205076630	1343098		3,03	2,01	0,545	0
Sierra Leone	10897574492	7396190	4,3701	4,55	1,76	0,374	0
Burundi	8187305239	10524117		2,4	2,641	0,395	0
Lesotho	6676113038	2203821		6,59	2,066	0,503	0
Liberia	3750515525	4613823		5,31	2,023	0,423	0
Cabo Verde	3535755224	539560		7,94		0,534	1
Gambia	3443182279	2038501		2,91	2,211	0,358	0
Central African Republic	3211132868	4594621	3,8788	1,61	3,213	0,338	1
Djibouti	3099860267	942333		2,83	2,196	0,31	0
Guinea-Bissau	2871908455	1815698		1,98	2,309	0,353	1
Comoros	1211108162	795601		3,71		0,469	0
Sao Tome and Principe	645521000,3	199910				0,509	1
Eritrea		5351680		2,37	2,505	0,267	1
Libyan Arab Jamahiriya		6293253	1,2096	2,25	3,328	0,616	1
Somalia		14317996	3,6761		3,387		1

Príloha č.3 Vstupné údaje pre hodnotenie mocenského potenciálu štátov a prediktívnu analytiku - Ázia

Country	Gross domestic product 2015, PPP	Population	GFI (the closer to 0 the better)	democracy	Peace Index	education	compulsory military service
China	21417149856080,40	1378665000,00	0,0945	3,14	2,242	0,631	1
India	8702900012352,05	1324171354,00	0,1593	7,81	2,541	0,535	0
Japan	5266443919741,52	126994511,00	0,2137	7,99	1,408	0,842	0
Turkey	1927693211930,26	79512426,00	0,2491	5,04	2,777	0,668	1
Republic of Korea	1832073483290,03	51245707,00	0,2741	7,92	1,823	0,867	1
Saudi Arabia	1756793436985,52	32275687,00	0,4302	1,93	2,474	0,768	0
Iran (Islamic Republic of)	1352813692104,21	80277428,00	0,3933	2,34	2,364	0,704	1
Thailand	1164928290123,16	68863514,00	0,3892	4,92	2,286	0,641	1
Pakistan	1014180695172,93	193203476,00	0,3287	4,33	3,058	0,395	0
Malaysia	863287467785,15	31187265,00	0,6423	6,54	1,637	0,7	0
Philippines	806539481634,68	103320222,00	0,8367	6,94	2,555	0,637	0
United Arab Emirates	671292424230,75	9269612,00	0,9087	2,75	1,944	0,687	1
Iraq	64594060844,17	37202572,00	0,8961	4,08	3,556	0,5	0
Viet Nam	595524266874,74	92701100,00	0,3587	3,38	1,919	0,617	1
Bangladesh	583479693959,30	162951560,00	0,8855	5,73	2,035	0,457	0
Singapore	492631127713,59	5607283,00	1,0171	6,38	1,534	0,814	1
Kazakhstan	449620839325,58	17797032,00	0,8811	3,06	1,992	0,805	1
Qatar	327708270399,39	2569804,00	1,8493	3,18	1,664	0,698	1
Israel	323946602676,54	8547100,00	0,3476	7,85	2,707	0,87	1
Myanmar	305300860281,54	52885223,00	0,5991	4,02	2,179	0,41	0
Kuwait	282223549757,66	4052584,00	1,4317	3,85	1,909	0,611	0
Sri Lanka	261139627723,32	21203000,00	1,6268	6,48	2,019	0,752	0
Uzbekistan	207469559570,25	31848200,00	0,8044	1,95	2,132	0,74	1
Oman	179487818842,98	4424762,00	1,4144	3,04	1,983	0,652	0
Azerbaijan	168431012757,63	9762274,00	0,8875	2,65	2,426	0,723	1
Turkmenistan	95586045207,24	5662544,00	1,6508	1,83	2,27	0,629	1
Jordan	85575688576,71	9455802,00	1,2024	3,96	2,087	0,701	0
Lebanon	84067236484,55	6006668,00	1,9935	4,86	2,782	0,656	0
Nepal	71524874584,18	28982771,00	1,9841	4,86	2,08	0,475	0
Yemen	69184743264,78	27584213,00	0,9914	2,07	3,412	0,35	0
Afghanistan	65033592566,09	34656032,00	1,0751	2,55	3,567	0,398	0
Bahrain	64935176088,69	1425171,00	1,9143	2,79	2,404	0,717	0
Cambodia	58879996176,02	15762370,00	1,8404	4,27	2,065	0,459	1
Lao People's Democratic Republic	41807740454,01	6758353,00	3,0608	2,37	1,8	0,474	1
Georgia	37181601890,13	3719300,00	1,5333	5,93	2,084	0,794	1
Mongolia	36995994768,05	3027398,00	1,7631	6,62	1,801	0,737	1
Cyprus	27659903184,18	1170125,00		7,65	1,94	0,786	1
Tajikistan	26030943201,39	8734951,00	2,3612	1,89	2,263	0,658	1
Armenia	25790892933,44	2924816,00	1,9141	3,88	2,22	0,73	1
Kyrgyzstan	21600596554,07	6082700,00	2,2661	4,93	2,216	0,721	1
Bhutan	6975645649,27	797765,00	6,9805	4,93	1,474	0,452	0
Timor-Leste	2842268279,11	1268671,00		7,24	1,866	0,494	0
Democratic People's Republic of Korea		25368620,00	0,4218	1,08	2,967		1
Syrian Arab Republic		18430453,00	0,7603	1,43	3,814	0,417	1

Príloha č.4 Vstupné údaje pre hodnotenie mocenského potenciálu štátov a prediktívnu analytiku – Oceánia a Indonézia

Country	Gross domestic product 2015, PPP	Population	GFI (the closer to 0 the better)	democracy	Peace Index	education	compulsory military service
Indonesia	3032090005362,73	261115456	0,3347	6,97	1,85	0,622	1
Australia	438048729719,46	24127159	0,4072	9,01	1,425	0,939	0
New Zealand	183290725812,85	4692700	2,0991	9,26	1,241	0,917	0
Papua New Guinea	21412378017,70	8084991		6,03	2,095	0,419	0
Fiji	8592617448,92	898760		5,64		0,777	0

Príloha č.5 Vstupné údaje pre hodnotenie mocenského potenciálu štátov a prediktívnu analytiku – Severná a Stredná Amerika

Country	Gross domestic product 2015, PPP (millions of international dollars)	Population	GFI (the closer to 0 the better)	democracy	Peace Index	education	Conscription
United States of America	18569100000000,00	323127513	0,0857	7,98	2,232	0,9	0
Mexico	2278072027968,93	127540423	0,6601	6,47	2,646	0,655	1
Canada	1597516516504,69	36286425	0,4381	9,15	1,371	0,89	0
Cuba	234589239456,78	11475982	1,3209	3,46	2,056	0,779	1
Dominican Republic	161956544154,59	10648791	3,0511	6,67	2,114	0,622	0
Guatemala	131777094024,98	16582469	2,0312	5,92	2,245	0,508	1
El Salvador	54685594636,28	6344722	3,1168	6,64	2,239	0,584	1
Trinidad and Tobago	43552904089,98	1364962		7,1	2,095	0,717	0
Honduras	43177487892,71	9112867	2,2581	5,92	2,185	0,518	0
Nicaragua	34078456322,98	6149928	2,4615	4,81	2,002	0,542	0
Jamaica	25456250143,00	2881355		7,39	2,072	0,678	0
Bahamas	9066032164,59	391232				0,715	0
Barbados	4792370285,71	284996				0,773	0
Belize	3100043338,42	366954				0,704	1
Saint Lucia	2055321286,16	178015				0,677	0

Príloha č.6 Vstupné údaje pre hodnotenie mocenského potenciálu štátov a prediktívnu analytiku – Severná a Stredná Amerika

Country	Gross domestic product 2015, PPP (millions of international dolla	Population	GFI (the closer to 0 the better)	democracy	Peace Index	education	conscription
Brazil	3141333107724,84	207652865	0,3654	6,9	2,199	0,681	1
Argentina	874071002223,37	43847430	0,6847	6,96	1,88	0,808	0
Colombia	688817300978,93	48653419	0,7281	6,67	2,777	0,63	1
Venezuela (Bolivarian Republic of)	554246429722,12	31568179	0,7641	4,68	2,652	0,71	1
Chile	429122544147,48	17909754	0,7985	7,78	1,595	0,784	1
Peru	413759485937,18	31773839	0,7163	6,65	1,986	0,672	0
Ecuador	184924730509,14	16385068	1,1141	5,81	1,948	0,665	1
Bolivia (Plurinational State of)	78785688296,94	10887882	0,9397	5,63	2,045	0,656	1
Uruguay	74477555802,59	3444006	2,2102	8,17	1,709	0,717	0
Paraguay	64405326703,94	6725308	2,2222	6,27	1,961	0,613	1
Suriname	7898865048,39	558368	5,0495	6,77		0,63	0
Guyana	6046379230,50	773303		6,25	2,021	0,568	0

Zdroj pre prílohu 1-6: Vlastné spracovanie na základe (Democracy Index 2016, 2016; Global Firepower, 2017; Global Peace Index 2017, 2017; Human Development Index, 2018; The World Bank, 2017)